

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

**SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ AYASOFYA 2595 NOLU SUVER'UL
KEVAKİB'TEKİ İKİZ FİGÜRLERİN TEKNİK ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

ONUR HASTÜRK

İstanbul - 2016

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI

**SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ AYASOFYA 2595 NOLU SUVER'UL
KEVAKİB'TEKİ İKİZ FİGÜRLERİN TEKNİK ANALİZİ**

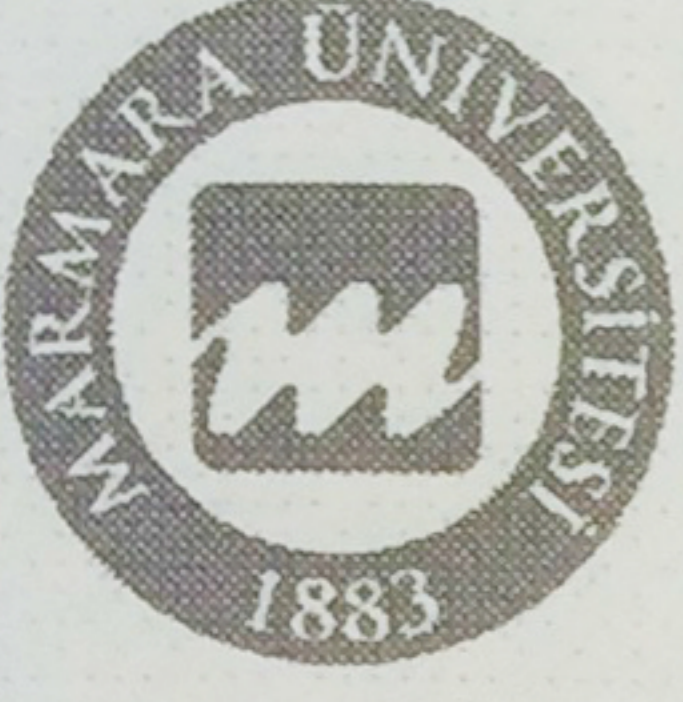
Yüksek Lisans Tezi

ONUR HASTÜRK

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Şehnaz BİÇER ÖZCAN

İstanbul – 2016

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı : ONUR HASTÜRK

Anasanat Dalı : GELENEKSEL TÜRK SANATLARI

Tezin Adı : SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ AYASOFYA 2595 NOLU SUVER'ULKEVAKİB' TEKİ İKİZ FİGÜRLERİN TEKNİK ANALİZİ 31/10/2016 tarihinde yapılan savunma sınavında başarılı bulunan tez; kapsam, nitelik ve şekil yönünden **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman	Kurumu	İmza
Yrd.Doç.Şehnaz ÖZCAN	Marmara Üniversitesi G.S.F	
Asıl Jüri Üyeleri		
Yrd.Doç.Seher AŞICI	Marmara Üniversitesi G.S.F	
Doç.Dr.Sacit AÇIKGÖZOĞLU	M.S.G.S.Ü Geleneksel Türk San.	
Yedek Jüri Üyeleri		
Yrd.Doç.Ülkü GEZER	Fatih Sultan Mehmet Üniversitesi	
Yrd.Doç.Metin Erkan KAFKAS	Marmara Üniversitesi G.S.F	

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü yönetim Kurulu'nun 14/11/2016 tarih ve 2016/24 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Oktay ÇOLAK
Müdür

ÖNSÖZ

Yeryüzü ve insan'ın yaratılışının kadim sırları, yüzyıllardır insanoğlunun bu bilinmeze olan merakını üzerine çekmektedir. Yaradılışın ardından insanın anlam arama ve anlamlandırma güdüsü yeryüzünü, olayları ve durumları analiz etmesiyle başlayan nihayetsiz bir yolculuğa dönmüştür. Bu yolculukta insanoğlu; kendini, diğer insanları, yaşadığı yeryüzünü, gökyüzünü, doğayı, zamanı sorgulamış çeşitli işaret ve sembollerde yeni anlamlara ulaşmaya çalışmıştır. Astroloji de bu bilimsel ve simgesel yolculuğun gizemli bir öyküsüdür.

İnsanoğlu kimi zaman inandığı tanrıyı, kimi zaman da yeryüzündeki yolunu bulmak için, başını tekrar ve tekrar gökyüzüne kaldırmıştır. Ve sonsuz kâinatta, her yaratılanın bir anlamı olduğu düşüncesi, gökyüzüne ve bu bilgeliğe ulaşmanın kapılarını aralamıştır.

İnsanoğlu, ulaşamadığı gökyüzünü bu sırların bir anahtarı kabul edip araştırmasının ardından Astroloji bilgilere ve bilimine ulaşmaktadır. Yüzyıllar evvelinden günümüze gelen bu bilimin bir yansıması 12. yüzyılda yaşayan El-Sufi'nin Suver-ul Kevakib kitabıyla bizlere kadar ulaşmıştır.

Tezimiz; günümüzde, Süleymaniye Kütüphanesi Fatih 3422 Envanter Numaralı, Suver-ul Kevakib kitabının 15. yy'a ait bir nüshası olan ve halen Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 2595 envanterinde inceleyebildiğimiz yazmadır. Yazmanın minyatürlü sayfaları inceleyerek ikiz figürlerin kıyaslamalı analizini yaptığımız tezimizde yüzyıllar içinde değişen kültürlerin sanatsal yansımalarını, etkilerini ve değişimini de görmekteyiz.

Tezimin araştırma, yazım ve sunum sürecinde karşıma çıkan; aynı yolda yürüdüğüm ve öykülerimizin kimi zaman birbirine değdiği, kimi zaman birbirinde anlam bulduğu tüm güzel insanlara ve bu tezin yaşamda yeni yolların sonucu değil, başlangıcı olduğunu öğreten hayat'a sevgi ve teşekkürlerimle...

İÇİNDEKİLER

Sayfa no

ÖNSÖZ	
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
RESİM LİSTESİ	VII
ÇİZİM LİSTESİ	XV
1. GİRİŞ	1
1.1. Amacı	1
1.2. Önemi	1
1.3. Yöntemi	1
2. MİNYATÜR SANATI VE TARİHÇE	3
2.1. Başlangıçtan Osmanlıya Minyatür Sanatı.....	6
2.2. 15. Yüzyılda Osmanlı Minyatür Sanatı.....	19
3. SUVERRÜ'L – KEVAKİB YAZMALARI	23
3.1. Suverrü'l – Kevakib Ayasofya 2595 Yazması.....	23
3.1.1. Yazarı	26
3.1.2. Konusu	27
3.1.3. Cilt	29
3.1.4. Minyatürleri.....	30
3.1.5. Teknik.....	30

**4. SUVERRÜ'L – KEVAKİB ADLI ESERDE YER ALAN MİNYATÜRLER
(KATALOG) 32**

4.1. Küçük Ayı Takımyıldızı.....	32
4.2. Büyük Ayı Takımyıldızı.....	38
4.3. Ejderha Takımyıldızı.....	42
4.4. Sefe Takımyıldızı	50
4.5. Çoban Takımyıldızı.....	57
4.6. Herkül Takımyıldızı	64
4.7. Çalgı Takımyıldızı.....	71
4.8. Kuğu Takımyıldızı	76
4.9. Koltuk Takımyıldızı	82
4.10. Perse Takımyıldızı.....	91
4.11. Arabacı Takımyıldızı.....	98
4.12. Okçuk Takımyıldızı.....	106
4.13. Kanatlı At Takımyıldızı	110
4.14. Yunus Takımyıldızı.....	117
4.15. Küçük At Takımyıldızı.....	125
4.16. Andromeda Takımyıldızı	130
4.17. Andromeda ve Kuzey Balığı Takımyıldızı	139
4.18. Koç Takımyıldızı (Koç Burcu)	148
4.19. Boğa Takımyıldızı (Boğa Burcu).....	155
4.20. İkizler Takımyıldızı (İkizler Burcu).....	163
4.21. Yengeç Takımyıldızı (Yengeç Burcu)	171
4.22. Aslan Takımyıldızı (Aslan Burcu)	176
4.23. Başak Takımyıldızı (Başak Burcu)	180

4.24. Terazi Takımyıldızı (Terazi Burcu)	188
4.25. Akrep Takımyıldızı (Akrep Burcu).....	194
4.26. Yay Takımyıldızı (Yay Burcu)	200
4.27. Oğlak Takımyıldızı (Oğlak Burcu)	206
4.28. Kova Takımyıldızı (Kova Burcu)	213
4.29. Balık Takımyıldızı (Balık Burcu)	220
4.30. Balina Takımyıldızı (Balina Burcu).....	227
4.31. Orion Takımyıldızı	232
4.32. Irmak Takımyıldızı	239
4.33. Tavşan Takımyıldızı	246
4.34. Büyük Köpek Takımyıldızı	251
4.35. Küçük Köpek Takımyıldızı	257
4.36. Gemi Takımyıldızı	261
4.37. Su Yılanı Takımyıldızı	268
4.38. Erboğa Takımyıldızı	274
4.39. Sunak Takımyıldızı	280
4.40. Güney Tacı Takımyıldızı	283
4.41. Güney Balığı Takımyıldızı	286
5. TABLOLAR	291
5.1. Tablo 1	292
5.2. Tablo 2	297
5.3. Tablo 3	300
5.4. Tablo 4	302

6. UYGULAMALAR	304
6.1. Uygulama 1	305
6.2. Uygulama 2	305
6.3. Uygulama 3	306
6.4. Uygulama 4	306
6.5. Uygulama 5	307
6.6. Uygulama 6	307
6.7. Uygulama 7	308
6.8. Uygulama 8	308
6.9. Uygulama 9	309
6.10. Uygulama 10	309
6.11. Uygulama 11	310
6.12. Uygulama 12	310
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	311
KAYNAKÇA	321

ÖZET

Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 2595 kayıtlı “Suverrü’l – Kevakib” adlı minyatürlü eser Osmanlı Dönemi’ne ait 15. yüzyıl yazmasıdır. Ancak minyatürlerinin tasarım kurguları incelendiğinde 12. yy Anadolu Selçuklu dönemi özellikleri göstermesi bakımından dikkat çeken bir yazmadır.

Eser; Ebu’l-Hüseyin Abdu’r-Rahman bin Ömer es-Sufi’nin Suverü’s-Semaviyye el-Kevakibü’s-Sabite adlı astronomi kitabının Ebu Cafer Nasire’d-din Muhammed bin Muhammed bin el-Hasan el-Tusi tarafından 647/1250 yılında, nesir olarak Farsça’ya yapılmış tercümesidir.

Yazmada her yıldız grubunun gökteki görünüşü ile birlikte, rasathanenin havuzundaki yansımaları da resmedilmiştir. 15. yüzyılda minyatürlenmesine rağmen figürlerin tipleri ve kıyafetleri tamamen Selçuklu üslubundadır. Bu durum bize yazmadaki minyatürlerin Selçuklu dönemine ait bir nüshası örnek alınarak hazırlanmış olabileceğini düşündürür. Yazma eserde 38 ikiz, 3 adet tek resmedilmiş minyatür vardır. Bu minyatürlerden 14 tanesi karşılıklı sayfalarda yer alır ve insan figürleriyle betimlenmiştir.

Osmanlı Dönemine ait bu eserin minyatürlerinin anlamları ve analizleri incelenirken genel uygulamanın haricinde teknik bir takım özellikler ve tasarım kurgusunun yapım aşamasında birtakım detaylar gözlemlenmiştir.

Tezimiz bu yazma eserin, figürlerinin uygulamasındaki teknik tespitimiz yönünde olacaktır.

ABSTRACT

The miniature work registered in Süleymaniye Library, Hagia Sophia 2595 named “Suverrü’l – Kevakib” is a manuscript belongs to 15th century Ottoman period. However, when the design fiction of miniatures is studied it is a remarkable manuscript in terms of showing characteristics of 12th century Anatolian Seljuk period. The work; is the Persian prose translation by Ebu Cafer Nasire’ d-din Muhammed bin Muhammed bin el-Hasan el-Tusi for Ebu’l-Hüseyn Abdu’r-Rahman bin Ömer es-Sufi’s astronomy book named Suverü’s-Sema’viyye el-Kevakibü’s-Sabite in the year 647/1250.

On the manuscript, with the appearance of every star clusters in the sky and also the reflection of the pool in the observatory is pictured. Despite miniaturized in the 15th century, the types and clothes of the figures are completely in the Seljuk style. This case make us think the miniatures on the manuscript might be structured as a sample of copy belongs to the Seljuk period. There are 38 twins and 3 single pictured miniatures on the manuscript work. 14 of these miniatures are figured in folios and pictured with human figures. While the meanings and analyses of the miniatures of this work which belongs to the Ottoman period is being studied a set of technical characteristics apart from the common practice and a set of details in the build phase of design fiction are observed.

Our thesis will be in the direction of technical determination of the exercise of the figures of this manuscript work.

RESİM LİSTESİ

	Sayfa No
Resim 1: Varka ile Gülşah, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 841, Âşıkların kavuşması sahnesi.....	15
Resim 2: Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 2595 Envanter nolu, Suver'ul Kevakib adlı yazma eserin cildi	29
Resim 3: Dübbü'l – Aşgar, Küçük Ayı Takımyıldızı	32
Resim 4: Dübbü'l – Aşgar, Küçük Ayı Takımyıldızı	35
Resim 5: Dübbü'l – Büyük Ayı Takımyıldızı.....	38
Resim 6: Dübbü'l – Büyük Ayı Takımyıldızı.....	40
Resim 7: Tinnin: Ejderha Takımyıldızı.....	42
Resim 8: Tinnin: Ejderha Takımyıldızı, sayfa 12b	45
Resim 9: Tinnin: Ejderha Takımyıldızı, sayfa 13a	46
Resim 10: Ejderha ağzı motif detay.....	48
Resim 11: Kaykavus: Sefe Takımyıldızı.....	50
Resim 12: Kaykavus: Sefe Takımyıldızı, sayfa 14b	52
Resim 13: Kaykavus: Sefe Takımyıldızı, sayfa 15a	53
Resim 14: Başlık detay.....	54
Resim 15: Kevkebetü'l Avva: Çoban Takımyıldızı	57
Resim 16: Kevkebetü'l Avva: Çoban Takımyıldızı, sayfa 16b.....	59
Resim 17: Kevkebetü'l Avva: Çoban Takımyıldızı, sayfa 17a.....	60
Resim 18: Üst etek – alt etek detay.....	61
Resim 19: İç pantolon detay.....	62
Resim 20: Casi: Herkül Takımyıldızı	64
Resim 21: Casi: Herkül Takımyıldızı, sayfa 20a	66

Resim 22: Casi: Herkül Takımyıldızı, sayfa 20b	67
Resim 23: Şelyak: Çalgı Takımyıldızı	71
Resim 24: Şelyak: Çalgı Takımyıldızı, sayfa 21b.....	74
Resim 25: Şelyak: Çalgı Takımyıldızı, süsleme detay.....	75
Resim 26: Decace: Kuğu Takımyıldızı	76
Resim 27: Decace: Kuğu Takımyıldızı, sayfa 23b.....	78
Resim 28: Zatü'l – Kürsi: Koltuk Takımyıldızı	82
Resim 29: Zatü'l – Kürsi: Koltuk Takımyıldızı, sayfa 25b	84
Resim 30: Zatü'l – Kürsi: Koltuk Takımyıldızı, sayfa 26a.....	85
Resim 31: Zatü'l – Kürsi: Koltuk Takımyıldızı, sayfa 26a motif detay	87
Resim 32: Zatü'l – Kürsi: Koltuk Takımyıldızı, sayfa 26a motif detay	87
Resim 33: Zatü'l – Kürsi: Koltuk Takımyıldızı, sayfa 26a motif detay	87
Resim 34: Zatü'l – Kürsi: Koltuk Takımyıldızı, sayfa 26a, aslan ayak motif detay.....	87
Resim 35: Berşavuş: Perse Takımyıldızı	91
Resim 36: Berşavuş: Perse Takımyıldızı, sayfa 28a	93
Resim 37: Berşavuş: Perse Takımyıldızı, sayfa 28b	94
Resim 38: Mümsik: Arabacı Takımyıldızı.....	98
Resim 39: Mümsik: Arabacı Takımyıldızı, sayfa 31b.....	100
Resim 40: Mümsik: Arabacı Takımyıldızı, sayfa 32a	101
Resim 41: Başlık kufi yazı detay	102
Resim 42: Kollarda kufi yazı detay.....	102
Resim 43: Ayak detay	103
Resim 44: Mümsik: Arabacı Takımyıldızı, sayfa 31b.....	103
Resim 45: Başlık kufi yazı detay	104
Resim 46: Kıyafet motif detay	104

Resim 47: Sehm: Okcuk Takımyıldızı.....	106
Resim 48: Sehm: Okcuk Takımyıldızı, sayfa 36a.....	108
Resim 49: Feres-i Azam: Kanatlı At Takımyıldızı	110
Resim 50: Feres-i Azam: Kanatlı At Takımyıldızı, sayfa 37a.....	112
Resim 51: Feres-i Azam: Kanatlı At Takımyıldızı, sayfa 37b.....	113
Resim 52: Kanat ucu motifleri	114
Resim 53: Delfin: Yunus Takımyıldızı 38a	117
Resim 54: Delfin: Yunus Takımyıldızı, sayfa 38a.....	120
Resim 55: Motif detay.....	122
Resim 56: Kuyruk motif detay	122
Resim 57: Yüz detay	123
Resim 58: Motif detay.....	123
Resim 59: Kuyruk motifleri detay.....	124
Resim 60: Kıtatü'l - -Feres: Küçük At Takımyıldızı.....	125
Resim 61: Kıtatü'l - -Feres: Küçük At Takımyıldızı, sayfa 38b	127
Resim 62: Mirat-ı Müselsele: Andromeda Takımyıldızı	130
Resim 63: Mirat-ı Müselsele: Andromeda Takımyıldızı, sayfa 41b.....	132
Resim 64: Mirat-ı Müselsele: Andromeda Takımyıldızı, sayfa 42a.....	133
Resim 65: Başlık detay.....	134
Resim 66: El bilekleri takı detay	135
Resim 67: Boyun takı detay	135
Resim 68: Ayak bilekleri takı detay	135
Resim 69: Başlık detay.....	137
Resim 70: Kulak ve boyun takı detay	137
Resim 71: El bilekleri takı detay	137

Resim 72: Kemer kuşağı kufi yazı detay	137
Resim 73: Ayak bilekleri takı detay	138
Resim 74: Mirat-ı Müselsele ve Semeke-i Şimali: Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı Takımyıldızının üst üste görünüşü	139
Resim 75: Mirat-ı Müselsele ve Semeke-i Şimali: Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı Takımyıldızının üst üste görünüşü, sayfa 43a	142
Resim 76: Mirat-ı Müselsele ve Semeke-i Şimali: Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı Takımyıldızının üst üste görünüşü, sayfa 43b	143
Resim 77: Kemer kuşağı kufi yazı detay	145
Resim 78: Başlık detay.....	146
Resim 79: Hamel: Koç Burcu	148
Resim 80: Hamel: Koç Burcu, sayfa 45a.....	151
Resim 81: Boynuz detay	152
Resim 82: Boynuz detay	153
Resim 83: Sevr: Boğa Burcu.....	155
Resim 84: Sevr: Boğa Burcu, sayfa 47b	158
Resim 85: Sevr: Boğa Burcu, sayfa 48a.....	159
Resim 86: Tuvameyn: İkizler Burcu	163
Resim 87: Tuvameyn: İkizler Burcu, sayfa 51a.....	166
Resim 88: Tuvameyn: İkizler Burcu, sayfa 51b.....	167
Resim 89: Sertan: Yengeç Burcu	171
Resim 90: Sertan: Yengeç Burcu, sayfa 53a.....	173
Resim 91: Esed: Aslan Burcu	176
Resim 92: Esed: Aslan Burcu, sayfa 55a	178
Resim 93: Azra: Başak Burcu	180

Resim 94: Azra: Başak Burcu, sayfa 57b.....	182
Resim 95: Azra: Başak Burcu, sayfa 58a.....	183
Resim 96: Başlık detay.....	185
Resim 97: Kulak ve boyun takı detay.....	185
Resim 98: Başlık detay.....	186
Resim 99: Mizan: Terazi Burcu.....	188
Resim 100: Mizan: Terazi Burcu, sayfa 60a.....	190
Resim 101: Mizan: Terazi Burcu, sayfa 60b.....	191
Resim 102: Akreb: Akrep Burcu.....	194
Resim 103: Akreb: Akrep Burcu, sayfa 62a.....	196
Resim 104: Akreb: Akrep Burcu, sayfa 62b.....	197
Resim 105: Rami: Yay Burcu.....	200
Resim 106: Rami: Yay Burcu, sayfa 65a.....	202
Resim 107: Rami: Yay Burcu, sayfa 65b.....	203
Resim 108: Cedi: Oğlak Burcu.....	206
Resim 109: Cedi: Oğlak Burcu, sayfa 67b.....	209
Resim 110: Cedi: Oğlak Burcu, sayfa 68a.....	210
Resim 111: Sakibü'l - Ma: Kova Burcu.....	213
Resim 112: Sakibü'l - Ma: Kova Burcu, sayfa 69b.....	215
Resim 113: Sakibü'l - Ma: Kova Burcu, sayfa 71a.....	216
Resim 114: Hare detay.....	217
Resim 115: Semekteyn: Balık Burcu.....	220
Resim 116: Semekteyn: Balık Burcu, sayfa 72b.....	223
Resim 117: Semekteyn: Balık Burcu, sayfa 74a.....	224
Resim 118: Kaytus: Balina Takımyıldızı.....	227

Resim 119: Kaytus: Balina Takımyıldızı, sayfa 76a.....	228
Resim 120: Kaytus: Balina Takımyıldızı, sayfa 76b	229
Resim 121: Cebbar: Orion Takımyıldızı.....	232
Resim 122: Cebbar: Orion Takımyıldızı, sayfa 77b	234
Resim 123: Cebbar: Orion Takımyıldızı, sayfa 79a.....	235
Resim 124: Nehr: Irmak Takımyıldızı	239
Resim 125: Nehr: Irmak Takımyıldızı, sayfa 81a	242
Resim 126: Nehr: Irmak Takımyıldızı, sayfa 80b.....	243
Resim 127: Erneb: Tavşan Takımyıldızı.....	246
Resim 128: Erneb: Tavşan Takımyıldızı, sayfa 82b.....	249
Resim 129: Kelb-i Aşgar: Büyük Köpek Takımyıldızı.....	251
Resim 130: Kelb-i Aşgar: Büyük Köpek Takımyıldızı, sayfa 84a	253
Resim 131: Kelb-i Aşgar: Büyük Köpek Takımyıldızı, sayfa 83b.....	254
Resim 132: Kelb-i Aşgar: Küçük Köpek Takımyıldızı.....	257
Resim 133: Kelb-i Aşgar: Küçük Köpek Takımyıldızı, sayfa 85a	259
Resim 134: Sefine: Gemi Takımyıldızı.....	261
Resim 135: Sefine: Gemi Takımyıldızı, sayfa 86b	263
Resim 136: Sefine: Gemi Takımyıldızı, sayfa 88a	264
Resim 137: Şuca: Su Yılanı Takımyıldızı.....	268
Resim 138: Şuca: Su Yılanı Takımyıldızı, sayfa 89b	270
Resim 139: Şuca: Su Yılanı Takımyıldızı, sayfa 91a	271
Resim 140: Kanturus: Erboğa Takımyıldızı.....	274
Resim 141: Kanturus: Erboğa Takımyıldızı, sayfa 94a	275
Resim 142: Kanturus: Erboğa Takımyıldızı, sayfa 93b	276
Resim 143: Başlık detay.....	277

Resim 144: Micmere: Sunak Takımyıldızı	280
Resim 145: Micmere: Sunak Takımyıldızı	281
Resim 146: İklil-i Cenubi: Güney Tacı Takımyıldızı	283
Resim 147: İklil-i Cenubi: Güney Tacı Takımyıldızı	284
Resim 148: Hut-1 Cenubi: Güney Balığı Takımyıldızı	286
Resim 149: Hut-1 Cenubi: Güney Balığı Takımyıldızı, sayfa 98a	288
Resim 150: Hut-1 Cenubi: Güney Balığı Takımyıldızı, sayfa 98b.....	289
Resim 151: Uygulama 1, Koç Burcu	305
Resim 152: Uygulama 2, Oğlak Burcu	305
Resim 153: Uygulama 3, Balık Burcu	306
Resim 154: Uygulama 4, Akrep Burcu	306
Resim 155: Uygulama 5, Aslan Burcu.....	307
Resim 156: Uygulama 6, Kova Burcu	307
Resim 157: Uygulama 7, Yengeç Burcu.....	308
Resim 158: Uygulama 8, Boğa Burcu.....	308
Resim 159: Uygulama 9, Yay Burcu	309
Resim 160: Uygulama 10, İkizler Burcu.....	309
Resim 161: Uygulama 11, Başak Burcu	310
Resim 162: Uygulama 12, Terazi Burcu.....	310
Resim 163: Bodleian Library, Marsh yazması, Kaykavus Takımyıldızı	311
Resim 164: Ayasofya 2595, Kaykavus Takımyıldızı, (Küre görüntüsü).....	311
Resim 165: Ayasofya 2595, Koltuk Takımyıldızı, sema görüntüsü	312
Resim 166: Bodleian library, Koltuk Takımyıldızı, sema görüntüsü	312
Resim 167: Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı Takımyıldızı	312
Resim 168: Bodleian Library, Andromeda ve Kuzey Balığı Takımyıldızı	312

Resim 169: Ayasofya 2595, Kaykavus Takımyıldızı, karşılıklı varaklarda yerküre ve sema görüntüsü.	313
Resim 170: Kaykavus Takımyıldızı, detay	313
Resim 171: Ayasofya 2595, Çoban Takımyıldızı karşılıklı varaklarda (sağda) yerküre ve (solda) gökküre görüntüsü.....	314
Resim 172: Feres-i Azam yani Kanatlı At Takımyıldızı	315
Resim 173: Ayasofya 2595, Andromeda Takımyıldızı, yerküre ve sema görüntüsü .	315
Resim 174: Berlin (West) Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, Orientabteilung, Diez album f. 72.S.10, # I	316
Resim 175: Delfin: Yunus Takımyıldızı.....	318
Resim 176: Mirat-ı Müselsele ve Semeke-i Şimali: Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı Takımyıldızının üst üste görünüşü	319
Resim 177: Semekteyn: Balık Burcu	320

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1: Dübbü'l – Aşgar, Küçük Ayı Takımyıldızı, sayfa 8a, ilk figür	36
Çizim 2: Dübbü'l – Aşgar, Küçük Ayı Takımyıldızı, sayfa 8a, ikinci figür.....	37
Çizim 3: Dübbü'l – Büyük Ayı Takımyıldızı, sayfa 10a.....	41
Çizim 4: Tinnin: Ejderha Takımyıldızı, sayfa 12b.....	47
Çizim 5: Tinnin: Ejderha Takımyıldızı, sayfa 13b.....	49
Çizim 6: Kaykavus: Sefe Takımyıldızı, sayfa 14b.....	55
Çizim 7: Kaykavus: Sefe Takımyıldızı, sayfa 15a.....	56
Çizim 8: Kevkebetü'l Avva: Çoban Takımyıldızı, sayfa 16b	62
Çizim 9: Kevkebetü'l Avva: Çoban Takımyıldızı, sayfa 17b	63
Çizim 10: Casi: Herkül Takımyıldızı, sayfa 20a.....	69
Çizim 11: Casi: Herkül Takımyıldızı, sayfa 20b	70
Çizim 12: Şelyak: Çalgı Takımyıldızı.....	75
Çizim 13: Decace: Kuğu Takımyıldızı, sayfa 23b üstteki figür.....	80
Çizim 14: Decace: Kuğu Takımyıldızı, sayfa 23b ikinci figür	81
Çizim 15: Zatü'l – Kürsi: Koltuk Takımyıldızı, sayfa 25b.....	88
Çizim 16: Zatü'l – Kürsi: Koltuk Takımyıldızı, sayfa 26a	90
Çizim 17: Berşavuş: Perse Takımyıldızı, sayfa 28a.....	96
Çizim 18: Berşavuş: Perse Takımyıldızı, sayfa 28b.....	97
Çizim 19: Mümsik: Arabacı Takımyıldızı, sayfa 32a	105
Çizim 20: Sehm: Okcuk Takımyıldızı	109
Çizim 21: Feres-i Azam: Kanatlı At Takımyıldızı, sayfa 37a	115
Çizim 22: Feres-i Azam: Kanatlı At Takımyıldızı, sayfa 37b	116
Çizim 23: Delfin: Yunus Takımyıldızı, sayfa 38b.....	124
Çizim 24: Kıtatü'l - -Feres: Küçük At Takımyıldızı	129

Çizim 25: Mirat-ı Müselsele: Andromeda Takımyıldızı, sayfa 41b.....	136
Çizim 26: Mirat-ı Müselsele: Andromeda Takımyıldızı, sayfa 42a.....	138
Çizim 27: Mirat-ı Müselsele ve Semeke-i Şimali: Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı Takımyıldızının üst üste görünüşü, sayfa 43a.....	145
Çizim 28: Mirat-ı Müselsele ve Semeke-i Şimali: Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı Takımyıldızının üst üste görünüşü, sayfa 43b.....	147
Çizim 29: Hamel: Koç Burcu, sayfa 45a ilk motif.....	153
Çizim 30: Hamel: Koç Burcu, sayfa 45a, alttaki motif.....	154
Çizim 31: Sevr: Boğa Burcu, sayfa 47b.....	161
Çizim 32: Sevr: Boğa Burcu, sayfa 48a.....	162
Çizim 33: Tuvameyn: İkizler Burcu, sayfa 51a.....	169
Çizim 34: Tuvameyn: İkizler Burcu, sayfa 51b.....	170
Çizim 35: Sertan: Yengeç Burcu, sayfa 53a, ilk motif.....	174
Çizim 36: Sertan: Yengeç Burcu, sayfa 53a, alttaki motif.....	175
Çizim 37: Esed: Aslan Burcu, sayfa 55a.....	179
Çizim 38: Azra: Başak Burcu, sayfa 57b.....	185
Çizim 39: Azra: Başak Burcu, sayfa 58a.....	187
Çizim 40: Terazî (Mizan) Takımyıldızı.....	192
Çizim 41: Terazî (Mizan) Takımyıldızı.....	193
Çizim 42: Akreb: Akrep Burcu, sayfa 62b.....	198
Çizim 43: Akreb: Akrep Burcu, sayfa 62b.....	199
Çizim 44: Rami: Yay Burcu, sayfa 65a.....	205
Çizim 45: Rami: Yay Burcu, sayfa 66a.....	205
Çizim 46: Cedi: Oğlak Burcu, sayfa 67b.....	211
Çizim 47: Cedi: Oğlak Burcu, sayfa 67a.....	212

Çizim 48: Sakibü'l - Ma: Kova Burcu, sayfa 69b.....	218
Çizim 49: Sakibü'l - Ma: Kova Burcu, sayfa 71a.....	219
Çizim 50: Semekteyn: Balık Burcu, sayfa 72b.....	225
Çizim 51: Semekteyn: Balık Burcu, sayfa 74a.....	226
Çizim 52: Kaytus: Balina Takımyıldızı, sayfa 76a.....	230
Çizim 53: Kaytus: Balina Takımyıldızı, sayfa 76b.....	231
Çizim 54: Cebbar: Orion Takımyıldızı, sayfa 77b.....	237
Çizim 55: Cebbar: Orion Takımyıldızı, sayfa 79a.....	238
Çizim 56: Nehr: Irmak Takımyıldızı, sayfa 81b.....	244
Çizim 57: Nehr: Irmak Takımyıldızı, sayfa 82a.....	245
Çizim 58: Erneb: Tavşan Takımyıldızı, sayfa 83a.....	250
Çizim 59: Kelb-i Aşgar: Büyük Köpek Takımyıldızı, sayfa 83b.....	255
Çizim 60: Kelb-i Aşgar: Büyük Köpek Takımyıldızı, sayfa 85a.....	256
Çizim 61: Kelb-i Aşgar: Küçük Köpek Takımyıldızı, sayfa 85a.....	260
Çizim 62: Sefine: Gemi Takımyıldızı, sayfa 86b.....	266
Çizim 63: Sefine: Gemi Takımyıldızı, sayfa 88a.....	267
Çizim 64: Şuca: Su Yılanı Takımyıldızı, sayfa 89b.....	272
Çizim 65: Şuca: Su Yılanı Takımyıldızı, sayfa 91a.....	273
Çizim 66: Kanturus: Erboğa Takımyıldızı, sayfa 94a.....	278
Çizim 67: Kanturus: Erboğa Takımyıldızı, sayfa 93b.....	279
Çizim 68: Micmere: Sunak Takımyıldızı.....	282
Çizim 69: İklil-i Cenubi: Güney Tacı Takımyıldızı.....	285
Çizim 70: Hut-ı Cenubi: Güney Balığı Takımyıldızı, sayfa 98a.....	290
Çizim 71: Hut-ı Cenubi: Güney Balığı Takımyıldızı, sayfa 98b.....	290

1. GİRİŞ

1.1. Amacı

Süleymaniye Kütüphanesinde yazma eserler üzerinde yaptığımız incelemelerimizde tespit ettiğimiz ve tezimizin konusunu teşkil eden Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 2595'te kayıtlı Suver'ul Kevakib yazması üzerine yaptığımız araştıma esnasında İlknur Erbaş'ın "Suver'ul Kevakib Minyatürlerinin İkonografik İncelenmesi", (Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih Bölümü, 3422 Demirbaş No'lu Yazma Üzerine Bir Araştırma) adlı doktora tezine rastladık. Bu doktora tezini tamamen incelediğimizde tezde Suver'ul Kevakib minyatürlerinin ikonografik incelenmesi ve bu yazmada yer alan ikiz figürlerin (küre ve sema görüntüleri) her ikisine de yer verilmediğini, eserdeki ikiz figürlerden yalnız biri seçilerek diğer nüshalardaki figürlerin teki ile kıyaslanarak analiz edildiği tesbit edilmiştir. Bu doğrultuda, tezimizde İlknur Erbaş'ın doktora tezini de referans almakla birlikte, tezin tespit ve incelemelerine ilaveten tezimizde yalnızca Suver'ul Kevakib (Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 2595 envanter nolu) yazmasını ele alarak ikiz figürlerin (küre ve sema) sanatsal ve teknik açıdan kıyaslamalı analizlerini yaptık. Minyatürlerin yapılış tekniğini analiz ettiğimizde, klasik üslup ve tekniğin haricince farklı bir tekniğe rastladık. Aynı zamanda, 15. yüzyılda istinsah edilmiş olan bu eserde incelediğimiz minyatürlerin Selçuklu Dönemi etkileri taşıdığını farkettilik. Amacımız, eserdeki Selçuklu Dönemi etkilerinin ve teknik analizinde tesbit ettiğimiz farklı üslubun incelenerek değerlendirilmesidir.

1.2. Önemi

Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 2595'te kayıtlı Suver'ul Kevakib yazmasındaki ikiz figürlerin teknik analizlerinde klasik teknik ve üslubun haricinde farklı bir tekniğe rastladık. Bu teknik; Nakkaşhane kültüründe desenin sayfaya geçirilmesinde uygulanan iğneleme yöntemiyle değil de sayfa üzerine kömür kalemle eskiz çizimi yapıp onun üzerine fırça çizimi yapılması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Eser bu cihetiyle, tamamlanmış bir yazma eserde görebileceğimizin aksine eserin meydana geliş sürecine dair eskiz detayını ve çizimi aynı sayfada görebilme fırsatı vermesi yönüyle ve Döneminin minyatür üslubunun haricinde figürlerde rastladığımız Selçuklu Dönemi ve

Helenistik etkileriyle de önem arz etmektedir.

1.3. Yöntemi

Suver'ul Kevakib dijital nüshasının edinilmesiyle başlayan araştırmamıza yazmadaki 79 minyatürün çizimiyle devam edilmiştir. Yazmada yapılan ölçümler ve çizimlerimle desteklediğim araştırmamızda, yerküre ve sema görüntüsünü temsil eden ikizlerin birbiriyle birebir eşleşmediği, kimisinin detaylarında farklılıklara rastlanırken kimisinde de ölçülerinin farklı olduğunu gördük. Bu bizi yazma eserin orijinalini görmeden önce bazı tespitlere ulaşmamız ve gerçek yazmayı daha bilinçli gözlerle incelememiz konusunda temkinli kılmıştır. Yazmanın orijinalini Süleymaniye Kütüphanesinde incelediğimizde dijital ortamda tespit edebileceğimizden daha hassas bir detayı fark ettik. İkiz figürlerden birinin altında kömür kalemle eskizinin çizilmiş olduğu ve diğeriyle birebir örtüşmediğini gördük. Bu durum bizi nasıl bir yöntem ve çözümlemeyle çizilmiş olabileceği hususunda düşünmeye itmiştir.

Aheri az bir kâğıt cinsi üzerine çizilen minyatürlerin altında kanaviçesi vardır ve üstünde asıl çizim siyah ve bazı yerde kırmızı mürekkeple tek çizgi şeklinde uygulanmıştır. Zeminde eskizini gördüğümüz bu figürlerin alışagelen iğneli kalıp çizim olmadığını kömür tozu eskizi olduğunu düşünmekteyiz. Figürlerin eskizinin çizilmesinin ardından saçların içi siyah mürekkeple tamamen doldurulmuş olup kimi yerde dandanlar ile kimi yerde tarama tekniğiyle hacim verilmiştir. Zeminde bazı yerlerde sulu mürekkeple hacim vermeye çalışılan figürlerde yıldızlar yapıştırma altınla daire içine alınıp etrafı kırmızıyla çizilidir. Karşılıklı varaklardaki figürlerin günışığına tutularak yansımayla mı aynı varak arkasına geçirildiği ya da yan yana olan sayfalarda üst üste koyarak ışıktan yararlanılarak kopyalanarak yapıldığı düşünülmesine rağmen net bir sonuca ulaşamamıştır.

Eserde bu teknik sorgulamanın yanında 62. sayfadan itibaren bir kâğıt farkı gözlenmektedir. Bu sayfadan sonra devam eden figürlerde eserin başında gördüğümüz desen hâkimiyeti ciddi anlamda yitirilmiştir. Bu bize eserin 62. sayfasından sonrasının bir başkası tarafından minyatürlenmiş olabileceğini düşündürmektedir.

İncelediğimiz bu eser teknik ve uygulamaları açısından farklılıklarıyla hem dönemi açısından hem de minyatür sanatı açısından oldukça önem arz eder. Çalışmamızın bu alanda yapılan ve yapılacak olan araştırmalara yeni yollar açacağını umut ediyoruz.

2. MİNYATÜR SANATI VE TARİHÇE

İlk çağlardan itibaren topluluklar halinde yasayan insanların temel eğilimlerinden biri olan süsleme, mağara duvarlarında veya kayalar üzerinde görülmeye baslar. Çiziliş amaçları ne olursa olsun bu tutum insanların sosyal ihtiyaçlarından biri olarak görülmektedir. İnsan topluluklarının zaman içerisinde toplum, boy ve ulus olma sürecini yakalamaları, süslemeyi ülkelerin milli karakterlerini taşıyan, o ülke insanların kendine has zevk ve duygularının şekillenmesi olarak ortaya çıkar. Batı dillerinde bir nesnenin küçük boyutlardaki örneğini belirten “Minyatür” sözcüğü, zamanla kitap resmi için kullanılan bir terim halini almıştır¹.

Minyatür kelimesinin Türkçe’de, Arapça’da ve Farsça’da bir karşılığı yoktur. Türk dünyasında eskiden beri minyatüre nakış, nakış yapana da nakkaş denilmiştir. Bizde nakış, boya ile resim yapmak anlamında kullanılmış bir tâbirdir. Boya ile resim yapanlara nakkaş, tablo ve insan resmi yapanlara musavvir veya şebih, manzara ve tezyinat yapanlara da tarrah adı verilmiştir. Ressam tabiri Tanzimat’dan sonra kullanılmaya başlanmıştır². Minyatürün İslam sanatındaki adı ‘tasvir’ olup, sanatçısına da musavvir ya da nakkaş denilmektedir.

Minyatürler, matbaanın kullanılmaya başlamasından önce, el yazmalarını süslemek amacıyla yapılmış resimlerdir. Ortaçağda Avrupa’da elyazması kitaplarda baş harfler kırmızı bir renkle boyanarak süslenirdi. Bu is için, çok güzel kırmızı bir renk veren ve Latince adı ‘mini-um’ olan kurşun oksit kullanılırdı. Minyatür sözcüğü buradan türemiştir. Minyatür zaman içerisinde daha çok kâğıt, fildişi ve benzeri maddeler üzerine yapılırdı³.

Eski Türk kaynaklarında Nakış ya da Tasvir olarak geçen, sonradan Minyatür olarak adlandırılan bu sanat dalımızın, batı dillerinde küçük anlamına gelen, zamanla kitap resmi için kullanılan bir terim halini aldığı söyleneceği gibi, latince ‘kırmızı ile

¹Rıfki Melûl MERİÇ, **Türk Nakış San’atı Tarihi Araştırmaları**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak, Türk ve İslâm San’atları Tarihi Enstitüsü Yayınları, Sayı:1, Ankara, 1953, s.2

²İsmet BİNARİK, **Türklerde Resim Ve Minyatür Sanatı**, Vakıflar Dergisi, S.12, Mars Matbaası, Ankara, 1978, s. 271

³Celal Esat ARSEVEN, “Minyatür”, **San’at Ansiklopedisi**, C. 3, İstanbul, 1983, s. 118

boyamak' anlamına gelen miniare kelimesinden isimlendirildiği de söylenebilir⁴.

Minyatür, kitapları resimlemek amacıyla yapıldığından boyutları küçük tutulur. Minyatürün küçük bir resim olma özelliği dışında, perspektif görülmez, ışık ve gölge belirtilmez; resme derinlik veren boyut da yoktur. Minyatürler, kitaplardaki konuları açıklamak, anlatıma yardımcı olmak amacıyla yapıldığından dolayı günümüz için tarihsel değeri olan önemli görsel belgelerdir⁵. Aynı zamanda dönemin yaşam tarzını, örflerini, adetlerini, geleneklerini, göreneklerini aktarırlar. Minyatürlerde dini merasimler, edebi metinler, padişahın tahta çıkışı, padişah alayları, sünnet törenleri, elçi kabulleri, bayramlar, düğünler, şenlikler, savaş sahneleri gibi konular içeren toplumsal ve kültürel olaylar ele alınır. Minyatürler dönemleri içerisinde, teknik, renk, motif, kompozisyon bakımından üslup oluştururlar⁶.

Minyatüre başlamadan önce ilk olarak resmedilecek eserin konusu tespit edilirdi. Eskiden saray nakışhanelerinde kolektif çalışma olduğundan sernakkaş eserin konusunu iyi bilir ve diğer sanatkârları yönlendirirdi. Nakışhanelerde minyatür desenleri usta-çırak usulü sürdürülür, bir eserin ortaya çıkması için geniş ve kalabalık bir kadro çalışırdı. Tezhip sanatında olduğu gibi minyatürlerde de ilk olarak aharlı ve temiz bir kâğıt seçimiyle başlanır, itina ile seçilen kâğıda konu tespiti yapılarak ince bir fırça ile boya yardımıyla desen çizilirdi. 'Siyah ve kahverengi boya ile desen çizilmemelidir; çünkü bu boyalar altın ve başka boyalara tesir eder ve onları bozar⁷. Desen muhakkak kiremit rengi olan terre de sienne boyası ile çizilmelidir. Desenin ince ve itinayla çalışılması şarttır. Kâğıdın üzerine çizilen desenin; ince uçlu bir iğne ile fazla sert olmayan düzgün satırlı bir tahta üzerinde çok sık aralıklarla iğnelenerek kalıbı çıkarılır. Aynen iğnelenmiş tezhip kalıbında olduğu gibi, bir tülbent içine konmuş kömür tozu ile aharlı kâğıt üzerine yerleştirilen iğneli kalıbın üzerine silkme usulüyle desenin istenilen yüzeye geçmesi sağlanır⁸.

Minyatürün kendine has özellikleri vardır. Figürleri birbirini kapatmayacak şekilde

⁴ Günsel RENDA, **Osmanlı Minyatür San'atı**, İstanbul 2001, s. 1.

⁵ Banu MAHİR, **Osmanlı Minyatür Sanatı**, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2005, s.15

⁶ Metin AND, **Minyatürlerle Osmanlı İslam Mitologyası**, İstanbul 1988, s. 51

⁷ Hüseyin Behzad TAHİRZADE, 'Minyatürün Tekniği', **Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.1, Kanaat ve Feyz Matbaası, Ankara, 1993, s. 29-32

⁸ Hüseyin TAHİR ZADE BEHZAD, "Minyatürün Tekniği", A.Ü. **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S.1, Ankara, 1953, s.232

dizmek, geriye kalan figürleri kâğıdın üst tarafına dizmek, şahısların iriliğini önemlerine göre tespit etmek, manzarada uzaklığı renk ve boy nisbeti yönünden belirtmemek, en ince teferruatı dahi işlemek, renkleri ışık-gölge tesiri aramadan sürmek, bu özelliklerin başlıcalarıdır. Minyatürde kullanılan boyalar, toprak boyadır. Bunlar kullanılmadan önce su ile eritilir. Toprak boyaların sabit olması için 18. yüzyıla kadar, içlerine yumurta sarısı ilâve edilmiştir. Yumurta sarısı karıştırılmış boyalar sabit ve parlak olduğu gibi, resim/erde kabarıklık da meydana getirir ki, minyatürde bu her zaman makbul addedilir. Ancak yumurta sarısı ile hazırlanan boyalarda, her kullanışta taze yumurta sarısı ilâve edilmiş boya hazırlamak mecburiyeti vardır. Zira içine yumurta sarısı karıştırılmış boya kuruduktan sonra tekrar karıştırılmayacağı için, ikinci defa kullanılamaz. Bu mahzurundan dolayı, 18. yüzyıldan sonra toprak boyaların içine yumurta sarısı ilâve edilmesinden vazgeçilmiş, onun yerine tutkal kullanılmıştır⁹.

Minyatür için pamuktan yapılmış ve Hint kâğıdı denilen kâğıt ile parşömen denilen ipekli kâğıttan başka aharlı kâğıt da kullanılmıştır. Ahar çeşitli maddelerden yapılırdı. Nişasta, yumurta akı, nişadır, kitre, zamk-ı Arabî, üstübeç bunların başlıcalarıdır. Bunlar teker teker veya karışık olarak kullanılır, bazen de birkaç cins tabaka teşkil edecek şekilde kâğıt üzerine sürülürdü. Kâğıdın âharlanması iki şekilde olurdu. Âhar yapımında kullanılan maddeler sıcak suda eritilir, kıvamınca karıştırılır ve kâğıt bunun içine daldırılırdı. Bir diğer usul de, pamukla bunları kâğıdın üstüne sürüp kurutmaktır. Bir kat âhar sürülmüş kâğıtlara tek aharlı, iki veya daha çok âhar sürülmüş kâğıtlara çift aharlı denirdi*. Kuruyan kâğıt kuru cevizden bir tahta üstünde mührü ile mührelenir**, yani parlatılırdı.

Ayrıca desenin gayet ince çizilmesi de şarttır. Bazen kâğıdın üstü zemin olarak, zamklı üstübeç veya boyaların daha parlak görünmesini temin için altın tabaka ile örtülürdü. Altının boya sürülmeden önce kullanılması icabederdi. Altının sürülmesinden önce boya kullanılırsa, boyalar parlamazdı.

Minyatürlerde boyama işlemine altın veya gümüş ile başlanır. Zira boya sürüldükten

---

⁹İsmet BİNARIK, Türklerde Resim Ve Minyatür Sanatı, **Vakıflar Dergisi**, S.12, Mars Matbaası, Ankara, 1978, s. 272

□ Kağıt âharcılığı konusunda geniş bilgi için bkz.: İsmet Binark, Eski Kitapçılık Sanatlarımız, Ankara, 1975, s. 50-52

** Mührü billurdan yapıldığı gibi, deniz böceği kabuğundan da yapılırdı. Taş mührü dahi kullanılmıştır. Altın yaldızı parlatmak için, sert akikten yapılmış mührerler kullanılırdı ki, buna zer mührü denirdi.

sonra altın ve gümüş mühre ile parlatılmaz. Boya istenilen renk ile daha ziyade sayfanın üst kısmından başlayarak boyanır. Renklerin ahengine ayrı bir önem verilir. Sanatkâr renk seçiminde tamamıyla özgürdür. Zemin renkleri boyandıktan sonra figürlerin dış kısımlarına ve elbise kıvrımlarına kendi renklerinden bir ton koyu tahrir çekilir.

Bundan sonraki sayfalar sanatkârın hünerini ve sabrını gösteren ayrı bir uğraş ister. İnsan figürlerinde saç, sakal, hayvanlarda tüy, kuyruk, yele gibi kısımlar fırçanın ucuyla ve tarama tekniği denilen; kılların tek tek çizilmesi suretiyle tamamlanır. Elbise, eğer, halı, çadır, iç ve dış mekânlarda bulunan bütün bezemeler, geometrik şekiller ayrı bir itina ile çalışılır. Tabiatta görülen çiçek, bitki, ağaç, kaya, dağ, yaprak gibi diğer elemanlar en ince detaylara kadar işlenir. Bu çalışmalarda tarama, akıtma, noktalama gibi bütün teknikler kullanılır. Özellikle portre çalışmalarda hanımların saçları, kaşları, erkeklerin sakal ve bıyıkları varsa kürkleri büyük bir sabırla taranır. Minyatürlerde renk sınırlaması yoktur, pembe gökyüzü, mavi, leylak, çayır, yeşil, pembe atlar, resmin ahengine, musavvirin renk anlayışı ve zevkine göre şekil alır¹⁰. Minyatürlerde en mühim özelliklerden biri de perspektifin olmamasıdır. Minyatürlü bir sayfada yakınlık ve uzaklık sayfanın aşağı kısmından yukarıya doğru anlaşılır. En yakın mekân en alt kısımda en uzak mekân ise sayfanın en üstünde yer alır. Önemli şahıslar büyük çalışıldığı gibi, uzaklık göz ardı edilip istenilen yere yerleştirilebilir. Bu sebeple ağaç boyunda insanlara rastlamak mümkündür. Resmedilen figürler, ışık alışına veya gölgeye göre renk değiştirmez, koyu ya da açık tonlara boyanmaz. Asıl renk, figürü tamamen kaplar¹¹.

2.1. Başlangıçtan Osmanlıya Minyatür Sanatı

Minyatür sanatının ilk örnekleri 745 yılında Ötügen'de devlet kurmuş, 840'da Kırgızlar tarafından yenilgiye uğratıldıktan sonra Asya'nın muhtelif yerlerine göç etmek zorunda kalan Uygur Türklerinde görmekteyiz. Uygurların çeşitli kültür ve dinlerin etkili olduğu bir ortamda yaşamış olmalarından dolayı çok zengin ve farklı bir minyatür üslubu geliştirdikleri bilinir. 7. yüzyıldan itibaren Arap yarım adasında İslamın doğmasıyla

¹⁰Şehnaz ÖZCAN, **Eski Yıldız Kütüphanesi'ndeki Timur, Osmanlı ve İran (Safevi) Minyatürlü Yazmaların Tezhiplerinin Mukayesesi**, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995, s.33

¹¹Şehnaz ÖZCAN, a.g.t., s.34

birlikte yani dinin etkileriyle birlikte başlayan sanat sorunu 7-8. yüzyıllarda Emevi döneminde kendisini göstermeye başlamıştır.

Bu dönemde fethedilen yeni topraklardaki kültürlerin yüzyıllar boyunca kökleşmiş resim gelenekleriyle temasa geçmesi sonucunda da İslam uygarlığının en eski resimsel örnekleri olan Kudüs'teki Kubbetü's-Sahra'nın duvarlarını süsleyen resimler ortaya çıkmıştır¹².

Geç Emevi erken Abbasi döneminde, siyasi ve toplumsal hayata paralel olarak sehven minyatür sanatı olmasına rağmen Abbasilerin erken dönemine ait çok fazla resim örneği bulunamamıştır. Abbasiler devrinde Sicilya adasındaki Palermo şehrinde M.1149'da inşa edilen Kapella Palatina adlı kilisenin tahta üzerine yapılmış resimleri İslam resim sanatıyla bağlantılıdır¹³.

İslâm kitap resimleri ve minyatürleri özellikle Yunanca eserlerin Arapçaya çevrilmesi sürecinde yaygınlık kazanmıştır. Bazı çevrelerin İslâm'da resmin yasak olduğunu savunmalarına rağmen kitap resmi ve minyatürler Ortaçağ boyunca çizilmeye devam etmiştir. Başlangıçta tercüme edilen eserlerin açıklanması amacıyla çizilen bu eserler bir süre sonra süsleme maksadıyla da yapılmaya başlanmıştır. Arapçaya çevrilen kitapların genellikle Helenistik dönem eserleri olması nedeniyle ilk başlarda kitap resimlerinde Helen-Bizans etkisi baskın olmuştur¹⁴.

Ağırlıklı olarak Helenistik eserlerin Bizans kopyalarından derlenerek oluşturulan İslâm kitaplarındaki desenler minyatürden ziyade kitap resmi olarak kabul edilmektedir. Zira figürler belirgin bir realizm taşımaktadır. İslâm kitap resmi ile minyatürler arasında önemli üslup farkları bulunmaktadır. Minyatürler doğrudan sanatsal kaygılarla yapılmış eserlerken; kitap resimleri daha çok ilgili olduğu kitabın içeriğinin açıklanması için üretilmiş çalışmalardır. Minyatürler geniş bir hayal gücünün ürünü olan gerçeküstü muhtevada çizimlerdir. Minyatürlerde önem verilen sahnenin etkileyiciliği iken; kitap resminde konunun –bir bitkinin ekimi, tıbbi müdahaleler gibi- kendisi önemlidir¹⁵.

---

¹²Sezer TANSUĞ, **Resim San'atının Tarihi**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1992, s. 130

¹³Sezer TANSUĞ, **Resim San'atının Tarihi**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1992, s. 132

¹⁴Ulaş Töre SIVRİOĞLU, **İslam Kitap Resmi ve Minyatür Sanatında Helenistik Bizans Etkisi**, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 2013, s.1

¹⁵Ulaş Töre SIVRİOĞLU, **İslam Kitap Resmi ve Minyatür Sanatında Helenistik Bizans Etkisi**, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 2013, s.2

Minyatür ve kitap resmindeki Helenistik etkilerin gelişiminin incelenmesi için öncelikle bu sanatların ana malzemesi olan kitap basımı ve kâğıt üretimi teknolojisinin evrimi gözden geçirilmelidir. Kitaplar hiçbir Ortaçağ toplumunda İslâm dünyasında gördükleri ilgiyi görmemişlerdir. Emevîler ve özellikle Abbasîlerle başlayan kitap toplama arzusu birkaç asır boyunca Müslüman okuryazarların en büyük tutkusu olmuştur. Toplanan ve Arapçaya çevrilen kitapların ağırlıklı kısmı pagan, Yunan-Helenistik eserlerden ve Hint-İran klasiklerinden oluşmaktaydı. Bizans manastırlarındaki veya kent kütüphanelerindeki, İran ve Hindistan'daki eski kitaplar büyük meblağlar ödenerek satın alınmış ve tercüme okullarında Arapçaya çevrilmiştir¹⁶.

Süryanice veya Eski Yunanca asıllarından tercüme edilen Helenistik yazarlar arasında Aristoteles, Platon, Plotinos, Euklides, Ptolemaios, Galenos başta gelmektedir. İlk önceleri tıp, matematik, astronomi gibi alanlarda yazılmış eserler tercüme edilirken, zamanla siyâset, felsefe ve edebiyat türündekilerde çevrilmiştir. Kitap sevgisi halk tabakalarına da yayılmıştır¹⁷.

Yunancadan Arapçaya çeviri hareketi üzerine birçok çalışma yayınlanmıştır. İslâm felsefesinin bu çeviriler sayesinde doğduğu konusunda araştırmacılar hem fikirdirler. Bilimin yanı sıra tercüme hareketi Arap edebiyatını Helenistik mitlerle de daha fazla tanıştırmıştır¹⁸.

Yine de Homeros, Hesiodos gibi şairlerin eserlerinin ve İslâm dünyasında Aristoteles, Platon (Eflâton) ve Galenos gibi tanındığı ve saygı gördüğü söylenemez. İşin ilginç Bizans'ta da tam aksine Homeros, pagan döneme duyulan tüm ön yargılara rağmen baş tâcı edilmekte ve eğitime onunla başlanmaktadır¹⁹. Bu duruma rağmen Araplar Homeros karakterlerini ve yahut Herakles, Theseus, Bellerophon gibi Yunan mitolojisinin ana figürlerinin ekseriyetinden habersiz görünmektedirler. Bunun tek istisnası Arapçada *Berşea* adıyla tanınan *Perseus*'tur ancak o da mitolojiden değil,

---

¹⁶Casim AVCI, **İslâm-Bizans İlişkileri**, Klasik Yayınları. İstanbul, 2003, s.193

¹⁷Frederick B. ARTZ, **Orta Çağların Tini, Tarihsel Bir Gözlem**, İS 200-1500, Çeviren: Aziz Yardımlı, İdea Yayınevi, İstanbul, 1996, s.129

¹⁸J.C MARDRUS, **Bin bir gece Masalları**, Çeviren Şerif Onaran, Afa Yayınları. İstanbul, 1997, s.3

¹⁹Frederick B. ARTZ, **Orta Çağların Tini, Tarihsel Bir Gözlem**, İS 200-1500, Çeviren: Aziz Yardımlı, İdea Yayınevi, İstanbul, 1996, s.96-97

astrolojiden tanınmaktadır. Yunan mitolojisinin aksine İran esatiri, destanları ve kahramanları İslâm yazarlarınca en ince ayrıntısıyla sahiplenilmiştir²⁰.

İran'da resim geleneğinin daha serbest olmasının da etkisiyle bugün elimizde İran destanlarına ait minyatürler vardır ve Hindistan yoluyla İran'a ulaşmış olan *Kelile ve Dimne* isimli meşhur eser Arapçaya çevrilmiş ve oldukça da sevilmiş ve birçok resimli kopyası yapılmıştır²¹.

Helenistik-pagan eserler yayılmaya devam etmiş Abbasîler devrinde Helenistik kitap koleksiyonları olan zümreler türemiş ve halk kütüphanelerinde bu eserlerin sayısı hızla artmıştır. 1068 deki Moğol yağmasından önce Fatimî sarayı kütüphanesinde sadece antik bilimlerle ilgili 18 bin cilt kitabın olduğu aktarılmaktadır²². Zamanla Araplar Helenistik bilim ve felsefede Bizanslıların çok daha ötesine geçmeyi başarmışlardır. Bizansta genelde bir tekrar ve kopyalama olarak görülür. Yunan felsefesi filozoflar tarafından geliştirilmiştir.²³ İslâm dünyasında Fârabî, İbn Sinâ, İbn Rüşd gibi Yunan felsefesini geliştirebilmiş filozoflar çıkabilmiştir. Hatta tercüme hareketinin etkisiyle Yunan tarihi hakkında bilgileri artan Arapların, Bizanslılara duydukları saygının azaldığı, Bizanslılar (Rumlar) ile Eski Yunanlılar arasında bir ayırım olduğunu fark ettikleri görülmektedir. Câhız Bizanslılarla, marangozlukta, ressamlıkta, astronomide kimsenin yarışamayacağını ancak onları filozof olarak görmenin yanlış olduğunu belirtmektedir. Câhız, Aristoteles, Ptolemaios, Demokritos, Platon, Galenos, Euklides gibi büyük düşünürlerin ne Hıristiyan ne de Rum olmadığını onların Yunanlı olduğunu söylemektedir²⁴.

Helenistik eserlerin tercüme edilmesi doğal olarak bu kitaplardaki tasvirlerinde İslâm sanatına aktarılmasına neden olmuştur. Ancak kitap resminin sadece Helenistik eserlerden esinlendiği söylenemez. Mesudî'nin aktardığı resimli Sâsânî kitapları da

---

²⁰Dursun Ali TÖKEL, *Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Şahıslar Mitolojisi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s.

²¹Ulaş Töre SİVRİOĞLU, *İslam Kitap Resmi ve Minyatür Sanatında Helenistik Bizans Etkisi*, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 2013, s.4

²²J. BLOOM, *Kâğıda İşlenen Uygarlık, Kâğıdın Tarihi ve İslâm Dünyasına Etkisi*, Kitap Yayınevi, Çev: Zülâl Kılıç, İstanbul, 2003, s.165

²³Frederick B. ARTZ, *Orta Çağların Tini, Tarihsel Bir Gözlem*, İS 200-1500, Çeviren: Aziz Yardımlı, İdea Yayınevi, İstanbul, 1996, s.98-99

²⁴Dimitri GUTAS, *Yunanca Düşünce Arapça Kültür, Bağdad'ta Yunanca-Arapça*, Çeviri Hareketi ve Erken Abbasî Toplumu, Çeviren: Lütfü Şimşek, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003, s.89-90

İslâm sanatkârlarını etkilemiş olmalıdır²⁵. Hatta biraz daha doğuya gidilmeli kâğıt ustalarıyla birlikte gelen Uygurlu sanatkârların etkileri de göz önüne alınmalıdır. 8.yy'dan itibaren Uygur dönemi resimlerinde belirginleşen bu üslup zamanla bütün orta Asya'da etkili olmuş ve İslam sonrası Arap yarım adasındaki minyatürlü yazmalarda da minyatür kurgusunun temellerini oluşturmuştur²⁶.

Ancak Uygur ve Hint- Budist sanatının etkilerini tarz olarak Helenistik üsluptan tamamen bağımsız olduğunu söylemek de mümkün değildir. Nitekim Uygur sanat eserleri Orta Asya sanatına yön verirken bölgedeki Yunan ve Hint kültürünün izlerini geriletmiş 6. ve 7. yüzyıllar arasında Uygurların Doğu Türkistan'a gelmesiyle birlikte yeni bir resim üslubu ortaya çıkmıştır.

Tercüme hareketinin hız kazandığı Abbasîler devrinde de minyatürlü kitaplar üretildiği bilinse de elimize bu ilk örneklerden hiç biri geçmemiştir²⁷. 13. Asırdan önce yazılıp da bu gün elimizde bulunan 35 eserden sadece üçü resimlidir²⁸.

İlk resimlenen kitaplarda tasvirler sanat kaygısından ziyade konunun anlaşılması için konmuşlardır Kırık-çıkık tedavisi, sezaryen, insan iskeleti, yararlı-zararlı bitkiler, şekillerle gösterilmektedir. Bu resimler Bizans örneklerindeki kadar realist de değildirler, ilk örneklerde dâhi şematize etme tavrı açıkça görünmektedir. Bitkiler asıllarından daha farklı ve geometriktir. Konuyla alâkasız bazı figürler sırf boşluk dolsun diye konmuştur²⁹. Boşluk bırakmama ve nesnelere şematize ederek gerçekçiliklerini bozam eğilimi bilindiği üzere İslâm sanatının belirgin unsurlarındandır.³⁰

İslâm toplumu kitapları büyük ölçüde Helenistik kaynaklar vasıtasıyla tanıdıkları için, doğal olarak kitap resminde temel kaynak Helenistik-Bizans resim sanatı olmuştur. Bu tezi savunan ilk bilim insanlarından biri olan T.W. Arnold'a göre Helenistik-Bizans

---

²⁵Barbara BREND, **Islamic Art**, Haward University Press, Cambridge, 1996, s.84

²⁶Şehnaz ÖZCAN, Ders notları,2016

²⁷Nurhan ATASOY, "**İslâm Minyatürleri**", Çev: Fulya Eruz. İslâm Kültürü (Çeşitli Konuları İle) Cilt V. Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2008, s.674

²⁸J. BLOOM, **Kâğıda İşlenen Uygarlık, Kâğıdın Tarihi ve İslâm Dünyasına Etkisi**, Kitap Yayınevi, Çev: Zülâl Kılıç, İstanbul, 2003, s.217

²⁹J. BLOOM, **Kâğıda İşlenen Uygarlık, Kâğıdın Tarihi ve İslâm Dünyasına Etkisi**, Kitap Yayınevi, Çev: Zülâl Kılıç, İstanbul, 2003, s.219

³⁰Suut Kemal YETKİN, **İslâm Ülkelerinde Sanat**, Cem Yayınevi, İstanbul, 1984, s.181

resim geleneği Hıristiyan Araplar ve Süryaniler, Kıptîler veya sonradan Müslümanlığa geçen Hıristiyan kökenli mühtediler vasıtasıyla İslâm kitaplarına da taşınmıştır³¹.

Hüsetin Gazi Yurtaydın'a göre Arnold mesnetsiz bir şekilde bir takım tahminlerle bu sonuca varmaktadır; zira bu iddiayı kanıtlayacak bir Süryani-Yakubi Nesturî resimli kitabı ele geçmemiştir. Eldeki eserler Müslümanların eserlerinden sonraki tarihlere aittir³². Hatta Yurtaydın'a göre asıl Hıristiyan sanatkârlar Müslüman ressamlardan etkilenmişlerdir. Örneğin 1180 yılında resmedilen Kıptîce bir eserde Vali Pilatus, Makamat no.3465 veno 6049'daki Bağdat valisi ile aynı şekilde resimlenmiştir. 1216-1220'ye tarihlenen bir Yakubi İncil'inde yer alan figürler ise Bizans geleneğine yabancı unsurlar içermektedirler³³.

Yurtaydın'ın İslâmî resimli kitaplardan daha eski resimli Hıristiyan eserlerinin ele geçmediğini belirtmesi, böyle eserlerin var olmadığını kanıtlamadığı gibi Müslüman sanatçıların salt kitap resminden etkilendiğini düşünmek de yanıltıcıdır. İslâm toprakları Bizans resim sanatının sayısız örneğini yansıtan manastır, kilise, hamam ve diğer kamu binaları ile doluydu. Roma-Bizans devrinden kalma bu eserler Müslümanlar tarafından korunmakta hatta bazı zamanlarda ziyaret de edilmekteydiler³⁴.

Üzerinde durduğumuz bu ayrıntılar bize İslâm kitap resmi ve minyatür geleneğinin Arabistan –veya Arap- dışı bir kaynaktan beslendiğini düşündürmektedir. Nitekim Yurtaydın da Arapların aslında güçlü bir resim geleneği olmadığını dolaylı bir yoldan kabul etmiş ve- Arnold'dan farklı olarak- İslâm kitap resminin Hıristiyan dünyanın değil Orta Asya-Türk etkileriyle oluşmuş olabileceğini savunmuştur³⁵. Gerçekten de yapılan araştırmalar Orta Asya'nın Budist ve Maniheizm sanatı araştırmacılar tarafından İslâm kitap resmi ve minyatürünün temel kaynaklarından biri –belki de ilki- olarak görülmektedir; ancak bu sanatın da Helenistik gelenekten çok uzak olduğu söylenemez.

---

³¹Th. W. ARNOLD, İlk Baskı 1928-, **Painting in Islam: A Study of the Place of Pictorial Art in Muslim Culture**, Gorgias Press, NJ., 2002, s.52-71

³²Hüseyin Gazi YURTAYDIN, “İslâm Resminin Menşeleri ve Başlangıçları” Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt III, Sayı 3, Ankara, 1954, s.35-36

³³Hüseyin Gazi YURTAYDIN, “İslâm Resminin Menşeleri ve Başlangıçları” Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt III, Sayı 3, Ankara, 1954, s.39-41

³⁴Ulaş Töre SIVRİOĞLU, **İslam Kitap Resmi ve Minyatür Sanatında Helenistik Bizans Etkisi**, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 2013, s.7

³⁵Hüseyin Gazi YURTAYDIN, “İslâm Resminin Menşeleri ve Başlangıçları” Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt III, Sayı 3, Ankara, 1954, s.46-55

“*Greko-Budist*” adıyla anılan³⁶ bu tarz Helenistik dönemde Yunan stili ile Hint sanatının sentezi olarak doğmuş ve uzun asırlar Budist tapınaklarda devam etmiştir.

İslâmiyet’i kabul etmeden önce Uygurlar da “*Greko-Budist*” tarzda resimler yapmaktaydılar³⁷. Ayrıca Budist sanatla paralel olarak Uygurlar arasında yaygın olan Maniheist etkiler de söz konusuydu. Mezopotamyalı bir Peygamber olan Mani’nin kendisi zaten bir ressam olarak tanınmaktaydı ve kutsal yazılarını resimler yoluyla anlatmayı tercih etmekteydi. Budhizmi veya Maniheizmi seçmiş Uygurlar arasında bu iki üslubun sentezi bir resim geleneği birkaç asır boyunca devam etmiştir³⁸. Bu nedenle Sogdiana, Baktria, Arahosia gibi uzun asırlar Helen idareciler tarafından yönetilmiş merkezlerde oluşmuş *Greko-Budist* sanatın ve Mezopotamyalı Mani’nin takipçilerinin eserlerinin Doğu Akdeniz sanatıyla ortak özellikler taşıması olağan bir durumdur. Üstelik Orta Asya coğrafyasının gene Doğu Akdeniz kökenli Nasturî Kilisesinin etkinlik alanı olduğu³⁹ ve Sogdların-Uygurların yazılarını dâhi Nasturî-Süryanilerden aldıkları hatırlanırsa Orta Asya sanatı ile Doğu Akdeniz-Helenistik kültürü arasındaki etkileşimin canlılığını koruduğu iki kültür merkezi arasında demir bir perde olmadığı daha iyi anlaşılır.

İslâm kitap resmi ve minyatüründeki Helenistik etkinin başlıca iki kaynağı varmış gibi görünmektedir. Bunlardan birincisi Orta Asya sanatı ikincisi ise Doğu Akdeniz- Bizans sanatıdır. Nitekim İslâm dünyasındaki resimli kitapların en eskisi olan 1009 tarihli Abdurrahman es-Sufi’nin *Sâbit Yıldızların İncelenmesi*, bizim “birinci etki kaynağı” olarak gördüğümüz *Greko-Budist* anlayışla süslenmiştir. Figürlerde Helenistik tarzın aksine gölgelendirme yerine belirgin çizgisellik vardır. Buna karşın saçların kıvrımı ve elbiselerin kıvrım ve bordürleri Hint-Helenistik resim geleneğini yansıtır⁴⁰. Hint astrolojisinin temel eserlerinin Arapçaya çevrildiğini yukarıda belirtmiştik doğal olarak Hint kökenli figürler de Müslümanlar tarafından benimsenmiştir.

---

³⁶Güner İNAL, **Türk Minyatür Sanatı: Başlangıcından Osmanlılara Kadar**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 1995, s.6

³⁷Güner İNAL, **Türk Minyatür Sanatı: Başlangıcından Osmanlılara Kadar**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 1995, s.6-8

³⁸Hüseyin Gazi YURTAYDIN, “İslâm Resminin Menşeleri ve Başlangıçları” Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt III, Sayı 3, Ankara, 1954, s.46-49

³⁹Aziz ATİYA, **Doğu Hıristiyanlığı Tarihi**, Çeviren: Nurettin Hiçyılmaz, İstanbul, 2005, s. 287-289

⁴⁰Güner İNAL, **Türk Minyatür Sanatı: Başlangıcından Osmanlılara Kadar**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 1995, s.23

İkinci temel kaynak Bizans resimli kitap geleneğidir ve gene en eski resimli kitap örneklerinden olan, Dioskorides’in *De materia medica* adlı eserinin 1083 tarihli Arapça çevirisi bu geleneğe bağlı olarak resmedilmiştir⁴¹. “Bağdad okulu” adı da verilen ve XII. Asırdan itibaren yayılan bu tarz özellikle Harirî’nin *Makamat* adlı eseri ve *Kelile Dimne* versiyonlarının resimleriyle tanınmaktadır. Bağdad okulunun eserleri antik sanattan ve Bizans-Hıristiyan sanattan tanınan figürlerle doludur. *Makamat*’ın başkahramanı Ebu Zeyd ve arkadaşları Hıristiyan el yazmaları veya mozaiklerindeki St. Paul veya Eyub Peygamber görünümündedirler⁴².

Helenistik ve Bizans etkisinde kitap resmi ve minyatürler 14. Asırdan sonra ortadan kalkmışlardır. Bizans’ın artık sahneden çekilmeye başlayıp etkileyciliğini yitirmesi bu gelişmenin nedenlerinden biri olabilir. İslâm ülkelerindeki demografik yapıdaki değişim de etkili olmuş gibi görünmektedir. Zaman içerisinde gayr-i Müslim nüfusun önemli bir bölümü İslâm’a girmiş ve Arapça konuşmaya başlamışlardır. Helenistik-antik kültüre yakınlığı ile bilinen Nasturî-Yakubî Süryâniler azınlık durumuna düşmüş, Harran paganizmi 10. Asırdan sonra tamamen kaybolmuş, Yunanca konuşanların Melkit Kilisesi hemen hemen silinmiştir. Mısır’da Kıptîler bile zaman içerisinde azınlık durumuna gelmişlerdir. Devlet yönetiminde de Hıristiyanların aşamalı olarak azalmaya başladığı görülmektedir⁴³. Hıristiyanların nüfus olarak azalması doğal olarak antik kültürün bir şekilde mirasçısı olan bu kitlelerin de ve onların sanatsal üretimlerinin de etkisinin azalması anlamına gelmiştir⁴⁴.

Bunun yerine önce Türklerin sonra da Moğolların İslâm dünyasındaki etkilerini artması Uzak Doğu sanatının giderek Yunan-Bizans sanatının yerini almasına yol açmıştır. Moğol istilasıyla birlikte Müslümanların Çin ile ilişkileri gelişmiş ve çeşitli sanat dallarında Roma-Bizans mirasından ziyâde Çin sanatına ilgi başlamıştır⁴⁵.

---

⁴¹J. BLOOM, *Kâğıda İşlenen Uygarlık, Kâğıdın Tarihi ve İslâm Dünyasına Etkisi*, Kitap Yayınevi, Çev: Zülâl Kılıç, İstanbul, 2003, s.218

⁴²Hugo BUCHTHAL, “*Hellenistic Miniatures in Early Islamic Manuscripts*” *Ars Islamica*, Vol.III. University of Michigan Press, New York, 1968, s.127-130

⁴³Aziz ATİYA, *Doğu Hıristiyanlığı Tarihi*, Çeviren: Nurettin Hiçyılmaz, İstanbul, 2005, s. 224

⁴⁴Ulaş Töre SİVRİOĞLU, *İslam Kitap Resmi ve Minyatür Sanatında Helenistik Bizans Etkisi*, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 2013, s.16

⁴⁵Stephen VERNON, “*Müslüman Toplumlarda Sanat*” Cambridge Resimli İslâm Ülkeleri Tarihi. Ed. Francis Robinson, Kitap Yayınevi. İstanbul, 2005, s.340

Doğu sanatının gerçekçiliği, elbise tarzı, insanların çekik gözlü çizilmesi gibi bir dizi unsur İslâm minyatüründe baskın hâle gelmiştir⁴⁶.

Müslümanların Çin ülkesinden kastettikleri coğrafyanın oldukça geniş olduğunu Doğu Türkistan’ında bu kavram içinde görüldüğünü belirtmektedir⁴⁷. Bunun yansırı Çin sanatındaki manzara ve bitki resimlerinin giderek benimsenmesinde İslâmî tutuculuğun Helenistik felsefe ve gelenekler aleyhine hızlı yükselişi gibi farklı nedenler rol oynamış olabilir. Nitekim 15. asırdan itibaren İslâm dünyası bir İbn Rüşd veya Fârâbî yetiştirememiş, Helenistik bilim ve kitaplar eskisi kadar ilgi çekmemiştir⁴⁸. □

Selçukluların Anadolu’ya hâkim oluşlarından sonra kültür ve sanat hayatı kesintisiz olarak devam etmiştir. Minyatür, keramik ve diğer plastik sanat eserlerinde rastlanan tasvir sanatı örneklerinin çoğunda Büyük Selçuklu devrinde İran’da yapılan eserlerle aynı üslûp özellikleri devam ederken kıyafetlerin de aynen devam ettirildiğini görüyoruz. Bu fikri destekleyen eserlerin başında 13. yüzyılın ilk yarısında yapılmış olduğu anlaşılan Varka ve Gülşah mesnevisi minyatürleri (Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 841) gelmektedir⁴⁹.

Anadolu Selçuklular devrindeki kıyafetleri hakkındaki çok güzel bir kaynak olan bu aşk romanının minyatürlerinde kadın ve erkek kıyafetleri arasında ilk göze çarpan fark kadınlarda rastlanan inci kolyeler ile incili veya alnın üstünde tektaşla taçlandırılmış diademlerdir. Varka ile Gülşah’ın kavuşmaları sahnesinde birbirine sarılan sevgililerin her ikisi de aynı boyda elbise giyimlidirler. Gülşah elbisesinin altına paçaları geniş bir şalvar ayağına yüzü küçük ayakkabılar giymiştir. Başında, alnın üst kısmında yaprağa benzer bir taş vardır. Elbisesinin yakası önden “v” şeklinde açıktır, Varka’nın elbisesi ise boynunu yuvarlak bir şekilde sarar, sağ taraf diyagonal olarak solun üstüne, sol kolun altına doğru kapanır. Ayaklarında uzun çizmeler vardır. Başında yassı bir sarık vardır. İki sevgilinin saçları da birçok örgüler halinde belden aşağılara kadar uzanır.

---

⁴⁶Nurhan ATASOY, “İslâm Minyatürleri”, Çev: Fulya Eruz. İslâm Kültürü (Çeşitli Konuları İle) Cilt V. Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2008, s. 681-683

⁴⁷Th. W. ARNOLD, *Painting in Islam: A Study of the Place of Pictorial Art in Muslim Culture*, Gorgias Press, NJ., 2002, s.66

⁴⁸Ulaş Töre SIVRİOĞLU, *İslam Kitap Resmi ve Minyatür Sanatında Helenistik Bizans Etkisi*, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 2013, s.17

□ İslâm sanatı üzerindeki Çin etkisini etnik olarak Çinlilerin etkisi olarak kabul etmek zordur.

⁴⁹Nurhan ATASOY, *Selçuklu Kıyafetleri Üzerine Bir Deneme*, Sanat Tarihi Yıllığı 1970-1971, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sana Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1971, s.126

Resim 1: Varka ile Gülşah, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 841, Âşıkların kavuşması sahnesi

Kendine has bir kültüre sahip olan Türklerin kendilerine has kıyafetleri vardır. Selçuklu kıyafetleri konusunda Eflaki'nin eseri tatmin edici bilgilerle doludur. Özellikle erkek kıyafetleri elbise, başlık ve ayakkabılar hakkında elbise, Mısır elbisesi, siyah ince ipek elbise, Mısır ve şaş ipeğinden elbise, gaşiye, Buri kumaş, çuha ve kemhadan yapılmış olanlar zikredilir. Bundan başka saf (ince dokunmuş yün kumaş) yazılıdır. Ayağa giyilen çizme dışında en çok giyilen çarık idi. Kadınlar da şalvar, cepken, üstlük ve başlarına ise çok çeşitli ve süslü başlıklar giydikleri anlaşılmaktadır. Selçuklu devri kadınlarının giydiği başlıklar “bağaltak” veya “üsküf” olarak adlandırılmışlardır⁵⁰.

Giyilecek eşyalara o dönem Türkçesinde “Don” deniliyordu. Buda “iç don” ya da “içlik” ve “üstlük” diye iki kısma ayrılıyordu. Belde üstlük veya yelek üstüne sallama kemer bağlanırdı. Üstünde aşağı sarkan askıları veya sarkancıları vardır. Bu sallamaların bir rütbeye işaret ettiği kabul edilmiştir⁵¹.

⁵⁰Şerafettin TURAN, **Türk Kültür Tarihi**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1990 s. 209-210

⁵¹Sahabattin TÜRKOĞLU, **Tarih Boyunca Karadeniz Erkek Kıyafetleri**, IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri V. Cilt Maddi Kültür Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma Ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1992, s.228

Zıpkan giyim tarzının kıpçaklardan kaldığı kaydedilmiştir. Nitekim Kutadgu Bilig’de “kıpçaklandı” sözü dört kez geçmektedir. Zıpka ile çaka denilen kısa üstlüğün iskitlerden ve Hunlardan geldiği anlaşılmaktadır⁵².

Türk kadın ve erkek giyiminde bele sarılan örgülere dokumalara “kuşak” denir. Kadın giyiminde şalvarı bele bağlayan ipe “uşkur”, önlük bağlarına “dolama” denir. Türk kuşağı yünden ve deriden yapılıyordu. Eski Türk giyiminde mutlaka kuşak bulunmaktadır. Bulamayan yoksullar ip bağlarıydı. Kaşgarlı Mahmud eserlerinde kuşağın köprücük kemiklerine kadar uzandığını yani çok geniş olduğunu söyler⁵³.

Süslenme, vasıtası olarak başta altın ve gümüş geliyordu. Altından sonra kullanılan eşya incidir. Kaşgarlı Mahmut eserlerinde Selçuklu Türklerin küpe, gerdanlık, bilezik, yüzük, gözlük yaptıklarını zikreder. Varka Gülşah mesnevisi minyatürleri (Topkapı Sarayı Kütüphanesi 841) Anadolu Selçuklu devri takıları hakkında çok güzel birer kaynaktır. Kadın ve erkek kıyafetleri arasında ilk göze çarpan fark kadınlarda rastlanan inci kolyeler ile incili veya alnın üstünde tek taşla taçlandırılmış diademlerdir⁵⁴.

Güzelleşmek için Selçuklu kadınları keçi kılından zülûf yaparlardı. Başa ve ele kına yakarlardı. Yüze kırmızı bir boya sürüyor veya ayna kullanıyorlardı. Güzel kokular sürüyorlar ve bunların başında da misk gelmektedir⁵⁵.

Uzun saç meselesinde Türk erkekleri ile Türk kadınları birleşmektedir. Anadolu Selçuklu döneminde de uzun saçlı erkeklere rastlanmaktadır. İbn Batuta Alanya’da ziyaret ettiği Karamanoğlu Yusuf’un saçlarının uzun olduğunu belirtmektedir. Nitekim Selçuklu döneminde yapılmış olan Kubadabad Sarayı çinilerindeki erkek figürlerinin uzun saçlı oldukları göze çarpar. Aynı zamanda erkeklerde küpe takarlardı. Selçuklu Türk erkeği saçlarını ya omuzlarına salar ya da tıraş ederlerdi. Uzun bir süre Türkler tarafından uzun ve örgülü saç geleneği devam ettirilmiştir⁵⁶.

Altay dağlarındaki Göktürk heykellerinde arkada sallanan tek, Kırgız bölgesi heykellerinde iki örgü, halinde görülen saçlar Selçuklularla devam ettirilmiştir.

---

⁵²Sahabattin TÜRKOĞLU, **Tarih Boyunca Karadeniz Erkek Kıyafetleri**, IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri V. Cilt Maddi Kültür Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma Ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1992, s.229

⁵³Mehmet ÖNDER, **Antika Ve Eski Eserler Ansiklopedisi**, İstanbul 1987, s.86

⁵⁴M.K. ÖZERGİN, “**Selçuklu sanatçısı Nakkaş Abdülmü’nin el-Hayi hakkında**, **Belleten**, XXXIV, s. 124, Ankara 1970, s. 219-229

⁵⁵Bahaeddin ÖGEL, **İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi**, Ankara 1962, s. 58

⁵⁶Bahaeddin ÖGEL, **İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi**, Ankara 1962, s. 57-59,63-65

Uygurlardan kalan resimlerde de bu saç modelinin birçok örneği vardır. Kaşgarlı Mahmud'un "Divanü Lûgat-it Türk'ü 11. yüzyılın ikinci yarısında Selçuklu ve diğer Türk çevrelerine de kullanılan kıyafetler hakkında da bilgi verir. Nitekim bu büyük eserde saç ile ilgili birçok kelime ve tabirle karşılaşırız. Bunların arasında erkeğin arkaya doğru salıverdiği saç ifade eden "sulundu" kelimesi erkeklerin saçlarını ördüklerini "yüli" ise bazılarının saçlarını traş ettiklerini anlatmaktadır. Önce saçın "örme" ve "örçük" kelimeleri ile kadın örgüsünün de ayrı bir kelime "örgüç" ile ifade edildiğini görürüz. Ayrıca zülûf ve kahkülün de çok revaçta olduğu, kadınların keçi kılından yapılmış takma zülûf taktıkları, hatta yanaklarına kırmızı boya sürdükleri ve ipe yüzlerindeki kılları aldıkları anlaşılmaktadır⁵⁷.

Uzun ve örgülü saç, bilhassa Çin kaynakları tarafından Türklere has bir özellik olarak belirtilmiştir. Türklerde erkeklerin kadınlar gibi saçlarını ördüklerini 1221 de Semerkant'a ziyarete gelen Ch'ang-ch'un da anlatmaktadır. Uzun saç modası Selçuklularla diğer memleketlere de yayılmıştır, Memlûklar da bu modayı benimsemişlerdir. 1315'de Mekke'yi ziyaret eden Muhammed b. Kalaun dönüşünde başını traş etti, onu emirleri takip ettiler ve uzun saç modası bu tarihten sonra Mısır'da kalktı⁵⁸.

Selçuklu kıyafetleri üzerine yaptığımız araştırmalarda Selçuklu devri kadın ve erkek kıyafetleri arasında büyük bir fark olmadığı görülmektedir. Selçuklu devri eserlerinde kadın figürlerinin bol bol ve gayet açık kıyafetler içinde tasvir edilmesi de ilgi çekicidir. Selçuklu emirlerinin müzikli, rakslı ve kadınlı eğlenceler tertip ettikleri, halkın da bazı han ve kervansaraylarda kadın okuyucuları dinledikleri, danslarını seyrettikleri ve eğlendikleri de düşünülürse Selçuklu kadınlarının ne kadar serbest oldukları anlaşılmaktadır. Selçuklu ve diğer Türk boylarının kendilerine has kıyafetleri vardı ve kıyafetlerine has özelliklerin çoğu çok eski Türk geleneklerine bağlanmaktadır. Yakın-Doğuya gelen Türkler bu bölgenin sarık şeklini başlık olarak kendi başlıklarının

---

⁵⁷Nurhan ATASOY, **Selçuklu Kıyafetleri Üzerine Bir Deneme**, Sanat Tarihi Yıllığı 1970-1971, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sana Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1971, s.136-137

⁵⁸Nurhan ATASOY, **Selçuklu Kıyafetleri Üzerine Bir Deneme**, Sanat Tarihi Yıllığı 1970-1971, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sana Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1971, s.136-137

yanında kullanmaya başlamışlardır. Fakat İslam dünyasına Selçukluların yaptığı tesir aldığından fazla olmuştur. Bunun örneklerini Mısır'da, Musul'da bile bulmaktayız⁵⁹.

Türk özelliği olarak ortaya çıkan birçok görünüşler Osmanlılara kadar kesintisiz devam ettirilmiştir. Bunun örneğini Paris Bibliotheque Nationale'de bulunan 1416'da Amasya'da hazırlanmış olan Ahmedî'nin İskendernamesinde görmekteyiz. Hükümdar, Selçuklu devri eserlerinde gördüğümüz örneklere uymaktadır. Fakat kıvrımları stilize edilmiş olan elbisesi soldan sağa kapanmaktadır. Hâlbuki yanındakilerin elbiseleri sağdan sola kapanmakta ve 15. yüzyılın başında Osmanlıların gittikçe kıyafetlerini değiştirdiklerini anlamaktayız. İskendername minyatüründe hâlâ rastladığımız uzun saçın da artık erkekler tarafından terk edildiğini tespit etmekteyiz⁶⁰.

Selçuklular devrinde başka minyatürlü yazmaların da hazırlandığı bir gerçektir. Ancak çoğu yazmalar devrin şartları içerisinde yeterince korunamadığından günümüze kadar ulaşamamıştır. Elde bulunan örneklerin ise, ileride doğacak ve kendine göre bir üslup oluşturacak olan Osmanlı minyatür sanatı için bir zemin teşkil ettiği ortadadır⁶¹.

Anadolu Selçuklu döneminden günümüze pek fazla minyatürlü el yazması örneği kalmamıştır. Anadolu Selçuklu minyatür sanatında, Horasan Selçukluları ve Bizans resim kaynaklarının etkili olmasına karşın, Anadolu Selçuklularındaki minyatür sanatı, kendine has bir üslûp yaratabilmiştir. Bunun en çarpıcı örnekleri duvar resimlerinde görülmektedir. Bu dönem çinilerinde figürlü resim geleneğinin sürdüğünü Konya Alaadin Tepesi ve Kubadabad Sarayı'nın yıkıntıları altından çıkartılan çini panolar da göstermektedir. 14. yüzyıl Anadolu Beylikler dönemi minyatürleri konusunda hiçbir bilgiye sahip değiliz. Çok zengin Osmanlı minyatürlerini hazırlayan örnekler, büyük bir olasılıkla yok olup gitmiştir⁶².

---

⁵⁹Nurhan ATASOY, **Selçuklu Kıyafetleri Üzerine Bir Deneme**, Sanat Tarihi Yıllığı 1970-1971, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sana Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1971, s.136-137

⁶⁰Nurhan ATASOY, **Selçuklu Kıyafetleri Üzerine Bir Deneme**, Sanat Tarihi Yıllığı 1970-1971, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sana Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1971, s.140-141

⁶¹Nurdane ÖZDEMİR, **Anadolu Halk Kültüründe Resim, Heykel ve Müziğin Yeri, Önemi**, Ankara, 1997, s.20

⁶²Nurdane ÖZDEMİR, **Anadolu Halk Kültüründe Resim, Heykel ve Müziğin Yeri, Önemi**, Ankara, 1997, s.21

2.2. 15. Yüzyılda Osmanlı Minyatür Sanatı

Minyatür sanatı, Osmanlı devleti döneminde sanat hamisi padişahların vermiş oldukları maddi ve manevi destek ile 16. yüzyılda altın çağını yaşamış ve bu dönemde diğer İslam resimlerinin kalıpcı ve bezemeci anlayışından sıyrılıp, gerçekçi ve yalın bir anlatım diline kavuşmuştur. Osmanlı döneminde minyatür sanatıyla, tarihi ve dini konuların işlendiği birçok eser resimlendirilmiştir. Tarih ve din konulu eserlerde; tarihteki önemli savaşlar, olaylar bu olaylarda yer alan önemli şahsiyetlerin hayat hikâyeleri, peygamber mucizeleri ve kıssaları gibi birçok hadise minyatürlendirilmiştir. Minyatür sanatının Osmanlı himayesinde gelişip özgün Osmanlı minyatürü haline gelmesi II. Mehmet'ten I. Süleyman'a kadar olan dönemde gerçekleşmiş, 18. yüzyıla kadar da Minyatür sanatı Osmanlı sarayında önemli bir yer teşkil etmiştir.

Osmanlı minyatürünü öteki İslam çevrelerinden ayıran bir özellik daha önce örneği olmayan konuların resimlenmesidir. Çeşitli tarihi olayları ya da olağan güncel konuları resimlerken, nakkaşların örnek alacağı bir kalıp yoktu. Nakkaşlar kendi gözlem güçleriyle ve yaratıcılıklarıyla olayları en gerçekçi bir biçimde resimlemeye çalışmışlardır. Osmanlılar bu titiz ve özenli resim yapma özelliklerini dini konularda da sürdürmüşlerdir. İslam resim dünyasında en fazla dini minyatür Osmanlılar tarafından yapılmıştır. Ancak Osmanlı minyatürcüleri dini eserleri de tarih bilinciyle hazırlamışlardır⁶³.

Osmanlı'dan günümüze kadar ulaşabilen eserler üzerinde yapılan araştırmalar, Osmanlı minyatür sanatının ilk örneklerinin Fatih Sultan Mehmed döneminden kaldığını ortaya koymaktadır. Fatih, tarihin ünlü hükümdarları gibi kendi imgesini ölümsüzleştirmek istemiş ve bunu ancak Avrupa tarzında portresini yaptırarak ve üzerinde portresi bulunan madalyalar döktürerek sağlayabileceğini anlamıştır. Bu nedenle sarayına Avrupa'dan sanatçılar getirmiştir. Fatih, Napoli kralından bir madalya ustası istemiştir. Kral Ferdinand Ferrente, Coalanzo da Ferrara'yi İstanbul'a göndermiştir.

Fatih'in isteği üzerine Venedik dükü tarafından M.1479'da gönderilen Gentile Bellini, padişahın ve yakınlarının portrelerini yapmış, hatta sarayda bir bölümü freskolarla bezemiştir. Fatih'in sarayına gelen yabancı sanatçıların Osmanlı minyatür sanatı üzerindeki etkisi yadsınmaz. Ancak bu etki daha çok portre alanında olmuş ve Fatih

---

⁶³Günsel RENDA, **Batılılaşma Döneminde Türk Resim San'atı: 1700-1850**, İstanbul 1977, s.5

döneminde yerli ustalar tarafından da benimsenen portrecilik anlayışı Osmanlı resminde 19. yüzyıla kadar sürmüştür.⁶⁴

Fatih döneminden sonra Osmanlı sarayında resimli yazma eser üretimi kurumsallaşmıştır⁶⁵. Osmanlı arşivlerindeki belgeler arasında yer alan, sanatçılara yapılan ödeme kayıtları minyatürlü yazma eserlerin nasıl hazırlandığı hakkında önemli bilgiler verir. Doğu ve batıyı buluşturan birçok sanat tarihçisi tarafından erken Rönesans olarak adlandırılan bu dönem eserleri, Fatih Albümü'nde toplanmıştır. Bu minyatürler bugün Topkapı Sarayı Kitaplığı'nda 2152, 2153 ve 2154 numaralarda kayıtlı bulunmaktadır.

Osmanlı saray nakışhanelerinde üretilen minyatürlü yazma eserlerin büyük bir kısmı Osmanlı tarihiyle ilgilidir. Fatih'i izleyen Sultan II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde çok sayıda resimli tarih kitabı üretilmiştir. II. Beyazid'a, İtalyan ressamların hediye olarak tablo gönderdikleri bilinmektedir ve bu devirde saray nakkaşhanelerine Herat, Şiraz ve Tebriz gibi Timurlu ve Türkmen kültür merkezlerinden gelen sanatçıların sayısı artmıştır. Ayrıca, Yavuz Sultan Selim'in (M.1512-1520) doğuda kazandığı zaferler sonunda Tebriz ve Mısır'dan bazı sanatçıları ve pek çok minyatürlü yazma eseri saraya gönderdiği bilinmektedir.

15. Yüzyılın ikinci yarısı ve 16. yüzyıl başlarında saray nakkaşhanesindeki farklı kökenli sanatçıların yarattığı doğu-batı sentezi, giderek özgün bir Osmanlı resim okulunun oluşmasını sağlamıştır. İşte Kanuni döneminin bu kozmopolit ortamında, bir yandan edebi eserler minyatürlenmiş diğer taraftan Osmanlı tarihi ile ilgili başyapıtlar üretilmeye başlamıştır. Kanuni'nin ve sadrazamı İbrahim Paşa'nın kültür ve sanata duydukları ilgi ile yarattıkları sanat ortamı, tüm sanat dalları gibi minyatür sanatının da doruğuna erişmesini sağlamıştır.

Kanuni Sultan Süleyman dönemi, tarihi olaylar yazma olarak kayda geçirilirken, bir yandan da resimlenmiş ve İmparatorluğun doğu ve batısındaki savaşlar, fetihler ve seferler, tahta geçişler, yabancı elçilerin kabulü, bayram kutlamaları gibi önemli olayların yanı sıra, bazen sultanın yalnızca tek bir seferi de ele alınan minyatürler yapmıştır.

---

⁶⁴Celal Esat ARSEVEN, "Minyatür", **San'at Ansiklopedisi**, C. 3, İstanbul, 1983, s.1432

⁶⁵Ayşe ÖZEL, 'Fatih Sultan Mehmed Dönemi Minyatürlü Yazma Eserler', **Eyüp Sultan Sempozyumu VII**, s.273

Osmanlı dönemi'nin gelişim süreci içerisinde kişisel üslûplarıyla Osmanlı minyatür sanatını yönlendiren sanatçılar, Sinan Bey ve öğrencisi Şiblizâde Ahmed, Nigârî, Matrakçı Nasuh, Nakkaş Osman, Nakkaş Hasan, Nakşî, Musavvir Hüseyin, Levnî, Abdullah Buhârî, Refail ve Kapıdağlı Kostantin olmuştur. Bu sanatçılar arasında en ünlüsü Nakkaş Osman'dır.

Kanuni döneminde saray nakkaşhanesinin en gözde sanatçısı Şah Kulu'dur. Şah Kulu, minyatür geleneğinin dışında, tek yaprak sayfalar üzerine, bazen altınla veya sulandırılmış renkli mürekkeplerle hafifçe renklendirilen mürekkep resimleri (saz üslubu) yapma geleneğini başlatmıştır⁶⁶.

17. yüzyıl başında Sultan I. Ahmed döneminde (1603-1617) tek yaprak resim ve minyatürlerin belirli bir düzene göre içine yerleştirildiği, el yazması formatındaki murakka (albüm) yapımcılığı önem kazanmıştır. 17. yüzyılda minyatür geleneğindeki tasvirlerin, saray dışındaki nakkaşlarca, özellikle İstanbul'a gelen yabancılar için hazırlanan kıyafet albümleri içerisinde, tek figür resimleri olarak yaygınlaştığı görülür. Devrin önemli sanatkârı Levnî'dir. Osmanlı dönemi minyatür sanatı erken dönemde Edirne ve Amasya'da hazırlanan eserlerdeki tasvirlerle ilk örneklerini vermiştir. Başkent İstanbul'da Saray için çalışan nakkaş ve musavvirlerin ekip çalışmaları halinde hazırlanan resimli yazmalardaki örneklerle 19. yüzyıla kadar devam etmiştir. 16. yüzyıl ortalarından sonra oluşan yalın anlatım diline sahip klasik Osmanlı minyatür üslûbu, 17. yüzyıl başında çözülmeye başlamış, 18. yüzyılda Levnî ve Abdullah Buhârî'nin eserlerinde üç boyutlu ve hacimli ifade biçimlerine kavuşmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nda yenileşme ve batılılaşma dönemi olarak nitelendirilen 18. ve 19. yüzyıllar köklü bir kültür değişiminin yaşandığı, yeni bir sanat ortamının oluştuğu bir süreçtir. Gerçi Osmanlı İmparatorluğu daha 17. yüzyılda birçok Avrupa ülkesi ile siyasal ve ticari ilişkilere girişmiş ve özellikle batı bilimine açılmıştır. Bu yüzyılda bazı bilim kitapları Türkçeye çevrilmiş, Türk gezgini Evliya Çelebi Avrupa'ya giderek gördüğü ülkelerle ilgili Seyâhâtname'sini yazmıştır.

Bu yeni ilişkiler kültürel ortamı da etkilemiştir. Nitekim saray albümlerinde rastlanan 17. yüzyıl gravürleri, batı kaynaklı resimlerin saray nakkaşhanesine de ulaşabildiğini göstermektedir. Bu dönemde Avrupa ile girişilen diplomatik ve ticari ilişkiler kültür

---

⁶⁶Banu MAHİR, 'Anadolu'da Türk Minyatürünün İlk Örnekleri', **Osmanlı (Kültür ve Sanat)**, C.11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.171

ortamını hemen etkilemiş ve Osmanlı minyatür sanatı yeni bir atılım dönemine girmiştir. Bu dönem III. Ahmed (M.1703-1730) ve sadrazamı Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın koruyuculuğunda minyatür sanatı için bir yenilenme dönemi olmuştur⁶⁷.

Batı bilim ve kültürünün benimsenmesi için yapılan ilk girişimler, hiç kuşkusuz saray çevresinde ortaya çıkmıştır. Bu nedenle bir saray sanatı olan minyatürde de yeniliklerin hemen benimsenmiş olması doğaldır. Lale Devri ile birlikte saraya giren çok sayıda Avrupa eşyası, özellikle Batı kaynaklı resimli kitaplar minyatür sanatını etkilemiştir. Nitekim bu dönemin saray nakkaşları bilinçli denemelere girişmişler, minyatürlerde yeni konulara yer vermeye başlamışlardır. Albümlerde toplanan tek yaprak halindeki kır sahneleri, kıyafet ve çiçek resimleri, kadın ve erkek portreleri tarih konulu minyatürlerin yerini almıştır. Türk minyatürünün ikinci klâsik dönemi olarak adlandırılan devrin önde gelen nakkaşları Levnî ve Abdullah Buharî'dir. Minyatürlerinin bir köşesine resmettiği zarif çiçek dalına renk sever, renk tutkunu anlamına gelen Levnî mahlasını saklayan bu Edirne kökenli ustanın asıl adı Abdu'l- Celil Çelebi'dir⁶⁸.

Bu dönemde pembe, turuncu, yeşil renkteki doğa görünümleri, yerini artık yumuşak kenar çizgili tepelere, taşlara, ağaçlara bırakmış, gökyüzü doğal maviliğine bürünmüştür. Gölgeleeri yere vurmuş açıklı koyulu yeşilli ağaçlar, bir natürmortu andıran meyveler, gerçeğe yakın oran orantı, perspektif arayışları minyatürlerin temel özellikleridir. Batı'ya açılışın yoğunlaştığı Lale Devri'nde minyatür sanatında hem Batı resmi tarzında ilginç gelişmelere hem de giderek artan bir çöküşe tanık olunur. Bu dönemde başlayan değişim rüzgârları yüzyıl boyunca zaman zaman duraklamalar yaşamakla birlikte sürüp gitmiş, nakkaşlar batı sanatına karşı gösterdikleri direnci de kaybetmeye başlamışlardır.

---

⁶⁷Günsel RENDA, **Batılılaşma Döneminde Türk Resim San'atı: 1700-1850**, İstanbul, 1977, s.15

⁶⁸A.Süheyl ÜNVER, **Levnî Hayatı ve Eserleri**, İstanbul, 1969, s. 10

3. ŞUVERRÜ'L – KEVAKİB YAZMALARI

Katalog hazırlanırken öncelikli olarak tez konusu olan Ayasofya Nüshası incelenmiştir. Sonrasında ise diğer bazı nüshalar ele alınmıştır.

3.1. Suverrü'l – Kevakib Ayasofya 2595 Yazması

Nüshalar hakkında kısaca bilgi verecek olursak:

Ayasofya 2595 Nüshası; Nüsha Abdurrahman Sufi'nin eserinden 1250 yılında Nasireddin Muhammed Bin Muhammed in el Hasan el-Tusi (1201–1274) tarafından Farsçaya yapılan bir tercümedir. Abdurrahman bin Amrû'l-Maruf Ebu'l –Hüseyini tarafından 1402-03 tarihleri arasında istinsah edilmiştir. Yetmişdokuz minyatüre sahiptir. Eser 15. yüzyılda minyatürlenmesine rağmen figürler ve kıyafetleri Selçuklu üslubundadır⁶⁹.

İlk nüsha olan Fatih 3422 yazması, ölçüleri 204 mm. x 297 mm. olup, 12 satır halinde, Arapça nesih hatla yazılan eser, 227 yaprak olup, H. 529 yılında yazılmıştır. Minyatürlerin üzerinde yıldızlar altın yaldızlı iri noktalar halinde verilmiş, yazma H. 529 (1135) Hibatullah b.Abd el-jabbar b. İbrahim b. Sadaka b. Ali B. Yusuf B. Bassam Al-Jabali tarafından istinsah edilmiştir⁷⁰. Yazmanın hatimesi, “kitap sona ermiştir. Hamd biricik Allaha salat ve selam efendimiz Muhammed ile onun alü ashabı üzerine olsun. Eser 529 yılında Mardin kalesinde (Allah orayı afatlardan korusun) Hibetullah Bin Abdulcabbar bin İbrahim bin Sadaka bin Ali bin Yusuf Bin Bassam Alcabalı tarafından yazılmış. Anadolu'da Artuklu döneminde minyatürlenen eser, onarım geçirmiştir. Mardin kentinin bu tarihlerde Artuk Oğulları hâkimiyetinde olduğu düşünülürse tez konusu olarak seçilen Sufi'nin eserinin de bir Artuklu Devri eseri olduğunu söylenebilir. Yazmadaki minyatürler antik üslupta olup, minyatürler eserin Musul yazmasındaki minyatürlere nispetle daha basit, figürler çıplak, şematik ve renksizdir. Çehreler Selçuklu tiplerine yakındır.

Pertev Paşa 375 nolu nüsha ise 212 mm. x 125 mm. ölçülerinde olup, Arapça nesih cetvelsiz aharlı kâğıda resmedilmiş, 21 satır olarak yazılmış, tarihi yoktur ve 82

⁶⁹ İlknur ERBAŞ, **Suver'ul Kevakib Minyatürlerinin İkonografik İncelenmesi**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Sanatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2010, s.44

⁷⁰ İlknur ERBAŞ, **Suver'ul Kevakib Minyatürlerinin İkonografik İncelenmesi**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Sanatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2010, s.35

minyatür vardır⁷¹. Eser minyatürleri Selçuklu Dönemi giysileri ile resmedilse de figürlerde gölgelendirilmelere gidilmiştir. Bu da minyatürlerin 16. yüzyıl sonu 17. yüzyıl başı Safavi Devri İsfahan Okulu minyatür üslubu özelliğini göstermektedir.

Oxford, Bodleian Library, Marsh yazması ise yazarın oğlu tarafından 1009 tarihinde yazılmıştır. Bu bakımdan 965 yılı civarında yazılan orijinal eseri temsil eder. Çeşitli burç ve yıldız tasvirleri içerir. Çeşitli burç ve yıldız tasvirleri yeryüzünde sabit bir noktadan göğe bakıldığında görüleceği gibi çift gösterilmiştir. Burada görülen insan figürleri virgo figürü gibi değişik bir figür üslubu gösterir. Klasik üslubun tersine gölge-ışık ile modle yerine, çizgici bir üslup görülür. Elbise kıvrımları hareketli ve oldukça süslü verilmiştir. Bodleian yazmasındaki figürün diğer karakteristik tarafı da köşeli dolgun yüz ve saç kuaförüdür. Alnın üstünde ve yanaklara doğru uzanan kıvrımlar orijinal bir saç modeli gösterir. Aynı zamanda burada yer alan erkek figürlerine baktığımızda büyük türbanlar giydiklerini görmekteyiz. Bu tip başlıklar döneminde kullanılan başlıklara benzemeyip, bunların Fatimi sanatını takip etmiş olabileceği düşünülmektedir. Burada türban modernize edilerek figürler başlıklarını kendi zamanlarına uydurmuşlardır. Figürler narin oranlara sahip olup Şah Abbas saltanatı süresindeki kıvrımların özelliklerini taşır. Paris bibliothéque National İslam modeline bağlı bir el yazması olarak kabul edilen nüshadan romanesk sanatçıların bütünüyle bu el yazmasından ilham almışlardır⁷².

Topkapı Saray Müzesi III. Ahmed 3493; “Sayfa dört tarafından bir çerçeve ile çevrilmiştir. Geometrik geçmeler çok ince kırmızı kalem ile çizilmiştir. Yazmadan anlaşıldığına göre nüsha 1150 yılının Rebiülahir ayında Mesut b.Abdümelik b.Selame b.al-Fadl al-Tabib adlı şahsın Musul'daki kütüphanesinde kaydedilmiştir. Metin Süryanice bir satırla sona ermektedir. On beş resimden oluşur. İbn al-Şavki lakabı ile tanınan Vasık bin Ali bin Ömer bin Hüseyin bu eseri şeyhimiz ve efendimiz, çağının biricik bilgini Ebubekr Muhammed Abd al-Jaki bin Muhammed bin Abdullah'ın oğlu olan kardeşimiz Ulu Şeyh Ebu Tahir Abdülbaki'nin nüshasındaki kendi kütüphanesi için istinsah etmiştir. İstinsaha Muharrem ayının onunda başlanmış ve bu iş 10 Safer 525

⁷¹ Nezihe SEYHAN, “Süleymaniye Kütüphanesindeki Minyatürlü Yazma Eserlerin Katoloğu”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, C:II, İstanbul 1991, s. 444

⁷² İlknur ERBAŞ, **Suver’ul Kevakib Minyatürlerinin İkonografik İncelenmesi**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Sanatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2010, s.45

tarikhinde tamamlanmıştır. Böylece bu eser 1131 tarihinde istinsah edilmiştir. Eserin takdim sayfasında belirtildiği gibi eser 1150 tarihinde Musul'da tabib Mesut bin Abdulmelik bin Selame bin al-Fazl'ın kütüphanesine gitmiştir". Eserde yer alan figürler örgülü saçları ile Selçuklu tipinde temsil edilmiştir.

Vatikan, Bibliotheca Apostolica, 1224 yılında Fas'ta yazılmıştır. Eser çok farklı bir geleneğin Batı-İslam geleneğini göstermesi bakımından önemlidir. Buradaki gerek figür tipleri, gerekse kıyafetin işlenişi değişik bir üslup gösterir. Bu el yazmasında yer alan figürlerin üslubu Sufi'nin üslubundan çok farklıdır. Sufi genellikle Ortadoğu'dan etkilenmiştir.

In the Royal Library in Copenhage ve Leningrad Halk Kütüphanesi nüshalarında eserin Fransızca tercümesi baz alınmıştır. Leningrad nüshasında 15 Ekim 1606 da Muhammed bin Muhammed tarafından Nayin kasabasında yazıldığı söylenmektedir. Sarık stili yine Şah Abbas döneminde yaygın olarak kullanılmıştır. Aynı zamanda Kopenhague'deki nüsha Muhammed Mahribi'nin Medine'de Sufi'nin kopyasından (1013-1014) çoğaltılmıştır. Metin 7. yüzyıl nüshalarını takip etmesine rağmen günün özelliklerini de yansıtmaktadır. Aynı dönemde Medine'nin Türk etkisi altında olması düşünüldüğünde etkinin oldukça doğal olduğu fark edilmektedir. Perseus zırhı gibi farklı elementlerin direk doğu etkisini taşıdığı söylenebilir.

Metropolitan Müzeum'da yer alan nüshanın nerede çoğaltıldığı bilinmemekle birlikte hattatların stili gibi birtakım özelliklere dayanarak 14. yüzyıl tarihlendirilmiştir. Çizimlerdeki güçlü Timurid karakteri işin Pers'te yapıldığını düşündürmektedir. Nüshada yer alan bir diğer özellik ise çok sayıda kullanılan süslü başlıklardır. 1430'dan sonra devamlı görülen tacı temsil etmeyecek şekilde hepsi mongolların başlıklarından geliştirilmiştir⁷³. Metropolitan Müzesi nüshaları muhtemelen Semerkant'ta yapılmıştır.189 Yazma eserin astroloji konulu kaynakların başında gelmesi onu her dönem önemli kılmıştır. Bu yüzden de farklı dönem ve coğrafyalarda tekrar tekrar ele alınmış, farklı dillerde tercüme edilmiştir.

Ulaşabildiğimiz bu nüshalar dışında eserin farklı tercüme ve nüshaları da olduğu bilinmektedir.

---

⁷³ İlknur ERBAŞ, **Suver'ul Kevakib Minyatürlerinin İkonografik İncelenmesi**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Sanatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2010, s.33

3.1.1. Yazarı

Eser, Abdurrahman es-Sufi tarafından yazılmıştır. Abdurrahman es-Sufi, 903 (H. 201) senesinde Tahran civarında bulunan Rey şehrinde doğdu. 986 (H. 376) senesinde vefat etmiştir. Aklının, zekâsının keskinliği ve yapmış olduğu astronomik rasatlardaki dikkat ve hassasiyeti ile meşhûr olmuştur. Abdurrahman Sufî; çağdaşları Ebu Sehl el-Kuhi, Ebu İshak İbrahim bin Hilal, Ebu'l-Hasen el-Mağribî, İbn-ul-Alem ve Ebü'l-Vefa gibi alimlerin çalışma ve gözlemlerini tamamlamak, düzeltmek ve kendi gözlemlerini geliştirmek suretiyle astronomide yeni bir devir başlatmıştır. Abdurrahman Sûfî, binlerce yıldızı senelerce inceleyerek yerlerini tespit etmiştir. Yıldızların hacimlerini yaklaşık olarak hesaplamıştır. Bazı bilginlerin, sabit yıldızların miktarına 1025 demelerine karşılık o, bunların binlerce olduğunu ifade etmiştir. Görünmeyen yıldızların ise sayılamayacak kadar çok olduğunu belirtilmiştir⁷⁴. Hazırlamış olduğu astronomik cetveller, kendisinden önce hazırlanmış olan cetvellerden daha muntazam ve doğru olduğu bilinir.

Abdurrahman Sufî'nin eserlerinde dikkati çeken husus, üslubunun çok kolay anlaşılır olmasıdır. Ortaya koyduğu bilgileri, araştırma ve gözlemleriyle vesikalandırarak, sağlam esaslar üzerine oturtmuştur. Yıldız ve gezegenlerin yer ve şeklini varlık olarak bizzat kendisi gezerek tespit etmiştir. Göklerin haritasını gizlemiş, renklendirmiş ve onu yıldızlarla süslemiştir. Şekillerle meseleleri îzah etmiştir. Yıldızların eski ve yeni isimlerini, Arapçadaki adlarını tespit etmiştir. Ayrıca bir de, gökyüzünü andıran bir küre yaptırmıştır.

Es-Sufi kendi eserini yazdığında bazı takımyıldızlarını yeniden adlandırmıştır. Sufi genellikle Yunancadan çeviri isimleri yanında Arapça uyarlama isimler de koymuştur. Kitab el-Kevakib adlı yazmada yer alan minyatürler Selçuklu tarzında olup aynı zamanda antik bir ikonoğrafyadan da bahsedilebilir. Kitabın bilinen en eski nüshası 1009 tarihli (Arapça) olarak yazılmış ve Bodleian kitaplığında bulunmaktadır. Topkapı (a.3493) yazmasının Bodleian nüshasından istinsah edildiği söylenmektedir⁷⁵.

⁷⁴Cengiz AYDIN, ABDURRAHMAN ES-SUFİ, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 1, TDV Yayınları, İstanbul 1988, s.172

⁷⁵Safwan Khalaf TELL, **12.-13.Yüzyıl Selçuklu Çıgırı İslami Minyatürlü Yazmaların Üslup Gelişmesi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Sanat, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1974, s.259

Sabit yıldızları inceleyip onların kozmografik kataloğunu hazırlayan Abdurrahman Es-Sufi, birçok araştırmacıya göre modern çağa tesir eden bilim adamlarından biridir. Abdurrahman es-Sufi'nin Batlamyus'un eserinden yararlanarak hazırladığı çalışmaları sadece İslam astrolojisinde değil birçok batılı astronomi bilgininin de dikkatini çekmiştir. 13. yüzyılda Castillo–Leon Kralı X. Alfonso'nun hazırlanmış olduğu 'Libros del Saber de astronomia' (astronomi bilgi kitabı) adındaki İspanyolca ansiklopedi Abdurrahman es-Sufi'nin Suver'ul Kevakibi's Sabite adlı eseri ve diğer İslam astronomi bilginlerine ait bilgilerden oluşmaktaydı⁷⁶. Abdurrahman es – Sufi'nin kaleme aldığı eserler şunlardır: *Kitab-ül-ercüze fil-Kevakib-üs-sabite*, *Kitab-üt-Tezkire*, *Kitabu Metarih-us-Şucaati*, *Kitabi Suveril-Kevakib-is-semani vel-erba'in*. Abdurrahman Sufi'nin eserlerinden, modern astronomide de istifade edilmektedir⁷⁷.

3.1.2. Konusu

Dünyanın yaratılışından günümüze yaratılışın insan, inanç ve sanat üzerindeki tesiri insanın astrolojiye olan ilgisini beraberinde getirmiştir. Kim olduğunu bilme güdüsü, insan ve Tanrı arasındaki bilinmeze duyulan bilme arzusu ve merak benzeri bir bağı yeryüzü ile gökyüzü arasındaki muğlak ama cezbedici öyküde aranmıştır. Dolayısıyla yaratılışın günümüze astrolojiye yoğun ilgisi bulunan Türklerin sanatında da güçlü bir yer bulmuştur. Sanatında yaşamı ve inancı sıklıkla tasvir eden Türk sanatında ortaçağ insanının sanatta kullandığı sembollerin bir tasarım ögesi olarak dekoratif bir çizgiden öte, bir mana taşıdığı görülmektedir.

Türk sanatı içerisindeki figürlerin kaynaklarının çoğu genellikle Orta Asya'ya, farklı inanç ve tarikatlara bağlanmaktadır. Bunun yanında başlangıcından bugüne kadar astroloji ile yoğun bir ilişki içerisinde olan Türk halkının sanatında astrolojinin etkisi de güçlü olduğu bilinmektedir. Bu etkileşimi farklı sembollerle ortaya koyan ortaçağ insanı, gökyüzünde ve yeryüzünde oluşan olayların birbiri ile ilgili olduğuna inanmış, evrenin uyumunu, tanrısal düzeni hep bu sembollerle ortaya koymuştur. Bunların her biri süsleme dışında farklı anlamlara sahiptir. Uygarlıklarda gördüğümüz astroloji inancı, daha sonraları Güneş ve Ay'la ilgili tapınmaları oluşturmuştur. Gökyüzündeki

---

⁷⁶Cengiz AYDIN, Abdurrahman ES-SUFİ, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 1, TDV Yayınları, İstanbul 1988, s.172

⁷⁷Cengiz AYDIN, Abdurrahman ES-SUFİ, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 1, TDV Yayınları, İstanbul 1988, s.173

olaylarla yeryüzündeki olaylar arasındaki etkileşim, insan bedenini kozmosun bir aynası olarak görmüştür. Selçuklular döneminde astroloji, en parlak devrini yaşamıştır. Özellikle de Sultan Melikşah'ın astronomiye duyduğu ilgi bu gelişmeyi hızlandırmıştı. Sultan 1074–75 yıllarında Melikşah Rasathanesini yaptırmıştır.

Tarih boyunca yapılan gök rasatları sonrasında, gökyüzünde çıplak gözle görülebilen 1112 sabit yıldız olduğu bilinmektedir. Bu yıldızlar içerisinde 346 yıldız 12 burcun ismini oluşturmaktadır. Bu 12 bölümün her birinin ortasında rasat edilen yıldızların hayali çizgilerle birleştirilerek farklı şekillere benzetilmiştir. Her şekil mitolojik kahramanlara, hayvanlara ya da eşyalara benzetilmiştir. Burçların adları ve şekilleri de böyle oluşturulmuştur.

İslam astrolojisi sistemleştirilmişti ve iki çeşit astrolojinin olduğuna inanılıyordu. Bunlardan birincisi ahkâm astrolojisi; kişilerin kaderiyle uğraşan astroloji olup, sultanlar, vezirler için yıldız falları bakılırdı. Orta Çağ astronomlarından en tanınmışları Yahudi Maşa'Allah ve Ebe Maşe El- Belhi'di. İkincisi ise, halk astrolojisi idi. Bu adeta kehanet sanatıyla birleşmiş ve kendi içinde farklı dallara ayrılmıştı. Bunlar içinde kişinin gelecekteki durumundan haber vermek, önemli işler için uygun zamanı tespit etmek gibi bölümleri vardı⁷⁸.

Türkler eskiden beri tabiatta bazı gizli kuvvetlerin olduğuna inanmaktaydılar. Coğrafi birçok unsur ve maddeler onlar için aynı zamanda birer ruhtular. Bunların dışında Güneş, Ay, yıldızlar, tabiat olayları ruh tanrılar olarak tasavvur edilmiştir. Onlar için önemli olan bu göksel varlıklar Uygurlar döneminde sefere çıkmadan önce ayın ve yıldızların hareketlerini gözlemlemekteydiler⁷⁹. Müslüman ve Türk toplumları için giderek önemi artan bu bilim zaman içerisinde insanların hayatlarının önemli bir bölümü olmuştu. Sadece sıradan halkın değil birçok sultan ve idarecinin de önemli kararlar arifesinde yıldız bilgisine danıştıkları birçok kaynaktır.

Şuerrü'l – Kevakib adlı yazma eser Anadolu Selçuklu dönemi astroloji yazmaların arasında bilinen en eski tarihli eserler arasında olması bakımından önemlidir. İçinde yer alan minyatürlerin Türk minyatür sanatı ve ikonografisinin erken devir örneklerinden olması nedeniyle, Türk kitap resimlemesinde önemli yere sahiptir.

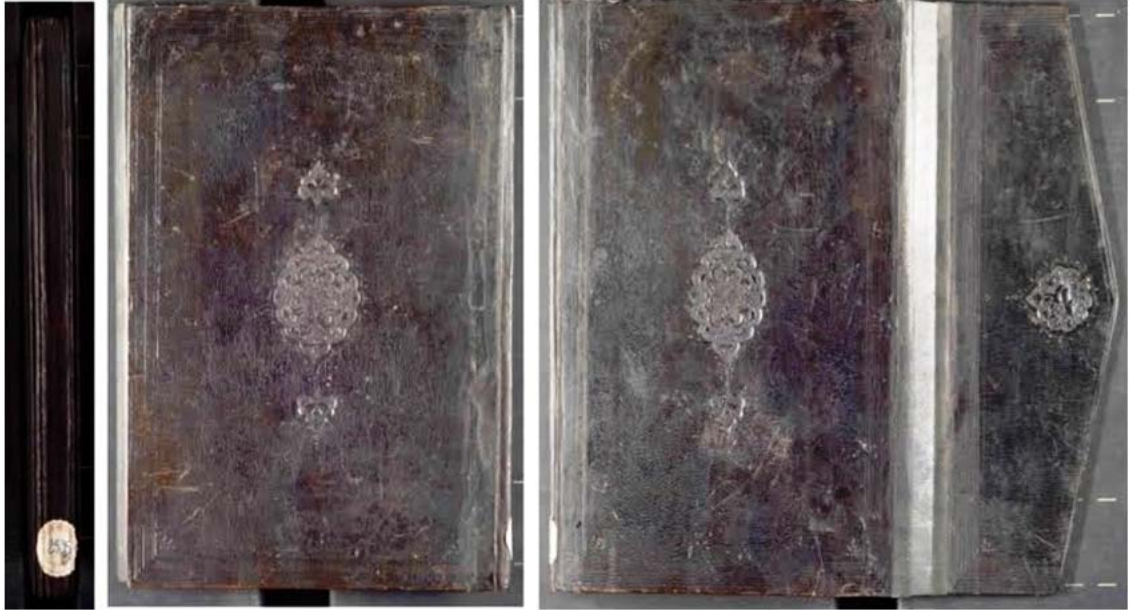
⁷⁸Zeki TEZ, **Bilim Ve Teknikte Ortaçağ Müslümanları**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001, s.91

⁷⁹Gülçin ÇANDARLIOĞLU, **Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü Çin Kaynakları ve Uygur Kitabelerine Göre**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2004, s.43

Yazmada her yıldız grubunun gökteki görünüşü ile birlikte, rasathanenin havuzundaki yansımaları da verilmiştir. 15. yüzyılda minyatürleşmesine rağmen figürlerin tipleri ve kıyafetleri tamamen Selçuklu üslubundadır. Minyatürlerin, eserin Selçuklu dönemine ait bir nüshası örnek alınarak hazırlanmış olacağı düşünülebilir. Türklerde astroloji oldukça eski tarihlere kadar gitmektedir. Türklerin eski dinlerinin de etkisiyle göğe duyulan saygı her zaman önemli olmuştur. Göktanrı inancı ve buna bağlı oluşan Şamanizm zaman içinde gelişip Türk toplumları içinde uzunca süre yerini korumuştur. Türk mitolojisinde de yerini alan bu inanç sistemi varlığını her alanda gösterdiği gibi Türk astrolojisinin de temellerini atmıştır. Birçok sembol ve astrolojik figür zamanla farklı malzeme ve materyaller üzerinde kullanılmaya başlanmıştır.

3.1.3. Cilt

Resim 2: Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 2595 Envanter nolu, Suver'ul Kevakib adlı yazma eserin cildi

Siyah renkte olan cilt soğuk şemse ile tezyin edilmiş olup dönemine ait desen özellikleri göstermektedir. Eser, 307 x 197 mm, Farsça cetvelsizdir. Yazma eser 1a sayfasında, Sultan I. Mahmut Han tarafından Haremeyn'e vakfedildiği anlaşılmaktadır⁸⁰. Eserin ilk nüshası, Anadolu Selçuklu dönemi astroloji yazmaları arasında bilinen en eski tarihli

⁸⁰ Nezihe SEYHAN, “Süleymaniye Kütüphanesindeki Minyatürlü Yazma Eserlerin Katoloğu”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal BilimlerEnstitüsü, C:II, İstanbul 1991, s.394

eserler arasındadır ve Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü, 3422 demirbaş no'da kayıtlıdır. Deri cilt, gömme tekniğinde yapılmış şemse, rumi motifi kullanılarak ve kıvrık dallarla bezenmiştir. Cilt miklepli ve salbeklidir. Cildin etrafı zencirekle cetvelidir.

3.1.4. Minyatürleri

Çalışmamızın konusunu teşkil eden yazmada her yıldız grubunun gökteki görünüşü ile birlikte, rasathanenin havuzundaki yansıması da resmedilmiştir. Yazma eserde otuz sekiz ikiz, üç adet tek resmedilmiş minyatür vardır. Ancak yazma 15. yüzyılda minyatürlenmesine rağmen tasarım kurguları incelendiğinde figürlerin ve kıyafetlerin 12. yüzyıl Anadolu Selçuklu dönemi özellikleri göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Yazma eserin minyatürleri müsenna (aynalama) yöntemiyle yapılmıştır. İlk nüshaların zemininde karakalem eskizlerinin müsennasında eskiz çizim fark edilmemektedir. Eserin ilk kısımdaki minyatürlerinde gözlemlenen çizgi ve form kalitesinin son figürlerde daha basit olmasında farklı bir sanatçının devam etmiş olma ihtimalini güçlendirmektedir.

3.1.5. Teknik

Osmanlı Dönemi'ne ait bu eserin minyatürlerinin anlamları ve analizleri incelenirken genel uygulamanın haricinde tasarımda ve özellikle teknik uygulamada bir takım detaylar gözlemlenmiştir. Tezimiz bu teknik detayların incelenmesi ve analizi üzerine kurgulanmıştır.

Karşılıklı figürlerin çizim aşamasında figürün altında kömür bir kalem kullanarak oluşturulduğunu düşündüğümüz eskizleri yer almaktadır. Bu eskizler çizilecek figürün ana hatlarını belirtmektedir. Fırça ve mürekkep kullanarak tamamlanan tek çizgi halindeki figürler en son detaylar girilerek tamamlanmıştır.

Çoğunlukla yüzyıllar içerisinde tercih edilen ve uygulanan teknik ise iğneli kalıp yöntemidir. Bu tekniğin uygulamasında; kâğıt üzerine fırça ve mürekkep ile çizilen desenin bir iğne yardımıyla iğnelenerek kalıbı çıkarılır. İğnelenmiş kalıptaki desen bir bez içerisine alınan kömür tozunun kalıbın üzerine vurularak silkelmesiyle desen, iğneli kalıptan uygulama yapılacak kâğıda aktarılır.

Bu teknik; duvar resminde, tezhip, minyatür, hat, kalemişi ve çini gibi geleneksel sanatlarda uygulanan genel metottur. Bu yüzden orijinal kâğıt üzerinde eserimizde

mevcut olan kömür kalem izleri görülmez. Belirli aralıklardaki kömür tozu izleri görülür. Eserde yüzyıllar içerisinde uygulanan teknikten farklı bir teknik uygulanmış olup eskiz ve eser bir arada görülmektedir.

Yüzyıllardır nakkaşhane kültüründe genel usul; deseni çizen, uygulamayı yapanlar, cetvellerini çeken sanatçılar bir işbirliğiyle eseri tamamlarken incelediğimiz eserde altta gördüğümüz kaba eskizin üzerinde tek çizgi ile ve gayet mahir bir üslupta tamamlanmış olması bizde bu iki elin tek kişi olabileceği izlenimini de uyandırmıştır.

Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 2595 Envanter nolu, Suver'ul Kevakib yazmasında desen altında kömür kalem çizimi yüzyıllar içerisinde alışık uygulama tekniğinin dışında nadir görülen bir tekniktir. Ayrıca belli belirsiz bir kömür kalem eskizi üzerinde görülen gayet itinalı ve güçlü desen bilgisiyle çizilmiş olan figürler eskizi çizen kişi ile deseni çizen kişinin aynı olabileceği düşündürür.

4. ŞUVERRÜ'L – KEVAKİB ADLI ESERDE YER ALAN MİNYATÜRLER (KATALOG)

4.1. Küçük Ayı Takımyıldızı

Katalog No : 1

Sayfa No : 8a

Minyatür Ebat : Üst 70 x 130 mm., Alt 70 x 135 mm.

Tanım : Dübbü'l – Aşgar, Küçük Ayı Takımyıldızı

Resim 3: Dübbü'l – Aşgar, Küçük Ayı Takımyıldızı

Suver'ul Kevakib adlı yazma eserin 8a sayfasında bulunan Dübbü'l – Aşgar, Küçük Ayı Takımyıldızı'nın temsil edildiği iki figürden oluşur. Figürlerin üst kısmında beş satır Arapça metin yer alır. Ayrıca her iki ayı figürünün ortasında da bir satır Arapça metin vardır.

Tarih boyunca gücü ve cesaretinden dolayı korkulan, belki de tapınılan ayı figürü birçok efsaneye ve mitolojiye konu olmuştur. Ayı figürünün ikonografik gelişim ve kullanım alanları başlangıçtan günümüze farklı ulusların inanç ve mitolojilerinde yer almıştır. Öldükten sonra ise Krişna olarak yeniden dünyaya gelecektir. Bu yüzden de Budist sanat ve ikonografisinde yer alan tasvirlerde bulunması, mitolojide ayının kral ya da lider olması, eski Türk inançlarında ata olması geleneğinden doğmuş olması mümkündür⁸¹.

Türk mitolojisinde önemli bir figür olmasına rağmen hiçbir zaman kartal, at veya kurt kadar ağırlık kazanmayan bu sembol genellikle orman kültüründe yaşayan Türklerde görülmektedir. Başkurtlar onu ata saymıştır. Ayı tipi elbiseler şamanlar tarafından kullanılmış, onun farklı kısımlarından alınan kemiklerde şaman elbiselerine dikilmek suretiyle şamanın göğe seyahatinde yardımcı ruh olarak işlev gördüğüne inanılmıştır. Ayı, Türk destanlarında aptal ve kötü hayvan olarak nitelenmiştir⁸².

Batı mitolojisinde ise; Artemis, Apollon'un kız kardeşidir. Çocukların doğumlarını, bebeklerin korunmasını ve beslenmesini gözeten tanrıçadır. Tanrıçalar dünyasının rahibesidir. Genç Nymph'leri yetiştirirdi. Baş örtülü, yani gelin anlamına gelen Nymph'ler, kırlarda, sularda, ormanlarda yaşayan tanrısal varlıkların dişi olanlarına verilen isimdir. Eski yunan inancına göre bütün dünya Nymph'lerle doludur. Nymph'ler Artemis'le birlikte avlanırlar, şarap tanrısı Dionysos'la eğlencelere katılırlar. Güneş ve güzel sanatlar tanrısı Apollon ile tanrıların habercisi Hermes'e refakat ederlerdi. Artemis yanına kabul ettiği genç kızlardan sadakat yemini yapmalarını isterdi. Bu yeminle genç kızlar, dünya nimetlerinden uzak duracaklarına söz veririler.

---

⁸¹ Yaşar ÇORUHLU, **Türk Resim Sanatında Hayvan Sembolizmi**, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992, s. 160-161

⁸² Resul ÇATALBAŞ, **Türklerde Hayvan Sembolizmi Ve Din İlişkisi**, Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 12, 2011, s.51

Callisto'da bu kızlardan biridir ve bir süre sonra Artemis'in en gözde görevlisi olmuştur. Zeus bir gün Callisto'yu ormanda uyurken görür ve ona âşık olur. Zeus, Artemis'in kılığına girerek Callisto'nun yanına gider. Callisto baş tanrıyı Artemis sandığından ondan çekinmez ve iyi karşılar. Bu birlikteliğin sonucunda Callisto hamile kalır ve Arcas adında bir oğlan çocuğu dünyaya getirir. Bunu fark eden Artemis, sözünü tutmayan Callisto'yu bir ayıya çevirir. Callisto, artık avcılarının peşinden koştuğu bir avdır. Uzun yıllar sonra Callisto, ormanda oğlu Arcas ile karşılaşır. Annesini tanımayan Arcas, bu avı kaçırmak istemez ve onu vurmaya karar verir. Tam bu sırada Zeus, araya girer ve Arcas'ı yutan, Callisto'yu ise cennete uçuran bir hortum gönderir. Callisto, gökyüzünde Büyük Ayı olarak belirir, Arcas da Küçük Ayı olarak gökyüzündeki yerini alır. Bu konuyla ilgili başka bir öykü ise şöyledir: Zeus'un annesi Rhea, babası ise Kronos'tur. Bir kehanete göre Kronos'un oğullarından biri onu tahttan indirecektir.

Bu durumdan hiç hoşnut olmayan Kronos, çareyi her doğan çocuğunu yok etmekte bulur. Doğar doğmaz çocuklarını yutmaktadır. Kronos, Zeus doğana kadar pek çok çocuğundan bu şekilde kurtulmuştur. Ancak Zeus, annesi sayesinde hayatta kalabilmiştir. Zeus doğduğunda annesi Rhea, onun kundak bezinin içine bir taş koyar ve Kronos da bir çocuğunu daha yok ettiğini sanarak taşı yutar. Rhea, bebeği Girit Adası'na kaçıtır. Burada Dikte Mağarası'nda birer su perisi olan İda ileAdrasteia, Zeus'a bakıcılık yapar. Mağara, Giritli askerler tarafından korunur. Yıllar sonra Zeus büyüdüğünde babası Kronos'a karşı galip gelir ve ondan yuttuğu bütün çocuklarını tekrar kusmasını ister. Bu çocukların hepsi ileride genç tanrıların liderleri olup evrenin yönetimini Titanlar'ın elinden alırlar. Mitolojide İda Küçük Ayı,Adrasteia ise Büyük Ayı olarak geçer. Ancak, bu su perilerinin nasıl ayıya dönüştükleri bilinmemektedir⁸³.

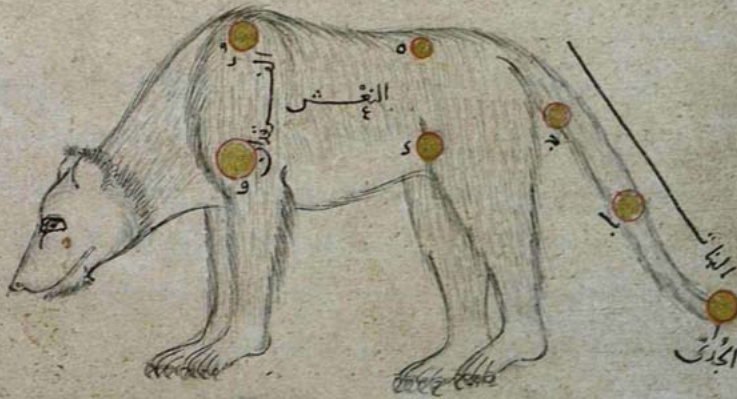
⁸³Yasemin ÖRS, **Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküsü**, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi, Anstronomi Ve Uzay Bilimleri, Ankara 2001, s.73-74

در آسمان خلاف آن منتهی چه از اندرون که می نگریم و از شیب صورت بالا تصویر هر صورتی دوباره که هم
 یکی بر آن وجه کی بر که آمد و دیگر بر آن وجه کی بر آسمان بینند تا علم هر دو حاصل شود و بر کسی از این صورت که بینند
 و بالآخر آسمان بند مخالف یا بد ملتبس نشود و از حوله هم کی از آن صورت کی بحسب که که با ششم همان صورت
 چنانکه بر آسمان باشد شاهد کم ورق دفتر بر که انتم و از دیگر جانب دل تا ملائمت تا اول جمله منتهی کی بر آن
 و اعصاب صورت دب اصغر چنانکه بر که بینند

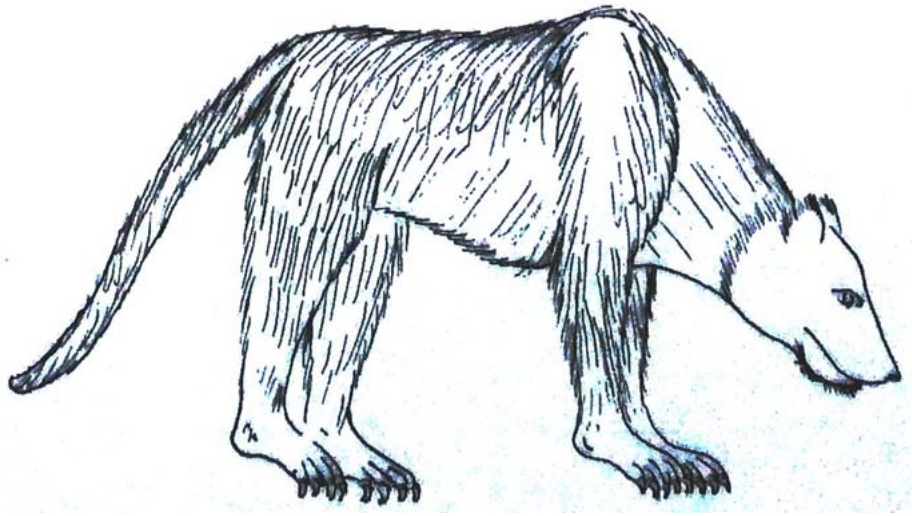
صورت دب اصغر چنانکه بر آسمان بینند

Resim 4: Dübbü'l – Aşgar, Küçük Ayı Takımıydızı

8a Sayfa Analizi;

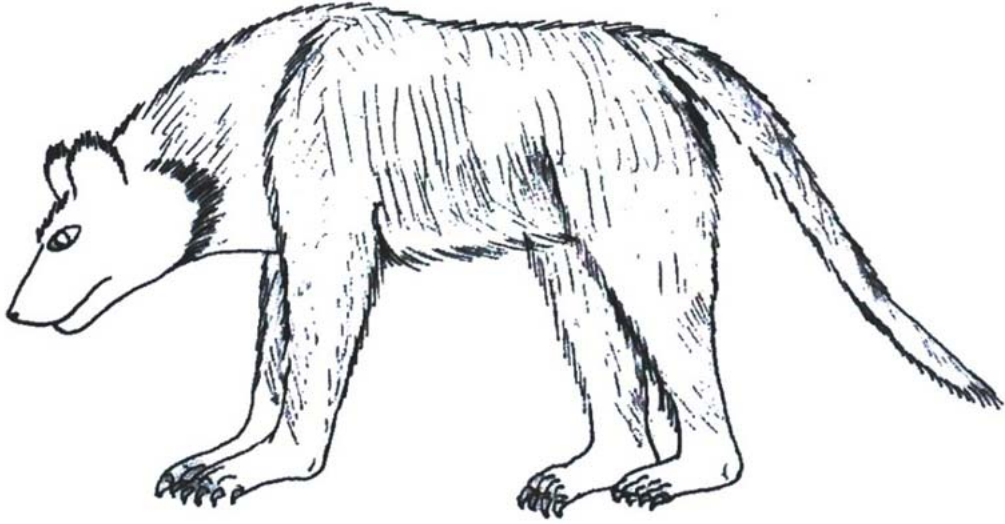
8a sayfasında hem yerküre görüntüsü hem de sema görüntüsü birlikte tasvir edilmiştir. Sayfanın üst kısmındaki figür Küçük Ayı takımyıldızının küre görüntüsüdür. Figürlerin bulunduğu bu sayfada herhangi bir numaralandırma olmayıp karşısındaki varağın numaraları yer alır. Sol üst köşesinde Arap rakamıyla yedi, Latin rakamıyla dokuz yazılıdır. Sayfa dört satır tam, beşinci satır metne ortalanmış yarı uzunlukta bir metinle başlar. İki figürün arasında ilk figürün ön ve arka ayakları mesafesinde tek bir satır metin daha görülür. Figürlerin kuyruk uzunluğunca ve omuzlarında dikine ve yanında yatay bir yazı daha yer alır. İlk figür yüzü sayfanın sağına dönük olarak sol profilden bakılarak çizilmiştir bir ayı tasviridir. Vücut anatomisinin orantıları gerçekçi olarak verilmeyen bu ayı figüründe kuyruk bu denli uzun olmamalıdır. Ayının ön ve arka ayakları olması gerekenden daha zayıf tasvir edilmiştir. Yüz uzun bir burun ve ağız yapısıyla tasvir edilip başın boyun kısmından itibaren kulak üstüyle birlikte tarama tekniğiyle hem hacim kazandırılmış hem de tüyleri belirtilmiştir. İnce uzun görünen bacaklarda eklemler belirsizdir. Ayının ön pençeleri bitişik arka ayakları ise birbirinden ayrı görülür. Ön sağ pençesinde dört, sol pençesinde iki parmağı ve uzun tırnakları vardır. Arka ayaklarında ise dört parmağı ve uzun tırnakları görülür. Figürün gözüne, çizimin fırça kalitesine uygun düşmeyen harici bir müdahale ile bir çerçeveye çizilmiştir.

Çizim 1: Dübbü'1– Aşgar, Küçük Ayı Takımyıldızı, sayfa 8a, ilk figür

8b (Alt kısımdaki Figür) Sayfa Analizi;

8b sayfasının ikinci figürü Küçük Ayı takımı yıldızının sema görüntüsüdür. Bu figür yüzü sayfanın soluna dönük olarak sağ profilden çizilmiştir. Vücut anatomisinde orantıları gerçekçi olarak verilmeyen ayının ön ve arka ayakları olması gerekenden zayıf tasvir edilmiştir. Yüz, uzun bir burun ve ağız yapısıyla tasvir edilip başın boyun kısmından itibaren kulak üstüyle birlikte tarama tekniğiyle hem hacim kazandırılmış hem de tüyleri belirtilmiştir. İnce uzun görünen bacaklarda eklemler belirsizdir. Ayının ön pençeleri bitişik arka ayakları ise ayrı görülen buruşta görülür. Pençelerde ve ayaklarda dört uzun parmak uzun tırnaklarla tasvir edilmiştir. Uzun ve olması gerekenden ince bacak yapısıyla gördüğümüz figürde vücudun eni kısa kalmış, kuyruğu ise normalden oldukça uzun bir şekilde ayağına ulaşacak ölçüde çizilmiştir. Çene kısmında tarama tekniğiyle tüylerin belirtildiği baş kısmında gözlerin çevresi, çizimin fırça kalitesine uygun düşmeyen ve harici bir müdahale ile bilinçsizce yapıldığı kanısına varabileceğimiz bir çerçeveye alınmıştır. Figürün altında kalan çizgiler bir hayli dikkatlice incelendiğinde bu figür çizilmeden önce siyah kalemle bir eskiz çalışması fark edilir.

Çizim 2: Dübbü'l – Aşgar, Küçük Ayı Takımı Yıldızı, sayfa 8a, ikinci figür

Ayı figürünün ikonografik gelişim ve kullanım alanları başlangıçtan günümüze farklı ulusların inanç ve mitolojilerinde yer almıştır. Türklerde ayı kültürü İslamiyet'ten önceki devirlerden, Orta Asya inançlarından bu yana süregelen ve kabul görmüştür. Büyük Ayı takımyıldızının gök tanrı ve benzer tanrılardan oluştuğuna inanılır⁸⁴.

Şaman gök ve yeraltı seyahatleri sırasında çeşitli hayvanlardan yardım alırdı. Ritüeller sırasında bu hayvanın şekline bürünürdü. Özellikle de güçlü şamanlara yardım eden ruhlar boz ayı, elk, boğa, tay ve kartal olduğuna inanılırdı. Yakut inançlarında 'ije kıl' şamanın bir hayvandan tecessüm ettiği canıdır. Şamanın kendi canının bir hayvandan tecessüm ettiğine inanılırdı. Ayı ile şamanın hayatı bağlıydı. Ayı ölürse şaman da ölürdü. Aynı zamanda Altay, Yakut ve Salcak boylarında ayı andının varlığı tespit edilmiştir⁸⁵.

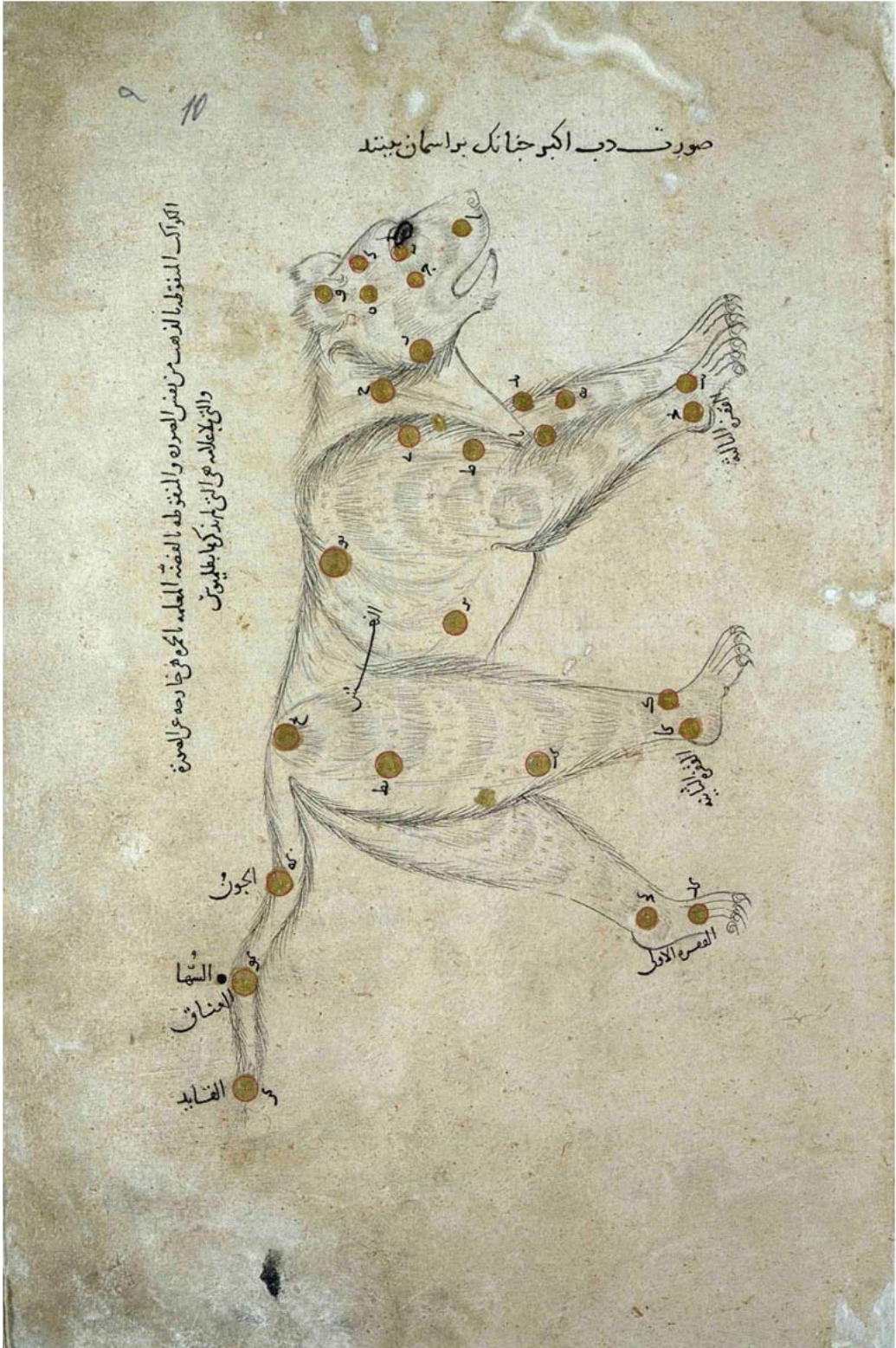
Arkadia kralı Lykaon zalimce bir yönetim göstermekte olup kan dökücülüğü ve acımasızlığı ile adından söz ettirmeye başlamıştır. Ayrıca kendisine misafir gelenleri öldürmekten zevk alan bu kralın Kallisto isminde güzelliği dillere destan bir kızı bulunmaktaydı.

Lykaon'un kızı Kallisto ise Artemis'in yakın arkadaşı olan bir periydi. Tanrıça ile birlikte ava çıkar ona yoldaşlık ederdi. O da tıpkı Artemis gibi evlenmemeye ve bir erkekle birlikte olmamaya yeminliydi. Ancak Zeus bu güzel periyi görür görmez ona gönül verdi ve bir gün Kallisto ağaçların altında dinlenirken Artemis'in kılığına girerek yanına yaklaştı. Kallisto baş tanrıyı Artemis sandığında ondan çekinmedi fakat hatasını anladığı zaman iş isten geçmişti. Hamileliğini gizlemek için büyük çaba harcadı ancak bir gün arkadaşları ile birlikte gölde yıkanırken Artemis peri kızın hamile olduğunu fark etti. Zeus sevdiği kızı Artemis'in öfkesinden korumak için Kallisto'yu bir ayıya çevirdi ama bu bile onu Artemis'in öfkesinden korumaya yetmedi. Artemis okları ile onu delik deşik etti. Kallisto ölmeden az önce Arkas adında bir erkek çocuk dünyaya getirdi. Bu çocuk daha sonra Arkadia'ların babası oldu. Kallisto ise öldükten sonra Zeus tarafından gökyüzüne alındı ve kutup yıldızını gösteren 'Büyük Ayıya' çevrilmiştir.

---

⁸⁴ Emel ESİN, **Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004, s.115

⁸⁵ Yaşar ÇORUHLU, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, Kabalcı Yayınevi: 169, İstanbul 2000, s.140

Resim 6: Dübbü'l – Büyük Ayı Takımyıldızı

10a Sayfa Analizi;

10a sayfasında yer alır. Büyük Ayı Takımyıldızı tasvirini görmekteyiz. Sayfanın, sol üst köşesine, Arap rakamıyla dokuz, Latin rakamıyla on olarak yazılmıştır. İkizi olmayan figürün altında eskiz etüdü görülememektedir. Sayfa bir satır metinle başladıktan sonra figüre yer verilmiş olup figürün baş hizasından sırtı boyunca dik olarak aşağı yönde yazılmış iki satır görülür. Figür, yönü sayfada yukarı bakar şekilde sağ profilden verilmiştir. Ön iki ayağını bitişik gördüğümüz figürün arka ayakları hareket halinde tasvir edilmiştir fakat bu pozisyon yürüme halindeki bir anatomi için hatalıdır. Ağız açık olup dil ya da diş detayı görülmemektedir. Yüzünde, kulaklarında, bedeninde ve kuyruğunda tarama tekniğiyle figürün tüylü yapısı gösterilmiş ve detaylandırılarak hacim kazandırılmıştır. Kuyruğu olması gerekenden uzun, yere paralel şekilde dik ve hafif kıvrımlar yaparak çizilmiştir. Ön sol ayağında üç diğer ayaklarında dört pençesi ve uzun tırnakları dikkat çeker. Figürün göz çevresi koyu bir kalemle bilinçsiz bir şekilde çerçeveye alınarak yazma tahrip edilmiştir.

Çizim 3: Dübbü'l – Büyük Ayı Takımyıldızı, sayfa 10a

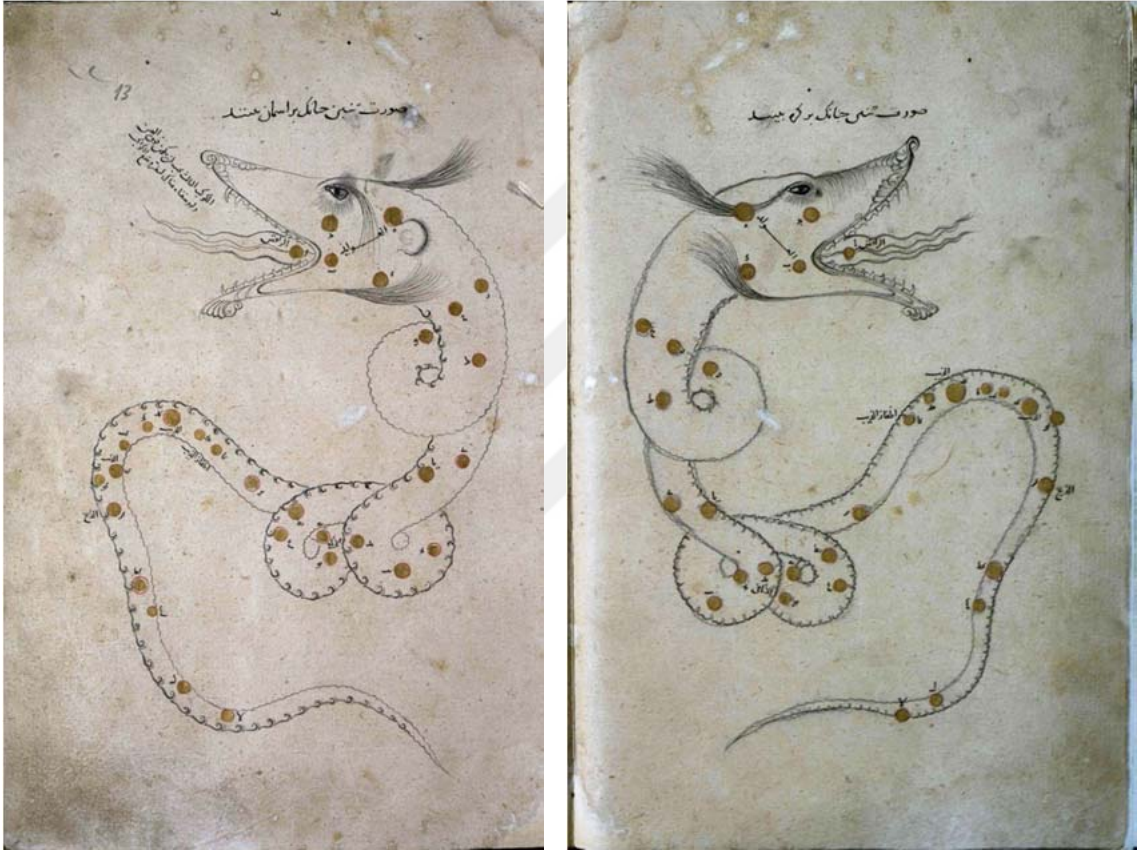
4.3. Ejderha Takımyıldızı

Katalog No : 3

Sayfa No : 12b, 13a

Minyatür Ebat : Sağ 220 x 160 mm., Sol 227 x 160 mm.

Tanım : Tinnin: Ejderha Takımyıldızı

Resim 7: Tinnin: Ejderha Takımyıldızı

12b ve 13a sayfasında bulunan Tinnin: Ejderha Takımyıldızı isimli figürler farklı varaklar üzerinde karşılıklı tam sayfalarda bulunmaktadır.

Ejderha bütün dünyada Çin mitolojisi ve sanatına ait kabul edilse de Türk mitolojisi ve sanatında gök ve yer-su unsurlarına bağlı olarak, özellikle erken dönemlerde bereket,

refah, güç ve kuvvet simgesi olarak kabul edilmiştir. Su, bolluk ve yeniden doğuşun timsali sayılan ejder motifi, Türk hayvan takviminde de yıl simgesi olarak yer almıştır⁸⁶.

Türkler için önceden bereket, refah, güç ve kuvvetin sembolü kabul edilen bu hayvan, Ön Asya kültürüyle ilişkiye geçildikten sonra bu anlamları zayıflayarak alt edilen kötülüğün sembolü olarak algılanmıştır⁸⁷. Hunlar ejder festivali düzenlemiştir. Bunun yanı sıra Çin’de imparatorluk sembolü olan ejderha, Türkleri bu yönüyle etkilemiş ve Türk hayvan takviminde de yıl sembolü olarak yer almıştır⁸⁸.

Ejderhanın masalı, Hesperid’lerin altın bahçeleri ve Herkül’ün görevlerinden biriyle ilgilidir. Hesperid’ler Güneş’in battığı yerin perileridir. Nyks, yani gece tanrıçası Hesperid’leri kendi kendine yaratmıştır. Bazı masalarda Zeus ve adalet tanrıçası Themis’in kızları oldukları söylenir. Başka bir masala göre dünyayı omuzlarında taşımakla görevli Atlas’ın kızlarıdır.

Hesperid’lerin başlıca görevi, tanrıların bahçesinde altın elmalara bekçilik etmektir. Yer tanrıçası Gaia, cennetin tanrıçası Hera ile baş tanrı Zeus’a evlilik hediyesi olarak verdiği bu ağaç dünyanın batı ucundaki bir bahçeye dikilmiştir. Hera altın elma bahçesini koruması için yüzlerce başa sahip bir ejderha olan Ladon’u görevlendirmiştir. Herkül’ün görevi, bu bahçeden altın elma çalmaktır. Herkül, ağaca dolanarak altın elmaları koruyan canavarı atlatmak için bir plan yapar. Planını uygulayabilmek için bir yardımcıya gereksinimi vardır. Bunun için, Zeus’a karşı geldiği için dünyayı omuzlarında taşımakla cezalandırılmış olan Atlas’ı seçer. Herkül, Atlas’a “eğer Hesperidler’in bahçesinden bir altın elma getirirse, dünyayı bu süre içinde Atlas’ın yerine taşıyabileceğini” söyler. Atlas bu teklifi kabul eder. Herkül, bahçeye zehirli oklar fırlatarak Ladon’u öldürür ve dünyayı omuzlarında taşırken, Atlas Hesperid’lerin bahçesinden üç altın elma koparıp Herkül’e getirir. Herkül’le konuşurken bir daha dünyanın yükünü taşımamak için mükemmel bir fırsat ele geçirdiğini düşünür. Herkül’den birkaç ay daha dünyayı taşımasını ister. Daha sonra dünyanın yükünü geri

---

⁸⁶ Mehmet ÖZKARTAL, **Türk Destanlarında Hayvan Sembolizmine Genel Bir Bakış (Dede Korkut Kitabı’ndan Örnekler)**, Millî Folklor, 2012, Yıl 24, Sayı 94, s.63

⁸⁷ Yaşar ÇORUHLU, **Türk Resim Sanatında Hayvan Sembolizmi**, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992, s. 266-267

⁸⁸ Resul ÇATALBAŞ, “**Türklerde Hayvan Sembolizmi Ve Din İlişkisi**”, Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 12, 2011, s.50

alacağını söyler. Durumun farkına varan Herkül, Atlas'tan kısa bir için dünyayı tekrar omuzlarına almasını rica eder, böylece dünyayı daha rahat taşıyabileceğini söyler. Atlas hiç şüphelenmeden bunu kabul eder ve dünyayı tekrar sırtına alır. Atlas, dünyayı tekrar sırtına aldıktan sonra Herkül kendisine teşekkür ederek oradan ayrılır. Hera, Ladon'un ölümüne çok üzülür ve kendisini kutup yıldızı yakınlarında gökyüzüne yerleştirerek onurlandırır.

Bir başka masala göre, Draco, Olympos'un genç tanrıları ile daha yaşlı tanrıları arasında evrenin sahipliğini ele geçirmek için yapılan savaşta, yaşlı tanrı Titanlarla savaşan canavarlardan biriydi. Savaşın sonuna doğru Draco, savaş tanrıçası Athena'ya karşı gelir. Athena, onu kuyruğundan yakalayıp büyük bir kuvvetle gökyüzüne fırlatır. Draco dönerek ve yalpalayarak uçar. Cennetin kubbesine çarparak, vücudu gökyüzünde düğümler haline gelir. Draco kuzey kutbuna yakın soğuk bölgelerde gökyüzüne çarptığı için, vücudundaki düğümleri çözmeden dondu. Draco gökyüzünde düğümler halinde görülmektedir⁸⁹.

---

⁸⁹ Yasemin ÖRS, “**Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s. 64

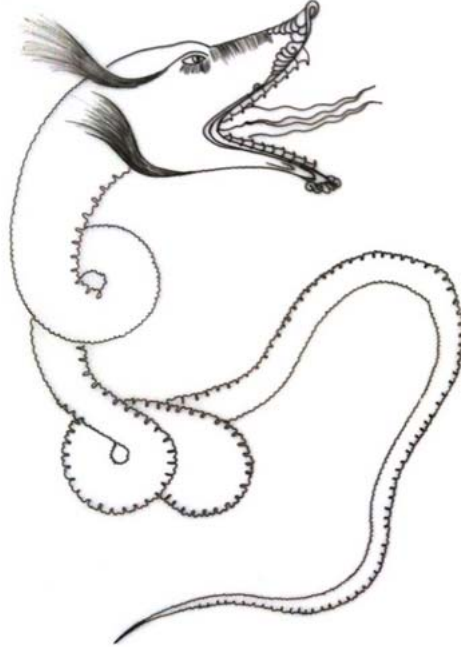

12b Sayfa Analizi;

12b sayfasında tam sayfa olarak gördüğümüz ejderha takımyıldızı, kol ve bacakları olmayan, yılan vücudunu andırır şekilde tasvir edilmiş bir figürdür. Sayfa tek satır metinle başlayıp karşı sayfa tek satır metinle başlayıp karşı sayfanın (13a) sol üst köşesinde Arap rakamıyla on iki Latin rakamıyla on üç olarak numaralandırılmıştır. Yüzü sayfanın sağına dönük olan Ejderha Takımyıldızı figürü iri bir başın ardından üç helezonik döngüyle başlayıp kıvrılıp incelerek devam etmektedir. Figür, iri yapısı ve saldırgan tavrıyla dikkat çekmektedir. Ağı açık olan figürün çift çatallı dili ileri doğru çıkarılmış olup, altta dokuz ve üstte sekiz sivri diş görülür. Burnunun etrafında ve çenesinde rumi formunu andırır münhani detaylar görülür. Göz, burun mesafesinde tarama tekniğiyle detaylara yer verilmiştir. Kirpikler uzun saçaklar halinde dalgalanmakta aynı şekilde bir saçakta çenesinin altından geriye doğru kıvrılmaktadır. Tarama tekniğiyle verilen bu saçaklarla beraber gözün altında kirpikler de belirgindir. Göz çevresi bilinçsiz bir harici el tarafından sonradan daha koyu bir kalemle çevrelenmiş olup bu durum figürü tahrip etmiştir. Zemininde eskiz etüdü görülen figürün her iki yönde vücudu çentiklerle dilimli şekilde çizilmiştir.

Çizim 4: Tinnin: Ejderha Takımyıldızı, sayfa 12b

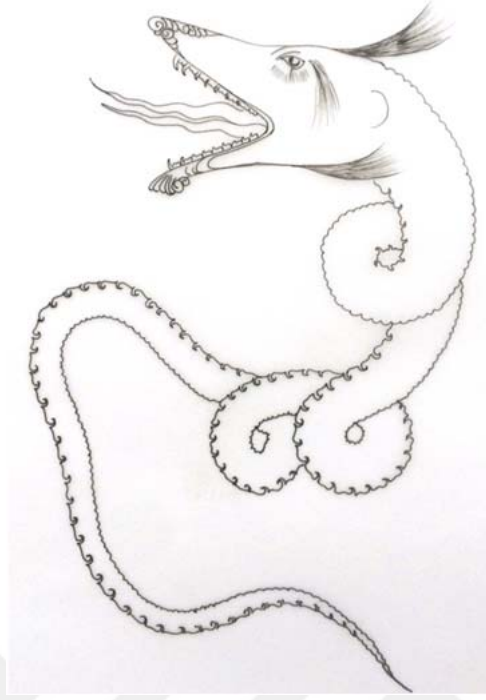

13a Sayfa Analizi;

13a sayfasında tam sayfa olarak gördüğümüz ejderha takımyıldızı, kol ve bacakları olmayan, yılan vücudunu andırır şekilde tasvir edilmiş bir figürdür. Sayfa tek satır metinle başlayıp sayfanın sol üst köşesinde Arap rakamıyla on iki Latin rakamıyla on üç olarak numaralandırılmıştır. Yüzü sayfanın soluna dönük olan Ejderha Takımyıldızı figürü iri bir başın ardından üç helezonik döngüyle başlayıp kıvrılıp incelererek devam etmektedir. Figür, iri baş yapısı ve saldırgan tavrıyla dikkat çekmektedir. Ağız açık olan figürün çift çatallı dili ileri doğru çıkarılmış olup, altta dokuz ve üstte sekiz (ilk ikisi daha uzun ve sivri) diş görülür. Burnunun etrafında ve çenesinde rumi formunu andırır, münhani detaylar görülür. Gözünün üstündeki kirpikler uzun saçaklar halinde aşağı yönde dalgalanmakta aynı şekilde bir saçakta çenesinin altından ve başının üstünden geriye doğru kıvrılmaktadırlar. Tarama tekniğiyle verilen bu saçaklarla beraber gözün altında kirpikler de belirgindir. Göz çevresi bilinçsiz bir harici el tarafından, sonradan daha koyu bir kalemle çevrelenmiş olup bu durum figürü tahrip etmiştir. Figürün baş hizasında başlayan sırt çizgisi dendanlarla devam etmekte, çenesinin altından başlayarak kuyruk sonuna kadar vücudu oluşturan diğer form çizgisi ise çentikli bir yapıda çizilmiştir.

Resim 10: Ejderha ağız motif detay

Çizim 5: Tinnin: Ejderha Takımyıldızı, sayfa 13b

4.4. Sefe Takımyıldızı

Katalog No : 4

Sayfa No : 15a, 14b

Minyatür Ebat : Sağ 170 x 155 mm, Sol 210 x 150 mm.

Tanım : Kaykavus: Sefe Takımyıldızı

Resim 11: Kaykavus: Sefe Takımyıldızı

Eserin 15a ve 14b sayfasında bulunan Kaykavus: Sefe Takımyıldızı isimli figürler farklı varaklar üzerinde karşılıklı sayfalarda bulunmaktadır. 14b sayfasındaki figür dokuz satır yazının ardından başlayıp sayfa sonuna kadar, 15a figür ise bir satır yazıdan sonra tam sayfa olarak resmedilmiştir.

Figürün Yunan mitolojisindeki hikâyesi, kızları Andromeda ile birlikte geçer. Karısı Kassiopeia'nın güzelliğinden dolayı Hera'ya meydan okuması ve sonrasında geçen hikâyeler yer alır. Karısının cezalandırılması için, Poseidon'a başvurulur ve Poseido'nun

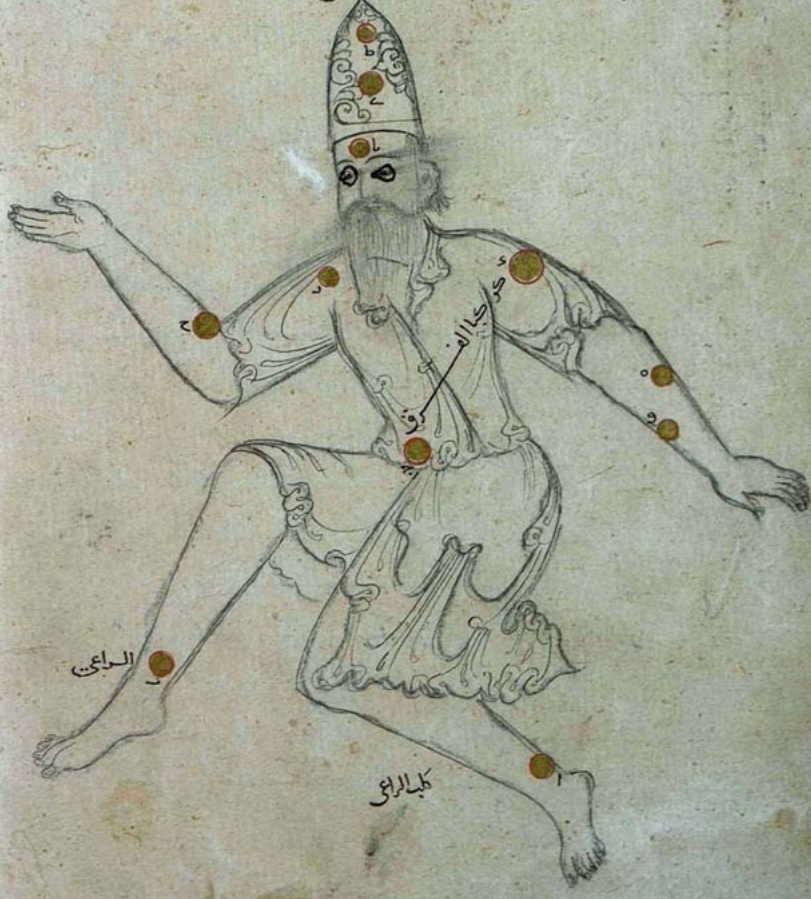
yolladığı deniz canavarından kurtulmaya çalışırlar. Bu beladan ancak kızlarını kurban ederek kurtulabileceklerini öğrenirler. Kızlarını zincirler ve canavara kurban olarak sunarlar. Ancak bu sırada Perseus kızlarını kurtarır ve ona âşık olur. Efsane bu şekilde devam eder ve sonunda Kepheus eşi, kızları ve Perseus Poseidon tarafından onurlandırılmak üzere gökyüzüne yıldızların arasına çekilir⁹⁰.

---

⁹⁰ Yasemin ÖRS, “**Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s. 36

درجه کوك هفتم است تا رسیده صورت است ومان دو کوكی خزان است اندکی شبیه به وجم و سیم در بر روی است
 اند بر دایره خزان اند از کواکب مان دو کوكی فرق ومان این سه کوكی در خط و جمع است در حجاب اند و سیم
 مان مربع مستطیل است بر تن شبیه است ومان قنب الدجاجه و جوب از اس را دیگر خوانند و عظمیوس از کوكی است
 جز دو کوكی مرغی آباد نکره است و ان کوكی بالی برای جریه رای خوانند یعنی شبان ومان دو مای بر راستی
 کوكی جزو است اندکی پای جوب بر دیگر از کواکب رای خوانند یعنی سگ شبان و بر تن صورت سار کواکب جزو است
 بعضی از مردم و سیم و کوكی دم تا برای جریه است کوكی سیم بودند فی بر سلو است در سطحی از کواکب اند که
 نمی دانند و ان کواکب همه از کواکب قدیم اند و در دیکر اصغر خیم تا همه ان با ذکر اند ومان در خط صورت ومان
 پای و جوی در میانه ملک کواکب سار است جزو و جوب همه ان کواکب را تا خوانند با اغنام یعنی سفیدان
 صورت مله است
 صورت معاوس جانک بر کوه هستند

Resim 12: Kaykavus: Sefe Takımı Yıldızı, sayfa 14b

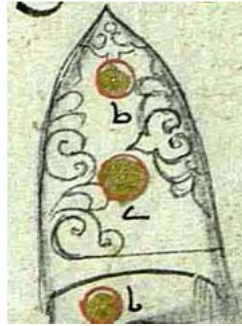

Resim 13: Kaykavus: Sefe Takımı Yıldızı, sayfa 15a

14b Sayfa Analizi;

14b sayfasındaki keykavus takımyıldızı figürünün çiziminin altında siyah kömür kalemle desenin eskizi çalışılmış olup figür siyah mürekkep kullanılarak tek çizgiyle, iki boyutlu olarak tasvir edilmiştir. Sema eder bir hareketlilikle dönme ahengini yakalayan figür, dizden kırılmış sol bacak hareketiyle yere çıplak ayakla, parmak ucunda basmakta, sağ bacağı yine dizden kırılmış bir hareketle yukarı doğru kalkık bir pozisyonda ve ayağı yere değmemektedir. Sağ kolu dirseğinden yukarı kaldırılmış avuç içi gökyüzüne, sol kolu ise yeryüzüne bakar şekilde tutulmuş avuç içi yere dönüktür. Bel pilesinden iki parça kıyafet oldukça hareketlidir. Kıyafetin yakası “V” şeklinde açık olup kolları dirseklere etek boyu dize kadardır. Etek yine elbisenin genelinde gördüğümüz detaylarla tezyin edilmiş, figürün dönme hareketliliği kıyafetin ardında uçşan pilelerle desteklenmiştir. Gayet iyi bir anatomi bilgisiyle çizilerek karşımıza çıkan figürde baş, kollar, bacak ve ayak oranları muntazamdır. Uzun bir yüz ile tasvir edilen figürde, mevlevi sikkesini andıran yukarı doğru uzun ve kubbemsi bir formla biten başlık yer alır. Başlığın iç kenarları münhani motifliyle (Resim 14) bezelidir. Saçlar başlığın altından enseyi kapatacak uzunlukta görülür. Saç, sakal ve bıyıkta tarama tekniğiyle hacim kazandırılmıştır. Göz çevrelerinde sonradan ve bilinçsiz eller tarafından yapıldığı düşünülen çerçeveler görülür. (Bu müdahalelere kitabın genelinde insan figürleri üzerinde göz çevreleri ve bazı detaylarda rastlanmaktadır. Çizimlerin kalem farklılığı bu detayların son derece bilinçsizce yapıldığını gösterir.)

Resim 14: Başlık detay

Çizim 6: Kaykavus: Sefe Takımyıldızı, sayfa 14b

15a Sayfa Analizi;

15a keykavus takımyıldızının yansıma görünüşünde aynalama tekniği gözlenmektedir. Bu defa figürün yüzü sayfanın sağına dönük olmakla birlikte Yere basan sağ ayak, gökyüzüne kaldırılan ise sol eldir. Başlığında bulunan desen detayları figür 14'b'den farklı tasarlanmış. Elbise detaylarında daha rahat çizgiler görülmektedir. Eteğin uçuşan kısmı bu figürde etekten daha ayrı ve serbest bir dalgalanma almıştır. Havada görülen ayağın ise sadece iki parmağı gösterilmiştir. Figür 14b' de olduğu gibi yansıması olan 15a figürü de sonradan yapılmış olan göz etrafındaki çerçevelerle tahrip görmüştür.

Çizim 7: Kaykavus: Sefe Takımyıldızı, sayfa 15a

4.5. Çoban Takımyıldızı

Katalog No : 5

Sayfa No : 16b, 17a

Minyatür Ebat : Sağ 167 x 100 mm., Sol 190 x 113 mm.

Tanım : Kevkebetü'l Avva: Çoban Takımyıldızı

Resim 15: Kevkebetü'l Avva: Çoban Takımyıldızı

16b ve 17a sayfasında bulunan Kaykavus: Sefe Takımyıldızı isimli figürler farklı varaklar üzerinde karşılıklı sayfalarda bulunmaktadır. 16b sayfasındaki figür dokuz satır yazının ardından başlamış ve sayfa sonunda bitirilmiştir. 17a'daki figür ise tam sayfa olarak resmedilmiştir.

Yunan mitolojisinde de yeri olan çoban takımyıldızının, küçük köpek takımyıldızının ve başak yıldızının gökyüzünde oluşmaları ile ilgili hikâye şöyledir: Hesiedos, Persephone'nin Zeus'un kızı olduğunu söylemektedir. Başka bir masala göre Virgo,

İcarios ve Demeterin kızı Erigone adıyla anılır. Efsaneye göre bir seyahati sırasında şarap tanrısı Dionysos, İcarios'un evine gelir ve misafir olur. Dionysos kendisine gösterilen misafirperverlikten çok memnun olur ve gitmeden İcarios'a bağlılığı ve şarap yapmayı öğretir. Sonrasında ise İcarios bu içkiyi tüm köylülerin tatması için dağıtmaya başlar. Şarabı içen köylüler sarhoş olunca, İcarios'un şarapla kendilerini zehirlediğine inandıkları için İcarios'u öldürürler. Kızı babasının gelmeyişinden dolayı merak etmektedir. Sonrasında ise babasını rüyasında görür. Babası ona öldürüldüğünü ve naaşını bulup gömmesini ister. Kızı Erigone babasının naaşını arar ve bulamaz. Babasının naaşını beraber arayan Maira adlı köpeği bulur. Sonrasında Erigone acıdan ne yapacağını şaşırır ve babasının naaşının yanında kendini bir ağaca asarak öldürür. Maira ise Erigone'nin naaşının başından ayrılmaz, günler boyunca ulur ve sonunda da açlıktan ölür. Tanrılar bu duruma çok acırlar ve onları takımyıldızı olarak gökyüzüne alırlar. İcarios bootes (çoban), kızı Erigone Virgo(başak), sadık köpek Canis Minör (küçük köpek) olarak yerlerini alır⁹¹.

---

⁹¹ Yasemin ÖRS, “**Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s. 29-30

در جانب مغرب بشود تا در کوک رسد ای سال این قدر ذرا می باشد و اگر سال ای که در این قدر هم بود و اگر در وقت
 از قدر چهارم و اگر در کوک تا کوک با نهم از عدد را کی زیرا از این برین بخند راست اندام است و اگر سال ای که در این قدر هم بود و اگر در وقت
 هم از نود یک را چ در شمال گذرد تا کوک ای جمع رسد زیرا که اگر سال ای که در این قدر هم بود و اگر در وقت
 نایب در مساوی است و کوک است که در کوک با این نشان بر وجه هر نایب کوی دیگر و هر سه صاع در نهم اندکی نایب
 راست اند و همان این چهار که در جهت راسته و بعضی عصا اند که در در نیم و کوی در هر این دو کوک نزدیک با این در وقت
 با این این صاعی در نایب اند که طولانی شش و نایب اولی است که در هر این کوی که در این نایب و در این هر سه صاع در نهم
 و این کوک را کی چو این سال اند که در جمله عرب سلاح او خوانند و اسلحه که مستم را کی صاعی در نهم است و این کوک
 و این کوک را کی با او اند سلاح و مشر عرب سما که از اسلحه خوانند و این صاعی است نهم و صورت عواست
 صورت عواست که بر که بدینند

Resim 16: Kevkebetü'l Avva: Çoban Takımyıldızı, sayfa 16b

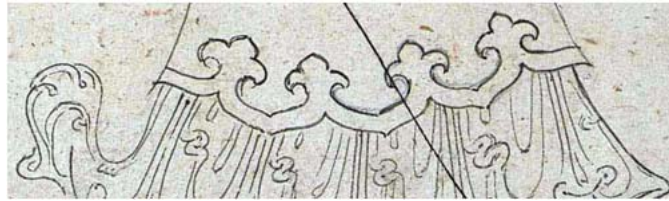

Resim 17: Kevketü'l Avva: Çoban Takımyıldızı, sayfa 17a

16b Sayfa Analizi;

Kevkebetü'l avva (Çoban takımyıldızı) figürü sayfanın sağında ve sayfanın 2/3 'üne yer alır. Yüzü okuyucunun (izleyicinin) soluna dönük olarak 16b çizimiyle başlar. Figürün zemininde siyah kömür kalemle eskizi gözlenmektedir. Vücudunu karşıdan gördüğümüz figürün başı ve ayakları profilden bakışla çizilmiştir. Vücudu ve bacakları kafa orantısına göre kısadır. Figür Sarmalama şeklinde bir başlığa sahiptir ve başlığın ucu tepe noktasından dışarı çıkarılmıştır. Profilden görülen yüz kalın uzun kaşlı, uzun düz burun alınla burunun düz birleştiği bir anatomiye sahiptir. Ağız açık görüldüğü figürde ağız içinde diş ya da dil detayı görülmemekte oval bir çene yapısıyla tamamlanan yüzde gözlere harici bir çizimle müdahale edilmiştir. Başlığın altından uzanan saç zemini siyah mürekkeple doldurulmuş kulağın arkasından omuzlarda kıvrılan ve faullerden uzayarak yüzü kaplayan iki bölümde gösterilmiş, uç kısımlarında tarama etkisiyle hacim kazandırılmıştır. Sol kolu gövdesine bitişik tasvir edilen figürün kolu dirsekten dışa uzanarak “L” çizmekte, elinde bir kısmı başlığın ardında kalmış gibi görünen “J” harfi benzeri bir sopa bulunmaktadır. Sağ kolu omuz hizasından düz tutulmuş ve dirsekten yukarı kaldırılan kolun avuç içi gökyüzüne bakmaktadır. Dize kadar uzanan entari elbisede göğüs kıvrımlarıyla figürün kadın olduğu gözlenir. Düz bir yakaya sahip elbise dirseklere uzanan kol ölçüsünü pileli detaylarla tamamlamaktadır. Figürü belinden kavrayan kemerin ardından dize kadar uzanan eteğinde üç pileli ve etek ucunda kalın bir kenarsuyu mesafesi bulunmaktadır. Elbise altında oldukça detaylı bir çizimle boyut kazandırılmış uçuşan bir iç elbise altında aynı kumaştan bir iç pantolon görülmektedir. Figürün profilden gösterilmiş ayağında ayağın formunu kavrayan ucu sivri çarık vari bir pabuç görülmektedir.

Resim 18: Üst etek – alt etek detay

Resim 19: İç pantolon detay

Çizim 8: Kevkebetü'l Avva: Çoban Takımyıldızı, sayfa 16b

17a Sayfa Analizi;

Kevkebetü'l avva takımı yıldızı yansıma görünüşünde figür sayfa düzeninde yukarıdan ve aşağıdan ortalanmış, sayfanın sağına yakın konumlandırılmıştır. 16b'nin yansıması olan bu figürde yüz izleyicinin sağına bakmaktadır. Figürün geneline baktığımızda anatomi olarak hem 17a çiziminden ebat olarak daha iri hem de daha doğru nisbetli bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Fiziksel olarak bu çizimde bacak boyunun uzadığını ve belin inceldiğini fark ediyoruz. Bu figürde burun alın ile kıvrım payı verilerek birleştirilmiştir, saçlar kulağı kapatacak biçimde ense boyunda tutularak uçlarında çift tahrir tekniğiyle kıvrımlar belirtilmiştir ve zemin siyah mürekkeple doldurulmuştur. Sağ elini başlığına doğru kaldırmış olduğu sopasının ucu çentikli bir şekilde çizilmiştir. Dökümleri daha geniş tasvir edilen kıyafet yakasındaki ve etek ucunda dört adet rumi motif ile bezemesiyle de farklılık göstermektedir. Bu figürde kemer detayı da değişiklik göstermiş olup halka motifler yerine iç içe girmiş rumiyi andıran bir desenle tasarlanmıştır. Bacak boyu daha uzun ve doğru olan bu figürde etek, iç etek ve pantolon ölçüleri de aynı nispette uzatılmıştır.

Çizim 9: Kevkebetü'l Avva: Çoban Takımı Yıldızı, sayfa 17b

4.6. Herkül Takımyıldızı

Katalog No : 6

Sayfa No : 20b, 20a

Minyatür Ebat : Sağ 178 x 165 mm., Sol 178 x 165 mm.

Tanım : Casi: Herkül Takımyıldızı

Resim 20: Casi: Herkül Takımyıldızı

20a ve 20b sayfasında bulunan Casi: Herkül Takımyıldızı isimli figürler aynı varaklar üzerinde arkalı önlü sayfalarda bulunmaktadır. İki figürde tam sayfa olarak sayfanın ortasında resmedilmiştir.

Mitoloji efsane kahramanlarının en büyüklerinden biridir. Roma mitolojisinde Herkül adıyla tanınır. Ölümlü bir prenses olan Alkmene ile Zeus'un oğludur. Çok güçlü olan Herakles (Hercules) insanın doğaya karşı savaşıma ve direnme gücünü simgeler. Doğanın insanın başına sardığı felaketlerin üstesinden gelerek insanlığa yardım ettiğine

inanılır. Herkül, Herakles'in Latince adıdır. Mitolojideki efsanesi şöyledir: Perseus; Zeus'la Danae'nin oğlu Seriphos kralı Danae'yi elde etmek ister. Bu amaçla da Perseus'u başından atmaya çalışır. Delikanlıyı Medusa'nın kafasını kesmeye gönderir. Tanrılar Perseus'a keskin çelikten bir orak verir. Perseus canavarın kafasını uçurur. Ve Andromeda ile evlenir. Yazma minyatüründe efsaneye uygun olarak bir canavarın kafasını kesen figür görünmekte ancak orak değil de bir kılıçla kesmektedir. Bir savaşçı olduğu için saçlarının kazıtıp ortada bir perçem bırakmış da olabileceği akla gelmektedir⁹².

Kuzey-Batı Sibirya'da yaşayan Ostyaklar'da, Hindistan'da rastlanan bir âdete göre avlandıkları hayvanların kafa derileri yüzülerek saklarlar ve bunlar satılmazdı. Çünkü inançlarında bir avcı avladığı hayvanın kafa derisini satarsa av avlayamazdı. Ayrıca Sibirya halkları ayı kafalarını da saklarlar ve bunlarla sihir yaparlardı. Sibirya'nın kuzeydoğusundaki Soyotlar avladıkları ayıların başlarını saklarlardı. Onlara muntazam olarak selam verir ve hürmet ederlerdi. Bu davranışla ayının şerrinden kurtulacaklarına inanırlardı. Türklerde bir diğer adet ise düşmanın kafasını kesmek ve ondan şarap kâsesi yapmaktı. İnançlarında bir avcı avladığı hayvanın kafa derisini satarsa av avlayamazdı⁹³. Budist mitolojisinde de bu tür tasvirlerle rastlamaktayız. Burada, Mahakala (Budist tanrısı); elinde içi kan dolu bir insan kafatası taşıyan üç gözlü korkunç görünüşlü dini koruyan bir tanrı olarak görülür ve Şiva'nın Budizm'deki şeklidir⁹⁴. Moğol kavimlerinden biri olan Kitanlar'ın efsaneye göre çadırlarında insan kafatası ile domuz başı koyarlardı. Bunlar aynı zamanda avda uğur getiren sembollerdi.

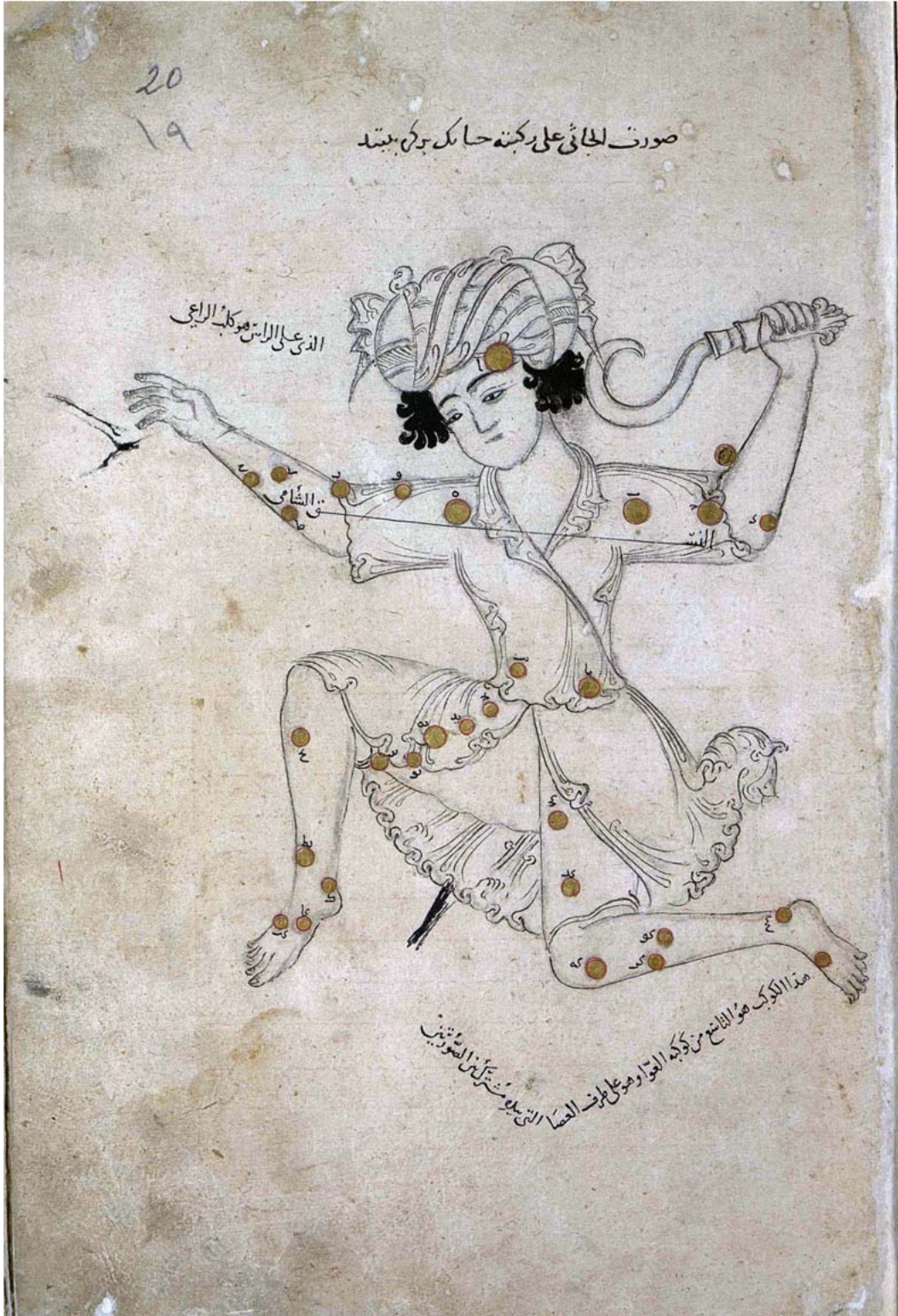
---

⁹² Özden SÜSLÜ, **Tasvirlerle Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2007, s.143

⁹³ Bahaeddin ÖGEL, **Türk Mitolojisi (Kaynak ve Açıklamaları İle Destanlar)**, Cilt I-, Selçuklu Tarihi ve Medeniyeti Enstitüsü, Ankara 1971, s.556

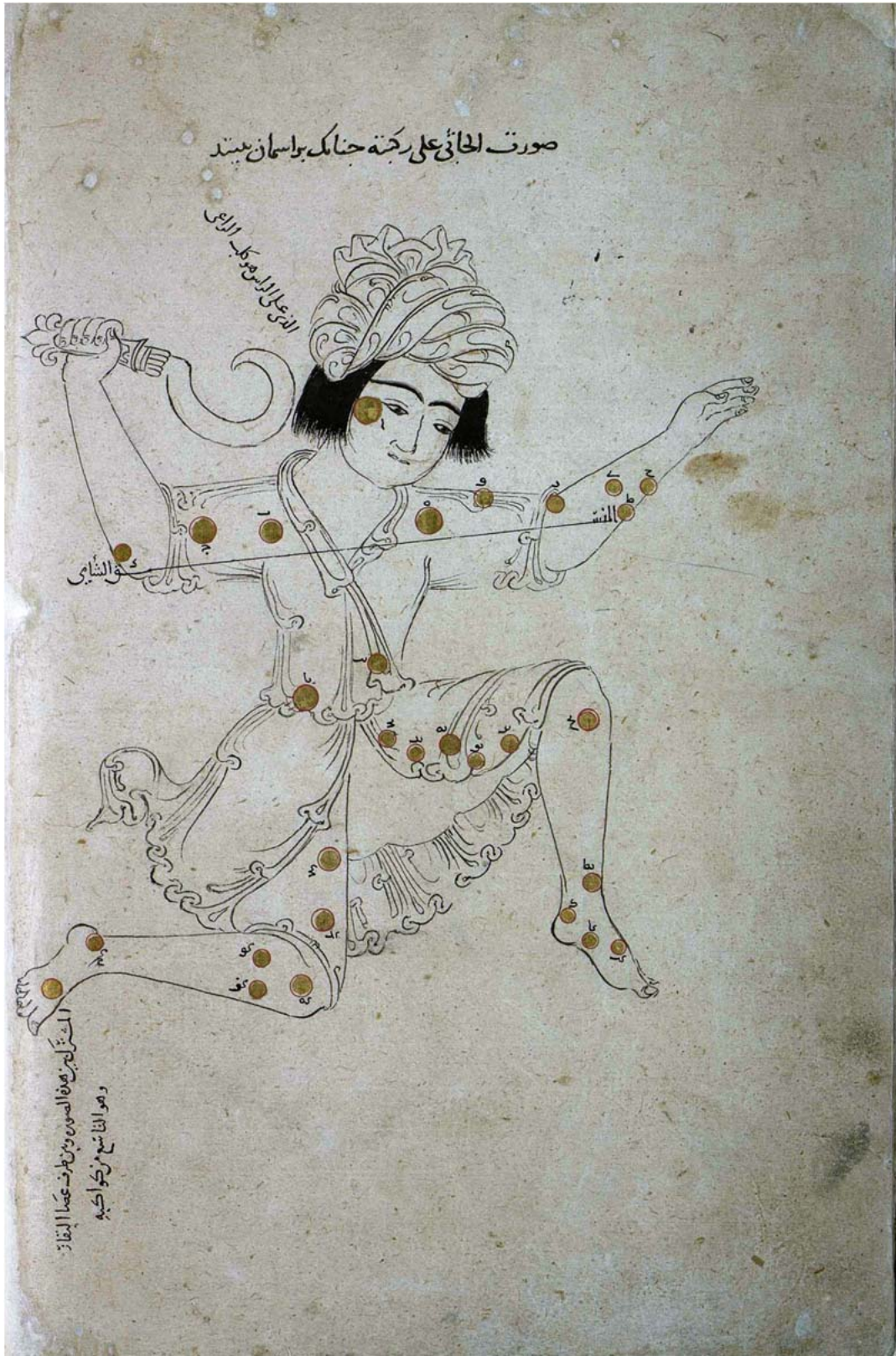
⁹⁴ Yaşar ÇORUHLU, **Türk Mitolojisinin ABC'si**, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2000, s.218

Resim 21: Casi: Herkül Takımyıldızı, sayfa 20a

Resim 22: Casi: Herkül Takımyıldızı, sayfa 20b

20a Sayfa Analizi;

Herkül takımyıldızı 20a sayfa düzeninde yukarıdan ve aşağıdan ortalanmış ve sayfa düzeninin sağına dayalı şekilde çizilmiştir. Çizgisel figürün zemininde karakalem eskizi görülmektedir. Etek uçuşması yukarı yönde olduğu figür, bir yerden atlayarak saldırıya geçen bir vücut diline sahiptir. Figürde oran orantılar doğru, hareket oldukça canlıdır. Oval yüz tipi, uzun çizgisel kaşları ve çekik gözleriyle karakteristik Selçuklu insanı tasvirlerine yakınlık gösterir. Başlığın yüzüyle oranı iridir. Arkada kumaş uçları fark edilmektedir. Saçları kulaklarını da kapatacak şekilde siyah mürekkeple boyanmış ve dalgalıdır. Her iki kolu yere paralel bir hareketin ardından dirseklerinden yukarı doğru kaldırılmış olan figürün sol elinde sıkıca kavradığı ucu çentikli bir alet (silah) bulunmaktadır. Sağ eli parmak araları açıktır. Ayakları çıplak tasvir edilen figür sağ dizi yere paralel ve diz kapağından aşağı kırılmış, sol bacağı yere dik bir hareketin ardından diz kapağından kırılarak yere paralel bir duruştaadır. Hem başlıkta hem de elbisede ki desen detaylarıyla kıyafete boyut verilmiştir. Belden pilelerinin iki bölümden oluştuğunu düşündüren kıyafet üstte sağdan sola doğru kapatılmıştır ve yakalı bir parçaya sahip ve dirseklere kadar uzamakta, alt parça ise dize kadar olup önü açıktır. Kıyafetin altında yine dize kadar neredeyse vücuda yapışık bir iç pantolon vardır. Figürün etek arasında sonradan bilinçsizce yapıldığı gözlemlenen bir karalama ile figür sayfası zarar görmüştür.

Çizim 10: Casi: Herkül Takımyıldızı, sayfa 20a

20b Sayfa Analizi;

20b Herkül takımyıldızı sayfanın ortasının biraz üzerinde yer alır ve sayfa düzeninin soluna dayalıdır. Bu figürde başlığı 20a figüründen farklı olarak daha rahat bir sarılmayla bağlanmış ve kumaş ucu başlığın orta tepesinden çıkarılmıştır. Başlık altından ensesine kadar uzayan saçları bu defa düz tasvir edilmiş zemini siyah mürekkeple dolduran saçın uçları tarama tekniğiyle yapılmıştır. Yüzü izleyicinin sağına bakmakta sağ elindeki alet (silah) sapı ilk figürdekinden farklı tasarlanmıştır. Kıyafet hareketliliği aynı olmasına rağmen detayda aynalama yapılmamıştır. Figürün sol el parmakları bu kez bitişik çizilmiş ve sol ayağının sadece iki parmağı görülmektedir.

Çizim 11: Casi: Herkül Takımyıldızı, sayfa 20b

21b sayfasında bulunan Şelyak: Çalgı Takımyıldızı isimli figürler arka ve ön yüzünde aynı sayfada bulunmaktadır. İki figürde sayfanın en alt kısmında uzun bir yazının altında resmedilmiştir.

Mitolojisine göre lir, Hermes tarafından icat edilmiştir. Hermes daha çocukken, bir kaplumbağanın kabuğuna, inek bağırsağı gererek bir lir yapar. Bu liri üvey kardeşi Apollon'a verir. Daha sonra Apollon liri, henüz küçük bir çocuk olan Orpheus'a hediye eder.

Orpheus'a liri kullanmayı periler öğretirler. Orpheus lirini öyle güzel çalar ki, doğa bile kendi özgün sesini durdurarak, onun müziğini dinler. Hatta vahşi hayvanlar onun peşinden gelir, bitkiler ona doğru eğilmiştir. Orpheus, Argonaut'lar seferine katılır. Öteki kahramanlar kadar güçlü kuvvetli olmadığından, kürek çekmez. Kürekçilere tempo tutarak "kürekçibaşı"lık yapar. Bir fırtına sırasında, gemideki tüm kahramanları şarkılarıyla sakinleştirir sonra dalgalar da sakinleşir.

Orpheus'la ilgili en ünlü mitos, karısı Eurydike'nin aşkı uğruna cehenneme (ölüler diyarı Hades) inmesidir. Eurydike'nin masalı şöyle gelişir. Birgün, Trakya'daki bir ırmak boyunca gezinirken, Aristaios ona tecavüz etmek ister. Eurydike, kaçmaya çalışırken, otların arasındaki bir yılanın üzerine basar ve yılanın sokması sonucu ölür.

Karısına delicesine âşık olan Orpheus, bu ölüme kahrolur. Karısını aramak için cehenneme iner. Orpheus lirin sesiyle yalnızca cehennem canavarlarını değil, cehennem tanrılarını da mest eder. Ölüler diyarı tanrısı Hades ve eşi Persephone, karısını böylesine seven adama acırlar. Karısı Eurydike'yi geri vermeyi kabul ederler. Ama bir şartları vardır. Orpheus, karısı Eurydike'nin önünde yürüyecek ve yeraltı ülkesini terk etmeden karısına bakmayacaktır. Orpheus çaresiz, şartı kabul edip, yola koyulur. Fakat gün ışığına çıkmak üzere iken, Persephone'nin kendisine bir oyun yaparak, Eurydike'yi vermemiş olabileceği şüphesine düşer. Bu şüphe içinde yürüyen Orpheus bir an dönüp arkasına bakar. Bakar bakmaz arkasında yürüyen Eurydike yok olur, ikinci kez ölür. Orpheus, dönüp karısını yeniden bulmayı denediyse de, cehennem bekçisi canavar Kharon, Orpheus'un Ölüler diyarına tekrar girmesine izin vermez. Orpheus karısını alamadan insanlar arasına dönmek zorunda kalır.

Orpheus'un ölümü birçok masalın doğmasına yol açmıştır. Genellikle, onun Trakyalı kadınlar tarafından öldürülerek hayata veda ettiği anlatılır. Trakyalı kadınların nefretine yol açan nedenler farklıdır. Kadınlar, onu Eurydike'nin anısına sadık kaldığı ve bunu kendilerine yapılmış bir hakaret saydıkları için öldürürler. Bazı masalarda da Orpheus'un kadınlarla hiçbir ilişkide bulunmak istemediği, bu yüzden çevresini delikanlılarla doldurduğu, böylece eşcinselliği icat ettiği söylenir. En yakın dostu da Boreas'ın oğlu Kalais'tir. Yine bazı masalara göre Orpheus ölüler ülkesinden dönüşünde, öbür dünyadaki deneyimlerine dayanarak bazı öğretiler yaratmıştır. Bu öğretiyi, sadece erkeklerle kapalı mekânlarda yaptığı toplantılarda anlatır. Bu toplantılara kadınların katılmalarına kesinlikle izin vermez. Bir gece, silahlanan kadınlar, toplantı çıkışında Orpheus'u ve müritlerini öldürürler.

Orpheus'un ölümüne ilişkin en yaygın masalda, Trakyalı kadınlar Orpheus'u öldürdükten sonra cesedini parçalarlar. Parçaladıkları cesedi nehre atarlar. Ceset parçaları, akan nehirle sürüklenerek denize ulaşır. Orpheus'un kesik başı ve çalgısı (lir) Lesbos adasına kadar gider. Lesbos'lular şaire cenaze töreni düzenlerler ve mezar yaparlar. Bu mezardan lir sesleri duyduğunu iddia edenler bile çıkar. Bu nedenle Lesbos adası lirik şiirin öz yurdu sayılır.

Orpheus'un ölümünden sonra, onun liri gökyüzüne çıkartılıp bir takım yıldız yapılarak ölümsüzleştirilir. Orpheus'un, Homeros ve Hesiodos'un atası olduğunu söyleyen masallar da vardır⁹⁵.

---

⁹⁵ Yasemin ÖRS, “**Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s.39

کواکب لورا واورا شلیاق وافر و صبح و معزوفه و الحفاة تیر کوبند

ده کوب است اولان کوبک روش مشهورست ارقدر اوله براسطراب نقش کیند واورا سز و اف خوانند و هم
 ارق کوب شمالي است از دو کوب که در بی او اید و با او شکل مثلثی و سیم ارق کوب جنوبی است از شکل و اهر دو کوب
 ابرقدر چهارم اید و چهارم است لا تابع سیم است ارقدر چهارم و پنجم شمالي ترین است از آن دو کوب شمالي کوبک
 بر دیک کی از سیم اید و در اندازو و ششم جنوبی ترین همان دو کوب است و همدواز اصغر قدر چهارم اید
 و طلوسی مطعا از چهارم اوره است و هفتم شمالي ترین است از آن دو کوب کوبک نزدیک به هفتم اید از آن جهت کوبک
 لا و جنوب سیم و چهارم اید و او از اصغر قدر سیم است و طلوسی مطعا از سیم اوره است و ششم جنوبی
 است از هر دو کوب هفتم و ارا اصغر قدر چهارم است میان او و هفتم مقدار بندهستی باشد و نهم شمالي ترین
 از دو کوب کوبک نزدیک است کی تالی هفتم و هشتم اید و او از قدر سیم است و دهم ارق کوبی است که موازن است
 ارا اصغر دریم و طلوسی از اصغر چهارم اورد است و در طول ارق کوب هم خطی است که در محیط طول او از طول
 نهم دهده دقیقه کمتر است و جان اقصا که در شش نهم باشد و اولدی از او تا خست و معانی ارق کوبک
 سیم و سیم کی شمالي اید کوبی است ارقدر سیم در سیم کوب چهارم لا سراسه است چهارم و سیم است و طلوسی ارا سیم
 و بعضی کرات یافته ام لا او را بر این موضع است نقش که اید بر ادهم و دهم نقش که و چون کوبک اول
 را سز و لغت خوانند یعنی کوبی ماند لا با اها بخود کوبه باشد بوقت و اذان و با اها او کوبک هم هم اید با اها
 خون مثلثی اید و حوله ارا دیک با به خوانند و در سز هر کوبی جز تا رنگ است عرب ارا اطفا روحانند و هفتم
 و نهم که در سز اید مان سطر مدور لری کی ایطائی علی کتب سوسه اید و از جمله صنوق شمالي اید و با سز کی سز و اف
 با طبع عورت هر ایزن خوانند یعنی دو هزار احد ایزن در سز مواضع با هم طلوع کنند و صورت شلیاق است در
 بعضی کوهها دیده ام که صورت الحفاة یعنی کشف که اید
 صورت شلیاق چنانکه بر کوه باشد صورت شلیاق چنانکه بر اسکان باشد

قوله الشلیاق الشش المجه
 تصحیف دقت علی الصغری و جهه الله
 علی غیره ان اسم الحفاة السیرانی
 شلیاق بالنار و هو العوج

Resim 24: Şelyak: Çalgı Takımyıldızı, sayfa 21b

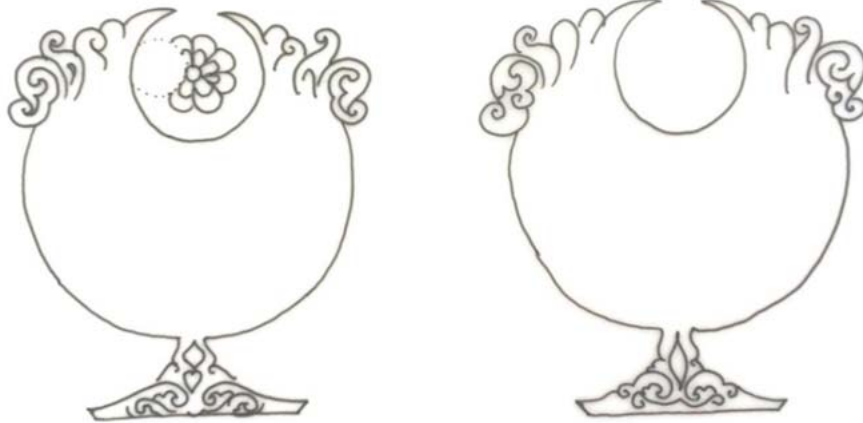

21b Sayfa Analizi;

21b sayfasında on dokuz satır metin ardından sayfanın 1/3 'üne çalgı takımyıldızı figürlerinin sema hali yerleştirilmiştir. Yan yana tasvir edilen figürler desenli bir ayak üstüne konmuş kalın bir hilal formunu andırır. Hilal'in her iki ucunda münhani ve rumi desenlerle tezyin edilmiş olup benzer desenler ayak kısmında da yer alır. Hilalin tam ortasında penç motifi şeklinde (bir çiçeğin kuşbakışı görünüşü) yer alır. Sağdaki figür Çalgı takımyıldızının (yer, sema) görüntüsü olup zemininde eskiz etüdü görülmektedir. Her iki tasvirin arasında aşağı doğru çapraz dört satır metin yer alır. Soldaki ikinci figür ise (yer, sema) görüntüsü hali olup bu figürün altında eskiz görülmemekte, desen tek çizgiden oluşmaktadır.

Resim 25: Şelyak: Çalgı Takımyıldızı, süsleme detay

Çizim 12: Şelyak: Çalgı Takımyıldızı

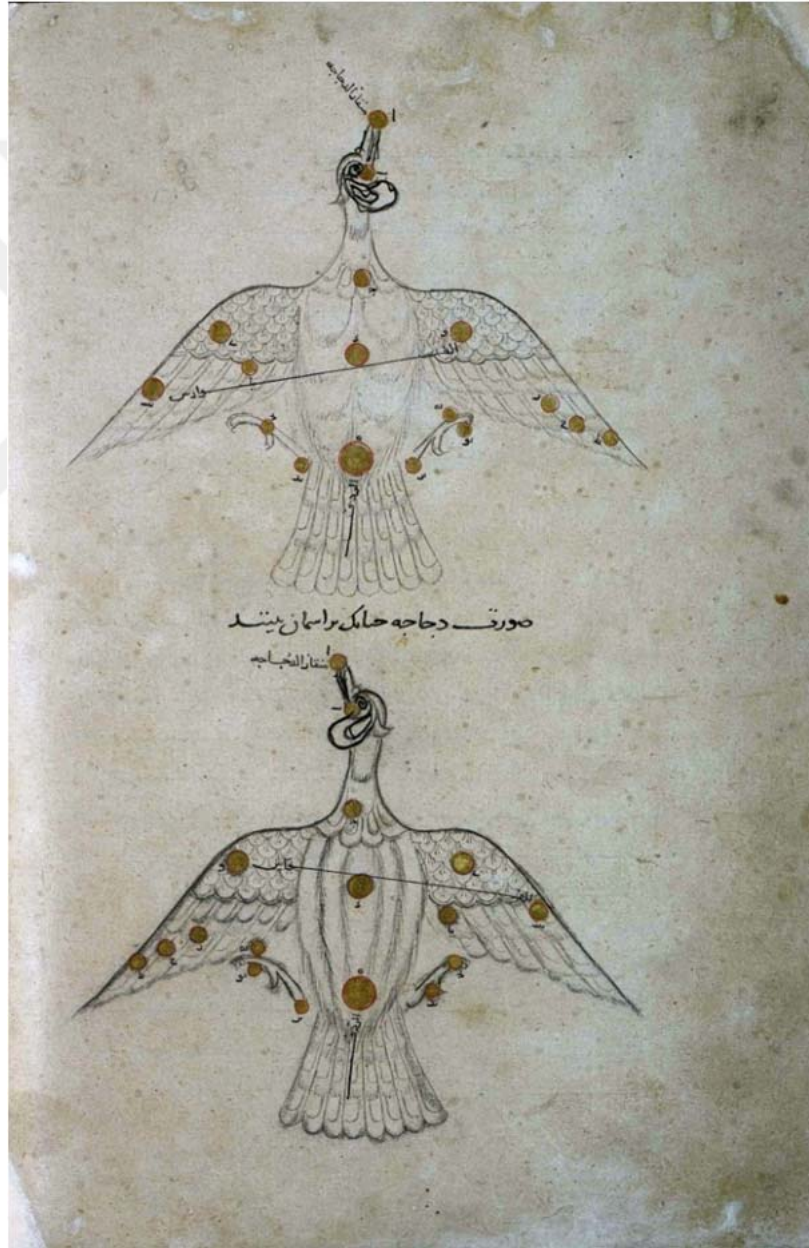
4.8. Kuğu Takımyıldızı

Katalog No : 8

Sayfa No : 23b

Minyatür Ebat : 252 x 144 mm.

Tanım : Decace: Kuğu Takımyıldızı

Resim 26: Decace: Kuğu Takımyıldızı

23b sayfasında bulunan Decace: Kuğu Takımı yıldızı isimli figürler aynı sayfalarda bulunmaktadır ve alt alta sayfanın ortasında yerleştirilmiştir.

Mitolojide Kuğu, baş tanrı Zeus olarak bilinir. Zeus peri Nemesis'i baştan çıkartabilmek için bir kuğu kılığında ona yaklaşmış ve onu elde etmiştir. Zeus'un bu hareketi sonucu bir yumurta oluşmuştur. Bu yumurta, daha sonra Sparta kraliçesi Leda'ya verilmişti. Yumurtadan gelecekte Troyalı Helen olacak güzel bir çocuk çıkmıştır. Başka bir masalda ise Zeus'un kuğu şekline girerek baştan çıkarttığı kadın, kraliçe Leda olarak bilinir. Kraliçe kocası kral Tyndareus ile beraber yaşamaktadır. Zeus ve kraliçe Leda'nın birlikteliklerinden bir yumurta ortaya çıkmıştır. Yumurtadan (veya yumurtalardan) ikizler Kastor ve Polluks çıkmıştır. İkizler gökyüzünde Gemini takımı yıldızının en parlak iki yıldızı olarak görülür.

Diğer bir masalda ise yumurtalardan iki kız çocuğunun çıktığı söylenir. Bunlar Helen ve Clytemnestra'dır. Helen ve Polluks'un, Zeus'un çocukları ve ölümsüz olduklarına inanılır. Kastor ve Clytemnestra'nın ise kraliçe Leda'nın ölümlü eşi kral Tyndareus'un çocukları olduklarına ve ölümlü olduklarına inanılır. Apollon, Cygnus'a acıyarak onu gökyüzüne Kuğu takımı yıldızı olarak koyar⁹⁶.

---

⁹⁶Yasemin ÖRS, “**Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s.53

23b Sayfa Analizi;

23b sayfasında Kuğu (Decace) Takımyıldızının hem sema görüntüsü hem de yerküre yansıması aynı sayfada verilmiştir. Sayfanın ½'si oranında konumlandırılarak çizilen kuğu takımyıldızı figürleri yukarıdan ve aşağıdan iki figüre göre ortalanmış olup sayfada sola (dikişe) yakın yerleştirilmiştir. Figürlerin bulunduğu bu sayfada herhangi bir numaralandırma olmayıp karşısındaki varak, sol üst köşesinde Arap rakamıyla yirmi üç Latin rakamıyla yirmi dört olarak numaralandırılmıştır. İki kuğu figürünün arasında kanatların arası mesafesinde bir satır yazı bulunmaktadır. Ayrıca kuğuların gagalarının ucunda yazmanın metin kısımlarında kullanılan kamıştan daha ince bir kamışla yazılmış birer satır yazı görülür. Yukarıya doğru kanatları açık olarak uçan bir kuşun üstten görünüşü şeklinde tasvir edilmiştir. Ya da alttan baktığımız bir açıda ilerleyen bir kuş olarak düşünürsek, figürün; izleyicinin sağına dönük, yukarı bakar haldeki baş pozisyonu ve bacakların eklemlerden itibaren görünmeyişi bu ihtimali zayıflatmaktadır. Vücut yukarı doğru ilerleyen hareketleyken baş sağ profilden resmedilmiş, kanatlar ve ayaklar gergin bir şekilde her iki yana açık tutulmuştur. Üzerinde ince detaylarla zarif süslemelere gidilmiş olan kuğu figürünün boğaz kısmında, gövdesinde ve kanat detaylarında tarama tekniğiyle tüyler gösterilmiştir. Figürün izleyiciye göre sağ kanat içinden başlayıp sol kanadına doğru çapraz bir açıyla aşağı doğru ilerleyen bir yazı görülür. Kanat sırtından itibaren pul pul çizilmiş, içleri çizgilerle detaylandırılmıştır. Onun altındaki sırada ise tüylerin dizildiğini görülmekte. Aynı tüy detayları kuğunun uzun boğaz kısmının gövdeyle birleştiği alanda ve uyrukta da görülmekte. Her iki yana açılmış gergin bir biçimde gördüğümüz pençeleri ve uzun tırnakları görülür. İzleyicinin sağına dönük baş çiziminde gaga açık olup gaga etrafında, göz ve baş çevresinde figürün çizim kalitesine uymayan kalın siyah kontrolsüz ve bilinçsizce çizilmiş karalamalar görülür.

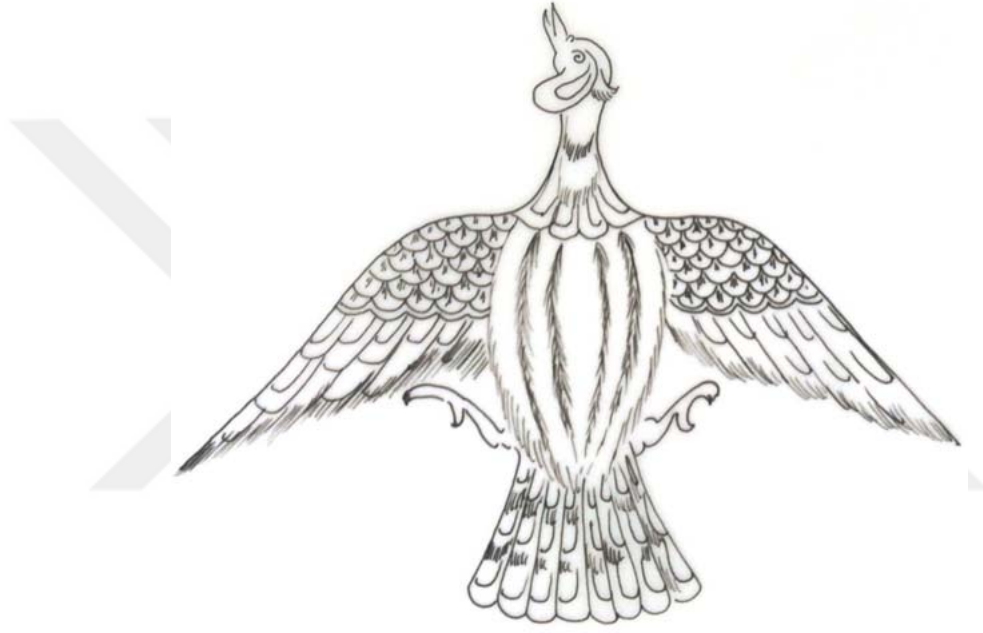

Çizim 13: Decace: Kuğu Takımyıldızı, sayfa 23b üstteki figür

23b (İkinci Figür için) Sayfa Analizi;

23b sayfasında Kuğu (Decace) Takımyıldızının hem sema görüntüsü hem de yerküre yansıması aynı sayfada verilmiştir. Sayfanın $\frac{1}{2}$ 'si oranında çizilen kuğu takımyıldızı figürleri yukarıdan ve aşağıdan iki figüre göre ortalanmış olup sayfada sola (dikişe) yakın olarak çizilmiştir. Figürlerin bulunduğu bu sayfada herhangi bir numaralandırma olmayıp karşısındaki varak, sol üst köşesinde Arap rakamıyla yirmi üç latin rakamıyla yirmi dört yazılmıştır. İki kuğu figürünün arasında kanatların arası mesafesinde bir satır yazı bulunmaktadır. Ayrıca kuğuların gagalarının ucunda yazmanın metin kısımlarında kullanılan kamıştan daha ince bir kamışla yazılmış birer satır yazı görülür. Yukarıya doğru kanatları açık olarak uçan bir kuşun üstten görünüşü şeklinde tasvir edilmiştir. Eğer bunun alttan baktığımız bir pozisyonda ilerleyen bir kuş olarak düşünersek, figürün; izleyicinin soluna dönük, yukarı bakar haldeki baş pozisyonu ve bacakların eklemlerden itibaren görünmeyişini bu ihtimali zayıflatmaktadır. Vücut yukarı doğru ilerleyen hareketleyken baş sol profilden resmedilmiş, kanatlar ve ayaklar gergin bir şekilde her iki yana açık tutulmuştur. Üzerinde ince detaylarla zarif süslemelere gidilmiş olan kuğu figürünün boğaz kısmında, gövdesinde ve kanat detaylarında tarama tekniğiyle tüyler gösterilmiştir. Figürün izleyiciye göre sağ kanat içinden başlayıp sol kanadına doğru çapraz bir açıyla yukarı doğru ilerleyen bir yazı görülür. Kanat sırtından itibaren pul pul çizilmiş, içleri çizgilerle detaylandırılmıştır. Onun altındaki sırada ise

tüylerin dizildiğini görülmekte. Aynı tüy detayları kuğunun uzun boğaz kısmının gövdeyle birleştiği alanda ve uyrukta da görülmekte. Her iki yana açılmış gergin bir biçimde gördüğümüz pençeleri ve uzun tırnakları görülür. İzleyicinin sağına dönük baş çiziminde gaga açık olup gaga etrafında, göz ve baş çevresinde figürün çizim kalitesine uymayan kalın siyah kontrolsüz ve bilinçsizce çizilmiş karalamalar görülür. Figürün başından itibaren kanat sırtına ilerleyen çizginin daha yoğun ve baskın bir karakterde çizildiği görülmekle birlikte figürün genelinde de bu koyu çizgi tonu hâkimdir.

Çizim 14: Decace: Kuğu Takımı Yıldızı, sayfa 23b ikinci figür

4.9. Koltuk Takımıydızı

Katalog No : 9

Sayfa No : 26a, 25b

Minyatür Ebat : Sağ 232 x 125 mm., Sol 230 x 123 mm.

Tanım : Zatü'l – Kürsi: Koltuk Takımıydızı

Resim 28: Zatü'l – Kürsi: Koltuk Takımıydızı

25b ve 26a sayfasında bulunan Zatü'l – Kürsi: Koltuk Takımıydızı isimli figürler farklı varaklarda ve karşılıklı sayfalarda bulunmaktadır. İki figür sayfada tam sayfa olarak sayfanın ortasında resmedilmiştir.

Yunan mitolojisindeki efsane şöyledir: Kürsili kadın yani mitolojide Kassiepeia olarak geçen kadın figürü aynı zamanda Andromeda'nın annesidir. Kassiepeia güzelliği ile fazlasıyla övünen bir kadındır. Nereus'un kızlarıyla veya benzer bir hikâyede de Hera'yla boy ölçüşmeye kalkmış. Bunun üzerine sinirlenen tanrılar ölçerini almak için

Poseidon'dan yardım ister. Poseidon bir ejder gönderir. Başlarına gelen bu felaketten kurtulmanın yollarını aramışlar. En sonunda Kassiopeia ve Cepheusun kızı Andromeda'yı bu canavara kurban olarak vermek zorunda kalırlar. Kızları canavarın eline geçecekken Perseus gelip kızını kurtarır⁹⁷.

Efsanenin sonunda kral Cepheus ve kraliçe Kassiopeia öldükten sonra tanrı Poseidon tarafından gökyüzüne yani yıldızların arasına alınarak onurlandırılmıştır. Perseus ve Andromeda da onlarla birlikte gökyüzünde yerlerini almışlardır⁹⁸. Kral Cepheus ve kraliçe Cassiopeia, öldükten sonra tanrı Poseidon tarafından gökyüzünde yıldızlar arasına alınarak onurlandırılmışlardır. Perseus ve Andromeda'da onlara gökyüzünde eşlik ederler. Andromeda gökyüzünde, kolları sereserpe uzatılmış ve bileklerinden zincire bağlanmış bir kadın figürü olarak yer almaktadır.

---

⁹⁷ Azra ERHAT, **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitabevi / Büyük Fikir Kitapları Dizisi, İstanbul 2007, s.184

⁹⁸ Yasemin ÖRS, **“Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri”**, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s.36

Resim 29: Zatü'l – Kürsi: Koltuk Takımyıldızı, sayfa 25b

Resim 30: Zatü'l- Kürsi: Koltuk Takımyıldızı, sayfa 26a

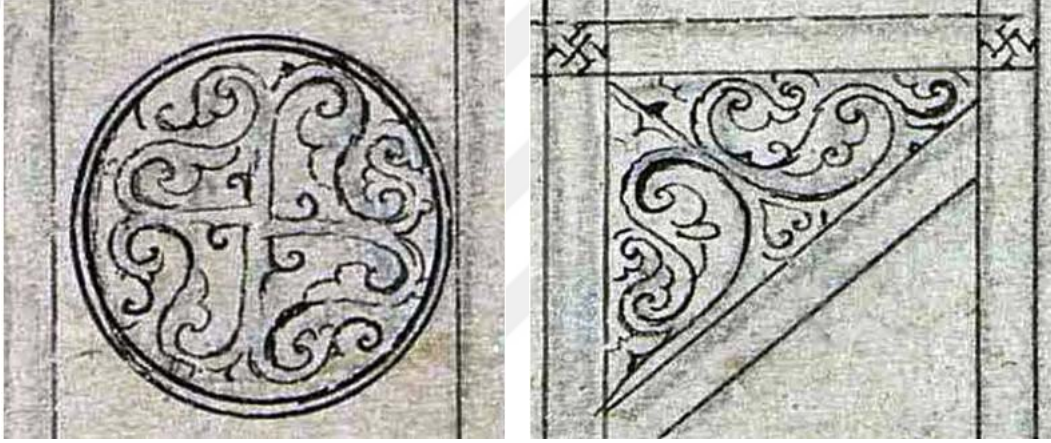
26a Sayfa Analizi;

Zatü'l-kürsi (koltuk) takımıydı 26a figürü sayfa düzeninde yansıması olan 25b figürüyle karşılıklı (yüz yüze) olacak şekilde tam sayfa düzeninde ortalanmış ve sayfanın sağına yakın çizilmiştir. Bu sayfada da koltuk ziyadesiyle bir taht görselinde tasvir edilmiştir. Bir önceki koltuğa kıyasla bu koltuğun dört ayağı da tam olup münhani benzeri bir motifle tasarlanmış üst boğumlarında daire içinde zencerek tarzında detaylara yer verilmiştir. Ayak kaidelerinde tepelik desenleri daha gösterişli olup boğumlarında zencereklerle yer almaktadır. Koltuk sırtı kubbeli bir yapıya sahip olup tepe noktasında paftalanmış ve orta bölgesinde yarım daire olarak ayak kaidesine birleşmiş motiflerle bezelidir. Yine koltuğun sırt bölgesinde koltuk zemininde paftalanmış benzer bir motif görülür. Tahtın ayak kaidelerinin hemen üzerindeki ilk paftada bir boş bir dolu zencerekle karelenmiş bir yüzey görülmekte, tahtın ön yüzeyindeki baktığımızda sol ayağın bitiş hizasına denk gelen tahtın bitimine kadar bu motif devam etmektedir. Figürün çıplak ayaklarının üzerine desen çizgisiyle benzerlik göstermeyen bir kalınlıkta ve disiplinsizlikte sonradan eklendiğini düşündüren çizgiler görülür. Figürün sol ayak parmaklarındaki anatomik bozukluk tabandan bir görüş açısıyla okuyucuya yansıtılmaya çalışıldığını düşündürmüştür. Üzerinde tek parça “V” yaka bir elbise görülür. Yakası tamamen desenli olan elbisenin kol ve etek bordüründe dalgalı bir desen yer almakta devamında daha bol dökümlü bir kumaşla yoğun bir detayla hacim kazanmış parçalarla bitmektedir. 25b figüründe olduğu gibi, birbirine yakın yay şeklindeki kaşları çekik badem gözleri minik ağzı ve ay formundaki oval yüzü Selçuklu portrelerine benzemektedir. Ortasında papatya (ya da penç diyebileceğimiz) benzeri bir desen bulunan başlığı altından öne dökülen dalgalı kâküllü saçı ensesine uzanmakta ve zemini siyah mürekkeple doldurulmuştur. Bu figürde diğerlerinde rastladığımızdan daha yoğun ve gösterişli takılar mevcuttur. Kulak memesine bir halkayla iştirilmiş gonca formu içinden çıkarak zincirle aşağı sarkan üç toplu gösterişli küpelerini her iki bileğindeki bilezikler ve inci dizimi gibi görünen diğer bileklikler bunlara takım olarak da yine inci dizimi görünümündeki gerdanlığı süsler.

Resim 31: Zati'l- Kürsi: Koltuk Takımyıldızı, sayfa 26a motif detay

Resim 32: Zati'l- Kürsi: Koltuk Takımyıldızı, sayfa 26a motif detay

Resim 33: Zati'l- Kürsi: Koltuk Takımyıldızı, sayfa 26a motif detay

Resim 34: Zati'l- Kürsi: Koltuk Takımyıldızı, sayfa 26a, aslan ayak motif detay

Çizim 15: Zatü'l – Kürsi: Koltuk Takımyıldızı, sayfa 25b

25b Sayfa Analizi;

Zatü'l-kürsi (koltuk) takımıydızı 25b figürü tam sayfa düzeninde ortalanmış ve sola yakın çizilmiştir. Zemin etüdünde karakalem ile eskizi çalışıldığı görülen minyatür de ince bir işçilik vardır ve detaylar dikkat çekmektedir. Koltuğa (Taht) oturan kadının başı göğsüne kadar uzanan bir başörtü ile kapalı olup başörtüsünün altından kâkülünde ve yanak hizasında dalgalı saçları zemini siyah mürekkeple boyalı olarak gösterilmiştir. Yuvarlak yüzü okuyucunun soluna dönüktür. Birleşik uzun yay şeklinde kaşları, çekik badem gözleri ve minik dudağıyla yine klasik Selçuklu insan figürlerine benzemektedir. Bel bükümlerinden iki parça olduğu düşünülen kıyafetin kolları bileklerine kadar, etek boyu ayaklarına kadar uzun ve bol dökümlüdür. Başörtü ve tüm kıyafet yoğun bir detaylandırmayla hacim kazandırılmıştır. Tahta oturur vaziyette tasvir edilen figürün etek çizgisindeki kıvrım detayları takip edildiğinde sağ bacağını sol bacağı üzerine attığı fark edilmektedir. Ayağında düz, desensiz yemeni tarzı pabuçlar vardır. Sol eliyle tahtın ön kaidesini tutan figür, sağ elinin baş parmağı ile işaret parmağını yaklaştırmış avcunu yukarı açık tutmaktadır. Figürün her iki bileğinde de bileklik, sağ elin serçe parmağında yüzük ve ayak bileklerinde (inci gibi dizilmiş) boncuk benzeri halhal gibi takılar görülür.

Bu minyatürlerde yazmanın diğer minyatürlerinde rastlanmayan bir mekân perspektif ilişkisi söz konusudur. Perspektif göndermelere sahip tahtın sadece aslanpençesini andıran tarzdaki arka ayakları görülmekte Ön iki ayak görülmemektedir. Tahtın ayak taşıyıcılığını yapan kaideler tepeye yükselen desenlerle bitirilmiş olup sırt kısmında yarım kubbe formu ve ortada daire formu içleri desenlenmiş olarak görülür. Figürün oturduğu çizgiyi ön paralele taşıyan çizgiyi takip ettiğimizde perspektifte denk gelmeyen bir eşitsizlik görülür. Figürün bir eliyle tuttuğu yan kaidenin iç paftasında figürün kolunun devamının gösterilmemesinden yola çıkarsak taht yanının desenlenmiş bölgesinin kapalı bir alan olduğu kabul edilmelidir. Fakat bu durumda da figürün üzerine oturduğu çizgisel yüzeyin tahtın sırt alanından görülmesi gibi bir mantık hatası söz konusu oluşmaktadır. Figürün ayak ucundan tahtın ön köşesiyle etek arasına sonradan eklendiği düşünülen niteliksiz ve bilinçsiz bir çizgi görülür. Bu çizginin kalınlığı, disiplinsizliği ve sertliği figüre sonradan eklendiğini düşündürmektedir.

Çizim 16: Zatü'l – Kürsi: Koltuk Takımyıldızı, sayfa 26a

4.10. Perse Takımyıldızı

Katalog No : 10

Sayfa No : 28a, 28b

Minyatür Ebat : Sağ 223 x 155 mm., Sol 226 x 160 mm.

Tanım : Berşavuş: Perse Takımyıldızı

Resim 35: Berşavuş: Perse Takımyıldızı

Eserin 28a ve 28b sayfasında bulunan Berşavuş: Perse Takımyıldızı isimli figürler aynı varaklarda ve arkalı önlü sayfalarda bulunmaktadır. İki figür sayfada tam sayfa olarak sayfanın ortasında resmedilmiştir.

Herkül, Herakles'in Latince adıdır. Mitolojideki efsanesi şöyledir: Perseus; Zeus'la Danae'nin oğlu Seriphos kralı Danae'yi elde etmek ister. Bu amaçla da Perseus'u başından atmaya çalışır. Delikanlıyı Medusa'nın kafasını kesmeye gönderir. Tanrılar

Perseus'a keskin çelikten bir orak verir. Perseus canavarın kafasını uçurur. Ve Andromeda ile evlenir. Yazma minyatüründe efsaneye uygun olarak bir canavarın kafasını kesen figür görünmekte ancak orak değil de bir kılıçla kesmektedir. Bir savaşçı olduğu için saçlarının kazıtıp ortada bir perçem bırakmış da olabileceği akla gelmektedir. Benzer bir örnek Bursa Arkeoloji Müzesi, Env. no:3 de bulunan Artuklu bölgesine ait bir sikkede görüyoruz. Bağdaş kuran figürün sağ elinde kesik bir baş sol elinde başının arkasına doğru uzattığı bir kılıç bulunur⁹⁹.

Kuzey-Batı Sibirya'da yaşayan Ostyaklar'da, Hindistan'da rastlanan bir âdete göre avlandıkları hayvanların kafa derileri yüzülerek saklarlar ve bunlar satılmazdı. Çünkü inançlarında bir avcı avladığı hayvanın kafa derisini satarsa av avlayamazdı. Ayrıca Sibirya halkları ayı kafalarını da saklarlar ve bunlarla sihir yaparlardı. Sibirya'nın kuzeydoğusundaki Soyotlar avladıkları ayıların başlarını saklarlardı. Onlara muntazam olarak selam verir ve hürmet ederlerdi. Bu davranışla ayının şerrinden kurtulacaklarına inanırlardı. Türklerde bir diğer adet ise düşmanın kafasını kesmek ve ondan şarap kâsesi yapmaktı. İnançlarında bir avcı avladığı hayvanın kafa derisini satarsa av avlayamazdı¹⁰⁰.

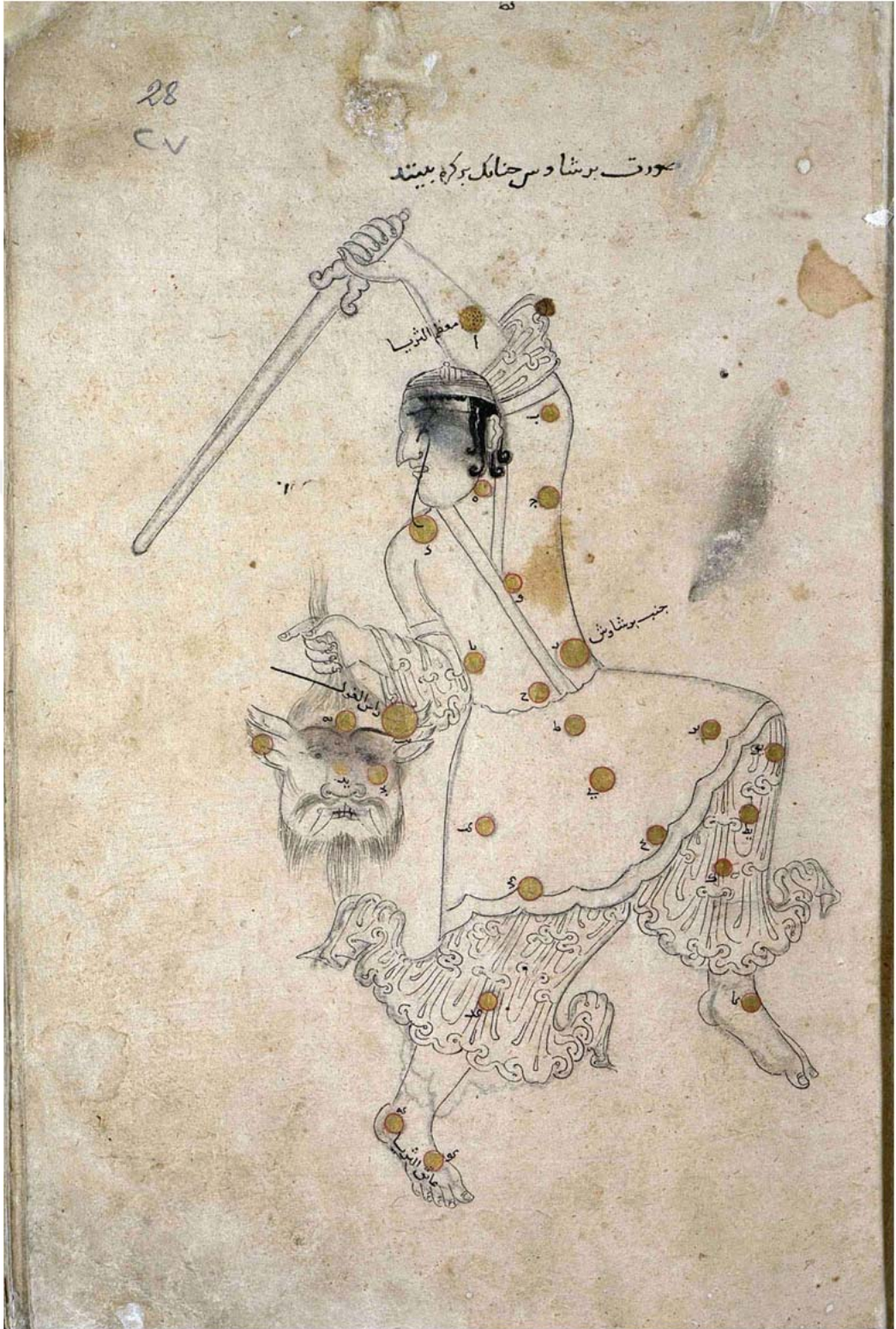
Budist mitolojisinde de bu tür tasvirlerle rastlamaktayız. Burada, Mahakala (Budist tanrısı); elinde içi kan dolu bir insan kafatası taşıyan üç gözlü korkunç görünüşlü dini koruyan bir tanrı olarak görülür ve Şiva'nın Budizm'deki şeklidir¹⁰¹. Moğol kavimlerinden biri olan Kitanlar'ın efsaneye göre çadırlarında insan kafatası ile domuz başı koyarlardı. Bunlar aynı zamanda avda uğur getiren sembollerdi.

---

⁹⁹ Özden SÜSLÜ, **Tasvirlerle Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2007, s.143

¹⁰⁰ Bahaeddin ÖGEL, **Türk Mitolojisi** (Kaynak ve Açıklamaları İle Destanlar), Cilt I-, Selçuklu Tarihi ve Medeniyeti Enstitüsü, Ankara 1971, s.556

¹⁰¹ Yaşar ÇORUHLU, **Türk Mitolojisinin ABC'si**, Kabalıcı Yayınları, İstanbul 2000, s. 218

Resim 36: Berşavuş: Perse Takımıyıldızı, sayfa 28a

Resim 37: Berşavuş: Perse Takımııldızı, sayfa 28b

28a Sayfa Analizi;

Berşaviş takımyıldızı olarak adlandırılan takımyıldızı 28a ve 28b sayfalarında tasvir edilmiştir. Tam sayfaya çizilmiş figürün altında karakalem eskizi görülmektedir. Bir elinde kılıç diğer elinde cinin kafasını tutan figür tam sayfa olarak bir ayağı havada ve ayakta çizilmiştir. Başın sol profilden arkaya dönük görüldüğü figürde vücut karşıdan ayaklar ise figürün soluna dönük profilden görülür. Sağ ayağıyla yere basan figürün sol ayağı dizden yere paralel şekilde yukarı çekilmiş olduğu görülür. Sol kolu başının üstünden yukarıya kalkmış ve kendini savunmaya devam eder bir pozisyonda elinde kılıç kuşanmış sağ kolu ise vücuduna bitişik bir açıyla dirsekten yere paralel uzatılmış ve elinde cinin kafasını saçlarından tutmuştur. Üstünde sağdan sola kapanan “v” yaka düz bir elbise vardır yakalarında ve kollarında desensiz bordürler görülen elbisede sağ kolu kapattığı görülen iç kumaş sol kolun havaya kaldırılmış olmasından dolayı dökümlü şekilde görülmektedir. Bel çizgisinden iki parça olduğunu gördüğümüz elbisenin altında içinde yoğun dökümlü ve detaylandırılarak hacim kazanmış olan bir pantolon görülen bir etek söz konusudur. Etek düz, desensiz, sadece etek bitiminde dandanlı bordür pafta görülür. Ayakları çıplak tasvir edilen figürün havaya kaldırdığı sol ayağının ilk iki parmağı görülmektedir. Başında takke tarzı bir başlık bulunan figürün kaş ve aralık duran ağız yapısı kızgınlığını göstermekte. Düz, uzun ve sivri bir buruna sahip olup saçları vücut orantılanmasında yüzün gerisinde ve irice (kepçe) görünen kulağının önünden ve ardından uçları dalgalı şekilde düz uzatılmıştır. Kılıcı elinde sımsıkı kavrar görünürken cinin kafasını, işaret parmağı karşıyı işaret eder şekilde tutmaktadır. Çizgisel bir yorumla gayet sade olarak çizilen insan figürünün aksine cin figüründe tutulan uzun saç, bıyık ve çeneden uzayan sakal tarama tekniğinde gösterilmiş. Tam karşıdan gördüğümüz cinin yüzü dolgun, ağzının her iki yanından dışa çıkan iri dişleri ağzının içinde gördüğümüz tam dizili dişleri görülür. İri bir burun yapısına sahip cinin kaşları insan figürlerinde rastladığımızdan daha kalın fakat yay biçiminde ve yine bitişik mesafededir. Göz yanılısamasını andıran bir çizimle karşımıza çıkan üst üste binmiş iki sağ kulak ve üç sol kulak detayı dikkat çekmektedir.

Çizim 17: Berşavuş: Perse Takımyıldızı, sayfa 28a

28b Sayfa Analizi;

28b sayfa düzenindeki yansımada ilk dikkatimizi çeken kıyafet detayları, iri halkalı bir kemer ve siyah mürekkeple zemin dolgusu yapılan pabuç tarz ayakkabılarla yine zemini mürekkeple doldurulmuş saçın sayfadaki leke dengesi ve yoğunluk hissidir. Ağzı açık tasvir edilen cin başında dişleri tamamen görülmekte, yanaklarında münhani benzeri

katlanmalarla dolgu fark edilmektedir. Bu figürde çenenin her iki tarafından uzayıp sarkan sakallar ve saçta figürün kemerinin modelinde bir takı görülür. Cinin gözleri daha iri ve dairesel bir formda açık gözbebekleri iri siyah boncuk gibidir. Figürde etek altında aynı kumaştan pantolon vardır. Figürün elindeki kılıç sapları farklı olup 29a yansımasında daha ince ve sivri görülmektedir. Ayrıca bu figürde daha geniş ve açık alın yapısına sahip figürün burnu kemerlidir.

Çizim 18: Berşavuş: Perse Takımyıldızı, sayfa 28b

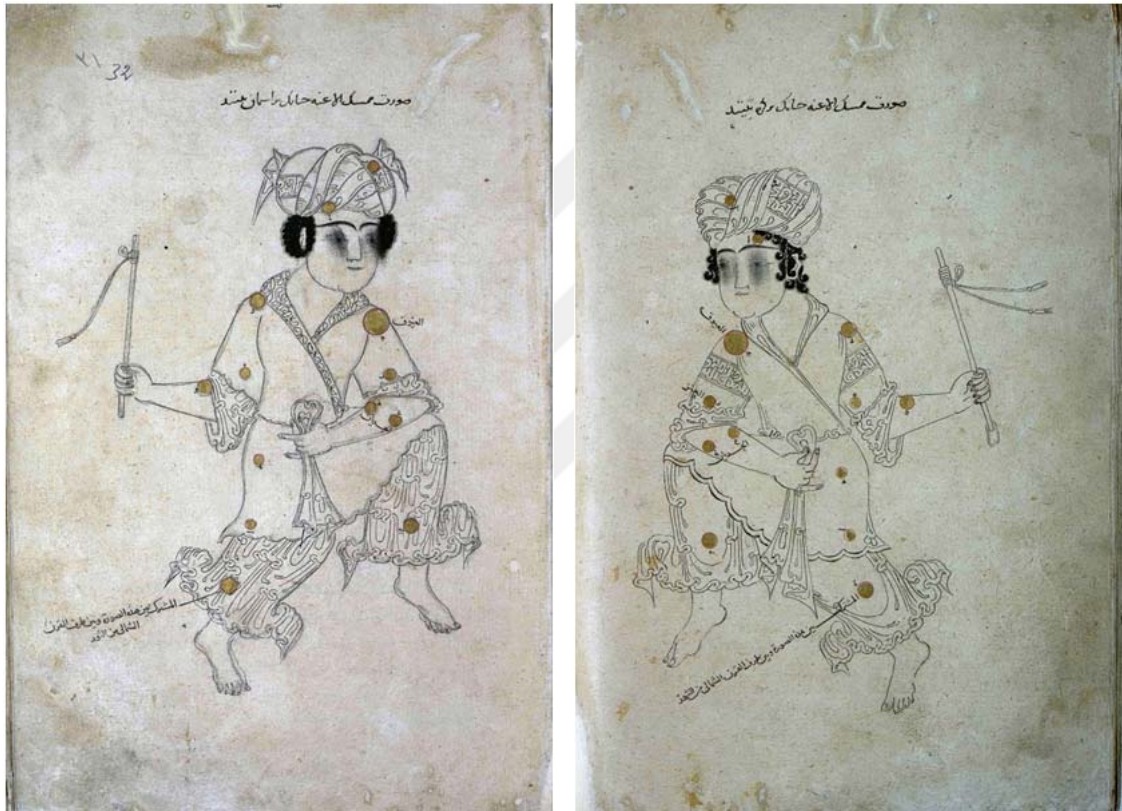
4.11. Arabacı Takımyıldızı

Katalog No : 11

Sayfa No : 32a, 31b

Minyatür Ebat : Sağ 205 x 160 mm., Sol 205 x 160 mm.

Tanım : Mümsik: Arabacı Takımyıldızı

Resim 38: Mümsik: Arabacı Takımyıldızı

Eserin 32a ve 31b sayfasında bulunan Mümsik: Arabacı Takımyıldızı isimli figürler farklı varaklar üzerinde karşılıklı sayfalarda bulunmaktadır. Figürler karşılıklı tam sayfa olarak sayfanın ortasında resmedilmiştir.

Yunan mitolojisinde figürle ilgili hikâyeler şöyledir: Ateş ve demir tanrısı Hephaistos'un oğlu olan Auriga, bir masala göre Atina kralıdır ve adı efsanevi kral Erichthonius olarak geçer. O Hephaistos'un yere saçılan tohumlarından meydana gelmiş yarı insan yarı yılan bir çocuk iken zekâ tanrıçası Athena yerde çırpınan bu acayip

yaratıĝa acımış, onu alıp bir kutunun içine koyarak Kekrops'un üç kızına vermiş ve kutuyu açmamalarını söylemiştir. Hikâyeye göre ise ırmak tanrısının kızı Antiope ile Hippolytos (Atina krallarının oğullarından) oğludur. Babası daha sonra Phaidra ile evlenir. Phaidra üvey oğlunu görünce ona âşık olur ve türlü hilelere başvurur, karşılık alamayınca ona iftira atar ve babasına oğlunun kendisini kaçıracağını söyler. Bunun üzerine babası oğlunun cezalandırılması için Poseidon'a yalvarır. Poseidon oğlu arabasıyla deniz kıyısından geçerken dalgalar arasından dev bir boğa göndererek atlarını ürkütür. Arabacı kaza geçirir ve ölür. Diğer bir masala göre ise arabacı tanrıların habercisi Hermes'in oğlu Myrtilus'tur. Kral Oenemeus'un at sürücüsü olarak bilinir. Bununla ilgili efsane uzun olup sonunda oğlunun ölümü üzerine babası Hermes, oğlu arabacının hatırasını yıldızlarda yaşatmış¹⁰².

---

¹⁰² Yasemin Örs, “**Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s.45

Resim 39: Mümsik: Arabacı Takımyıldızı, sayfa 31b

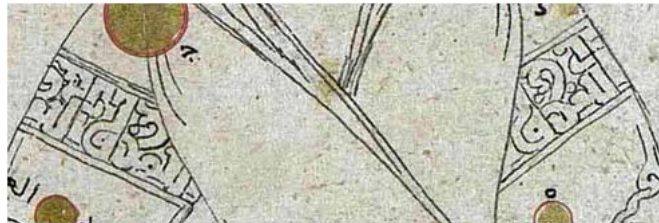
Resim 40: Mümsik: Arabacı Takımyıldızı, sayfa 32a

31b Sayfa Analizi;

31b sayfa düzeninde tam sayfa olarak verilen figür, sol elinde kırbaç tutup sağa doğru ileri bir vücut hareketiyle sol ayağı yere parmak ucuyla basmış ve sağ bacağını karnına çekmiş sıçrar vaziyette görülmektedir. Figür üzerinde dirseklere kadar uzun kollu diz kapaklarına kadar uzanan bir elbiseyle altında kol detaylarında görülen aynı kumaştan pantolon yer almaktadır. Figürün elinde yine bu kumaştan bir mendil görülmektedir. Bu mendil tutma geleneğine Selçuklu ve Osmanlı minyatürlerinde de rastlanmaktadır. Yüzünde herhangi bir ifade tanımlayamadığımız figürün yüz yapısı klasik Selçuklu yüz tasvirine uymaktadır. Başında irice bir sarık ve sarık detayında kufi yazı tipi karakterinde yazı alanı göze çarpmaktadır. Aynı detay elbisenin kol paftalarında da yer alır. Sarık altından enseye kadar uzanan yoğun dalgalı saç detayı zemini çift tahrir tekniğinde siyah mürekkeple doldurularak hacim kazandırılmıştır. Figür çizgisel olmasına rağmen sarık ve kıyafet detayları boyut etkisi göstermektedir. Sol elinde tuttuğu sopa ucuna dolanarak bağlanmış çift ucunda da püskül görüldüğü bir ip, sopanın dibinde de sopayı asmaya yarayacak bir parça tespit edilmiştir. Ayağı çıplak olan figürün sağ ayağında ilk iki parmağı gösterilmiştir.

Resim 41: Başlık kufi yazı detay

Resim 42: Kollarda kufi yazı detay

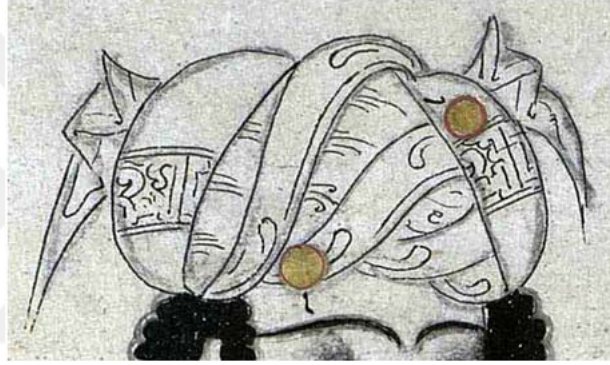
Resim 43: Ayak detay

Resim 44: Mümsik: Arabacı Takımyıldızı, sayfa 31b

32a Sayfa Analizi;

32a sayfası, kitapta şimdiye kadar izlenen metodun aksine bir detayla bizi şaşırtmaktadır. Genellikle figürlerin ilk sayfalarında yer alan, figür altındaki zemin eskizi bu takımyıldızı yansımasında yani ikinci sayfada yer almaktadır. Başlığın iki ayrı paftasında kufi yazı detayı görülmekte ve sarık uçları dışa dönük sarkıtılmış olarak bağlanmıştır. Başın her iki yanında zemini siyah mürekkeple doldurulmuş saç görülür. Elbise yakası motifle tezyin edilmiştir. Sağ elinde tuttuğu sopada bu sefer tek ipucu görülür ve sopanın altında askı aparatı yoktur. Ayakları çıplak olan figürün havaya kaldırdığı sol ayağı alttan görünüşle tasvir edilmiştir.

Resim 45: Başlık kufi yazı detay

Resim 46: Kıyafet motif detay

Çizim 19: Mümsik: Arabacı Takımyıldızı, sayfa 32a

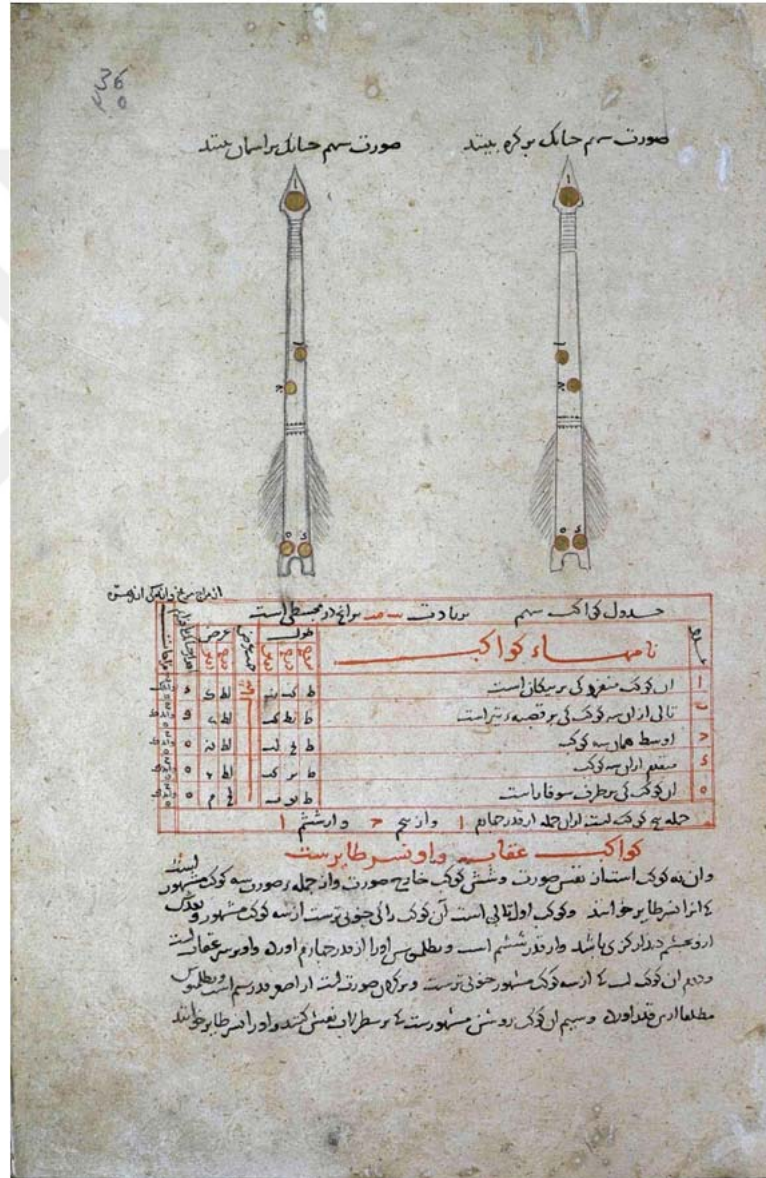
4.12. Okçuk Takımı Yıldızı

Katalog No : 12

Sayfa No : 36a

Minyatür Ebat : 107 x 95 mm.

Tanım : Sehm: Okçuk Takımı Yıldızı

Resim 47: Sehm: Okçuk Takımı Yıldızı

Eserin 36a sayfasında bulunan Sehm: Okçuk Takımyıldızı isimli figürler aynı sayfada bulunmaktadır. İki figür yan yana sayfanın üst kısmında yarım sayfa kadar resmedilmiştir.

Okçuk küçük bir takımyıldızıdır. Yay ile birlikte mitolojide önemli bir yere sahiptir. Mitolojide pek çok masala konu olmuştur. Bir efsaneye göre ok, güneş, bilgelik ve doğruluk tanrısı Apollon'a aittir. Apollon okçuğu intikam için kullanmıştır. Tesalya (Tanrılar dağı Olympos'u içine alan kuzeydoğu Yunanistan'da bir bölge) kralı Phegyas'ın kızı Koronis ile Apollon'un, Asclepius adında bir oğulları vardır. Yunan dünyasında hekimlik tanrısı olarak büyük ünü vardır. Asclepius usta bir hekim olarak yetişir. Hekimliğin ve cerrahlığın bütün bilgilerini edinir. Bununla da kalmayıp, ölüleri diriltmeye başlar

Tanrıça Athena, Gorgo canavarı Perseus tarafından öldürüldüğü zaman, Gorgo'nun bedeninden akan kanı toplamış, Asclepius'a vermiştir. Gorgo'nun sağ tarafındaki damarlarında dolaşan kan zehirli, sol tarafındaki damarlarında yararlı kan dolaşmaktaymış. Bu yararlı kanı Asclepius ölüleri diriltmek için kullanırmış. Gereğinden fazla ölüyü dirilttiği ve ölümler dünyasının düzenini bozduğu gerekçesiyle Zeus tarafından yıldırım gönderilerek öldürülmüştür. Oğlunun öcünü almak isteyen Apollon, Zeus'a yıldırımını bağışlayan tek gözlü Cyclope'leri, bugün gökyüzünde Sagitta adıyla bildiğimiz okçuk ile öldürür. Başka bir masala göre okçuk aşk tanrısı Eros'u temsil etmektedir¹⁰³.

---

¹⁰³ Yasemin Örs, "Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri", Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara 2001, s.43

36
۲۰

صورت سهم خالک بر آسمان بینند

صورت سهم خالک بر کوه بینند

انواع سرخ و آبی و سفید از هوش

جدول کواکب سهم برادت سهم بر او در وسطی است	
طول	عرض
۳۳	۳۳
۳۲	۳۲
۳۱	۳۱
۳۰	۳۰
۲۹	۲۹
۲۸	۲۸
۲۷	۲۷
۲۶	۲۶
۲۵	۲۵
۲۴	۲۴
۲۳	۲۳
۲۲	۲۲
۲۱	۲۱
۲۰	۲۰
۱۹	۱۹
۱۸	۱۸
۱۷	۱۷
۱۶	۱۶
۱۵	۱۵
۱۴	۱۴
۱۳	۱۳
۱۲	۱۲
۱۱	۱۱
۱۰	۱۰
۹	۹
۸	۸
۷	۷
۶	۶
۵	۵
۴	۴
۳	۳
۲	۲
۱	۱

کواکب عقاب و او سر طایر است

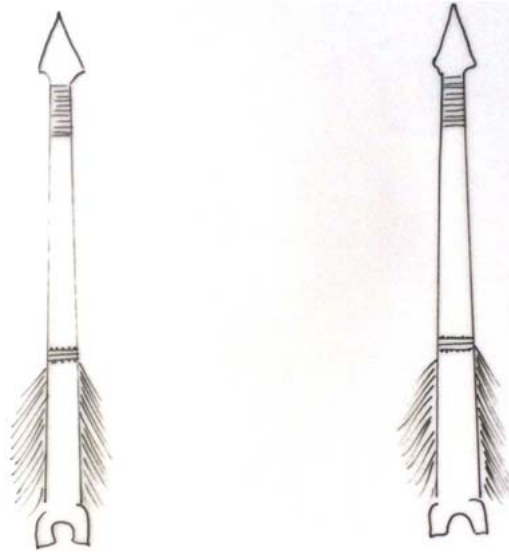
وان نه کوکب است از نفس صورت و شش کوکب خارج صورت و از جمله صورت سه کوکب مشهور است
 که آنرا سر طایر خوانند و کوکب اولی است آن کوکب را می خوانند ترست از سه کوکب مشهور و بزرگ
 از وجهش دیدار کنی باشد و از قدرش هم است و بطلی سر او را از در چهارم آورد و او سر عقاب است
 و در آن کوکب سه از سه کوکب مشهور خوانی ترست و بر آن صورت است از اصد در سه است و بطلی
 مطلقا در قدر آورد و سهیم آن کوکب روشن مشهور است که وسط آن نفس کشند و او را سر طایر خوانند

Resim 48: Sehm: Okcuk Takımyıldızı, sayfa 36a

36a Sayfa Analizi;

36a sayfasında Okcuk Takımyıldızı figürlerinin yer ve sema hali görüntüleri birlikte verilmiş olup figürler sayfanın $\frac{1}{2}$ oranında çizilmiştir. Sayfa, sol üst köşesinde Arap rakamlarıyla otuz beş, Latin rakamıyla otuz altı olarak numaralandırılmıştır. Figürlerin üstünde bir satır metin yer almakta ardından figürler görülmektedir. Figürlerin altında sekiz satır bir şablona yer verilmiş onun altında da altı satır metin görülmektedir. İzleyicinin sağındaki figür Okcuk takımyıldızının küre görüntüsü halindedir. Sivri ucuyla yukarı dönük olarak tasvir edilen ok aşağıya doğru kalınlaşarak ilerlemekte olup son bölümünde taramalar halinde tüyler gösterilmiştir. Figürün üç ana bölümden oluştuğunu söyleyebiliriz; ok başı, ana gövde ve kuyruk. Ok başı figürün en ucunda gördüğümüz dik üçgen formundaki kesici ya da delici olduğunu söyleyebileceğimiz alandır. Ok başının altından itibaren ana dokuz dilim çizgi ile başlayan ana gövde görülür. Ana gövdenin kuyruk alanına birleştiği yerde noktalardan oluşmuş bir çizgi ardından bir sıra tek çizgi ve tekrar noktalarla oluşturulan paralel bir yatayla geçiş sağlanmıştır. Kuyruk kısmı ise okun tüycük ve kuyruk kısmının olduğu alandır.

Sayfanın solunda gördüğümüz figür ise okcuk takımyıldızı tasvirinin sema görüntüsüdür. Burada diğer figürden farklı olarak ana gövdenin başlangıcında on bir çizgi olduğu görülür ve bu tasvirin zemin etüdünde eskizi fark edilmektedir.

Çizim 20: Sehm: Okcuk Takımyıldızı

4.13. Kanatlı At Takımyıldızı

Katalog No : 13

Sayfa No : 37b, 37a

Minyatür Ebat : Sağ 210 x 180 mm, Sol 215 x 180 mm.

Tanım : Feres-i Azam: Kanatlı At Takımyıldızı

Resim 49: Feres-i Azam: Kanatlı At Takımyıldızı

37b ve 37a sayfasında bulunan Feres-i Azam: Kanatlı At Takımyıldızı isimli figürler aynı varaklar üzerinde arkalı önlü sayfalarda bulunmaktadır. İki figürde tam sayfa ve sayfanın ortasında resmedilmiştir.

Yunan mitolojisinde göre: Perseus Medusa'yı öldürdüğü zaman Medusa'nın başından dışarıya uçar. Pegasus, zeka tanrıçası Athena tarafından Korinthos şehrinin kralı Glaukos'un oğlu Bellerophon'a verilir. Pegasus'un Bellerophon'a verilmesinin nedeni Khimaira adındaki bir canavarla savaşmaya gidecek olmasıdır. Bu canavar ağzından ateş saçan, aslan başlı, keçi gövdeli ve yılan kuyruklu bir yaratıktır. Bellerophon, kanatlı atı Pegasus'a binerek canavarın ağzından fıskıran alevlerin yetişemeyeceği kadar yükseğe çıkar. Havadan saldırarak ucu kurşun ve demirden yapılmış uzun mızrağını Khimaira'nın çenesine saplar. Canavarın nefesi kurşunu eritir. Eriyen kurşun canavarın boğazından akarak ölümüne neden olur.

Bellerophon, Pegasus'a binerek tanrıların evi Olympos'a gitmek ve ölümsüzler arasına katılmak ister. Bellerophon tanrıların dağı Olympos'ın tepesine yükselmeye çalışırken Zeus bir at sineği gönderir. At sineği Pegasus'u ısırınca atın canı yanar. Pegasus çıldırması gibi uçarken Bellerophon yere düşer ve yaptığı küstahlık nedeniyle öleceği güne kadar insanların yaklaşımdan çekindiği kör, sakat biri olarak yaşar. Pegasus ise yıldızların yanına kadar yükselir. Zeus, Pegasus'u yere indirmez ve yıldızlar arasına yerleştirir¹⁰⁴.

---

¹⁰⁴ Yasemin ÖRS, "Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri", Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s. 70

37a Sayfa Analizi;

37a sayfasında Kanatlı At Takımı yıldızı tam sayfayı kapsayacak şekilde çizilmiştir. Sayfanın başında bir satır metin ile figürün sağ alt köşesinde aşağı doğru dik şekilde yazılmış iki satır metin yer alır. Sayfanın sol üst köşesinde Arap rakamıyla otuz altı, Latin rakamıyla otuz yedi sayısı yazılır. Sağ profilden gördüğümüz kanatlı at (Pegasus) tasviri yüzü sayfanın üstüne bakacak şekilde çizilmiştir. Kanatları gayet zarif detay desenlerle bezeli atın gövdesi yarıya kadar gösterilmiş olup dendanlarla bitirilmiştir. Figür son derece estetik ve zengin bir görsele sahiptir. Atın baş anatomisi gerçekçi olup ileri doğru uzatılan bacakları uçuş hareketini tasvir etmektedir. Başın önünden dökülen kâkülleri ve sırtına uzanan dalga dalga yelesi tarama tekniğiyle hacim kazanmıştır. Figürün altında eskiz etüdü görülebilmektedir. Sağ ön bacağın üstünden itibaren helezonik bir döngüyle başlayan kanadın üst ucunda diğer kanatın iki dilimi görülmektedir. Atın ön baldırına dolanan bu helezonik form münhani detaylarla tezyin edilmiş kanada doğru yükselen alan bir ara suyu mesafesiyle dilimlenmiştir. Bu ara suyu detayının köşeleri yine motiflerle bezelidir. Sağ kanat anatomisinde yukardan aşağıya ilki çentikli diğeri ileri doğru uzayan hareket ritmiyle devam eden toplam on bir kanat görülmektedir. Çentikli kanatların döngülerinde yine münhaniler dolanmıştır. İleri doğru uzayan kanat detayları kendi içinde büyükten küçüğe giden bir dilimleme detayında görülmekte ilk dilimlerin içlerinde münhani motiflerle zenginleştirilmektedir. Atın başından boynuna inci dizimi bir kolye ya da benzeri bir süsleme yer alıp boynunda muska benzeri bir detayla tamamlanmıştır.

Resim 52: Kanat ucu motifleri

Çizim 21: Feres-i Azam: Kanatlı At Takımyıldızı, sayfa 37a

37b Sayfa Analizi;

37b sayfasında verilen Kanatlı At Takımyıldızı tam sayfayı kapsayacak şekilde tasvir edilmiştir. Sayfanın başında bir satır metin ile figürün sol alt köşesindeki yıldızla ilişik şekilde yazılmış üç satır metin yer alır. Sol profilden gördüğümüz kanatlı at (Pegasus) tasviri yüzü sayfanın üstüne bakacak şekilde çizilmiştir. Kanatları gayet zarif ve detaylı desenlerle bezeli atın gövdesi yarıya kadar gösterilmiş olup dendanlarla bitirilmiştir. Figür son derece estetik ve zengin bir görsele sahiptir. Atın baş anatomisi gerçekçi olup ileri doğru uzatılan bacakları uçuş hareketini tasvir etmektedir. Ayakların diplerinden taramalarla tüycükleri görülür. Başın önünden dökülen kâkülleri ve sırtına uzanan örme halinde görülen yelesi tarama tekniğiyle hacim kazanmıştır. Sol ön bacağın üstünden itibaren helezonik bir döngüyle başlayan kanadın üst ucunda diğer kanatın iki dilimi görülmektedir. Atın ön baldırına dolanan bu helezonik form münhani detaylarla tezyin edilmiştir. Kanada doğru yükselen alanda uzunca bir münhani detayı ile başlayıp ritmik hareketlerle artarak devam etmektedir. Münhanilerin ardından bir ara suyu bölümüne yer verilmiş ardından gelen iki paftada tane küçükten büyüğe ilerleyen münhaniler görülmekte. İnce bir iplik payının ardından gördüğümüz ara suyu paftasında rumi

helezon motifleri hemen ardından bir ince iplik daha görülmekte. Uçlarında noktalamalar ile başlayan biraz daha irice bir ara suyu alanı bırakılmış olup içe dönük alanında dendanlar halinde süsler görülmektedir. Kanadın bitim paftası biri çentikli diğeri ileri doğru uzayan kanat detaylarıyla tezyin edilmiş olup çentiklerde münhani detayları verilmiştir. Atın başından boynuna inci dizimi bir kolye ya da benzeri bir süsleme yer alıp ucunda püsküllü bir detayla tamamlanmıştır.

Çizim 22: Feres-i Azam: Kanatlı At Takımyıldızı, sayfa 37b

4.14. Yunus Takımyıldızı

Katalog No : 14

Sayfa No : 38a

Minyatür Ebat : 110 x 145 mm.

Tanım : Delfin: Yunus Takımyıldızı

Resim 53: Delfin: Yunus Takımyıldızı 38a

Eserin 38a sayfasında bulunan Delfin: Yunus Takımyıldızı isimli figürler aynı sayfada bulunmaktadır. Figürler sayfanın alt kısmında yarım sayfa olarak ve yan yana resmedilmiştir.

Biri Yunan mitolojisine göre M.Ö. 8. yüzyılda yaşamış olan müzisyen ve şairdir. Masallarda Arion'un gelmiş geçmiş en büyük müzisyen olduğu söylenmektedir. Şairler adası Lesbos'da yaşayan Arion, adadan ayrılıp Korinthos'a gitmiş. Korinthos'un yöneticisi Periandros'la dost olmuş ve oranın halkını da sanatıyla etkilemiştir. Arion sanatıyla yalnız ün değil, para da kazanmıştır. Bir süre sonra Korinthos'tan Sicilya'ya gider. Sicilya'da kaldığı süre içinde servetine servet katmıştır.

Yaşı ilerleyince Korinthos'a geri dönmek ister. Sicilya'da kazandığı servetini güvenli bir şekilde götürmek gibi büyük bir problemi varmış. Bu yüzden güvendiği Korinthos'lu bir tayfa ile anlaşır. Ama güvendiği tayfalar denize açıldıktan sonra Arion'un altınlarına ve parasına el koymayı planlamışlardır. Denize açıldıktan bir süre sonra tayfaların niyetini anlayan Arion, en azından hayatını bağışlamaları için yalvarır. O gece rüyasında bilgelik ve doğruluk tanrısı Apollon'u görür. Bunu hayırlı bir şey olarak yorumlar. Tayfalar Arion'u denize atmak isterlerken, onlardan son bir defa saz çalmasına izin vermelerini diler. Sazını o kadar güzel ve dokunaklı çalmış ki, Apollon'un kutsal hayvanları olan yunuslar onu dinlemeye gelmişler. Arion ezgisini bitirince, kendini denize atar. Dalgalar arasında boğulmak üzere olan Arion'u bir yunus balığı sırtına alıp Yunanistan kıyılarına götürür.

Tanrı Apollon da Arion'un saziyla üzerinde yolculuk ettiği yunus balığını ödüllendirmek için gökyüzüne yerleştirir. Masallarda adı geçen diğer Arion ise denizler tanrısı Poseidon ile toprak ve ürün tanrısı Demeter'in (bkz. Virgo) oğludur. Demeter ve Poseidon'un oğlu Arion'un, Yunus takımyıldızının mitolojik masalıyla bir ilişkisi yoktur.

Bu takımyıldızının ismi daha çok Poseidon'la ilişkilidir. Deniz tanrısı Poseidon'un sarayında elli tane su perisi vardı. Bunların tümünü Nereus dünyaya getirmiştir. Bu yüzden bu periler "Nereid'ler" olarak bilinirlerdi. Poseidon onların çoğuna karşı ilgisizmiş. Bir eş bulması gerektiği zaman, aralarından denizde yaşamaya alışkın

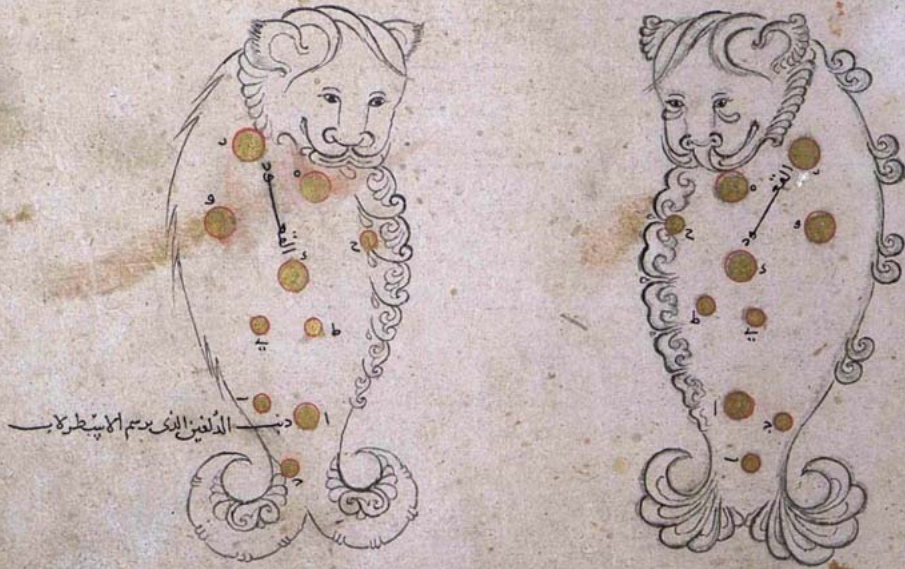
olanlarından birini eş olarak seçmeye karar verir. Poseidon'un ilk seçimi elli Nereid'in ilki olan Thetis'tir. Poseidon Thetis'in dünyaya bir oğlan çocuğu getiremeyeceğini öğrenir. Poseidon'un evlik için sonraki seçimi Thetis'in kız kardeşi olan Amphitrite'dir. Amphitrite, Poseidon'la evlenmek istemez, Atlas dağlarının ardına kaçar. Poseidon, Amphitrite'yi kendisinin su altı krallığına eşi olarak geri dönmesi için ikna etmek üzere çok sayıda haberci gönderir. Bu görevde başarılı olan Delphinus'tur. Amphitrite, Delphinus'un yalvarmaları sonucunda ikna olup, Poseidon'un sualtı krallığına, kraliçe olarak geri döner. Poseidon, Delphinus'u başarısından dolayı ödüllendirerek gökyüzüne takımyıldız olarak alır. Hristiyanlığın ilk yıllarında Delphinus, İsa'nın çarmıhı olarak da adlandırılır¹⁰⁵.

---

¹⁰⁵ Yasemin ÖRS, “**Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s.48

کواکب دلفین

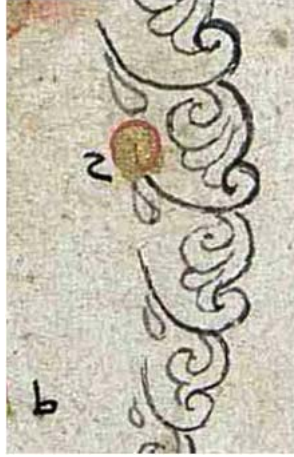
و دلفین از حیوانات بحر است و کواکب اس صورت است مجتمع در منظر طایر کوچک از کوی
 روشن است کی بر دنا است از اعظم در جهان و ظلمت از اصغر سیم اورن و اس کوکب با سطرلاب
 نقش کند و ذنب الدلفین خوانند و دم کوکب شمالی است از آن دو کوکب کی تالی کوکب اولاد و در سیم
 است و سیم کوکب جنوبی سار همان دو کوکب هم از در سیم است و همان جنوبی است از آن دو کوکب مقدم
 از جمله مربع کاسیبه است معین و خم شمالی همان دو کوکب است و سیم جنوبی از آن دو کوکب تالی از معین
 و هفتم شمالی همان دو کوکب است و اس هر چهار از اصغر در سیم اند و هشتم در سیم چهارم است
 از در سیم چهارم و سیم دوازدهم بدست باشد و نهم کوکب مقدم است از آن دو کوکب تاریک
 که اسان ذنب الدلفین اند همان نزدیک کوی از معین بلو و دم تالی همان دو کوکب است و هر دو از قدر
 ششم اند و عرب از چهار کوکب را کی مشکل معین اند و آن چهارم و خم و سیم و هفتم است و چهارم
 و عولم هر چهار را صلب خوانند و ذنب الدلفین را عول صلب و صورت دلفین اینست
 صورت دلفین حاصل کرده بیند صورت دلفین حاصل بر اسمان بیند

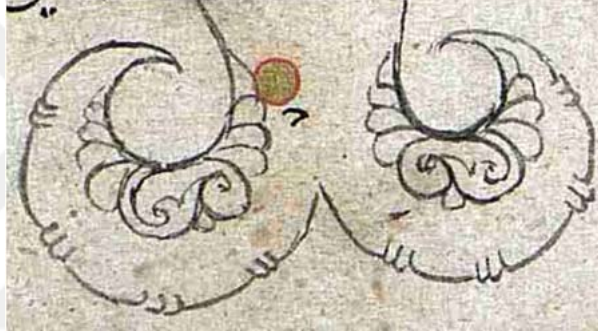
Resim 54: Delfin: Yunus Takımyıldızı, sayfa 38a

38a (Sağ figür için) Sayfa Analizi;

38a sayfasındaki çizimlerde Kaytus (Balina) takımyıldızının hem sema hem de yer görüntüsü aynı sayfada verilmiştir. Sayfanın 1/3 oranında olan tasvirler yüzleri birbirine bakacak şekilde sayfada ilk satırı kırmızı devamı siyah mürekkeple yazılmış olan toplamda 12 satır metnin altında konumlanmıştır. Metin ve tasvirler yukarıdan ve aşağıdan ortalanmış olup sağ sol sayfa düzeninde sayfanın içine (dikiş kısmına) yakın olarak hizalanmıştır. Varak sol üst köşesinde Arap rakamıyla otuz yedi, Latin rakamıyla otuz sekiz olarak numaralandırılmıştır. Sayfa düzeninde sağdaki figür (yer /gök) halinin tasviridir. Yukarı doğru dik duran bir balık formunda tasvir edilen balina takımyıldızında stilizasyonlar dikkat çekicidir. İzleyicinin soluna dönük olan başı; sol çaprazdan görülen bir aslan yüzüyle tasvir edilmiş. Başından aşağı ikiye ayrılarak uzanan iki parça kâkül ya da sırtından uzanan bir saçığın önüne dökülmesi gibi görünmektedir. Figürün yüzünde, sırtında, göğsünde ve kuyruklarında motif detayları görülmektedir. Balığın gövdesi yandan görülürken yüz sol çaprazdan görülmektedir. Adeta fantastik bir hayvanı andıran balina takımyıldızı tasviri oldukça ustaca stilize edilmiş estetik bir zevk yakalanmıştır. Bu tasvirin zemininde karakalem eskiz çizgileri görülebilmektedir. Figürün kuyruğu dış kısmından vücuduna doğru münhani dilimlemeleriyle hacim ve boyut kazanmıştır. Balığın gövdesi yandan görülürken yüz sol çaprazdan görülmektedir. Adeta fantastik bir hayvanı andıran balina takımyıldızı tasviri oldukça ustaca stilize edilmiş estetik bir zevk yakalanmıştır. Bu tasvirin zemininde karakalem eskiz çizgileri görülebilmektedir. Ayrıca balığın ön alt kısmında dandanlarla sıralanmış detaylı motifler yer almakta. Figürün baş kısmının vücuda bağlandığı kısımda münhani tarzı detaylarla stilize edilmiş olduğunu düşündüren solungaçları yer alır. Kulak kenarları münhani detaylarla zenginleştirilmiştir.

Resim 55: Motif detay

Resim 56: Kuyruk motif detay

38a (soldaki figür için) Sayfa Analizi;

38a sayfasındaki çizimlerde Kaytus (Balina) Takımyıldızının hem sema hem de yer görüntüsü aynı sayfada verilmiştir. Sayfanın 1/3 oranında olan tasvirler yüzleri birbirine bakacak şekildedir. Sayfada ilk satırı kırmızı devamı siyah mürekkeple yazılmış olan toplamda 12 satır yazı metin ve tasvirler yukarıdan ve aşağıdan ortalanmış olup sağ sol sayfa düzeninde sayfanın içine (dikiş kısmına) yakın olarak hizalanmıştır. Varak sol üst köşesinde Arap rakamıyla otuz yedi, Latin rakamıyla otuz sekiz olarak numaralandırılmıştır.

Sayfa düzeninde soldaki figür sema halinin tasviridir. Yukarı doğru dik duran bir balık formunda tasvir edilen balina takımyıldızında stilizasyonlar dikkat çekicidir. İzleyicinin sağına dönük olan başı; sol çaprazdan görülen bir aslan yüzüyle tasvir edilmiş. Başından aşağı ikiye ayrılarak uzanan iki parça kâkül ya da sırtından uzanan bir saçığın önüne

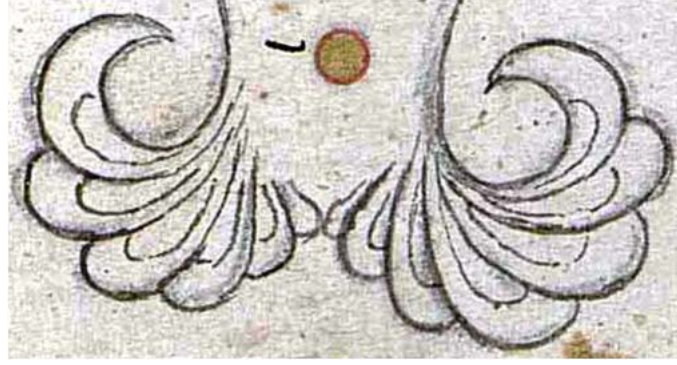
dökülmesi gibi görünmektedir. Figürün yüzünde, sırtında, göğsünde ve kuyruklarında motif detayları görülmektedir. Figürün kuyruğunun dış kısmında sade küçük dandanlarla çizgiye hareket katılmış olup iç alanında münhani motif detayları görülür. Balığın gövdesi yandan görülürken yüz sağ çaprazdan görülmektedir. Adeta fantastik bir hayvanı andıran balina takımyıldızı tasviri oldukça ustaca stilize edilmiş estetik bir zevk yakalanmıştır. Bu tasvirin zemininde karakalem eskiz çizgileri görülür. Ayrıca balığın ön alt kısmında yine rumi, münhani detaylı motifler yer almakta. Figürün baş kısmının vücuda bağlandığı kısımda münhani tarzı detaylarla stilize edilmiş olduğunu düşündüreren solungaçları yer alır.

Resim 57: Yüz detay

Resim 58: Motif detay

Resim 59: Kuyruk motifleri detay

Çizim 23: Delfin: Yunus Takımyıldızı, sayfa 38b

38b sayfasında bulunan Kıtatu'l - -Feres: Küçük At Takımı yıldızı isimli figürler aynı sayfada bulunmaktadır. Figürler sayfanın alt kısmında sayfanın 3/1'i kadar ve yan yana resmedilmiştir.

Şamanist törenlerde at, Şaman'ın gökyüzüne çıkacağı bineği ve kurban hayvanı olarak önem kazanmıştır. Şaman at yardımıyla yeraltına ya da öteki dünyaya geçebildiğinden, ölümünde sembolü olduğu için çoğu kez kanatlı olarak düşünülmüştür. Atlı Türklerin, ailelerinden sonra, ikinci değerli varlıkları, atlarıdır. Çin kaynakları “Türklerin hayatı atlarına bağlıdır” demektedir. Geç Antik dönemde ve Ortaçağda hükümdarın eski unvanı olan “Aspavati” (atın efendisi) Türk hakanlarına verilmiştir. At, dini toplantılarda ve saray törenlerinde düzenlenen yarış ve biniciliğin yanı sıra kurban veya adaklık olarak kutsal bir yön kazanmıştır¹⁰⁶. Su unsurunun zoomorfik simgesi attır. Öte yandan su kökenli atlar denilen ve sudan çıkan kanatlı atları anlatan efsanelerdeki unsurlarla ilgilidir. Budizmde beyaz at gök tanrı yerine Buda'nın sembolüdür¹⁰⁷.

---

¹⁰⁶ Mehmet ÖZKARTAL, “Türk Destanlarında Hayvan Sembolizmine Genel Bir Bakış (Dede Korkut Kitabı'ndan Örnekler)”, Millî Folklor, Yıl. 24, Sayı 94, 2012, s.67

¹⁰⁷ Yaşar ÇORUHLU, Türk Mitolojisinin ABC'si, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2000, s. 157-158

تا
درگاه یعنی و سیم

جدول کواکب دلفین برادت سه براخ در محطی است	
نامها کواکب	
طول	عرض
۱	۶
۲	۷
۳	۸
۴	۹
۵	۱۰
۶	۱۱
۷	۱۲
۸	۱۳
۹	۱۴
۱۰	۱۵
۱۱	۱۶
۱۲	۱۷
۱۳	۱۸
۱۴	۱۹
۱۵	۲۰
۱۶	۲۱
۱۷	۲۲
۱۸	۲۳
۱۹	۲۴
۲۰	۲۵
۲۱	۲۶
۲۲	۲۷
۲۳	۲۸
۲۴	۲۹
۲۵	۳۰
۲۶	۳۱
۲۷	۳۲
۲۸	۳۳
۲۹	۳۴
۳۰	۳۵
۳۱	۳۶
۳۲	۳۷
۳۳	۳۸
۳۴	۳۹
۳۵	۴۰
۳۶	۴۱
۳۷	۴۲
۳۸	۴۳
۳۹	۴۴
۴۰	۴۵
۴۱	۴۶
۴۲	۴۷
۴۳	۴۸
۴۴	۴۹
۴۵	۵۰
۴۶	۵۱
۴۷	۵۲
۴۸	۵۳
۴۹	۵۴
۵۰	۵۵
۵۱	۵۶
۵۲	۵۷
۵۳	۵۸
۵۴	۵۹
۵۵	۶۰
۵۶	۶۱
۵۷	۶۲
۵۸	۶۳
۵۹	۶۴
۶۰	۶۵
۶۱	۶۶
۶۲	۶۷
۶۳	۶۸
۶۴	۶۹
۶۵	۷۰
۶۶	۷۱
۶۷	۷۲
۶۸	۷۳
۶۹	۷۴
۷۰	۷۵
۷۱	۷۶
۷۲	۷۷
۷۳	۷۸
۷۴	۷۹
۷۵	۸۰
۷۶	۸۱
۷۷	۸۲
۷۸	۸۳
۷۹	۸۴
۸۰	۸۵
۸۱	۸۶
۸۲	۸۷
۸۳	۸۸
۸۴	۸۹
۸۵	۹۰
۸۶	۹۱
۸۷	۹۲
۸۸	۹۳
۸۹	۹۴
۹۰	۹۵
۹۱	۹۶
۹۲	۹۷
۹۳	۹۸
۹۴	۹۹
۹۵	۱۰۰

جمله ده کواکب است که در جدول از در سیم و در جهام ا و در ششم ه

کواکب قطعه الفرس

در چهار کواکب است در دهن دلفین دو سکه که نزدیک آسمان ایشان مقدار بدستی باشد و در دهن اند و در
 سر اندمان ایشان مقدار کمی باشد و اول کواکب معلوم است از دو کواکب جنوبی که سر اندمان در جهام
 و در دهن تالی اول است و در در ششم است و سیم کواکب معلوم است از دو کواکب شمالی که نزدیک سر اندمان
 و جهام تالی سیم است و هر دو از اضع در پنج اند و بطول سیم چهار را از کواکب جنوبی بنا که در دو کواکب جنوبی
 تا دو کواکب سر مقدار در دو که بعد باشد حسن دندار و صورت قطعه الفرس اینست
 صورت قطعه الفرس چنانکه برآمده استند صورت قطعه الفرس چنانکه بر آسمان استند

Resim 61: Kıtatü'l - -Feres: Küçük At Takımı yıldızı, sayfa 38b

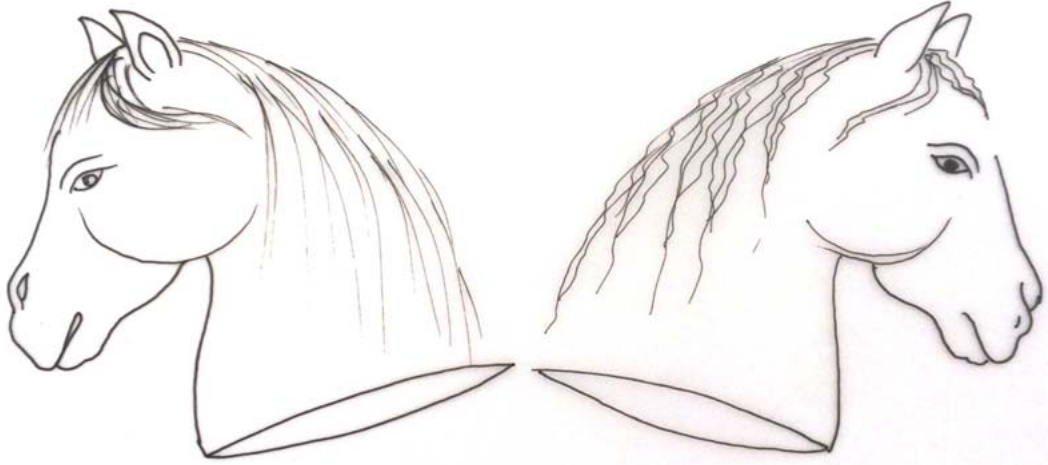
38b Sayfa Analizi;

38b sayfasında at takımyıldızının gökyüzünde görünen hali ve yeryüzünde görünen hali aynı sayfada verilmiş. Sayfa da sağda gördüğümüz tasvir at takımyıldızının küre görüntüsü halidir. Sayfa düzeninin 1/3 oranında birbirine aynalama bir kompozisyonda yerleştirilen at başı tasvirlerinden oluşmuştur. Sayfada 13 satırlık bir takımyıldızı tasvir şablonunun ardından yedi satır yazı metni ve son olarak at takımyıldızı tasvirleri görülür. Yıldız takımı şablonunda başlıklar ve şablon çizgilemeleri kırmızı metinler siyah mürekkeple hazırlanmış. Aynı şekilde metin başlığı kırmızı metin içeriği siyah mürekkeple devam ettiği görülmektedir. Varakta numaralandırılmamıştır. Ancak karşı varağın sol üst köşesinde Arap rakamıyla otuz sekiz, Latin rakamıyla ise otuz dokuz sayfa numarası yer alır. Yüzü sayfanın sağına dönük şekilde sol profilden çizilmiştir. Anatomik olarak son derece orantılı ve düzgün bir çizimle karşımıza çıkan at başı boyuna kadar tasvir edilmiş olup boyun içi bir koniye alttan bakar biçimde açık gösterilmiştir. Figürün bu şekilde yorumlanması izleyicide bir büste baktığı izlenimi uyandırır. Başının üst kısmından önüne doğru dökülen dalgalı kâkülleri bukleler halinde figürün başından boyun sonuna doğru uzayıp gitmektedir. Yelelerin burada gayet ahenkli bir şekilde yer aldığı ve sadece baş çiziminden oluşan bu tasvire hareketlilik kattığını söylenebilir. Ustaca çizgilere sahip olan At takımyıldızı figürünün yüzünde gayet uysal ve sükûnetli bir ifade görülür. Figürün geneline hâkim olan naif çizimin kaş, göz ve kulak bölgelerinde sertleştiği görülür. Ayrıca kulak uçlarında ve başın hemen altından başlayarak boğaz boyunca ve figürün bitimini çevrelemiş bir şekilde görülen daha koyu bir kalemle harici bir müdahalede bulunduğu görülmektedir. Bu koyu siyah karalamalarla yazma eserin ve figürün bilinçsiz bir kişi tarafından tahrip edildiği söylenebilir.

38b (sayfada soldaki figür için) Sayfa Analizi;

38b sayfasında at takımyıldızının küre ve sema görüntüsü aynı sayfada verilmiş. Solda verilen tasvir, at takımyıldızının sema görüntüsüdür. Sayfa düzeninin 1/3 oranında birbirine aynalama bir kompozisyonda yerleştirilen at başı tasvirlerinden oluşmuştur. Sayfada 13 satırlık bir takımyıldızı tasvir şablonunun ardından yedi satır yazı metni ve son olarak at takımyıldızı tasvirleri görülür. Yıldız takımı şablonunda başlıklar ve

şablon çizgilemeleri kırmızı metinler siyah mürekkeple hazırlanmış. Aynı şekilde metin başlığı kırmızı metin içeriği siyah mürekkeple devam ettiği görülmekte. Varkta sayfa numaralandırması görülmeyip karşı varağın sol üst köşesinde Arap rakamıyla otuz sekiz, Latin rakamıyla ise otuz dokuz sayfa numarasıyla gösterilmiştir. Yüzü sayfanın sağına dönük şekilde sol profilden çizilmiştir. Anatomik olarak son derece orantılı ve düzgün bir çizimle karşımıza çıkan at başı boyuna kadar tasvir edilmiş olup boyun içi bir koniye alttan bakar biçimde açık gösterilmiştir. Figürün bu şekilde yorumlanması izleyicide bir büste baktığı izlenimi uyandırmaktadır. Başının üst kısmından önüne doğru dökülen düz kâkülleri perçemler halinde figürün başından boyun sonuna doğru uzayıp gitmektedir. Yelelerin burada gayet ahenkli bir şekilde yer aldığı ve sadece baş çiziminden oluşan bu tasvire hareketlilik kattığını söylenebilir. Ustaca çizgilere sahip olan At takımyıldızı figürünün yüzünde gayet uysal ve sükûnetli bir ifade görülür. Figürün geneline hâkim olan naif çizimin kaş, göz ve kulak bölgelerinde sertleştiği görülür. Ayrıca kulak uçlarında ve başın hemen altından başlayarak boğaz boyunca ve figürün bitimini çevrelemiş bir şekilde görülen daha koyu bir kalemle harici bir müdahalede bulunduğu görülmektedir. Bu koyu siyah karalamalarla yazma eserin ve figürün bilinçsiz bir kişi tarafından tahrip edildiği söylenebilir.

Çizim 24: Kitatü'l - -Feres: Küçük At Takımyıldızı

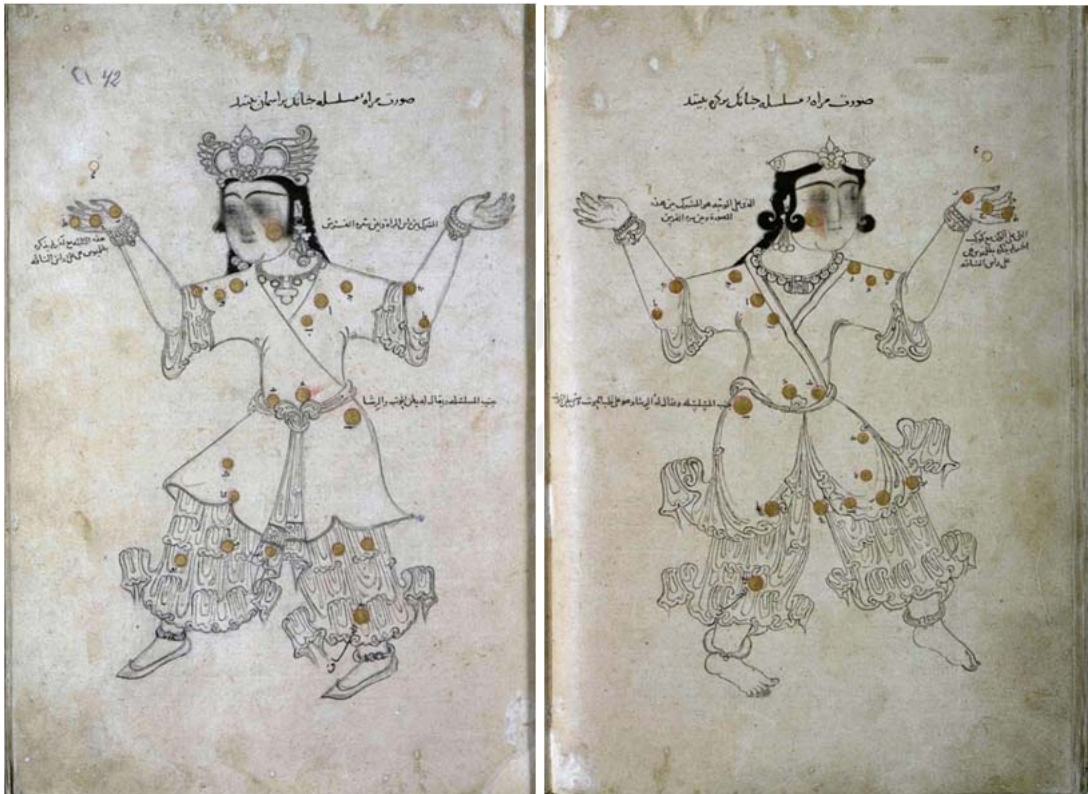
4.16. Andromeda Takımyıldızı

Katalog No : 16

Sayfa No : 42a, 41b

Minyatür Ebat : Sağ 215 x 170 mm., Sol 220 x 170 mm.

Tanım : Mirat-ı Müselsele: Andromeda Takımyıldızı

Resim 62: Mirat-ı Müselsele: Andromeda Takımyıldızı

Eserin 42a ve 41b sayfasında bulunan Mirat-ı Müselsele: Andromeda Takımyıldızı isimli figürler farklı varaklar üzerinde karşılıklı sayfalarda bulunmaktadır. Figürlerin ikisi de tam sayfa olarak sayfanın ortasına resmedilmiştir.

Andromeda, modern 88 takımyıldızdan biridir. Ayrıca, Batlamyus'un 48 takımyıldızdan oluşan listesinde de geçer. Adını yunan mitolojisindeki bir karakter olan prenses Andromeda'dan alır. Mitolojide, Etiyopya Kralı Cepheus ve kraliçe Cassiopeia'nın kızı olan prenses Andromeda, annesi Cassiopeia'nın kibiri neticesinde ülkeye ceza olarak

gönderilen deniz canavarına kurban edilmek ve ülkeyi kurtarmak adına şehrin kıyısına zincirlenmiştir. Daha sonrasında kahraman Perseus tarafından canavarın öldürülmesi ile kurtarılan Andromeda, kahramanı ile evlendirilir. Perseus Andromeda'yı görür ve âşık olur onu kurtarması ile ilgili olaylar efsane devam eder¹⁰⁸.

Kral Cepheus ve kraliçe Cassiopeia, öldükten sonra tanrı Poseidon tarafından gökyüzünde yıldızlar arasına alınarak onurlandırılmışlardır. Perseus ve Andromeda'da onlara gökyüzünde eşlik ederler. Andromeda gökyüzünde, kolları sereserpe uzatılmış ve bileklerinden zincire bağlanmış bir kadın figürü olarak yer almaktadır¹⁰⁹.

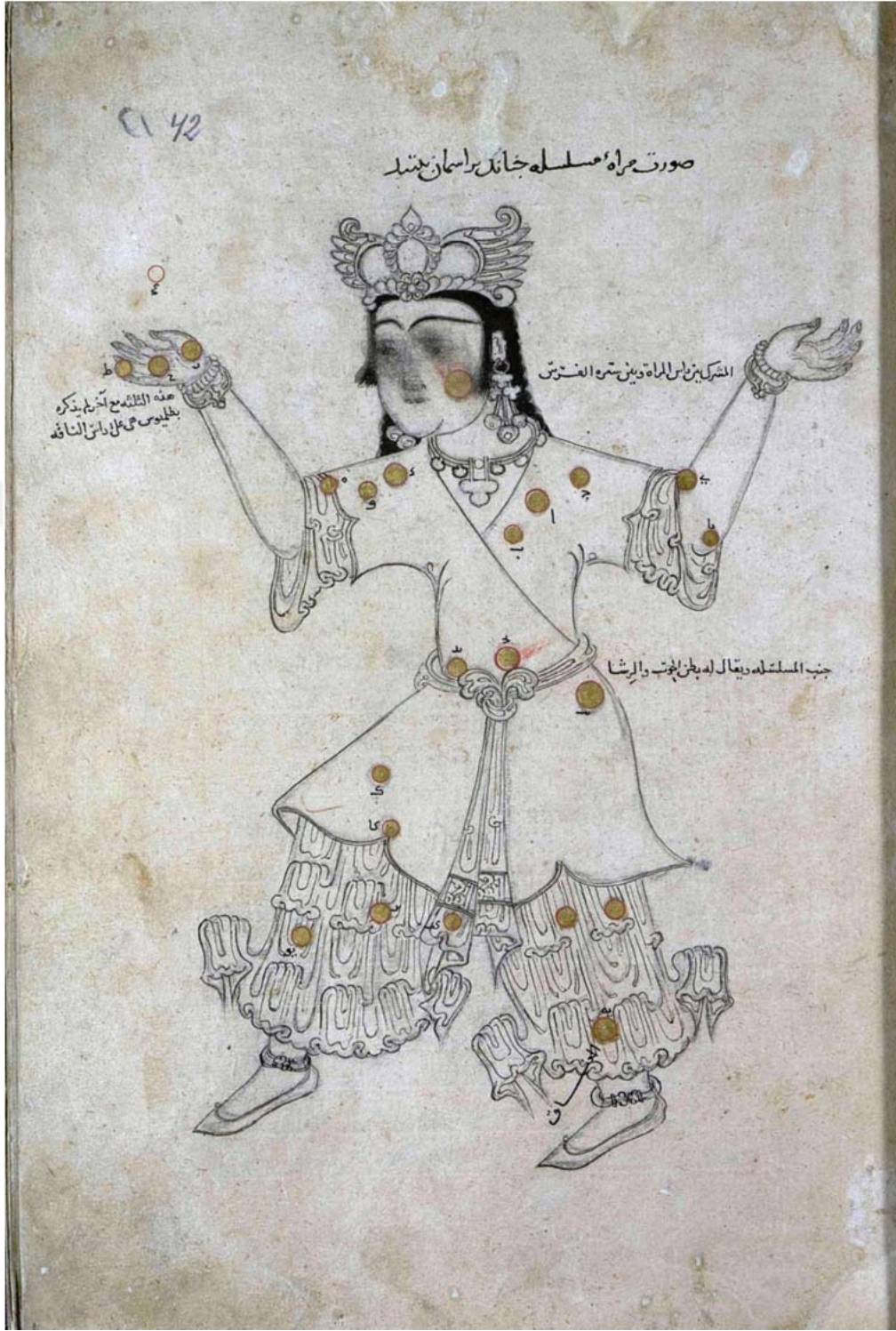
¹⁰⁸ Azra ERHAT, **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitabevi / Büyük Fikir Kitapları Dizisi, İstanbul 2007, s.41

¹⁰⁹ Yasemin ÖRS, “**Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s.35

Resim 63: Mirat-ı Müselsele: Andromeda Takımıyıldızı, sayfa 41b

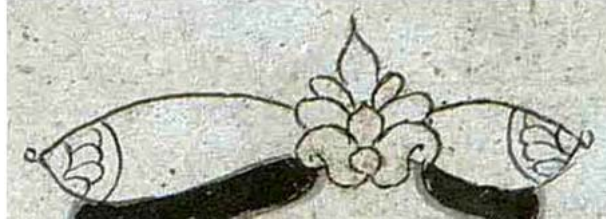

Resim 64: Mirat-ı Müselsele: Andromeda Takımyıldızı, sayfa 42a

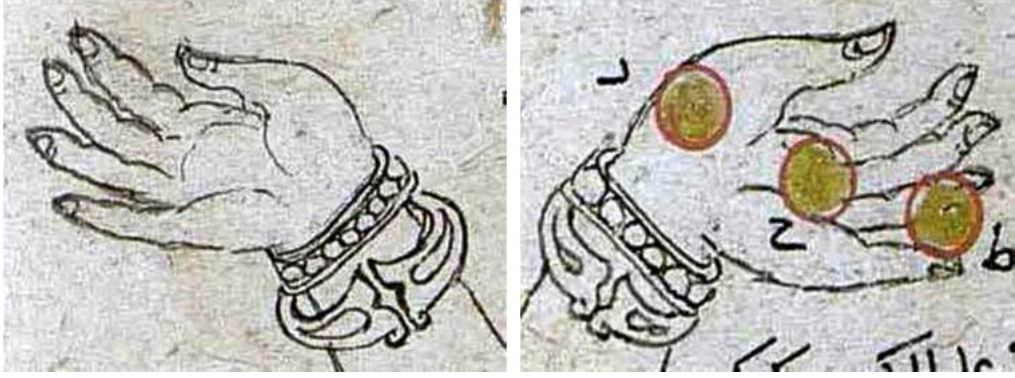
41b Sayfa Analizi;

41b, Mirat-ı müselsele (zincirlenmiş kadın takımı yıldızı) her iki kolunu yukarı kaldırmış, ayakta duran bir kadın figürü olarak tasvir edilmiştir. Tam sayfa düzenine konumlandırılmış figürün yüzü okuyucunun sağına dönüktür. Kolları iki yana açılmış ve dirsekten yukarı kaldırılmış, parmakları açık, avuç içleri gökyüzüne dönük bir şekilde tasvir edilen figürde bacakların açıklık mesafesi ve vücut yapısıyla görünmeyen bir zincirle bağlı olduğu hissi vermektedir. Vücut anatomisi orantılıdır. Gerek figür hareketliliği gerekse kıyafet detayları ve takılarıyla gayet zengin bir görsele sahiptir. Başında klasik bir taç gördüğümüz figürün taç altından başlayıp yanaklarına süzülen ve sırtına doğru devam etmekte olan saç zemini siyah mürekkeple doldurularak hacim kazandırılmış ve uçları buklelidir. Sağ kulağında halka formunda başlayıp aşağı sarkan üç uzantı top detayında küpesi görülür. Gerdanında kalın dolgulu bir forma sahip kolyesinin ucunda muskayı andıran bir form bulunmakta üzerinde kufi yazı detayı dikkat çekmektedir. Her iki bileğinde de önde inci dizimi kenarlı bilezik ve ardında daha geniş serbest tasarım bileklikler vardır. Kolundaki bu ikinci bilekliğin takımı olan bir halhal sol ayak bileğinde görülür. Sağ ayak bileğinde ise farklı bir tasarımda başka bir halhal görülmektedir. Zemin detayı sade olan kıyafeti kol ve etek uçlarında bollaşıp dalgalanarak uçuşan kumaş detaylarıyla, aynı kumaştan dolama kemeriyle ve kıyafetin altında şalvar tipi pantolonla zenginleştirilerek hacim kazandırılmıştır. Birbirinden ayırık duran ayakları çıplak olup sol ayağının iki parmağı gösterilmiştir.

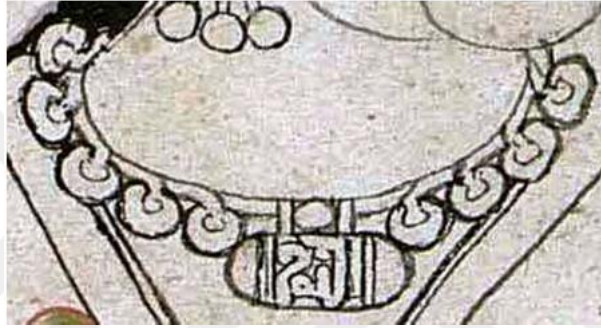

Resim 65: Başlık detay

Resim 66: El bilekleri takı detay

Resim 67: Boyun takı detay

Resim 68: Ayak bilekleri takı detay

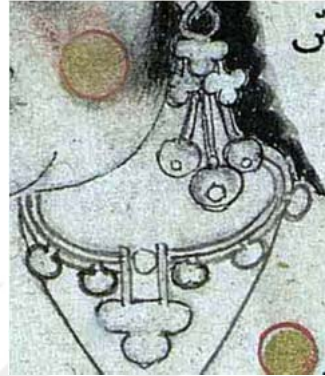
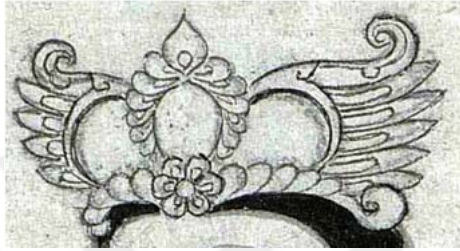

Çizim 25: Mirat-ı Müselsele: Andromeda Takımyıldızı, sayfa 41b

42a Sayfa Analizi;

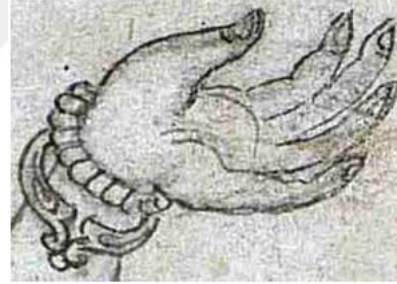
42a sayfasındaki ikizinde, aynı pozisyonu yön değiştirmiş olarak görüyoruz. Aynı vücut yansımasına sahip figürde bu sefer daha yüksek ve detaylı formda bir taç bulunmaktadır. Tacın altından faullerine düz uzanan saçları sırtına doğru da devam etmekte ve siyah mürekkeple doldurularak hacim kazanmıştır. 41b figürünün küpelerine benzer fakat daha detaylı ve her iki yönde de görünen küpeleri gerdanlığıyla takım özellikleri taşımaktadır. Her iki bileğinde de iri taşlardan dizilmiş (inci dizimi) bilezikler ve ardında serbest tasarım bilezikler görülür. Sağ ve sol ayağındaki halhaller da iri ve

hacimli bir tarza sahiptir. Sağdan sola kapatılan tek parça kıyafeti sade ve desensiz olup kol ve etek bitimleri dilimlidir. Belinde fiyonk tarzı bağlanmış kemerin uç detaylarında kufi yazı bordür görülür. Bu kemer, elbisenin kol altından ve eteğin altında görülen şalvar modelli geniş ve dökümlü pantolonla aynı benzerdir.

Resim 69: Başlık detay

Resim 70: Kulak ve boyun takı detay

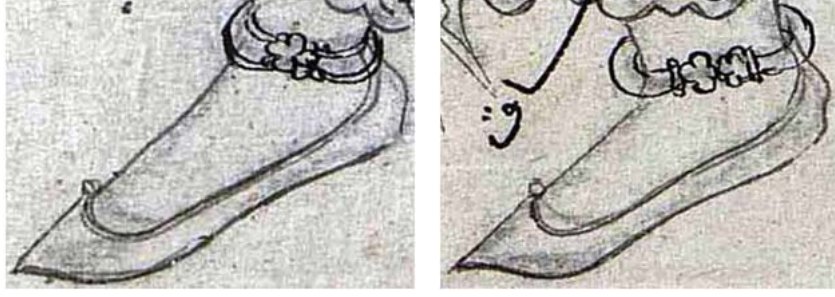

Resim 71: El bilekleri takı detay

Resim 72: Kemer kuşağı kufi yazı detay

Resim 73: Ayak bilekleri takı detay

Çizim 26: Mirat-ı Müselsele: Androme da Takımyıldızı, sayfa 42a

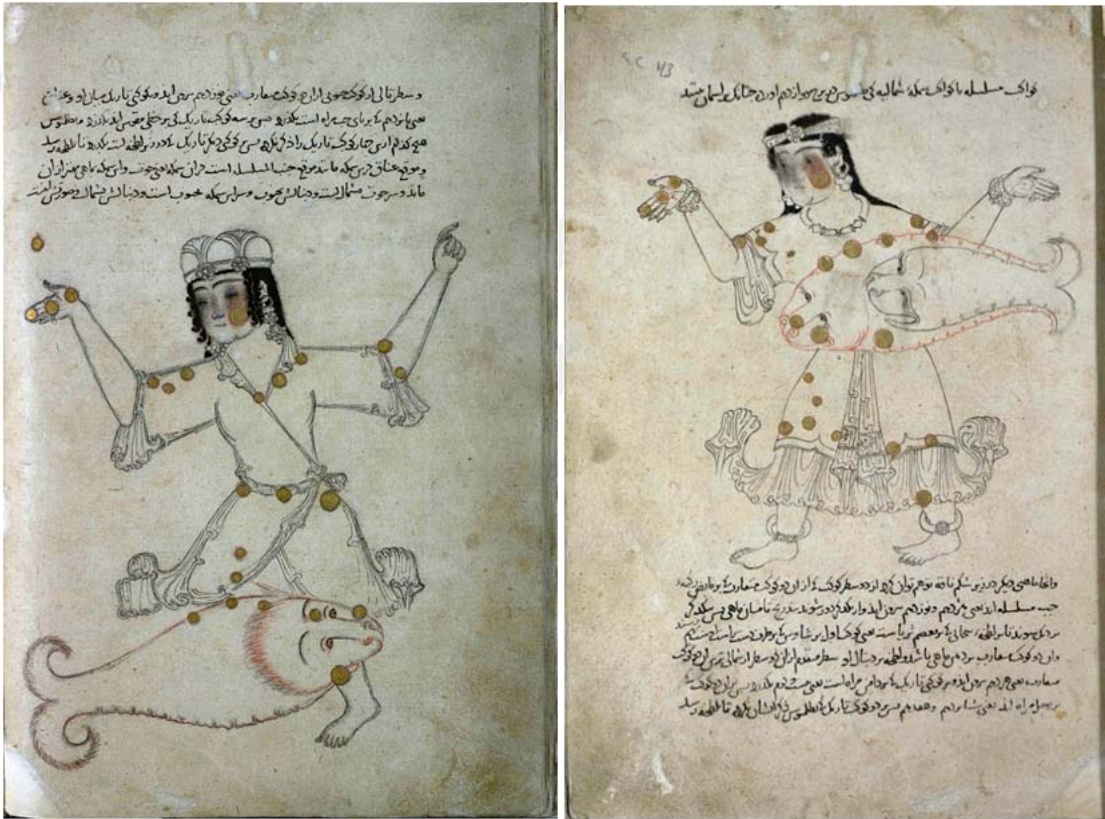
4.17. Andromeda ve Kuzey Balığı Takımyıldızı

Katalog No : 17

Sayfa No : , 43a , 43b

Minyatür Ebat : Sağ 170 x 165 mm., Sol 200 x 164 mm.

Tanım : Mirat-ı Müselsele ve Semeke-i Şimali: Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı Takımyıldızının üst üste görünüşü

Resim 74: Mirat-ı Müselsele ve Semeke-i Şimali: Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı Takımyıldızının üst üste görünüşü

Eserin 43b ve 43a sayfasında bulunan Mirat-ı Müsele ve Semeke-i Şimali: Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı Takımyıldızının üst üste görünüşü isimli figürler aynı varaklarda ve arkalı önlü sayfalarda bulunmaktadır. 43a sayfasındaki figür bir satır yazıdan itibaren başlamış sayfanın sonundaki paragrafın başında sonlanmıştır. 43b sayfasındaki figür ise beş paragraf yazıdan sonra başlamış ve sayfanın sonunda bitirilmiştir.

Etiyopya'nın (Afrika'nın doğusunda yer alan eski adı Habeşistan olan ülkedir) prensesi Andromeda, Cepheus ve Cassiopeia'nın kızıdır. Kraliçe Cassiopeia, elli deniz perisinden oluşmuş bir grup olan Nereid'lerden daha güzel olduğunu söyleyecek kadar kibirli biridir. Nereid'ler birbirinden güzel olan ve her bakımdan deniz dalgalarının sembolü olan deniz perilerine verilen addır. Kraliçenin bu tutumu karşısında Nereid'lerin onuru kırılır ve kraliçeyi cezalandırması için denizler tanrısı Poseidon'dan yardım isterler. Nereid'lerin ricası karşısında Poseidon, bir deniz canavarını Etiyopya'ya gönderir. (Bazı hikâyelerde bu canavarın Cetus olduğu söylenir. Ancak genel olarak Cetus zararsız bir balina olarak bilinmektedir.) Kral Cepheus'un danıştığı Ammon kâhini krala kızının kurban edilmesi şartıyla Etiyopya'yı su altında bırakabilecek bu canavardan kurtulabileceğini söyler. Etiyopyalılar bu fedakârlığı kabul etmesi için Cepheus'u zorlarlar. Bunun üzerine kızını bugün Tel Aviv olarak bilinen şehrin kıyısına zincirleyip, canavarın gelmesini beklemeye başlar. Bu canavar kayaya zincirlenmiş kızı gelip alacak ve ona ne istiyorsa yapacaktır.

Tam bu sırada büyük kahraman Perseus prensesin imdadına yetişir. Perseus, Gorgon Medusa'yı kafasını keserek öldürdükten sonra kanatlı atı Pegasus'a binmiş geri dönerken tesadüfen prensesi zincirlenmiş bir şekilde ağlarken görmüş ve ona âşık olmuştur. Prensesle konuşmaya çalışır, ancak uzunca bir süre prenses tek kelime bile konuşamaz. Ama Perseus'un ısrarlı tutumu karşısında prenses ona kim olduğunu neden zincirlendiğini ve olan biten her şeyi anlatır. Bu sırada, deniz kabarmaya başlar ve canavar görünür. Perseus prensesin ailesine canavarı öldürebileceğini, ancak bunun karşılığında prensesle evlenmek istediğini söyler. Kral ve kraliçe bu teklifi hemen kabul ederler. Perseus bunun üzerine Andromeda'yı kurtarmaya karar verir. Gökyüzünde uçarken Perseus'un, suya vuran gölgesi, canavarın aklını karıştırır. Canavarın aklının

karişmasından faydalanan Perseus, canavarı oklarıyla öldürür. Başka bir masala göre Perseus, Medusa'nın kopmuş kafasını canavara göstererek onu taşlaştır. Anlaşmanın kendi üzerine duişen kısmını yerine getiren Perseus, Andromeda ile evlenmek ister. Ancak, Cepheus kendi erkek kardeşi Phineus'u, Andromeda ile evlendireceğine dair verdiği sözü unutmuştur. Phineus, Perseus ve Andromeda'nın düğününe, yandaşlarıyla gelir. Perseus burada da kahramanlığını göstererek, Phineus ve yandaşlarını savaşarak yok eder. Kral Cepheus ve kraliçe Cassiopeia, öldükten sonra tanrı Poseidon tarafından gökyüzünde yıldızlar arasına alınarak onurlandırılmışlardır.

Resim 75: Mirat-ı Müselsele ve Semeke-i Şimali: Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı
 Takımyıldızının üst üste görünüşü, sayfa 43a

و سطر تالی از کوه جوی ازان چو کوه عمارت یعنی جوزدهم سر من اید و کوکی تاریک میان او و عمارت
یعنی ما نودیم با برای جبهه است بگذرد پس بر سه کوکی تاریکی روحی معنی اید بگذرد و طلوس
همه کدوم اری چهار کوکی تاریک را در آن نگره پس کوکی دیگر تاریک را در در خطه است بگذرد تا طلعه رسد
و موقع عناق در سه که مانند موقع جنبه المسلسله است حران سیمکه یعنی خوف و ایس که باهی منتر ازان
ماند و سه خوف شمال است و جنال خوف و سرلس سیمکه محبوب است و در بنالش شمال صورتش اینست

Resim 76: Mirat-ı Müselsele ve Semeke-i Şimali: Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı
Takımyıldızının üst üste görünüşü, sayfa 43b

43a Sayfa Analizi;

43a sayfasında Andromeda (kuzey balığı) takımyıldızı adıyla tasvir edilen figür görülmektedir. Zincirlenmiş takımyıldızı figürü ile benzer bir pozisyonadadır. 43b sayfasında gördüğümüz figürün yüzü izleyicinin soluna dönüktür. Her iki kolu da yere paralel uzanıp dirseklerden yukarı kaldırılmış şekilde durmakta parmakları bitişik, avuç içleri gökyüzüne doğru açıktır. Her iki elin serçe parmağında da tek taşlı yüzük vardır. Vücudunun karşıdan gördüğümüz figürün ayaklar profilden çizilmiştir. Figürün göğüs hizasında irice bir balık görülmekte ve bu balığın içinde kuyruk bitiminde birleşmiş şekilde daha küçükçe bir balık daha yer almaktadır. Kuyruğun görünüş açısına göre düşündüğümüzde balıkları kuşbakışı görülür. Balıkların yüzü bir ayı ya da aslanı benzeridir. Karşıdan görüyormuşuz gibi çizilmiştir. Uzun kirpikleriyle dişil bir özellik kazanmışlardır. Ana balığın içinde ya da üstünde tasvir edilen küçük balığın ağzı açıktır ve her ikisinde de kaş çizimleri görülür. Figürün başında, ortasında papatyayı andıran bir bant ya da dolama bir kumaş görülür. Bu bandın üstünden ve altından görülen saçları iki yana ayrılmıştır. Zemini siyah mürekkeple doldurulan saçın sınır çizgilerinden saçın dalgalı bir yapıya sahip olduğu fark edilir. Sol kulağında bir halkaya bitişik üç nokta motifinde küpe yandan ve tam görülmekte sağdaki küpenin ise ancak bir kısmı görülebilmektedir. Boynunda kalın formulu bir gerdanlık görülmekte bu gerdanlık kıyafetin boyun kesimini kapatmaktadır. Üzerinde sade zeminde desensiz bir kıyafet olup kol ve etek bitimlerinde bir ince ardından bir kalın bordürle kenarlık geçilmiştir. Kıyafetin dirsekten ve dizkapağı sınırından itibaren kıyafetin altından devam eden dökümlü başka bir kumaş cinsiyle iç elbisesi olduğu görülür. Eteğinin her iki yönünde iç elbisesinin etek pileleri yoğun bir dalgalanmayla savrulmuştur. Beli görülmeyen figürün belinden aşağı uzayan iç elbisesinin aynı detaydaki kumaşından bir kemer kuşağı görülmekte olup kuşağın bitimine yakın bir bordür içinde kufi yazı tarzında detay yer almaktadır. Profilden gördüğümüz ayağın bileklerinde neredeyse kelepçe kalınlığında farklı desenlerde halhaller görülür. Sağ ayak bileğindeki halhalda dört yapraklı goncayı andıran ucu açık bir motif görülürken sol ayağındaki halhalda bilezik gibi tüm, ucunda bir daire içinde zencerek detayı görülen bir bilekliğe yer verilmiştir. Her iki kol bileğinde de önde inci dizimi boncuk boncuk dizilmiş bir bileklik ve arkasında uçları açık içlerinde damla formu detaylar olan ikinci bilezikler yer alır.

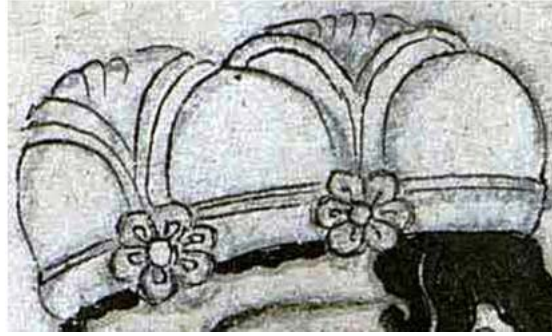
Resim 77: Kemer kuşuğu kufi yazı detay

Çizim 27: Mirat-ı Müselsele ve Semeke-i Şimali: Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı
Takımyıldızının üst üste görünüşü, sayfa 43a

43b Sayfa Analizi;

43b sayfa düzeninde yer alan yansıma figür yine izleyicinin soluna dönük pozisyonda olup burada balık figürünün yüzü sol ayağının üstüne gelecek şekilde, sağa dönük profilden resmedilmiştir. Balık figürünün de baş kısmının gövdeyle birleştiği alanda çizgisel taramalar görülmektedir. Bu taramalar balığın kuyruk uçlarında da yer alır. Başında bir başlıkla tasvir edilen figürün saçları yüzünün her iki yanından görülmektedir. Zemini siyah mürekkeple doldurularak hacim kazandırılan saçların uçları çift tahrir şeklinde helezonlarla dalgalandırılmıştır. Sol kulağında bir halkaya bitişik tepeliği andırır bir form içinden aşağı sarkan üç nokta desenden oluşan üç sarkıtıl bir küpe görülür. Sola dönük yüz açısında sol küpesinin sadece topları görülmektedir. Önden açık kıyafeti “ v “ yaka olup figürün soluna doğru kapatılmıştır. Zemin deseni olmayan sade formdaki tek parça kıyafet belinde kendi kumaşından bir kemerle bağlanmış olup etek önü açıktır. Dirseklere ve dize kadar olduğu görülen kıyafetin bitimlerinde kumaş fileleriyle dalgalı bir genişlik ve uçşmalar gösterilmiştir. Yere paralel uzanan kollar yine dirseklerden yukarı kaldırılmış olup sağ el parmaklar bitişik yukarı bakmakta sol el ise işaret parmağı ileriye gösterir şekilde diğer parmakları bitişiktir. Sağ elin serçe parmağında ucunda tek taş görünen bir yüzük vardır. Bu figürün zemininde desenin kömür kalemle eskiz çizimi görülmektedir.

Resim 78: Başlık detay

**Çizim 28: Mirat-ı Müselsele ve Semeke-i Şimali: Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı
Takımyıldızının üst üste görünüşü, sayfa 43b**

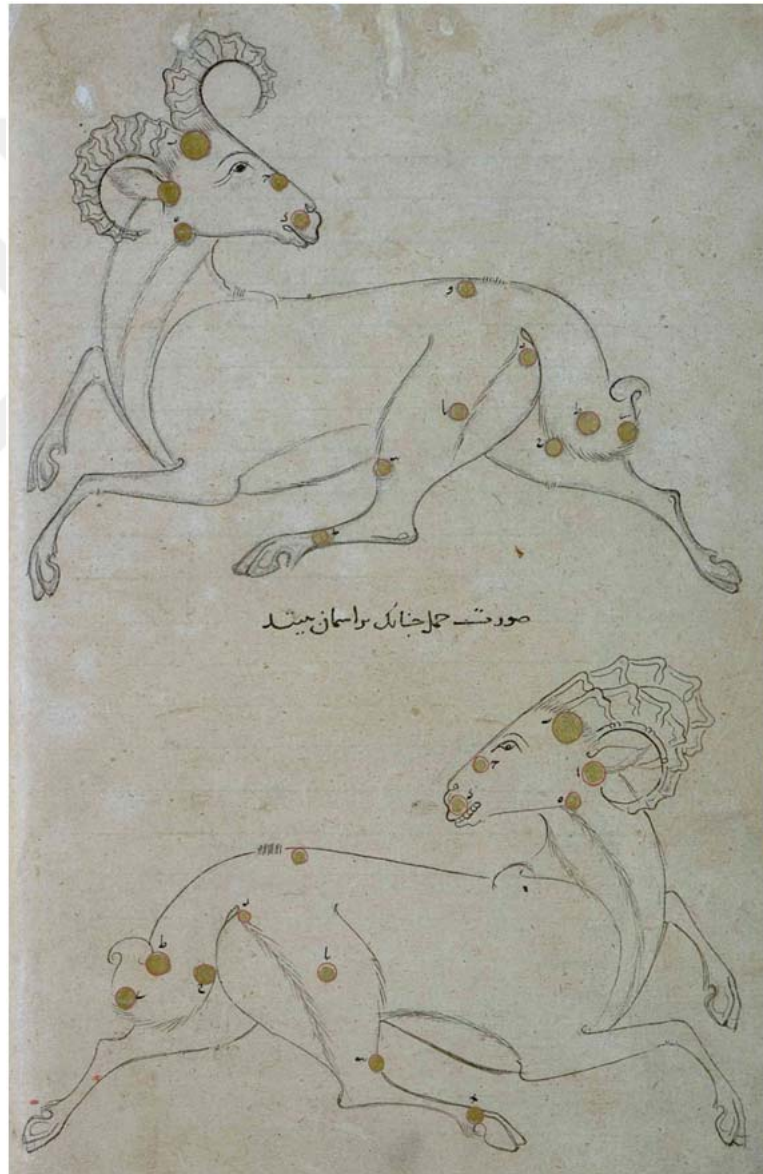
4.18. Koç Takımyıldızı (Koç Burcu)

Katalog No : 18

Sayfa No : 45a

Minyatür Ebat : 254 x 160 mm.

Tanım : Hamel: Koç Burcu

Resim 79: Hamel: Koç Burcu

45a sayfasında bulunan Hamel: Koç Burcu isimli figürler aynı sayfada bulunmaktadır. Figürler alt alta tam sayfa olarak resmedilmiştir.

Koç gökle ilgili sayıldığından ongun olarak kullanılmış, güç ve kuvvet ya da Alplik sembolü olmuştur. Öte yandan koç ve ya dağ keçisi şekli, bazen hanedan arması olarak da kullanılmıştır. Bunu en güzel, Kültigin yazıtının doğu yüzündeki dağ keçisi şeklindeki sembol ifade etmektedir¹¹⁰. Koçun Ti'e-le boyları ordugâhlarını ve savaştıkları yerleri kötü ruhlardan temizlemek için güz mevsiminde törenler yaparlar ve yere bir koç gömerlerdi. Koç kemikleri bir deri üzerinde toplanır ve bir kadın şaman bunları başı üzerinde taşırdı. Beyaz ve kara koçun farklı manaları sembolize ettiğine dair inanışları Narh destanlarında tespit etmek mümkündür. Narh destanlarında, kahraman Sosuruk düşmanları tarafından dipsiz bir kuyuya atılır. Burada kavga eden biri kara diğeri beyaz iki koç görür. Beyaz koçun boynuzlarına tutunabilirse yeryüzüne çıkabilecektir. Kara koçun boynuzlarına tutunursa yerin yedi kat altına götürülecektir. Burada koç sembolizminde beyaz koçu Ülgen ile kara koçu ise Erlik ile nitelendirmek mümkündür¹¹¹.

Koç takımyıldızı, Mitolojisinde geçen “Jason ve Altın Post Peşinde” adlı ünlü bir hikaye ile bağlantılıdır. Hikâye parçalanmış bir ailenin mutsuz çocukları ile başlar. Phrixus ve kız kardeşi Helle, Boeotia kralı Athamas ve eşi Nephele'nin çocuklarıdır.

Bulutı simgeleyen varlık olarak Nephele'nin adı, İksion masalında geçer. İksion, Zeus'un karısı Hera'ya âşıktır. Muradına ermemesi için Zeus, Hera biçiminde bir bulut yaratır. Ve İksion'un onunla birleşmesini sağlar. Bu bulut kadın Kentaur'ların anası olur. Aristophanes'in “Nephelai” (Bulutlar) adlı komedyasında bulutlar birer kadın olarak simgelenmiştir. Oyunda Sokrates ve diğer filozoflarla alay eder. Aristophanes belki de halk masallarından ve onlardan alınmış motiflerden etkilenmiştir. Ne var ki bu aile kraliçenin ölümüyle sarsılır. Daha sonra kral Athamas, Thebe kralı Cadmus'un kızı Ino ile ikinci evliliğini yapar. Ancak Ino çocuklara tahammül edemez ve onlara bir tuzak kurar.

¹¹⁰ Yaşar ÇORUHLU, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, Kabalcı Yayınevi: 169, İstanbul 2000, s. 150

¹¹¹ Abdulhaluk M. ÇAY, **Türk Milli Kültüründe Hayvan Motifleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990, s. 51.

Kral çocuklarını kurban etmek için yakınlarda bulunan bir dağa götürür. Bu arada olan biten her şeyi öz anneleri Nephele cennetten seyretmektedir. Tanrılardan çocuklarını koruması için altın bir post yollamalarını diler. Kral tam çocuklarını kurban etmeye hazırlanırken “Altın Postlu Koç” (Aries) çocukları almaya gelir. Çocuklar koçun sırtına binerler. Koç onları uçarak Asya’ya doğru götürür. Ne yazık ki bugünkü Çanakkale boğazı üzerinde küçük Helle dengesini kaybedip, koçun üzerinden aşağı düşer. Bu yüzden, Yunan mitolojisinde Çanakkale boğazına ‘Hellespont’ denir. Bazı hikâyelerde Helle boğaza düştükten sonra, deniz tanrısı Poseidon tarafından kurtarıldığı, Poseidon’un Helle’yi sevdiği ve onunla birleşerek üç çocuk annesi yaptığı anlatılır.

Phrixus, herşeye rağmen yoluna devam eder. Koç onu Caucasus dağlarında Colchis denen yere bırakır. Phrixus minnettarlığını göstermek için koçu Zeus’a kurban eder. Koçun altın postunu kutsal meşe ağacına asar. Altın Post, ağacı saran ve hiç uyumayan dev bir yılan tarafından korunur. Bu nedenle Zeus Koç’u gökyüzüne çıkarmıştır¹¹².

---

¹¹² Yasemin ÖRS, “**Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s.1-2

Resim 80: Hamel: Koç Burcu, sayfa 45a

45a Sayfa Analizi;

45a sayfasındaki çizimlerde Koç burcunu temsil eden koç takımyıldızı figürleri çizilmiştir. Sayfada ½ oranında gördüğümüz figürler Koç takımyıldızının (sema ve yerküre) görüntüleridir. Varak üzerinde sayfa numarası yoktur. Ancak karşı varığın sol üst köşesinde Arap rakamlarıyla kırk beş Latin rakamıyla kırk altı yazılmıştır. Figürler üstten ve alttan ortalanmış olup sağ sol mesafesinde sola (dikişe) yakın konumlandırılarak tasvir edilmiştir. Sayfada yalnızca iki figürün arasında tek satır metin yer almaktadır. İlk figür koç takımyıldızının (yer/sema) halidir. Bu figürün altında karakalem eskiz dokusu görülmektedir. Baş yapısı ve boynuz görüntüsünde stilizasyonların görüldüğü figür oldukça sade çizgilerle tasvir edilmesine rağmen çizgi ve anatomideki ustalık göze çarpmaktadır. Yalın bir anlatımda bu denli hâkim çizgiler sanatçının aynı zamanda iyi bir gözlemci olduğunu da hissettirmektedir. Sol profilden ve izleyicinin soluna dönük vücut yapısıyla gördüğümüz koçun başı gayet estetik bir stilizasyonla geriye doğru dönük olup boynuzları yay gibi iki yana kıvrılmış görülür. Figürün geneline hâkim olan sadelik boynuzlardaki detay hareketleriyle zenginlik kazanmıştır. Aynı zamanda bu hareketler boynuza hacim ve sertlik hissi de vermektedir. Tek çizginin hâkim olduğu figürde boynuzun alt kıvrımlarındaki nüanslı sertlik, gayet kontrollü ve dikkat çekicidir. Başın tepe noktasında, kulak kenarlarında, boynunda ve göğüs, bacak, kuyruk kıvrımlarında hafif taramalarla tüyler belli edilmiştir. Ön sağ bacağın vücuda doğru çekili figürde ön sol bacak ve arka bacak sıçrama hareketinde olup sağ arka bacağın sıçramanın güç itişini gerçekleştirdiği görülür. Buna karşın Koç'un yüzünde bir korku ya da kaçış ifadesi görülmeyip gayet sükûnetli bir bakışa sahiptir. Figürde sadece sağ kulak görülüp anatomik olarak olması gerekenden aşağıda gösterilmiştir. Bunun boynuzların çift taraflı simetrisini korumak ve estetik kaygı amacıyla böyle tasarlandığı düşünülebilir.

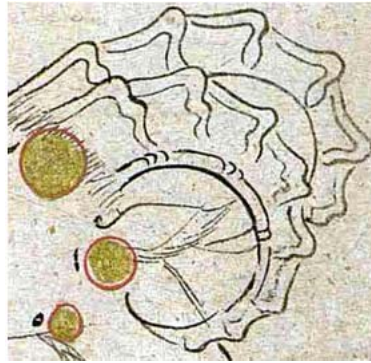

Resim 81: Boynuz detay

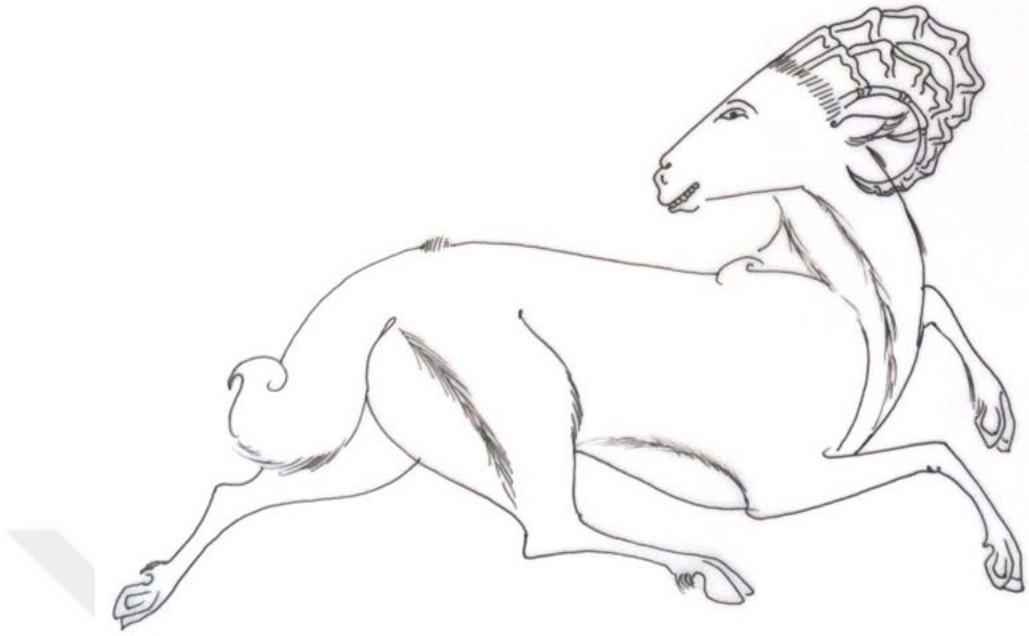

Çizim 29: Hamel: Koç Burcu, sayfa 45a ilk motif

45a (İkinci figür için) Sayfa Analizi; 46a sayfasındaki çizimlerde koç burcunu temsil eden koç takımyıldızı figürleri çizilmiştir. Figür özellikleri ikiziyle aynıdır.

Resim 82: Boynuz detay

Çizim 30: Hamel: Koç Burcu, sayfa 45a, alttaki motif

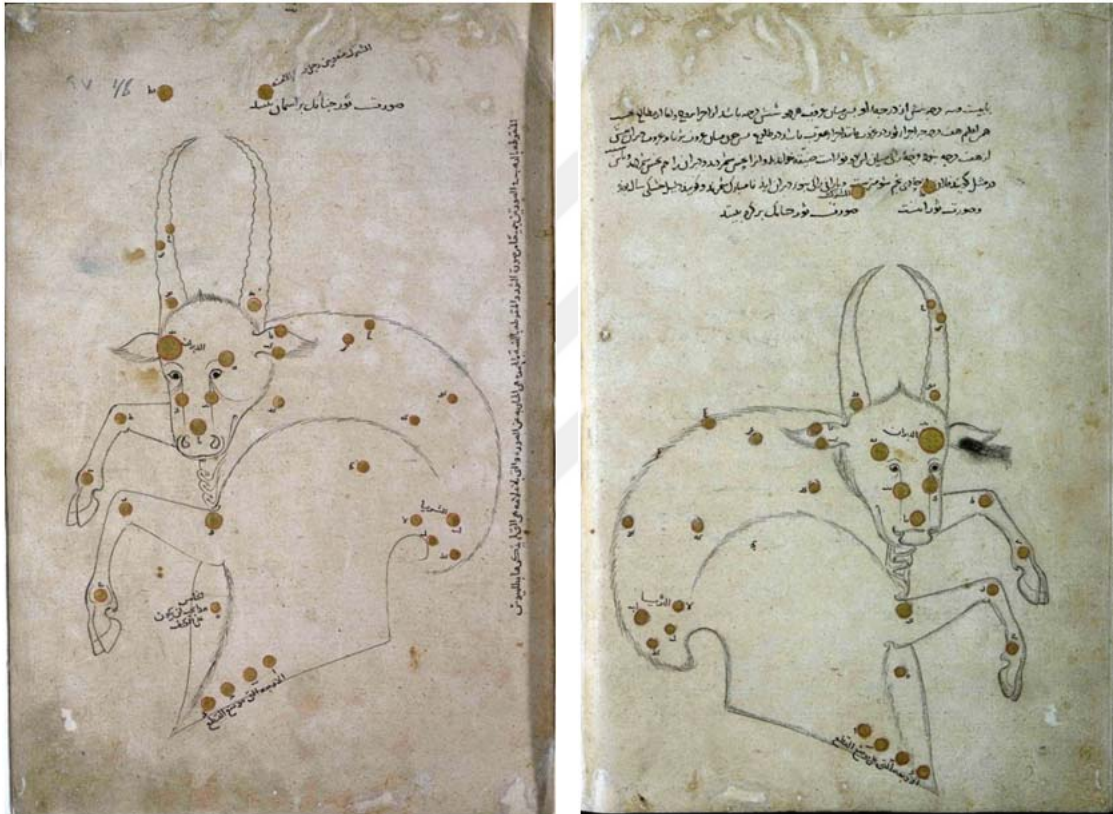
4.19. Boğa Takımyıldızı (Boğa Burcu)

Katalog No : 19

Sayfa No : 48a, 47b

Minyatür Ebat : Sağ 200 x 165 mm., Sol 227 x 163 mm.

Tanım : Sevr: Boğa Burcu

Resim 83: Sevr: Boğa Burcu

48a ve 47b sayfasında bulunan Sevr: Boğa Burcu isimli figürler farklı varaklar üzerinde karşılıklı sayfalarda bulunmaktadır. 48a sayfasındaki figür bir paragraf yazının altından başlamış sayfa sonunda bitirilmiş, 48b figür ise tam sayfa olarak resmedilmiştir.

Boğa genellikle yer unsuru içinde değerlendirilmekle beraber, bazı anlamları açısından gökle de ilişkilendirilmiştir. Daha önce bazı kavimlerin türediği bir hayvan olduğundan söz edilmiştir. Eski Türklerde, özellikle boğa veya öküz Alplik ongunu veya simgesi idi. Boğa ve onun yüksek bölgelerde yaşayan tüylü cinsi olan kotuz, kuvvet ve kudret

simgesi olduğundan, hükümdar veya hükümdarlık simgesi ya da ongunu da sayılmıştır¹¹³.

Sevr: Boğa burcu takımyıldızının öyküsü Suriye’li genç ve güzel bir kız olan Europa ile boğa arasında geçmektedir. Europe’nin parlak teni ve göz alıcı bakışları dillere destan olmuştur. Europa ve arkadaşları deniz kenarında bulunan bahçelerde çiçek toplarken, Zeus Europa’yı görür. Europa’nın parlak beyazlığı ve güzel gözleri Olympos’un baş tanrısının çok hoşuna gider. Zeus hem karısı Hera’ya fark ettirmemek hem de arzu ettiği utangaç Europa’yı ürkütmek için bir boğa şekline girer. Kızların çiçek topladıkları bahçenin etrafında dolaşmaya başlar. Europa bu beyaz muhteşem hayvanı görür. Boğa için çiçeklerden bir taç yapar ve boğanın boynuzlarının çevresine takar. Bu uysal görünümlü hayvanın üzerine biner, boğa aniden suya doğru ilerlemeye ve Girit’e doğru prensesi taşımaya başlar. Girit adasına vardığında, Zeus kıymetli yükünü bir çınarın gölgesine yerleştirir. Zeus tanrı şeklini alarak kendisini Europa’ya tanıtır. Europa, Zeus’un kolları arasında uyur ve bütün dünya krallarının ilki ve en iyisi olan Girit kralı Minos bu sevgiden doğar. Bu mutlu birleşmenin yapıldığı yere gölge saldığı için o günden beri çınar ağacı yapraklarını hiç dökmez.

Ayrıca boğa, Zeus’un yaptığı pek çok aşk kaçamaklarından biri ile de ilgilidir. Burada boğa, Argos kralı İnachus’un kızı İo’yu temsil etmektedir. Zeus İo’ya âşık olduğundan eşi tanrıça Hera, Zeus’un bu ihanetinin bedelini genç kıza ödetmiş ve onu beyaz bir boğaya çevirmiştir.

Başka bir masala göre ise Hyades, bir Titan olan Atlas ile Trezene kralının kızı Aethra’nın kızlarıdır. Yunanlılar, evreni tanrıların yarattığına inanmazlardı. Onlara göre evren, tanrıları yaratmıştı. Tanrılardan önce yer ve gök vardı. Titanlar onların çocukları, tanrılar da torunlarıydı. Yaşlı tanrılar diye anılan Titanlar, çağlar boyu evreni ellerinde tutmuşlardır. Kronos oğlu Zeus, kendisini tahttan indirinceye kadar Titanları yönetmiştir. Hyades’in kendisinden büyük bir erkek kardeşi vardır ve onun adı da Hyas’tır. Hyas cesur ve usta bir avcıdır ama birgün bir aslan tarafından öldürülmüştür. Kardeşini çok seven Hyades onun ölümünden çok etkilenmiştir. Hyades’in dinmek

---

¹¹³ Yaşar ÇORUHLU, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, Kabalcı Yayınevi: 169, İstanbul 2000, s. 144-145

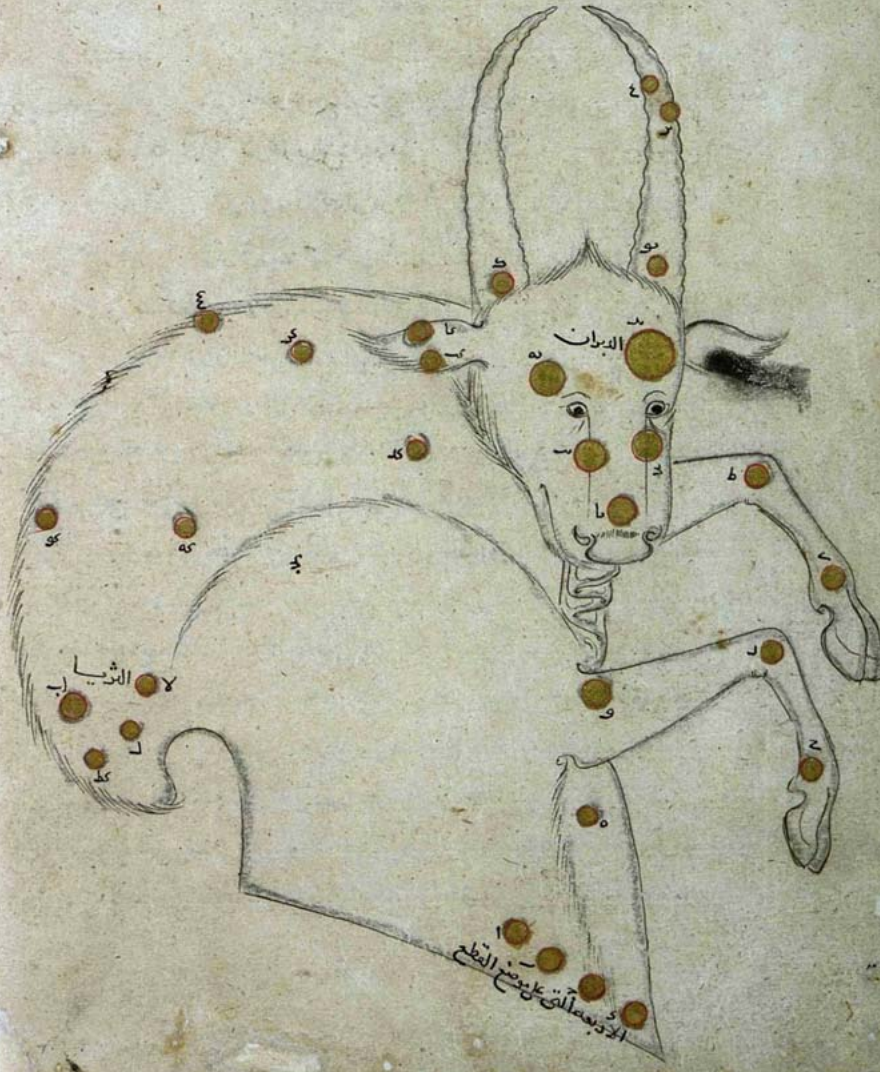
bilmeyen acılarını gören tanrılar, bu kardeşlere merhamet ederek onları gökyüzüne yıldızlar arasına yerleştirirler¹¹⁴.

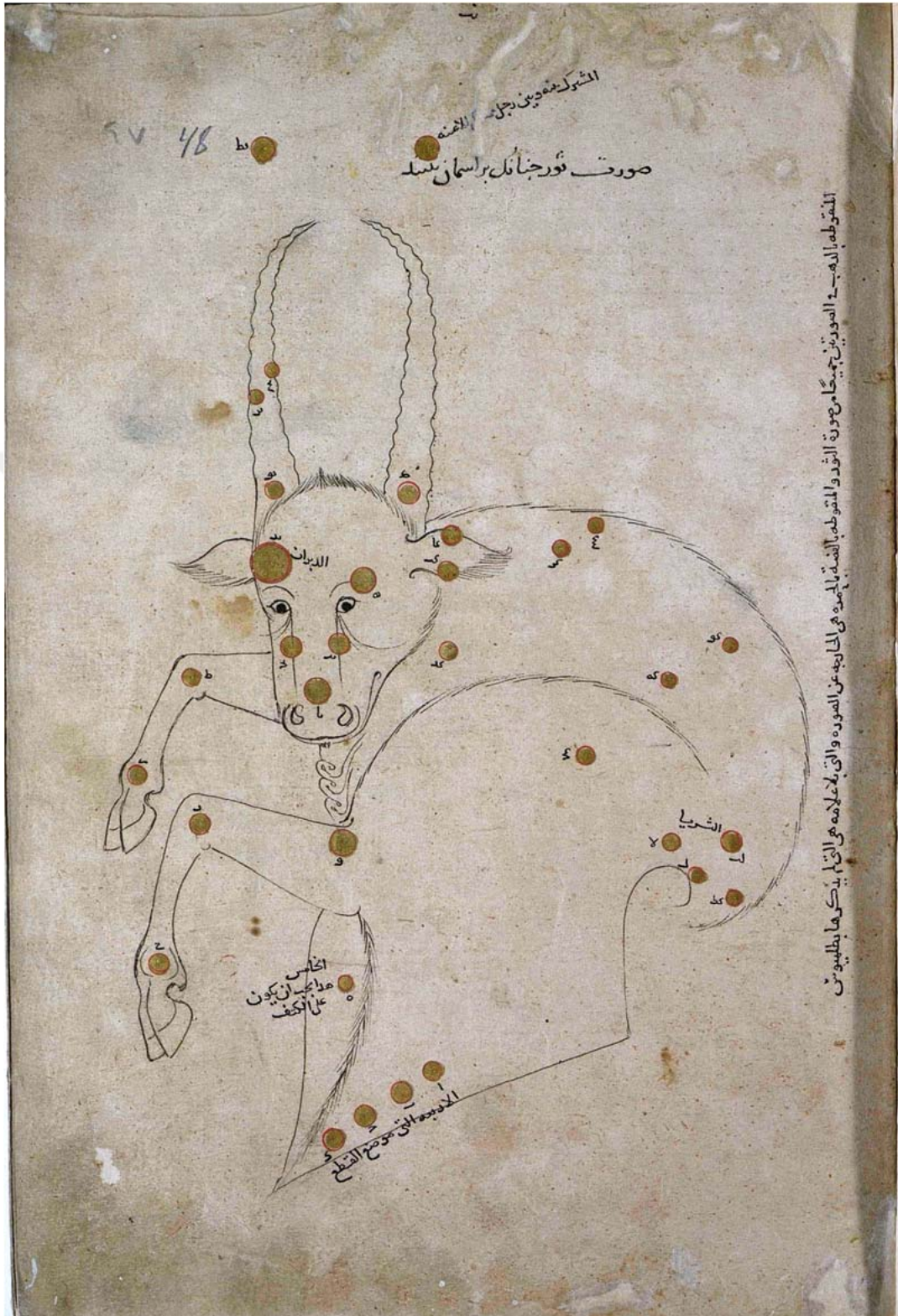
¹¹⁴ Yasemin ÖRS, “**Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001,

نایبیت و سه درجه شش از درجه او بر میان عرف هر شش درجه باشد از اجرام و اما از طالع
 هر اطمینان هفت درجه اجزا نور در خور باشد اجزا معتوب باشد در طلوع بر میان عرف بر ما و عرف در میان
 از هفت درجه بود و چه را می میان این دو است صبیحة خوانند و از اجرام هر درجه در این را هم بخشند و باقی
 در مثل کینه فلان را چای نیم سوز است و بارانی را می سوز در این ایذ نامبارک نمند و گویند در این سال ایذ
 و صورت نور است صورت نور خالص بر که بدید

Resim 84: Sevr: Boğa Burcu, sayfa 47b

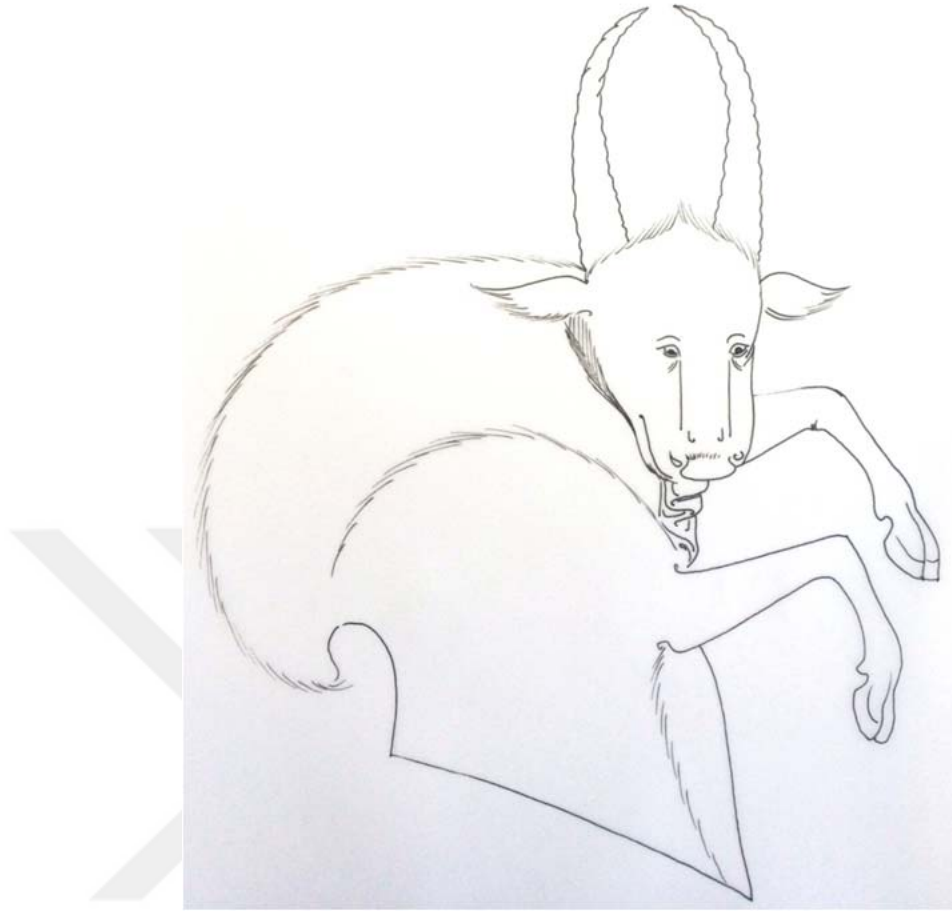

Resim 85: Sevr: Boğa Burcu, sayfa 48a

47b sayfa Analizi;

47b sayfasında görülen Boğa takımyıldızı tasviri boğa burcunu temsil etmektedir. Sayfa beş satır metin ile başlar. Sayfanın alt 2/3'lik alanında gördüğümüz figür sayfanın zeminine ve soluna (dikişine yakın) konumlandırılmıştır. Sayfanın üzerinde numaralandırma olmayıp karşı varakta (yine boğa takımyıldızı tasviri bulunmakta) sol üst köşede Arap rakamlarıyla kırk yedi Latin rakamıyla kırk sekiz olarak numaralandırılmıştır. Zeminde karakalem eskizi rahatlıkla fark edilebilmekte olan figürün asıl çizimi siyah mürekkeple, nüans yoktur ve tek çizgiyle çizilmiştir. Oturur halde bir boğanın yarısına kadar gösterildiği takımyıldızı figürü gövdesinden kesilmiştir. Yüzü sağ çapraza bakmakta olan figürün iri bir cüsseyle tasvir edilen gövdesini sağ profilden görmekteyiz. Bu bir hayli iri gövde yapısına karşın ileri doğru şahlanmış hissi veren ön bacakların ince ve kısa görüldüğünü söyleyebiliriz. Ayaklarında çift toynak görülmektedir. Uzunca verilen boynuzlar dendanlarla boğum boğum gösterilmiş. Başın üst kısmında tepede birleşen şekilde saçın tüy detayı görülür. Sakin bir yüz ifadesine sahip boğa tasvirinde her iki yöndeki kulakların alt kısımlarında, sırt formunun tamamında, ön sağ baldır üstünde ve döşünde tüyler gösterilmiştir. Çene altındaki sakalı tüy olarak değil, stilize edilerek verilmiştir. Sol kulak içinden dışa doğru siyah (kömür kalem ya da mürekkep dağılmış gibi görünen) bir leke görülmektedir.

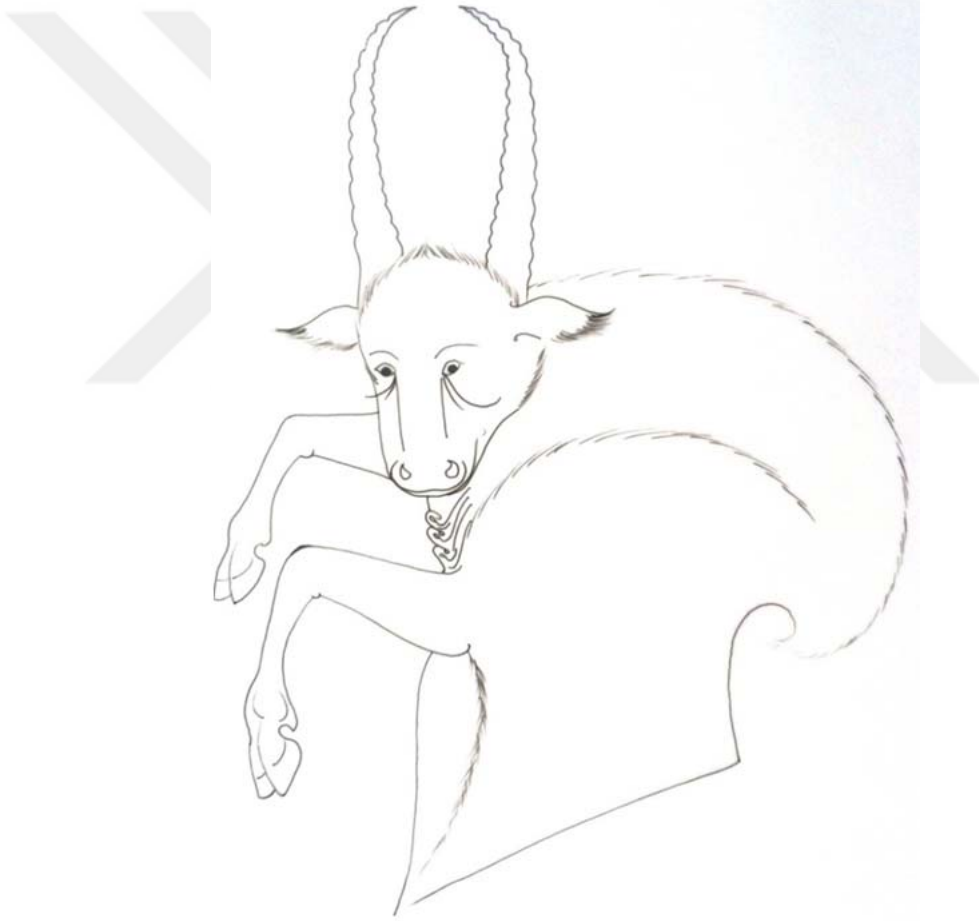

Çizim 31: Sevr: Boğa Burcu, sayfa 47b

48a sayfa Analizi;

48a sayfasında görülen boğa takımyıldızı tasviri boğa burcunu temsil etmektedir. Sayfanın en üstüne bir satır düz yazı ve ucu bu yazıya dayanan üst sağ çaprazdan başlayan bir başka yazı görülür. Bununla birlikte sayfanın sağ dikiş alanına yakın mesafede yukarıdan aşağıya dik olarak yazılmış metin boğa figürünün boynuz hizasından başlayıp kuyruk sokumuna kadar inmektedir. Sayfanın tamamına (4/5 oranında) konumlandırılmış olan figür sayfanın zeminine yukarıdan ve aşağıdan makul boşluklar bırakılıp yan ölçütte izleyicinin soluna (dikişe yönünde) yakın çizildiği görülür. Bu figür bir önceki analizimizde incelediğimiz boğa takımyıldızı figüründen daha iri tasvir edilmiştir. Sayfa sol üst köşesinde Arap rakamlarıyla kırk yedi Latin rakamıyla kırk sekiz olarak numaralandırılmıştır. Figür oldukça sade ve tek çizgiyle anlatılmasına rağmen çizgi kalitesi ve anatomi bilgisi oldukça iyidir. Oturur halde bir

boğanın yarısına kadar gösterildiği boğa takımyıldızı tasviri gövdesinden kesilmiştir. Yüzünü sol çaprazdan gördüğümüz figürün iri bir cüsseyle tasvir edilen gövdesini sol profilden görmekteyiz. Bu bir hayli iri gövde yapısına karşın ileri doğru şahlanmış hissi veren ön bacakların ince ve kısa görüldüğünü söyleyebiliriz. Ayaklarında çift toynak görülmektedir. Uzunca verilen boynuzlar dendanlarla boğum boğum gösterilmiş. Başın üst kısmında tepede birleşen şekilde saçın tüy detayı görülür. Sakin bir yüz ifadesine sahip boğa tasvirinde her iki yöndeki kulakların alt kısımlarında, sırt formunun tamamında ön sol baldır üstünde ve döşünde tüyler gösterilmiştir. Çene altındaki sakalı tüy olarak değil, stilize edilerek verilmiştir.

Çizim 32: Sevr: Boğa Burcu, sayfa 48a

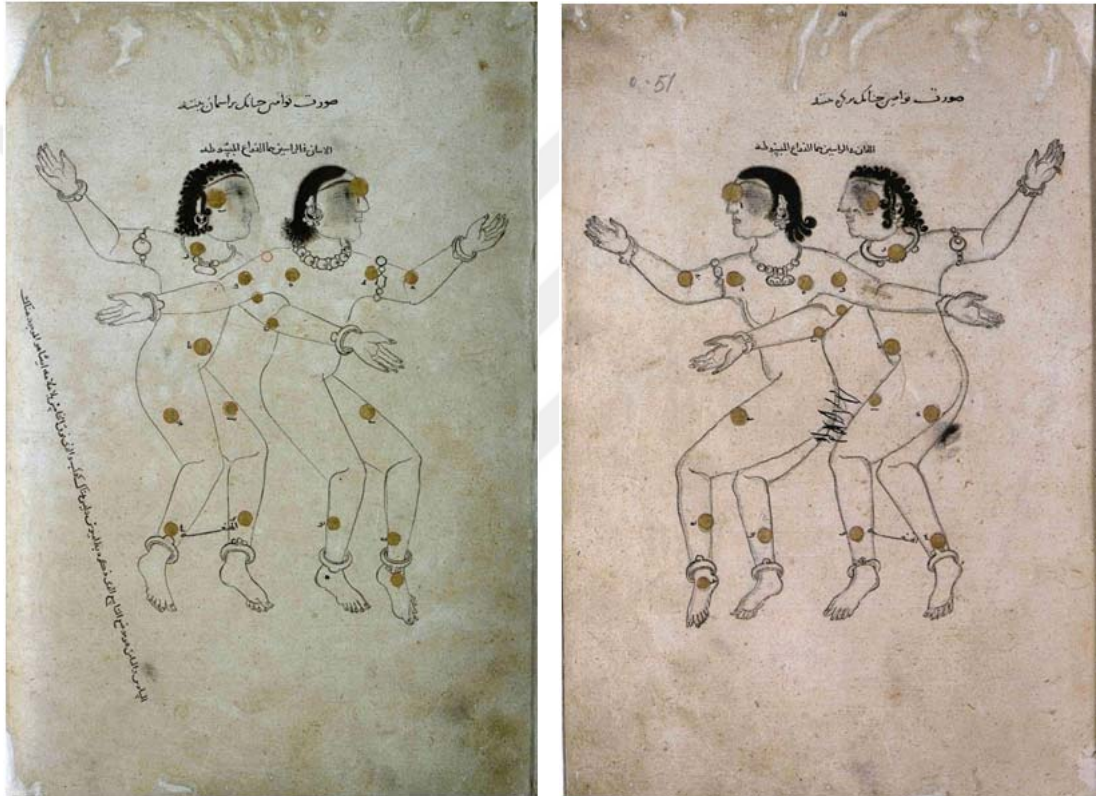
4.20. İkizler Takımyıldızı (İkizler Burcu)

Katalog No : 20

Sayfa No : 51a, 51b

Minyatür Ebat : Sağ 172 x 180 mm., Sol 173 x 180 mm.

Tanım : Tuvameyn: İkizler Burcu

Resim 86: Tuvameyn: İkizler Burcu

51b ve 51a sayfasında bulunan Tuvameyn: İkizler Burcu isimli figürler aynı varakata arkalı önlü sayfalarda bulunmaktadır. İki figürde tam sayfa olarak sayfanın ortasına resmedilmiştir.

İkizler motifi tarih içerisinde sıkça kullanılsa da Anadolu Selçuklu sanatı içerisinde pek de sık görmediğimiz figürlerden biridir. Aslında Anadolu ve çevresi inançları ile mitolojilerinde ikizler motifini sıkça görmekteyiz. Bilinen ilk ikizler Âdem ve Havva'nın çocuklarıdır. Bunlardan ilk doğumda Kabil ile ikizi Klima'dır. Başka bir

söylenceye göre Âdem ve Havva'nın kırk adet ikizleri vardır¹¹⁵. Özellikle Habil ve Kabil ile ilgili minyatürler kitaplarda sıkça geçmektedir. Minyatürlerde gördüğümüz ikiz tiplerini bazen de Kuzey Samilerdeki gibi iki başlı insan olarak tezahür edilir. Burçlar kitabı minyatürlerinde de benzer şekilde tasvir edilmişlerdir. Bunlardan biri burçlar kitabında yer alan bir ağacın altında tek bedenden çıkan iki insan başından oluşan figürdür. Bir diğer yazma ise Aca'ibü'l – Mahlukat ve Garaibü'l- Mevcudda'dır Burada figürlerden biri kadın biri erkek olup tek bedenden çıkan iki insan figürü olarak betimlenmiştir.

Tarih boyunca birçok ünlü ikiz efsanelere konu olmuştur. Bunlardan belki de en çok tanınanlar Roma'nın kuruluş efsanesinde yer alan Romus ve Romulus kardeşlerdir. Mars'ın çocukları olduğu kabul edilen ikizlerden Romus; Roma'nın kurucusu sayılan tanrı oğlu Aineias soyundan Rea Silvia'nın savaş-tanrısı Mars'la birleşmesinden ikiz kardeşi Remus'tur. Kardeşi Remus'ü öldürdükten sonra Capitolium tepesine yerleşmiş. Mitolojiler de yer alan ikizlere verebileceğimiz diğer bir örnek ise Zurva'nın ikiz çocukları Ehrime (kötülüğün kaynağı) ile Hürmüs (iyiliğin kaynağı) kardeşlerdir¹¹⁶.

Yunan mitolojisinde ikizler ile ilgili efsane şöyle anlatılmaktadır: Mitolojinin ünlü ikizlerinden olan Sparta kralı Tyndareos ile Leda'nın çocukları, ikizler Zeus'un kralın karısıyla bir kuğu kılığında girip sevişince iki çift olurlar çocukları, ikizler öteki tanrılardan farklı pek çok özelliğe sahiptir. Kastor ölümlüdür. Çünkü Tyndareos'un oğludur ama Polluks Zeus'un oğludur ve ölümsüzdür. İdas'ı sığırları kaçırmaması hikâyesinde Dioskurlar Apharediteslerle savaşırken Kastor öldürüldüğünde Polluks ikizinden ayrılmayı kabul etmez. Zeus'a ölümsüzlüğü ikisinin arasında paylaşılması için yalvarır. Bu olaydan sonra Dioskurlar bir gün ölür. Bir gün yaşarlar, Dioskurlar ikizler burcunu oluştururlar, yıldızları aynı anda ve birlikte doğar ve birlikte batar. Ve Venüs'ün iki farklı yönünü simgelerler.

İkizler takımı yıldızının Yunan mitolojisindeki bir başka efsanesi de şöyledir:

Dioskuroi Zeusun delikanlıları anlamına gelir. Bu isim ledanın oğulları Kastor ve

¹¹⁵ Metin AND, **Minyatürlerle Osmanlı Mitolojisi**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2007, s.98

¹¹⁶ Fuzuli BAYAT, **Türk Mitolojik Sistemi, Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi**, C I, s.83

Pollydueskes'e verilen addır. Zeus bir gün bir kuğu kılığına girip sevdiği kızı elde etmek için yeryüzüne iner. Burada Ledeyla buluşur. Ondan iki çocuğunun olmasını istediğini söyler. Bu çocukların ölüm acısını hafifleterek insanlara iyilik edeceklerini, acı içinde çırpınan ve can vermek üzere olan gemicilerin yardımına koşan tanrılar olacaklarını söyler. 9 Ay sonra Leda ormanda bir yumurta yumurtlar. Sonrasında yumurtadan birbirine benzer iki çocuk çıkar. Daha sonra kuzenlerden İdas ve Kastor arasında tartışma çıkar. Bir sığır sürüsünün paylaşımı konusunda çıkan tartışmada İdas Kastor'u öldürür. Kardeşinin ölümüne çok üzülen Polluks babası Zeus'a kendisini de öldürmesi için yalvarır. Zeus polluksa acıyarak ömrünün yarısını Kastor'a verir. O günden sonra hiç ayrılmayan kardeşlerin yardıma ihtiyacı olan denizcilere yardım ettiklerine inanılır¹¹⁷.

---

¹¹⁷ Yasemin Örs, **Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**, Özel Konu, Ankara, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, 2001, s. 17-18

Resim 87: Tuvameyn: İkizler Burcu, sayfa 51a

51a Sayfa Analizi;

İkizler burcu takımyıldızı, 51a sayfa düzeninde, tam sayfa olarak tasvir edilmiştir. Profilden görülen çıplak iki figür, kolları açık havada uçar gibi bir duruş sergilemektedir. Öndeki figürün yüzü izleyicinin soluna dönük ve sağ kolu ileri doğru uzatılmış olup başparmağı diğer parmaklarına bitleştirilmemiş, avuç içi yukarı bakmaktadır. Sol kolu ise arkadaki figürün üzerine gelecek şekilde aşağı doğru açık, aynı şekilde başparmak ayrı diğer parmaklar bitişik izleyicinin karşıdan göreceği şekildedir. Sol bacak dizden karnına doğru hafif bir açıyla kaldırılmış yere dik açıyla devam etmektedir. Sol ayak parmakları yere dik bakacak şekilde bükülmüştür. Sağ bacak, sol baktan ayrı ve ayak dışı doğru bükülmüş tabanı görünür. Bu pozisyonda ayak parmaklarının sol ayak gibi görünmesi söz konusudur zaten alttan görüldüğü varsayılırsa tırnakların da bu şekilde görülmesi imkânsızdır. Dolayısıyla sağ ayak anatomisi hangi açıdan düşünürsek düşünelim hatalıdır. Ayakların ya da parmakların yere temas eder şekilde büküm almaması figürlerin havada durduğu hissini desteklemektedir. Zemini siyah mürekkeple doldurularak hacim kazandırılmış saçlar arkaya doğru düz taranmış, ensede münhani formunda, çift tahrir ayrımlarıyla dalgalandırılmıştır. Yüz yapısından kadın olduğunu düşünölebilecek figürün sağ göğsünün de görülmesi bu düşüncemizi kesinleştirmektedir. Halka biçiminde küpesi ucunda motiflidir. Boynunda kalın bir zincire dizili boncuk şeklinde taşlar ve ortasında muska şeklinde üzeri motifli oval bir detay yer alır. Figürün her iki bileğinde ve sağ kolunda birbirinden farklı bileklikler görülürken her iki ayak bileğinde kalın ve takım halinde halhallar vardır. Figürün arkasındaki ikinci figürün sağ kolu öndeki figürün sol kolunun altından, kadının sol göğsünü kapatacak şekilde ileri uzatılmış, baş parmağı ve serçe parmağı hafif aralık diğer üç parmağı bitişik olarak avuç içi karşıdan yukarı dönük verilmiştir. Havaya kaldırılan dizin cinsel uzuvları kapattığı figürlerde, öndeki çıplak figürün görünen göğüs detayı kadın olduğunu anlamamızı sağlarken aynı detayı arkadaki figürde görmememiz onun erkek olduğuna karar vermemizi sağlamaktadır. Erkek figürünün saçları, tepeden itibaren dendanlarla ve çift tahrir tekniğiyle dalgalandırılmış olup faullerin ağız hizasının altında çizildiği ve saçın enseyi kapattığı görülür. Her iki figürün de göz kısımları zaman içinde tahrip olmuştur. Aynı şekilde bu figürün de kulağında dört nokta motifli bir küpe, boynunda gerdanlık kolye, sağ ve sol

bileklerinde münhani motifi detayları olan kalın bilezikler ve sol kolunda inci dizimi taşlarla çevrili ortasında irice bir taş detayı olan başka bir bileklikler görülür. Her iki ayak bileğinde de yine kalın halhallar vardır. Sol bacakların önde olduğu figürlerde belden aşağısı (hatta göbek kısmı da dâhil, göğse kadar) profilden verilmiş olup vücudu (boğazdan itibaren, kollar ve göğüs hizası) karşıdan, başı yine profilden görüyoruz. Bacak duruşlarının içe dönük açısı sağ ve sol kalçayı görebilmemizi sağlar. Bu iki figür arasında kadının kalçasından erkeğin dizine dik inen, figürlerin çizim disipliniyle ve fırça kalınlığıyla tamamen tezat görünen karalama çizgiler görülmektedir. Bu çizgilerin gelişigüzel ve kontrolsüz bir elden çıktığı barizdir. Ayrıca figürlerin kömür kalem eskiz çalışmaları da bu sayfada görülmektedir.

Çizim 33: Tuvameyn: İkizler Burcu, sayfa 51a

51b Sayfa Analizi;

51b sayfa düzeninde ikizler burcunu yine tam sayfaya konumlandırılmış olarak görüyoruz. İzleyiciye göre sayfanın sağına dönük figürler, sayfa 51a düzeninde incelediğimiz figürle müsemma (aynalama) tekniğine göre yansımasının alındığını düşündürse de detaylı baktığımızda bunun böyle olmadığını görebiliriz. Başlarından bellerine kadar bir aynalama özelliği taşıyan figürlerin, bacaklarının duruş şekilleriyle ikiziyle aynalama tekniğine uymamaktadır. Öndeki figürün sol bacağı önde, ayağı başparmağıyla yere basar pozisyonundadır. Sağ bacakların duruş açısından dolayı cinsel uzuvları belli olmayan figürlerde bu defa öndeki figürün göğüs hareketini de görmemekteyiz ve bu bizim figürlerin cinsiyetlerini belirlememizi güçleştirmekle birlikte erkek olduklarını söyleyebiliriz. (cinsel uzuvlarını bacak pozisyonlarından dolayı göremediğimizi düşünürsek, karşı açıdan görülmesi gereken göğüs detaylarının olmaması erkek oldukları kanaatimizi destekler)...

Çizim 34: Tuvameyn: İkizler Burcu, sayfa 51b

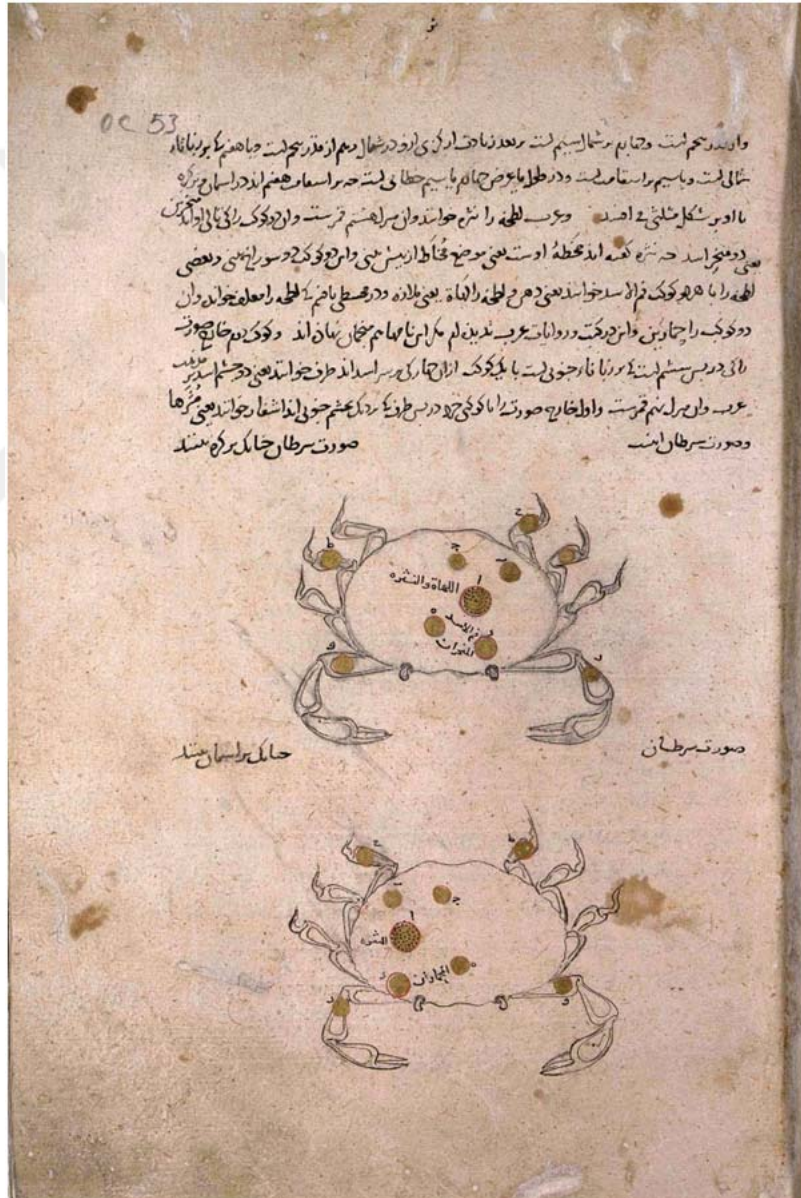
4.21. Yengeç Takımyıldızı (Yengeç Burcu)

Katalog No : 21

Sayfa No : 53a

Minyatür Ebat : 145 x 85 mm.

Tanım : Sertan: Yengeç Burcu

Resim 89: Sertan: Yengeç Burcu

Eserin 53a sayfasında bulunan Sertan: Yengeç Burcu isimli figürler aynı sayfada bulunmaktadır. Figürler alt alta yarım sayfaya yerleştirilerek resmedilmiştir.

Mitolojik öyküsü kesin olarak belli değildir. Bununla birlikte genel olarak kabul gören öyküye göre Herkül'ü taciz eden bir yengeçtir. Herkül tanrılar tanrısı Zeus'un oğludur. Ama gerçek annesi, Zeus'un eşi tanrıça Hera değil, bir ölümlü olan Alkmene'dir. Alkmene ile aldatılan tanrıça Hera, Herkül'den nefret eder. Herkül kral Eurystheus'a hizmet ederken, çok başlı bir yılan olan Hydra'yı (Su yılanı) öldürmekle görevlendirilir.

Eurystheus, Argos kralı Stenelos'un oğlu ve Perseus'un torunudur. Zeus Herkül'ü doğurması için Alkmene'yi hamile bıraktığında, Perseus'un ilk torununun krallık sahibi olacağını söyler. Perseus'un doğacak ilk torununun Herkül olacağını bilen Hera olaya el koyarak, Herkül'den sonra doğması gereken Perseus'un torunlarından Eurystheus'un zamanından önce doğmasını sağlar. Hera'nın sayesinde, Herkül'den önce doğan Eurystheus krallığı alır. Hydra, Herkül'den öç almak üzere Hera tarafından yetiştirilmiştir. Hydra tüm yaratıkları titretecek kadar korkunç bir bataklık canavarıydı. Kerberos, Khimaira, Phiks gibi canavarların kızkardeşidir. Hesiodos, Hydra'nın annesi Ekhidna'dan uzun uzun söz eder. Bu korkunç yaratığın annesi Kallirhoe ve babası Khrysaar olup her ikisi de Pantos ile Gaia'nın soyundandır¹¹⁸.

---

¹¹⁸ Yasemin ÖRS, “**Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s.10

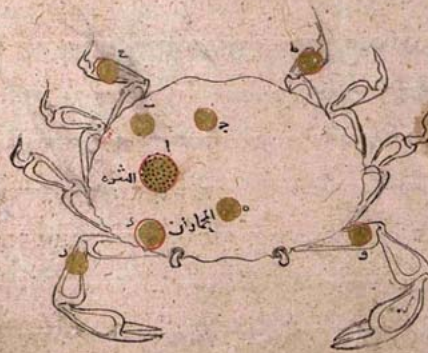
53

وارید رحمت و قیام بر شالیستیم لسته بر بعد زماجت ارکی اردو در شمال دم از مذبح است و با هم یک بر زبانان
شالی است و با سیم بر اسفام است و در طول ما عرض جهان با سیم خطای است چه بر اسفام هم از در اسان و بر که
ما او بر شکل مثلثی است و در طه را نیز خوانند و ان بر لسته فرست و ان دو کوه را یکی تا اول کوه
یعنی دو میخ است که در طه اند عطفه اوست یعنی موضع حفاظ از بیس منی و ان دو کوه در سورانی یعنی بعضی
طه را با هلو کوه نام است خوانند یعنی در طه و الهامه یعنی طایفه در محطی با هم یک طه را معنی خوانند و ان
دو کوه را حمارین و ان در کتب در و انات عرب ندیند لم کل ان نامهم بخان نماز اند و کوه دم خارج و در
راکی در پس سیم است یا بر زبانان جنوبی است با یک کوه از ان حمار کی بر سر اسفام از طرف خوانند یعنی در چشم اسفام
عرب و ان بر لسته فرست و اول خارج صورت را ما کوهی در طرف بر کوه چشم جنوبی از اشعار خوانند یعنی در کوهها
و صورت سرطان است

حامل بر اسفام است

صورت سرطان

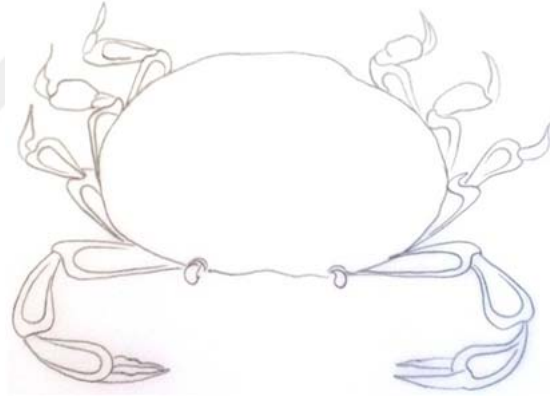

Resim 90: Sertan: Yengeç Burcu, sayfa 53a

53a Sayfa Analizi;

53a sayfasında Sertan (Yengeç) Takım Yıldızı figürü bulunmaktadır. Bu takımyıldızı Yengeç burcunu tasvir eder. Dokuz satır metin ile başlayan sayfada yengeç burcu tasvirinin (yer ve gök) görüntüsü yer almaktadır. İlk görüntüde bu burcun görüntüsü görülmektedir. Sayfanın 2/3 ünde görülen figürlerin her biri sayfa konumlandırmasında 1/3 alanda çizilmiştir. Sayfa sol üst köşesinde Arapça rakamla elli iki Latin rakamıyla elli üç olarak numaralandırılmıştır. Sayfa düzeninde baş aşağı yönde verilmiş olan figürü kuşbakışı tepeden görmekteyiz. Bu çizimin zemininde yengeç takımyıldızı figürünün eskizi dağılmış tonlarda siyah kalem lekeleri ve çizgileri görülmektedir. Yatay formda bir elipsi andıran ana vücuttan çıkan üç sağda, üç solda ayakları ve bir sağ bir sol önde iri kısıkaçlı kolları yer alır. Ayakları geriye doğru bir hareketle kıvrılmış, uçları sivrilerek bitmektedir. Ön kısıkaçlarında ise sol kısıkaç açık, sağ kısıkaç kapalı tasvir edilmiştir. Vücudunun ön orta bölümünde gözleri yer alır.

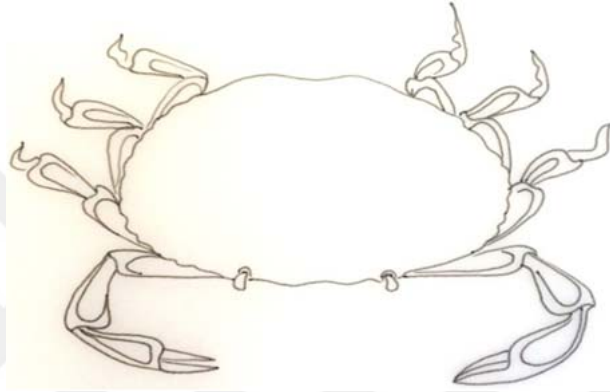

Çizim 35: Sertan: Yengeç Burcu, sayfa 53a, ilk motif

53a (Alttaki Figür İçin) Sayfa Analizi;

53b sayfasında Sertan (Yengeç) Takım Yıldızı figürü bulunmaktadır. Bu takımyıldızı Yengeç burcunu tasvir eder. Dokuz satır metin ile başlayan sayfada yengeç burcu tasvirinin (yer ve gök) görüntüsü yer almaktadır. İkinci görüntüde bu burcun görüntüsü görülmektedir. Figür özellikleri ikiziyle aynıdır.

Çizim 36: Sertan: Yengeç Burcu, sayfa 53a, alttaki motif

4.22. Aslan Takımı Yıldızı (Aslan Burcu)

Katalog No : 22

Sayfa No : 55a

Minyatür Ebat : 125 x 191 mm.

Tanım : Esed: Aslan Burcu

Resim 91: Esed: Aslan Burcu

Aslan genel anlamda güç ve yüreklilik sembolü olarak kullanılmıştır. Mitolojik birçok hayvanın içinde en güçlüsüdür. Arapların, Farsların şir dedikleri yırtıcı hayvanın Türkçe adı olan Arslan, Türk resmi unvanları arasına (titulature), Türk mitolojisine girmiş ve bazı Türk-İslam devletlerinde hukuki bir timsal ve bir remiz olarak da kullanılmıştır¹¹⁹.

¹¹⁹ Aslan: İslam Ansiklopedisi, C I, T.D.V. Yayınları, s.598

Türklerde aslan motifinin kullanılışı Hun dönemine kadar inmekle birlikte özellikle Pazırık kurganlarından çıkarılan keçeler ve birçok obje üzerinde görülen hayvan mücadele sahnelerinde yer alan aslan figürleri erken devirlerden beri Türkler arasında kullanıldığını göstermektedir. Hayvan mücadele sahnelerinde kazanan hayvan olmasından dolayı zafer, iyinin kötüyü yenmesi kuvvet sembolü olarak değerlendirilmiştir¹²⁰.

Aslan, Yunanistan'ın Nemea bölgesinde dehşet salan, korkunç bir hayvandır. Herkül, bu korkunç aslanla karşılaştığında, bütün oklarını hayvana fırlatır. Hayvanın derisi o kadar serttir ki, oklar parçalanır ama hayvana hiçbir şey olmuş. Oklarının işe yaramamasına sinirlenen Herkül, eline topuzunu alıp, naralar atarak aslanı takip etmeye başlar. Aslan bu gözü pek kahramandan korkarak iki kapısı olan bir mağaraya sığınır. Durumu anlayan Herkül, mağaranın bir kapısını kayalarla tıkayıp, diğerinden içeri girer. Aslan onu görünce yelelerini kabartarak üzerine atlar. Herkül elindeki topuzu aslanın kafasına vurur. Vuruşun şiddetinden topuz kırılır ama aslan yalnızca sersemler. Sonra boğuşmaya başlarlar. Herkül, aslanı boğmayı başarır. Derisini yüzer ve hiçbir okun delemmediği bu deriyi giyer ve zırh olarak kullanır.

Aslan eski çağlarda gücün sembolüydü. M.Ö. 3000'li yıllara ait heykelerde, krallar, yanlarında şaha kalkmış bir aslanla betimlenirmiş. Bu çağlarda, önceki kutsal sembol olan Boğa yerine Aslan kullanılmaya başlanır.

---

¹²⁰ Mehmet ÖZKARTAL, "Türk Destanlarında Hayvan Sembolizmine Genel Bir Bakış (Dede Korkut Kitabı'ndan Örnekler)", Milli Folklor, Yıl. 24, Sayı 94, 2012, s.66

Resim 92: Esed: Aslan Burcu, sayfa 55a

55a Sayfa Analizi;

55a sayfasında ½ oranında sayfanın eninde tam olarak gördüğümüz figür üstten ve alttan ortalanmıştır. Sayfanın üstünde tek satır metin görülür. Sayfanın sol üstünde Arap rakamıyla elli dört, Latin rakamıyla elli beş olarak numaralandırılmıştır. Figür, tüy taramaları ve kıvrımlı çizim hareketleriyle zenginleştirilmiştir. Başıyla orantıladığımızda gövdesi kısa kalan aslanın arka bacaklarından güç alır vaziyette ileriye doğru sıçrama anında olduğu görülür. Sağ profilden gördüğümüz aslanın yönü sayfanın dışına dönüktür. Ağız açık, üstte iki altta bir sivri dişi mevcuttur. Pençelerinde üç parmağı ve sert keskin tırnakları görülürken ayağın dibinde parmaklardan ayrı bir tırnak daha görülür. Başından sırtına doğru yelesi dalgalı tarama hareketleriyle verilmiş olup çenesinde, göğsünde, bacaklarında, butunda ve kuyruk ucunda yine taramalar yer alır. Sağ arka bacak butundan paftalanıp ucu tarama yapılmış içerisinde ise noktalama görülmektedir.

Çizim 37: Esed: Aslan Burcu, sayfa 55a

olarak açıklayanlar da vardır. Hesiodos'a göre Kronos'la Rheia'nın kızıdır. Demeter ekinlerin ve özellikle buğdayı simgeler.

Demeter efsanelerde kızı Persephone'den ayrılmaz. Kimi zaman "Kore" (genç kız) adıyla anılan Persephone ve annesine "iki tanrıça" denir. Masala göre Persephone bir gün oyun arkadaşlarıyla (Okeanos'un kızları) birlikte çayırda çiçek toplarken birden bire yer yarılmış, yer altı tanrısı Hades şarıyla (bir çift atın çektiği, bir çeşit araba) dışarı çıkmış. Persephone'yi kaptığı gibi ortalıktan kaybolmuş. Ümitsizlikten ne yapacağını bilemeyen Demeter, kızını bulabilmek için tüm yeryüzünü dolaşır. Herşeyi gören tanrı Helios (Güneş tanrısı; genç, güzel, kuvvetli ve sarı saçlı bir delikanlı olarak tasvir edilir) Kore'nin yerini söylemiş. Bunun üzerine Demeter Olympos'tan kaçmış, yüreği sızlayarak ıssız bir yere çekilmiş. Demeter'in küsmesiyle toprağın bereketi kalmamış, ekinler bitmez, buğday başakları büyümez olmuş. İnsanlar kıtlık tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlar. Zeus, Demeter ve Hades'in arasını düzeltmeye çalışmış fakat başarılı olamamıştır. Bu arada Hades, Kore'ye büyülu nar yedirmiş. Büyülu narı yiyen Persephone yeraltı tanrısına bağlanmış, Zeus'un tüm çağrılarına rağmen yeraltı ülkesinde kalmaya devam etmiş. Tüm çabalarının boşa gittiğini gören Zeus bu işi bir kurala bağlamayı kafasına koymuş. Zeus Persephone'nin yılın üçte ikisini yani buğday başaklarının çiçek açma ve ürün verme zamanını yer üstünde annesi Demeter'in yanında, kalan üçte birini yani kışı Hades'in yanında yeraltında geçireceğini söyler. Böylelikle toprağa yeniden bereket gelir¹²¹.

---

¹²¹ Yasemin ÖRS, "Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri", Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s. 16

کمالا و سرهم باشد و پنداری ای چاه باشد عفر کونید و چاه را پی برز او سرخته باشد کونید
عفر از همه از حکامات و دروایه ای اجاب افواست و صورت عذرا اینست
صورت عذرا حاکم سر کج بیند

Resim 94: Azra: Başak Burcu, sayfa 57b

Resim 95: Azra: Başak Burcu, sayfa 58a

57b Sayfa Analizi;

57b sayfasındaki Başak burcu takımyıldızı ayakları sayfanın zeminine basar şekilde yerleştirilmiştir. Üzerinde önü soldan sağa doğru kapatılışıyla (kıyafetlerin genelde sağdan sola kapatıldıklarını görmüştük) “v” yaka oluşturmuş bir üst elbise içinde bileklerine kadar dar bir içlik görülür. Belden ince kemerle ayrılan elbise diz kapağının altına kadar uzanan önden yırtmaçlı epeyce geniş bir etekle tamamlanır. Ay gibi yüzü, yay gibi kaşları, çekik gözleri ve minicik dudaklarıyla klasik Selçuklu insanı yüzüyle tasvir edilmiştir. Ortadan ikiye ayrılmış saçları uçlarından dendanlı görülmekte, kulağının üzerinden üç kıvrımlı bukleler dökülmektedir. Başında zemini ince bir arasuyu detayıyla işlenmiş ortasında çiçeği olan tacın tepe noktası rumi motifini andıran bir motifle tamamlamıştır. Her iki kulağında da kulağa bir halkayla takılı olan büyük bir halkayla tezyin edilmiş ve ona yine halkalarla tutturulmuş sarkan üç detay görülmekte. Boynunda küpelerindeki desenlerle takım oluşturan yine detaylı bir desenle işlenmiş kolyesi vardır. Her iki bileğinde de ortalarında daire deseni olan kalın halka bilezikler yer almakta. Karşıdan gördüğümüz figür, kısa boylu ve basenleri geniş tasvir edilmiş olup sağ kolu vücudun içine girmiş görünmektedir. Sol kolda aynı şekilde vücuda bitişik çizilmiş dirsekte aşağı çapraz uzatılmıştır. Sağ elin parmakları (ki sağ kol engelli bir görüntüye sahiptir) başparmak ve işaret parmağı bitleştirilmiş diğer parmakları içe bükülmüştür. Sol el kolun uzandığı doğrudan aşağı doğru düz tutulmuş parmakların tamamı birbirine bitişik görülür. Perspektiften gördüğümüz ayakların parmaklarına baktığımızda her ikisi de sol ayak olarak çizilmiş olduğunu görürüz. Figürün sırtında, her iki yanında neredeyse tamamen detaysız diyebileceğimiz melek kanatlar yer alır. Kanatlar iki bölmenin ardından basitçe çizilmiş kanat uçlarıyla bitirilmiştir. Bu figür, genel olarak incelediğimiz diğer insan figürlerden, hem anatomi anlamında bozukluğuyla hem de çizim kalitesindeki düşüşle dikkatimizi çekmektedir. Etek boyunca yere paralel üç eşit dilimde çizgiler görülür.

Resim 96: Başlık detay

Resim 97: Kulak ve boyun takı detay

Çizim 38: Azra: Başak Burcu, sayfa 57b

58a Sayfa Analizi;

58a sayfasında siyah mürekkeple çizgisel çalışılmış figürün altında başak burcu takımı yıldızının eskiz çizimi görülmekte. Bu figürün yüzü izleyicinin sağına dönük olup duruş olarak 58a figürüne neredeyse tamamen benzemektedir. Figür yine klasik Selçuklu yüz tipiyle karşımıza çıkmaktadır. Ortadan ikiye ayrılıp kulak üstünden üç lüle bırakılmış, zemini siyah mürekkep doldurularak hacim kazandırılmıştır. Başlığı (tacı) 58a yansımasıyla aynı formda olmasına rağmen daha sade ve detaylandırılmamıştır. Bir halka ile sağ kulağına takılı küpesi üzüm salkımını andırır. Sol küpesi görülmemektedir. Kanatları aynı şekilde iki paftanın ardından uçlarında olabildiğince sade kanat uçlarıyla tamamlanmış. Üst kıyafeti “v” yaka olarak görülmektedir. Yansıması olan 58a'daki kıyafet dökümleri ve kıvrımları dahi bu figürde bir hayli sadeleştirilmiştir. Bu figürde de yere paralel eteğin üzerinde eşit üç parçayla çizgi görülür.

Resim 98: Başlık detay

Çizim 39: Azra: Başak Burcu, sayfa 58a

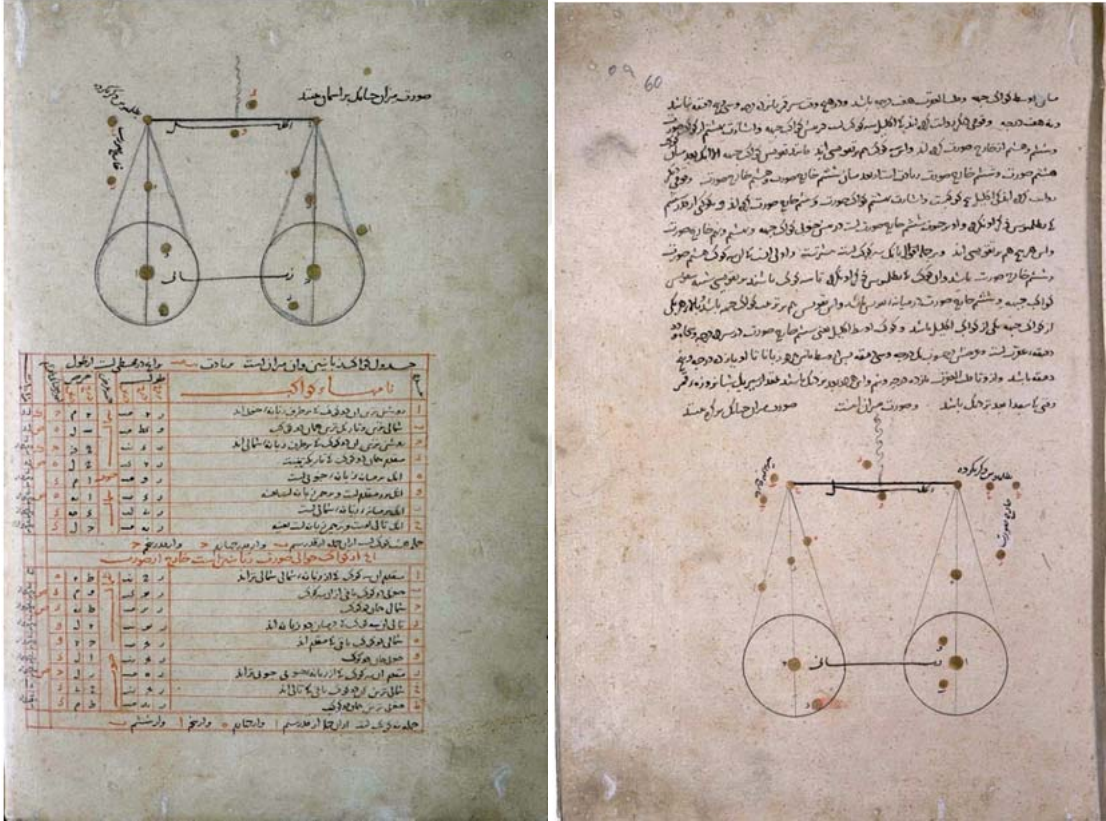
4.24. Terazi Takımyıldızı (Terazi Burcu)

Katalog No : 24

Sayfa No : 60a, 60b

Minyatür Ebat : Sağ 114 x 99 mm., Sol 100 x 99 mm.

Tanım : Mizan: Terazi Burcu

Resim 99: Mizan: Terazi Burcu

60b ve 60a sayfasında bulunan Mizan: Terazi Burcu isimli figürler aynı varaklarda üzerinde arkalı önlü sayfalarda bulunmaktadır. 60a sayfanın alt kısmında yarım sayfa kadar, 60b figürü ise sayfanın üst kısmında yarım sayfa kadar resmedilmiştir.

Denge anlamına gelmektedir. Zodyak (Burçlar) kuşağı 4000 yıl önce başlangıç aşamasındayken, Güneş sonbahar dönencesindeyken (21 Eylül) bu takımyıldızındaydı. Bu dönemde gün ve gece süresi birbirine eşittir. Eşitliğin bir sembolü olan bu takımyıldız, pek çok ortadoğu kültüründe adaletin sembolü olmuştur. Baş tanrı Zeus ile

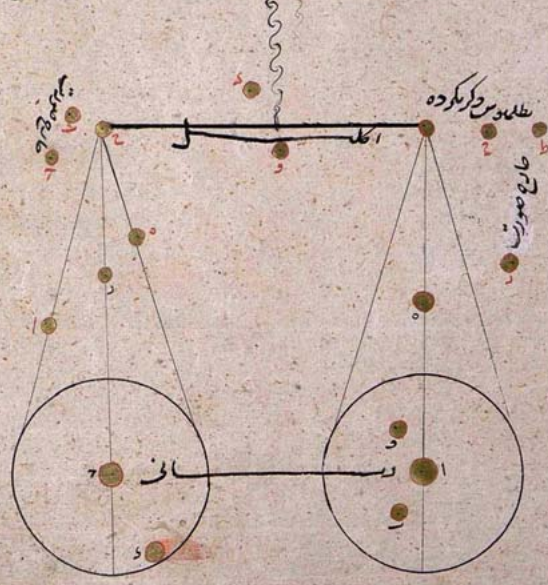
adalet tanrıçası Themis'in kızı olan Astrea (Dike) hak ve adaleti simgeler. Astrea, insanların sözlerinde, hareketlerinde doğruluktan ayrılmamalarını sağlamaya çalışır. Bu tanrıçanın sadece öğüt vermekle yetindiği ve harekete geçirmekten aciz olduğu söylenir. Fazilet ve adalet ilham eden Astrea, insanların mutlu yaşadığı dönemlerde onların arasında yaşardı. Ahlaksızlık ve kötülükler artınca gökyüzüne çıktı ve yıldızlar arasına yerleşti. İnsanlar öldükten sonra onları yıldızlar arasında yargılayan tanrıçadır. Astrea'nın heykellerinde sadece bir baş vardır. Bununla insanların yalnız başla idare edilebilecekleri anlatılmak istenmektedir. Düşünce, öğüt ve sözler baştan çıkmaktadır¹²².

---

¹²² Yasemin ÖRS, “**Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s.21

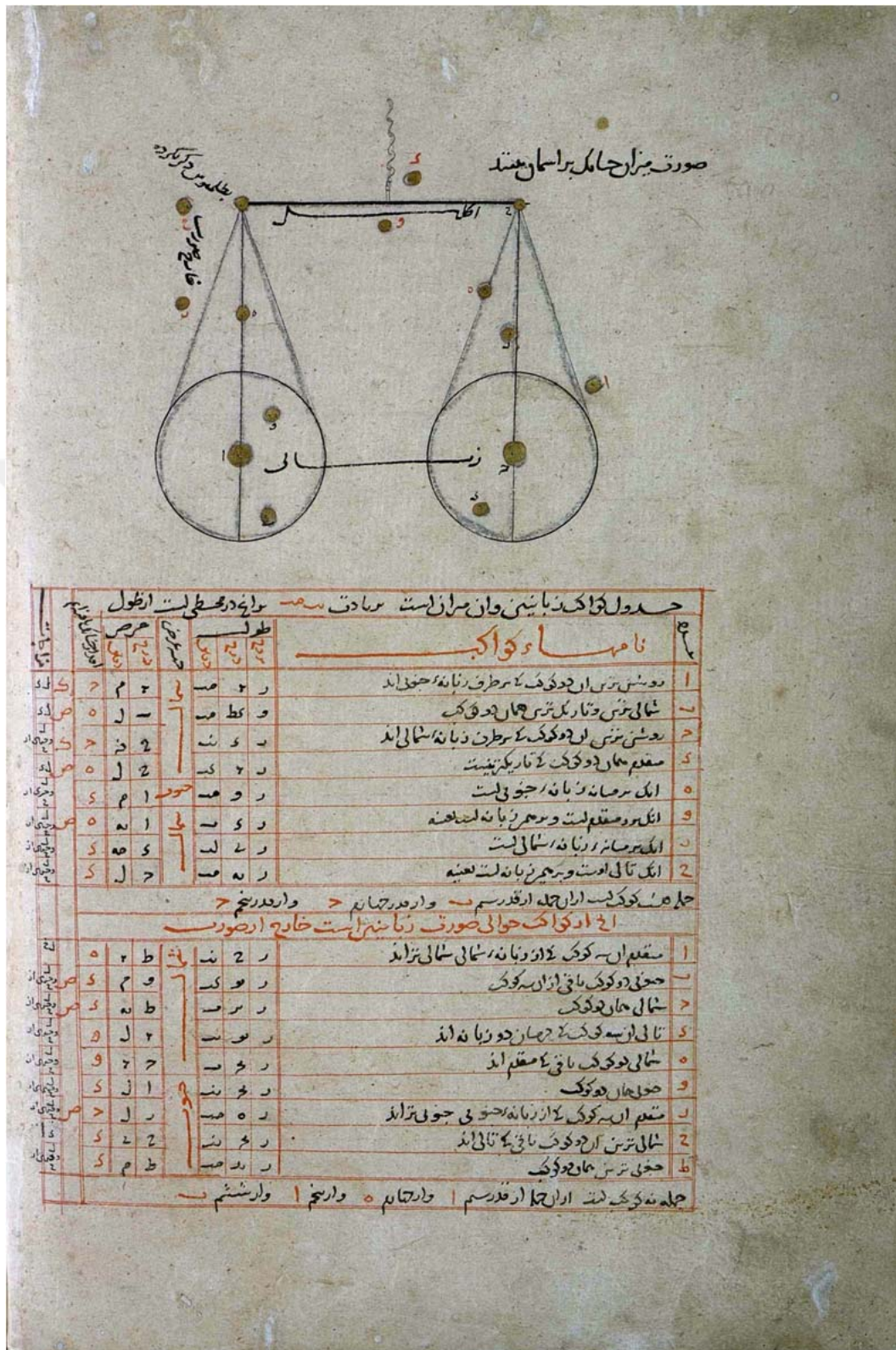

میان اوسط کوکب جنبه و خط العطف هفت درجه باشد و در هر وقت سترق را بر آن درجه وسیع در حقیقت باشد
 در هفت درجه و وقتی در آن روایت آن اندک لایزال است کوکب است در سترق کوکب جنبه و انشای است هشتم از کوکب صورت
 و نهم از خارج صورت که اندک است و این کوکب هم بر تقویمی است مانند تقویمی کوکب جنبه الا که بعد از آن
 هشتم صورت و نهم خارج صورت را در آن است از بعد از آن ششم خارج صورت و نهم خارج صورت و وقتی که
 روایت که اندک لایزال است کوکب است و انشای است هشتم کوکب صورت و نهم خارج صورت که اندک است و وقتی که در ششم
 لایزال است کوکب است و در صورت ششم خارج صورت است در سترق کوکب جنبه و نهم خارج صورت
 و این هم بر تقویمی است و در جداول آن یک سترق است سترق است و اولی از آن کوکب هم صورت
 و نهم خارج صورت مانند این کوکب لایزال است که تا سه کوکب مانند بر تقویمی شده تقویمی
 کوکب جنبه و نهم خارج صورت در میان تقویمی است و این تقویمی هم بر تقویمی کوکب جنبه باشد از هر یک
 از کوکب جنبه یکی از کوکب لایزال باشد و کوکب اوسط لایزال یعنی سیم خارج صورت در هر درجه و یک
 دقیقه و عورت است و عرضی صورت یک درجه وسیع دقیقه سترق وسط است از زبان تا او با زده درجه و یک
 دقیقه باشد و از قاطع العطف نازده درجه و نهم و این در جدول است که باشد مقدار سترق یک شانزده و نهم
 وقتی با سجد بعد از آن باشد و صورت میزان است صورت میزان حاصل بر آن عمده

Resim 100: Mizan: Terazi Burcu, sayfa 60a

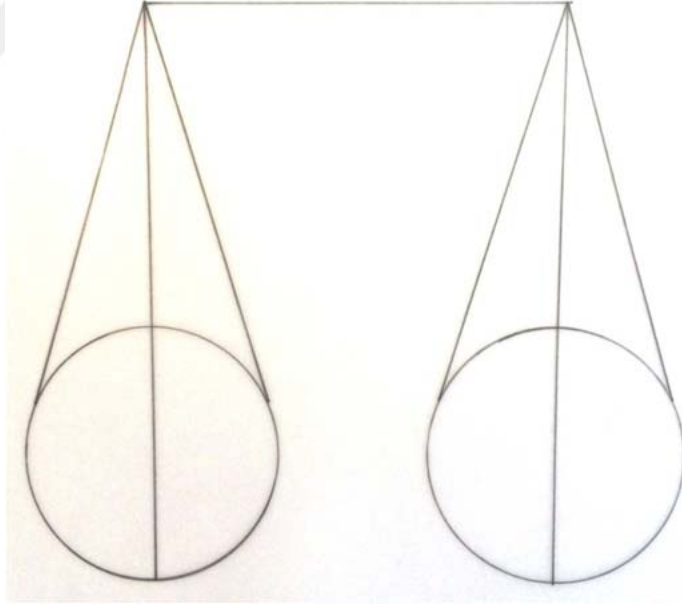
Resim 101: Mizan: Terazi Burcu, sayfa 60b

60b Sayfa Analizi;

60b sayfasının sonunda konumlandırılmış şekilde görülen terazi (Mizan) takımyıldızı figürü sayfanın $\frac{1}{2}$ si oranındadır.

Sayfa sol üst köşesinde Arap rakamıyla elli dokuz Latin rakamıyla altmış olarak numaralandırıldığı görülür. Sade ve çizgisel bir şekilde sayfada yer alan terazi takımyıldızı tasvirinin olduğu sayfada sadece figürün üstünde on üç satır metin görülmektedir.

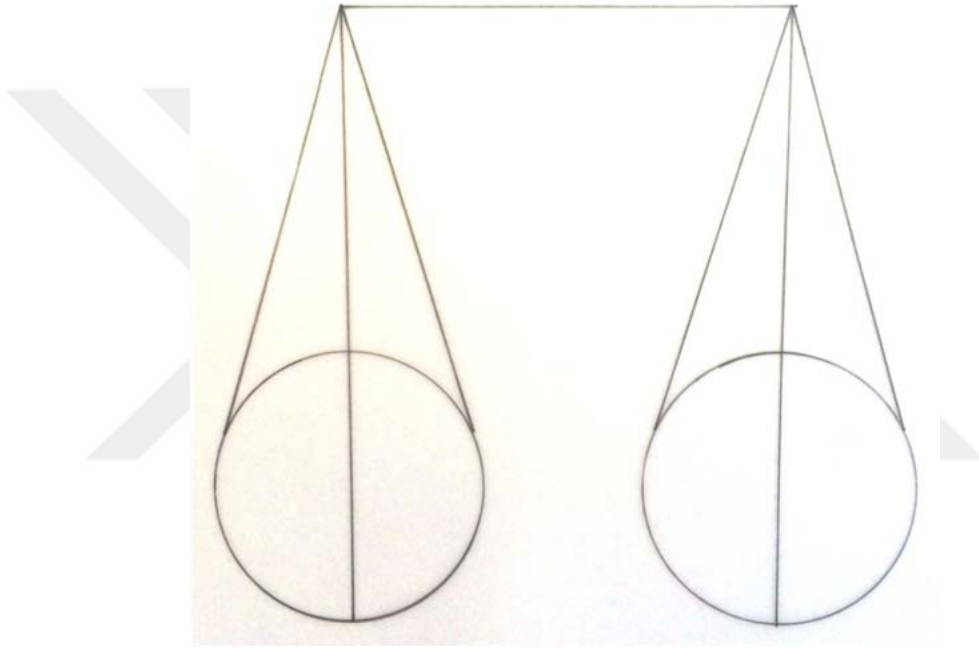
Terazinin dengeli kısmı karşıdan görülmüş olup aşağı sarkaçlı küfeleri tam daire şeklinde üstten (kuşbakışı) görülerek aynı anda iki cepheden görünüşü birleştirilip, stilize edilerek yorumlanmıştır. Tamamen simetrik ve dengede verilen terazi üstten kıvrımlı çizgilerle asılıdır. Fazla detaya girmeden son derece şematik olarak ama kaliteli bir çizgisellikle verilmiştir. Terazinin denge çizgisi daha koyu çizilmiştir.

Çizim 40: Terazi (Mizan) Takımyıldızı

60b Sayfa Analizi;

60b sayfasının başında konumlandırılmış şekilde görülen terazi (Mizan) takımyıldızı figürü sayfanın 2/5 'i oranındadır. Sayfada numaralandırma görülmeyip karşı varağının sol üst köşesinde Arap rakamıyla altmış Latin rakamıyla altmış bir olarak numaralandırıldığı görülür. Sade ve çizgisel bir şekilde sayfada yer alan terazi takımyıldızı tasvirinin olduğu sayfada figürün altında yirmi iki satırlı bir şablon metni görülmektedir. Figür özellikleri ikiziyle aynıdır.

Çizim 41: Terazi (Mizan) Takımyıldızı

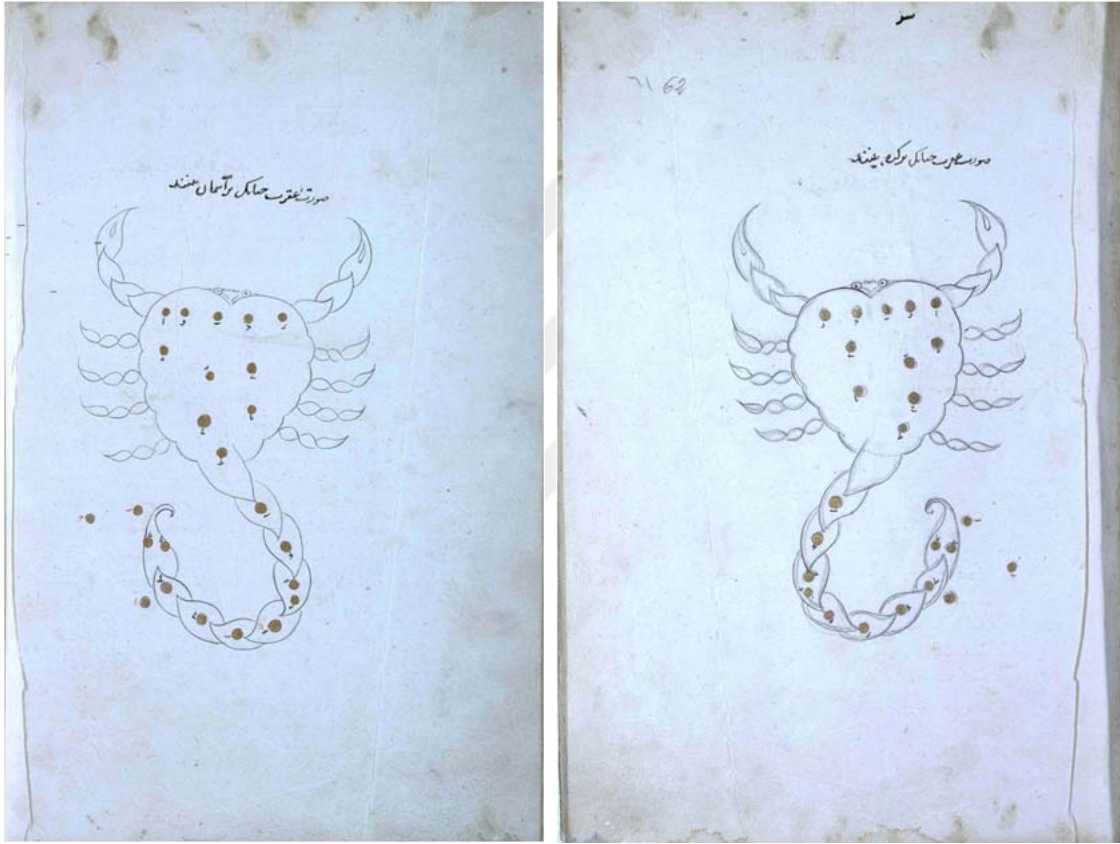
4.25. Akrep Takımyıldızı (Akrep Burcu)

Katalog No : 25

Sayfa No : 62b, 62a

Minyatür Ebat : Sağ 160 x 107 mm., Sol 160 x 106 mm.

Tanım : Akreb: Akrep Burcu

Resim 102: Akreb: Akrep Burcu

62b ve 62a sayfasında bulunan Akreb: Akrep Burcu isimli figürler aynı varak üzerinde arkalı önlü sayfalarda bulunmaktadır. İki figürde tam sayfa olarak sayfanın orta kısmına resmedilmiştir.

Scorpius (Akrep), tulum üzerinde Orion (Avcı) takımyıldızı ile tam zıt yönde bulunur. Biri doğarken diğeri batmaktadır. Orion, deniz tanrısı Poseidon'un ölümlü bir kadından

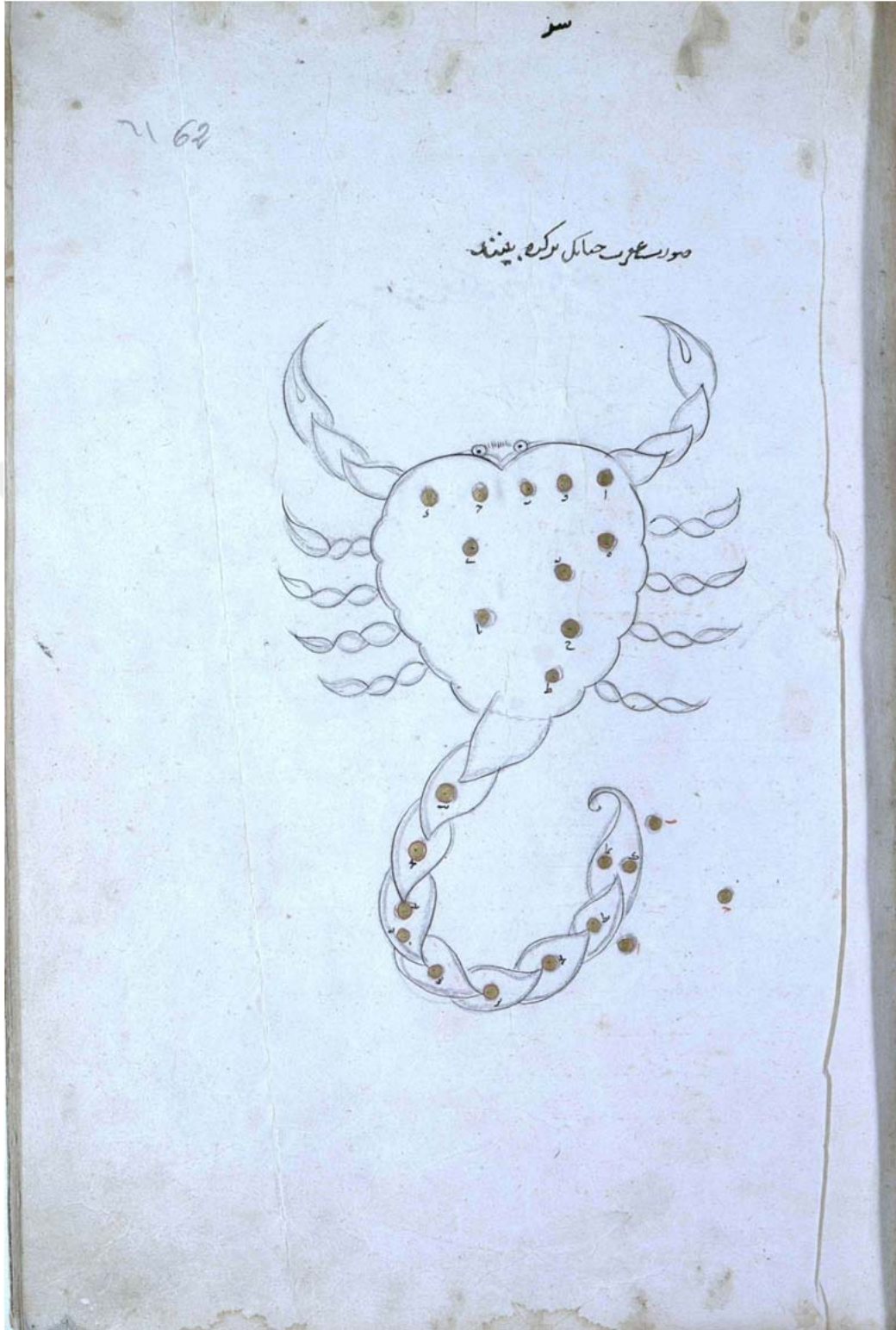
olan oğludur. Orion çok güçlü bir avcıdır. Ancak, normal insanlar gibi o da ölümlüdür. Orion'a ölümü getiren Scorpius(Akrep) olmuştur.

Bir masala göre Orion, av tanrıçası Artemis'e âşıktır ve tanrıçayı sürekli rahatsız etmektedir. Tanrıça Artemis'i zorla elde etmeye çalışmıştır. Başka bir öyküye göre ise Orion'un kusursuz av yeteneği onun başını derde sokmuştur. Orion bu yeteneğiyle çok fazla övünür ve yeryüzündeki tüm hayvanları avlayarak öldürebileceğini söyler. Orion'nun bu kadar ileri gitmesi tanrıça Artemis'i kızdırır. Bazı mitolojik metinlerde ise Orion'un kibirli davranışlarına tepki gösteren tanrıçanın, yer tanrıçası Gaia olduğu söylenmektedir. Tanrıça Artemis Orion'u davranışlarından dolayı cezalandırmak amacıyla bir akrep gönderir. Akrep görevini başarıyla yapar ve Orion'u öldürür. Daha sonra iki ezeli düşman, Scorpius ve Orion, gökyüzünde birbirlerine zıt konumlarda yerlerini almışlardır.

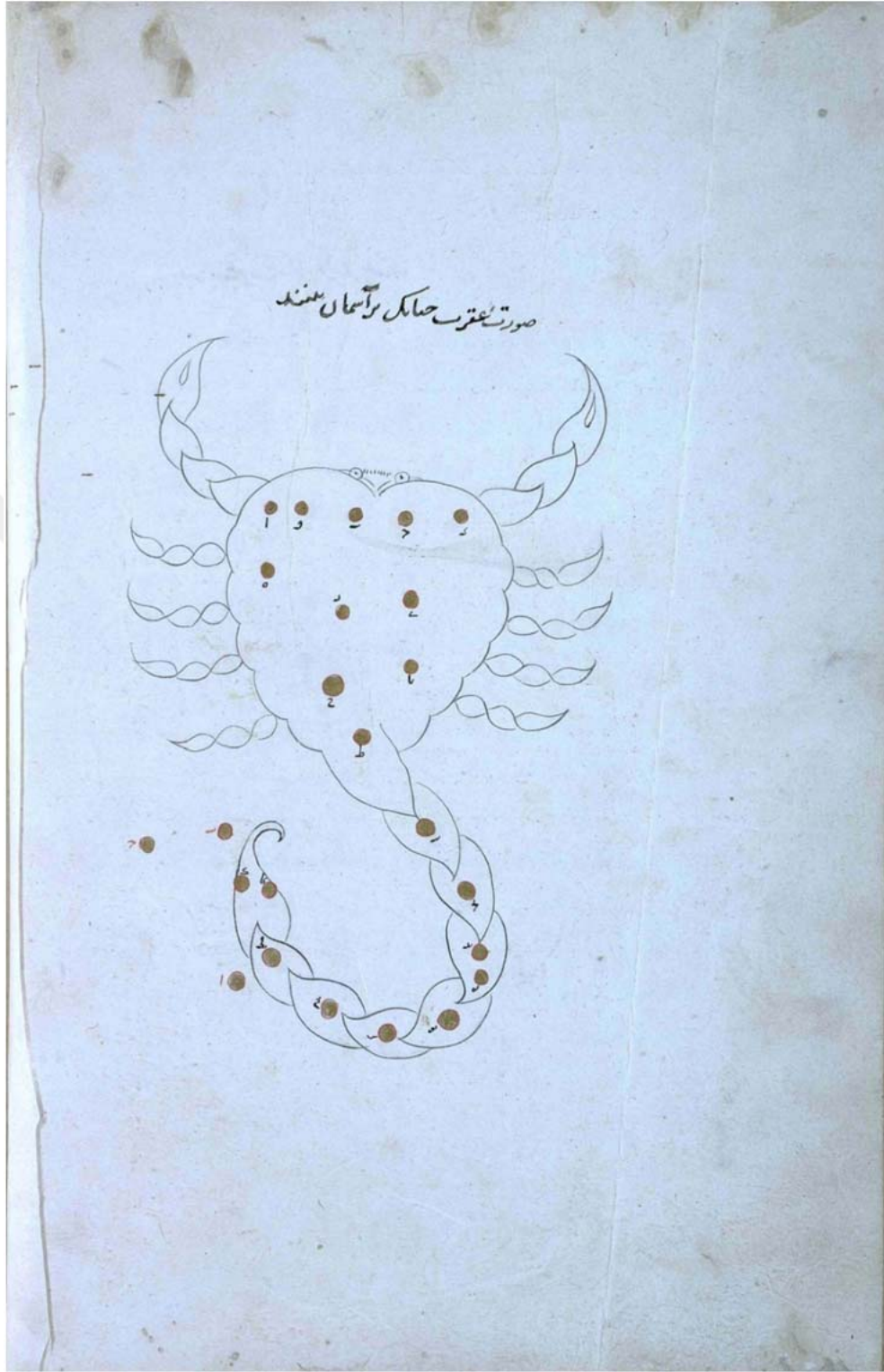
Aslında masal burada bitmez. Ophiuchus (bkz. Ophiuchus) iyileştirme yeteneğini kullanarak Orion'u tekrar hayata döndürmüştür. Gökyüzünde Ophiuchus, akrebi topuklarının altında ezerken görünür. Akrep, Ophiuchus'un ayağının altında batarken, Orion'un gökyüzünde tekrar doğmaya başladığına inanılır¹²³.

---

¹²³ Yasemin ÖRS, “**Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s.23

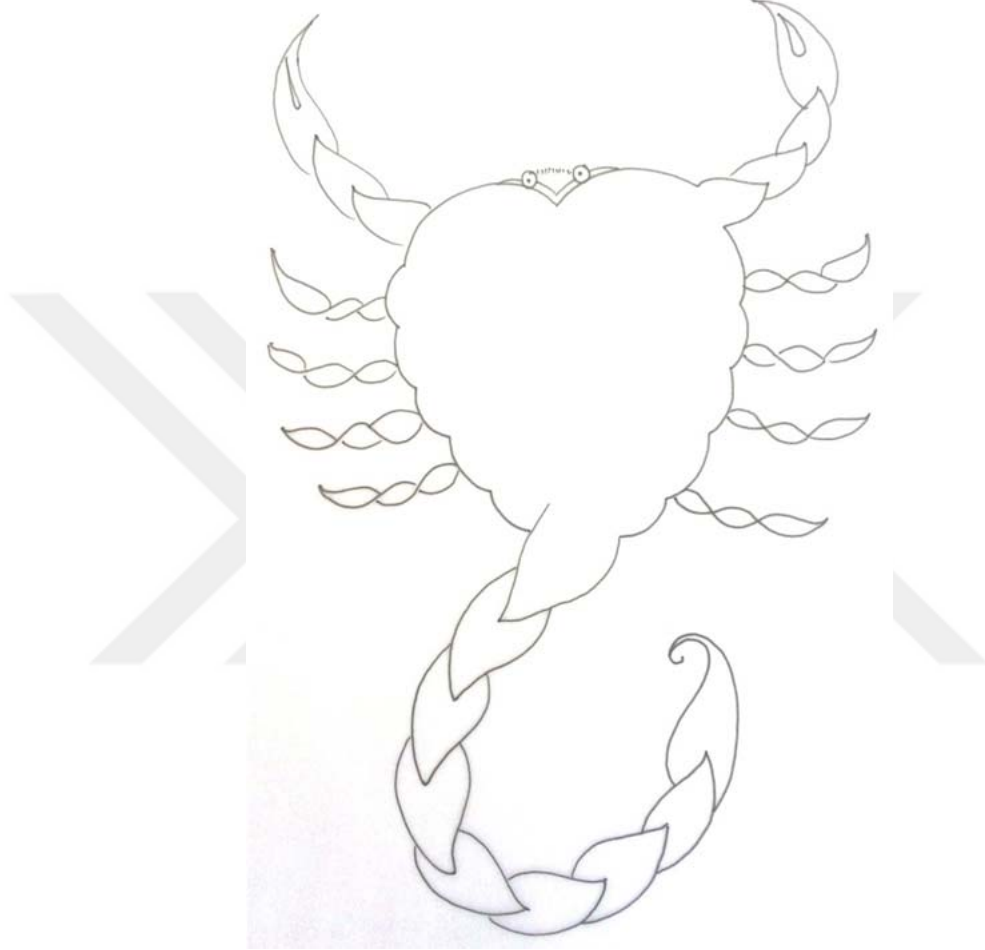
Resim 103: Akreb: Akrep Burcu, sayfa 62a

Resim 104: Akreb: Akrep Burcu, sayfa 62b

62a Sayfa Analizi;

62a sayfasının ortasına konumlandırılmış şekilde görülen Akrep takımyıldızı figürü sayfanın ½ si oranındadır. Figür özellikleri ikiziyle aynıdır.

Çizim 42: Akreb: Akrep Burcu, sayfa 62b

62b Sayfa Analizi;

62b sayfasının ortasına konumlandırılmış şekilde görülen Akrep takımyıldızı figürü sayfanın ½ si oranındadır. Yukarıdan ve aşağıdan ortalanmış figür, yazmada sola (dikişe) yakın mesafede tasvir edilmiştir. Sayfada numaralandırma görülmeye karşı sayfanın sol üst köşesinde Arap rakamıyla altmış iki Latin rakamıyla altmış üç numaralandırması görülür. Sade bir üslupta sayfada yer alan akrep takımyıldızı tasvirinin olduğu sayfada, sadece figürün üstünde tek satır metin görülmektedir. Kuşbakışı gördüğümüz akrep figürü oldukça sade ve tek çizgiyle tasvir edilmiş. Kalp

biçiminde görülen ana gövde yanlarda dört bacadan toplamda sekiz bacağa ve bacaklarından irice bir çift kola sahiptir. Bu kol ve bacaklar birbirine zincirleme bağlı gibi görünmekte. Figürün bacak ve kısıkaç anatomisi doğru tasvir edilmiş gövdesi kısa ve kalın, kuyruğu ise normalden uzun görülmektedir. Boğumlar oluşturularak birbirine iliştilmiş gibi duran ana yapısı haricinde detay göremediğimiz figürün önünde gözleri görülmektedir.

Çizim 43: Akreb: Akrep Burcu, sayfa 62b

4.26. Yay Takımı Yıldızı (Yay Burcu)

Katalog No : 26

Sayfa No : 65a, 65b

Minyatür Ebat : Sağ 170 x 163 mm., Sol 155 x 167 mm.

Tanım : Rami: Yay Burcu

Resim 105: Rami: Yay Burcu

65b ve 65a sayfasında bulunan Rami: Yay Burcu isimli figürler aynı varak üzerinde arkalı önlü sayfalarda bulunmaktadır. İki figürde tam sayfa olarak sayfanın orta kısmına resmedilmiştir.

Yarı at yarı insan yaratıklar olan Centaur'ların kralı Cherion'u temsil etmektedir. Yarı at yarı insan olan Centaur'ların birçoğu zalim olarak bilinirler. Ayrıca bunlar kaba, güvenilmez, vahşi, aldattıcı ve çok içen yaratıklardır. Cherion bu yaratıklardan farklıdır.

Cherion'u Güneş tanrısı Apollon, Ay tanrıçası Artemis (Diana) ve vahşi hayvanlar yetiştirmişlerdir. Bu yüzden Cherion kibar, başkalarını düşünen ve bilgili biridir.

Cherion'un yetenekleri ve bilgileri herkes tarafından kabul edilirdi. Cherion'a, birçok ünlü kralın çocukları, yeteneklerini ve bilgilerini öğretmesi için gönderilirdi. Öğrencileri arasında Herkül'de vardır.

Herkül yolculuğa çıktığı birgün yolda çok susar ve Cherion'un yanına uğrar. Cherion'dan, evinde sakladığı ama yarı at yarı insan yaratıklara ait olan şarabı açmasını ister. Cherion bu isteği kabul eder. Şarabı açınca güzel kokusu memleketin dışına kadar yayılır ve bu kokuyu alan Centaur'lar büyük bir hışımla eve gelirler. Centaur'lar, kendilerinden habersiz şaraplarını açtıkları için Herkül ve Cherion'a saldırırlar. Herkül, Centaur'ların birçoğunu öldürür. Geri kalanını da şehrin dışına sürer. Cherion olaya hiç karışmamakla beraber Herkül'ün yanında olayı dikkatle izler. Herkül o kargaşada yanlışlıkla zehirli oklarından biriyle Cherion'u da vurur. Herkül bu duruma çok üzülür. Herkül'ün üzüntüsünü gören Zeus bu iyi Centaur'u yıldızlar arasına yerleştirir.

Sagittarius, bir erkek vücudunun belden üst kısmıyla bir atın birleşimini temsil eder. Ayrıca bu takım yıldızının Argonaut'lara yolculukları sırasında rehberlik etmesi için gökyüzüne yerleştirildiğine inanılır¹²⁴.

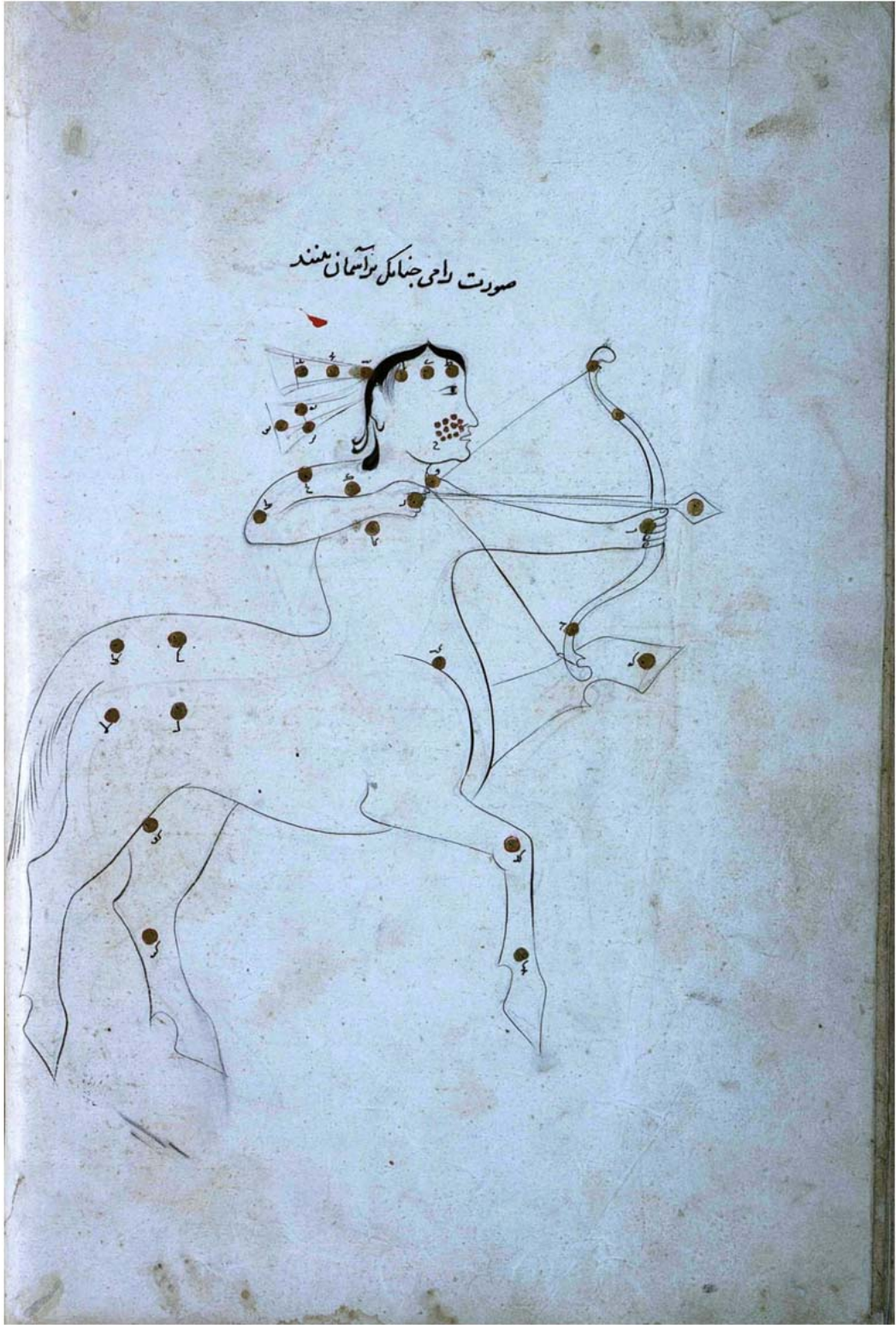
---

¹²⁴ Yasemin ÖRS, "Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri", Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s.25

Resim 106: Rami: Yay Burcu, sayfa 65a

Resim 107: Rami: Yay Burcu, sayfa 65b

65a Sayfa Analizi;

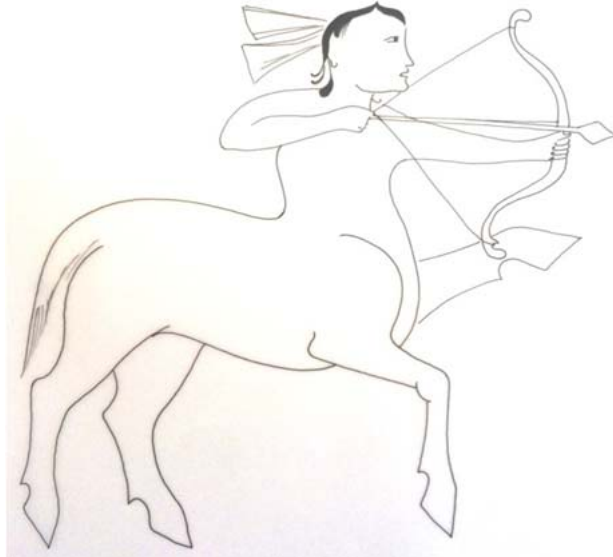
Yay burcu takımı yıldızı 65a sayfasında yarı at, yarı insan olarak tam sayfada tasvir edilmiştir. İzleyicinin soluna dönük olan figür çıplak bir erkeğin belden itibaren at figürüyle stilize olduğu mitolojik bir tasvirdir. Sağ elinde yay tutan sol elinde oku ipe geren figürün anatomisi kıyasladığımız diğer figürleri göz önüne alırsak niteliksiz kalmıştır. Son derece sade ve çizgisel (bir çocuğun noktaları birleştirerek yaptığı bir figür gibi) çalışılmıştır. Baş anatomisi bozuk, alını düz, burnu düz, ağzı açık tasvir edilen figürün saçları tepeden geriye uzanıyor. Zemin siyah mürekkeple doldurularak hacim kazandırılan saç, ensesinden iki bükümle katlanıyor ve yanları kazanmış görülüyor. Saçın üst tepesinden arkaya doğru rüzgârda dalgalanmış şekilde görülen üçgenimsi bir materyal vardır. Bu kumaş ya da bant diyebileceğimizden sert görünen bir parçadır. Ayrıca okun üzerinde de bu tarz bir parçanın görülmesi bunun sert tüy benzeri bir detay olabileceğini düşündürmüştür. Figür üzerinde herhangi doku leke detayı görmemekle birlikte kuyruğun alt kısmında çizgilerle hacim hareketi verilmeye çalışılmıştır. Gövde yapısı ve bacak boyu oranına baktığımızda atın kısa ama güçlü bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz. Yine de at anatomisini düşünecek olursak sağ ön ayak hareketi ve bacağın kırılması son derece hatalıdır. Sayfanın zemininde figürün karakalem eskizini görmekteyiz. Eskiz üstünden siyah mürekkeple çalışılan figürün ön sağ ayağı haricinde diğer ayakların toynakları çizilmemiştir. Ön sağ ayak kasında nüans hareketleri fark edilir.

Çizim 44: Rami: Yay Burcu, sayfa 65a

65b Sayfa Analizi;

65b tam sayfasında gördüğümüz yarı insan yarı at şeklinde tasvir edilmiş yay burcu figürüdür. Sayfanın iç kısımda (soluna) dayalı bir kompozisyonda gördüğümüz figürün üzerinde nüans çizimlerine rastlamaktayız.

Çizim 45: Rami: Yay Burcu, sayfa 66a

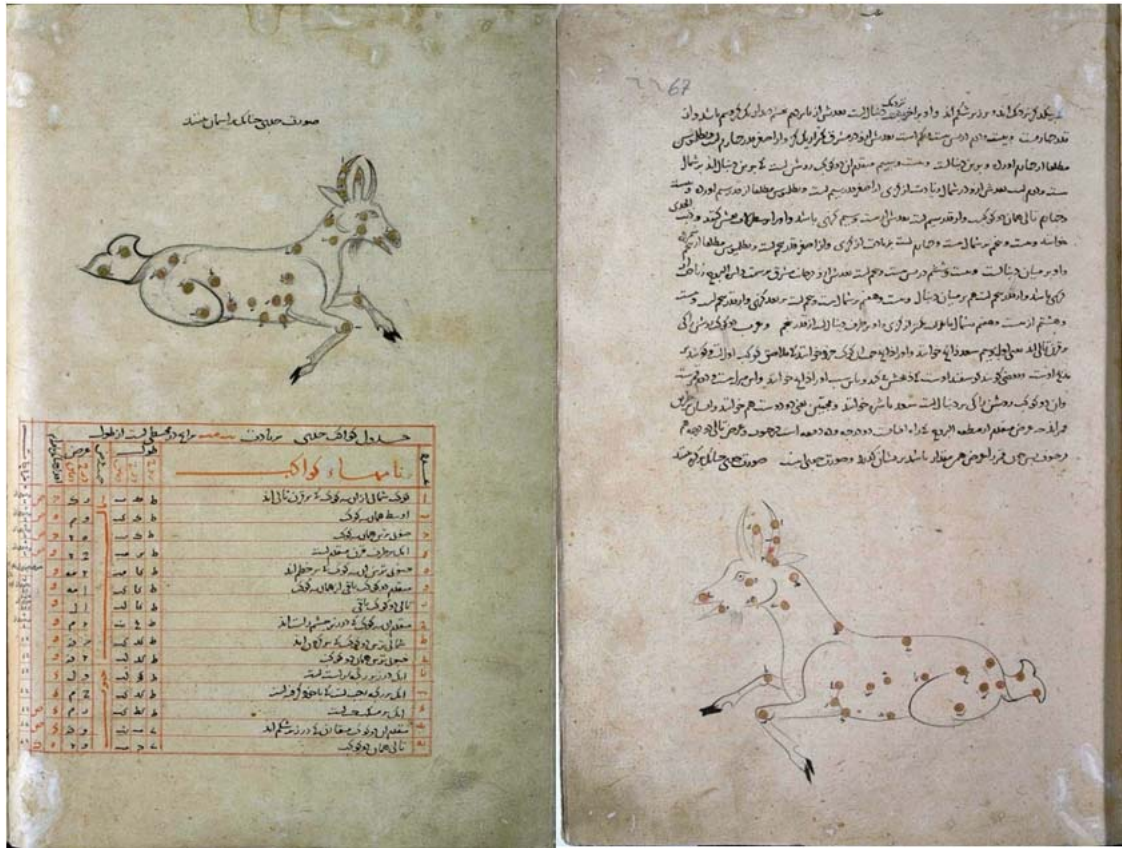
4.27. Oğlak Takımıydızı (Oğlak Burcu)

Katalog No : 27

Sayfa No : 67b, 67a

Minyatür Ebat : Sağ 103 x 127 mm., Sol 84 x 117 mm.

Tanım : Cedi: Oğlak Burcu

Resim 108: Cedi: Oğlak Burcu

67b ve 67a sayfasında bulunan Mizan: Terazi Burcu isimli figürler aynı varaklarda üzerinde arkalı önlü sayfalarda bulunmaktadır. 67a sayfanın alt kısmında yarım sayfa kadar, 67b figürü ise sayfanın üst kısmında yarım sayfa kadar resmedilmiştir.

Küçükbaş hayvanların ve çobanların tanrısıdır. Tanrıların, çoğunlukla insan kılığında değil de hayvan kılığında düşünüldüğü ilk zamanlarda, Pan da keçi kafalıdır. Sonradan keçi kafasında sadece boynuzlar ve sakalı kalır, yüzü de insan yüzü olur.

Oğlak Yunan tanrılarından Pan ile bağlantılıdır. Pan, tarım yapan köylülerin, kırsal kesimde yaşayan insanların tanrısıdır. Bazı kaynaklara göre bereket ve doğurganlık tanrısıdır. Tanrıların habercisi Pan, Hermes'in oğludur. Hermes onu sıcak tilki postuna sararak Olympos'a götürdüğünde, bu gülünç varlığı gören bütün tanrılar gülmekten kırılırlar ve ona 'bütün' anlamına gelen pan derler.

Müziği çok severdi ve kendi adını verdiği ve zamanımızın armonikası diyebileceğimiz bir müzik aleti halen onun adıyla anılır. Zamanını genellikle hanımların peşinde koşarak geçirir ve eğlencesinin sonuçlarını fazla düşünmez. Kendisi çok güçlü bir sese sahiptir. İnsanların, hayvanların uyuduğu kızgın, ıssız yaz öğlenlerinde birden bire beklenmedik gürültüler koparıp, dört bir yana Pan'a özgü (panik) korkular saçarmış.

'Panik' sözcüğünün de bu tanrının adından türediği söylenmektedir. Marathon savaşının devam ettiği bir gece, Pers'leri bu şekilde paniğe uğrattığı ve Atina'luların savaşı kazanmalarını sağladığı için, Atina'lular, savaştan sonra tanrı Pan'a bir tapınak yaparlar. Pan sözü Yunancada bütün anlamına geldiğinden, sonraları Pan'a, her şeyi yapabilir bir tanrı payesi çıkarılmıştır.

Pan'ın müzik aleti, Pan'a peri Syrinx'i etkilemek istemesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Peri Syrinx, Pan'ın aşırı ilgisinden kaçmak için kendisini saz kamışına çevirir. Pan, tam periyi kucakladığında, sadece bir demet saz olduğunu görüp hayal kırıklığına uğramıştır. O sırada sazlar arasından esen rüzgârın sesi Pan'ı büyüler. O da farklı boyda sazlar seçip onları bal mumu ile birleştirerek flütünü yapar. Müzik aletinin ilham kaynağı peri Syrinx olduğu için, flütün adı daha sonra Syrinx olarak da anılır.

Pan kısa boylu, tüylü, alnında iki boynuzu olan keçi görünümlü bir tanrıydı. Hristiyan tasvirlerindeki şeytana benzerliği dikkat çekicidir. Tek farkı Pan kırmızılar içinde değildir.

Capricornus'un şekli, Zeus gibi yeni nesil tanrılar ile Titan gibi eski nesil yaşlı tanrılar arasında geçen büyük kozmik savaştaki bir olayın anısını yansıtır. Bu savaş sonucunda

yeni nesil tanrılar savaşı kazanıp, evrenin hâkimiyetini ele almışlardır. Ancak eski ana tanrıça olan Gaia, yeni nesil tanrıların davranışları karşısında öfkelenmiş ve Typhon adında çok güçlü bir canavarı, yeni nesil tanrıların üzerine yollamıştır. Bu canavar yaptığı yıkımlar ve olağanüstü gücüyle yeni tanrılar için büyük tehlike anlamına gelir. Canavar yeni nesil tanrılara saldırmak için yaklaşırken, Pan olayı fark edip diğer tanrıları uyarır. Hepsinin canavardan korunmak için birer hayvan kılığına girmelerini söyler. Kendisi de bir balık kılığına girmeye çalışır. Ama aceleden tam olarak değişemez. Ve arka kısmı balık olmasına rağmen ön kısmı değişmemiştir. Capricornus takımyıldızı genelde balığın kuyruğundan çıkan keçinin ön ayakları olarak betimlenir.

Daha sonra Zeus canavarla çok çetin bir mücadeleye girer. Pek çok yerinden yaralanmıştır. Ancak Hermes ve Pan'ın yardımıyla tedavi olur ve gücünü yeniden kazanarak canavarı yıldırımlarla yaralar. Typhon'u Etna Dağı'nın derinliklerine hapsetmiştir. Masala göre bu bölgede gerçekleşen deprem ve volkanik etkinliklerin nedeni Typhon'un gürültülü horultuları olduğundan söz edilir.

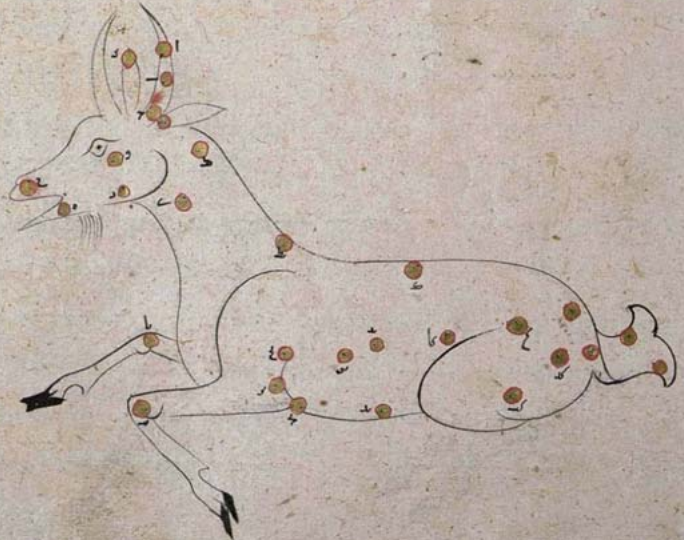
Tüm bu olaylardan sonra Zeus, Titan'a karşı olan savaşta yaptığı önemli işler nedeniyle, Pan'ı gökyüzünde yıldızlar arasına koyarak onurlandırmıştır.

Capricornus literatürde “Boynuzlu Keçi” anlamına gelmesine rağmen, genellikle “Deniz Keçisi” ya da “Keçi Balık” olarak anılır. Eski bir takımyıldızdır ve Zodyak kuşağının ilk üyelerindedir. Boynuzlu hayvanlar, özellikle ibex (boynuzları arkaya doğru kıvrık bir dağ keçisi), tarih öncesi tapınılan resimlerde görülmektedir¹²⁵.

---

¹²⁵ Yasemin ÖRS, “Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s.27

یکدیگر نزدیک اند و در ششم اند و او بر آخر ششم است و در ششم است و در ششم است و در ششم است
 قدر چهارم است و بیست و دوم در ششم است و در ششم است و در ششم است و در ششم است
 مطلقا در همان اوردن و برین جنالت است و بیست و نهم مقدم از دو کوب روشن است تا برین جنالت
 است و در ششم است و در ششم است و در ششم است و در ششم است و در ششم است
 در همان تالی همان دو کوب و در ششم است و در ششم است و در ششم است و در ششم است
 خوانند و در ششم است و در ششم است و در ششم است و در ششم است و در ششم است
 و او بر میان جنالت است و در ششم است و در ششم است و در ششم است و در ششم است
 که باسد و در ششم است و در ششم است و در ششم است و در ششم است و در ششم است
 و در ششم است و در ششم است و در ششم است و در ششم است و در ششم است
 بر تالی اند یعنی اول بیستم سعد ذاب خوانند و او را ذاب خوانند که هر دو خوانند ملاصق دو کوب اول و دوم
 مذاب است و بعضی گویند که سعد است که در بخش که در میان سب او را ذاب خوانند و او را در ششم است
 و از دو کوب روشن را که در جنالت سعد باشد خوانند و همچنین یعنی دو دست هم خوانند و از آن طریق
 و از آن جهت عرض مقدم از مطعه البرقع به راه افادت دو درجه و در دو معه است چون و در تالی در وجه هم
 در حوض پس چون قمر اعرض هم مقدار باشد در نشان که در صورت حوضی است صورت حوضی است که در ششم است

Resim 109: Cedi: Oğlak Burcu, sayfa 67b

صوف حیدر خالک و اسمان میزند

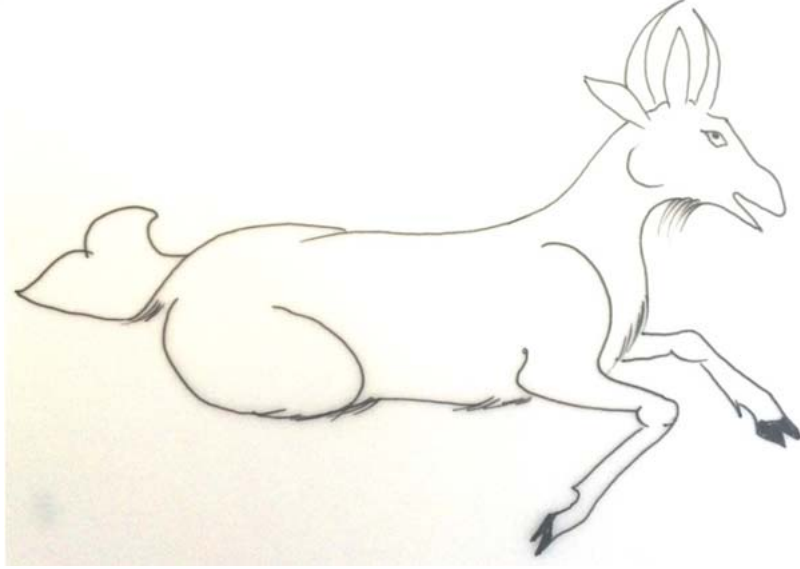
حدول کواکب حیدر سرمدت		سرمدت در محیط است از طول		نامهای کواکب	
عرض	طول	عرض	طول	کواکب	تاریخ
۶	۱	۶	۱	کوک شمال از این کوک لا سوزن تالی اند	۱
۵	۲	۵	۲	اوسط هار کوک	۲
۴	۳	۴	۳	حوی ترس هار کوک	۳
۳	۴	۳	۴	اک بر طرف قرن مقدم است	۴
۲	۵	۲	۵	حوی ترس از این کوک لا سوزن اند	۵
۱	۶	۱	۶	مقدم دو کوک باقی از هار کوک	۶
۰	۷	۰	۷	تالی دو کوک باقی	۷
۰	۸	۰	۸	مقدم از این کوک که در سر چشم و است اند	۸
۰	۹	۰	۹	شمالی ترس دو کوک که سر از این اند	۹
۰	۱۰	۰	۱۰	حوی ترس هار دو کوک	۱۰
۰	۱۱	۰	۱۱	اک در زیر رگه و است است	۱۱
۰	۱۲	۰	۱۲	اک بر رگه و است است با خود فرست	۱۲
۰	۱۳	۰	۱۳	اک بر مکده است	۱۳
۰	۱۴	۰	۱۴	مقدم از دو کوک صفای در زو شکم اند	۱۴
۰	۱۵	۰	۱۵	تالی هار دو کوک	۱۵

Resim 110: Cedi: Oğlak Burcu, sayfa 68a

67b Sayfa Analizi;

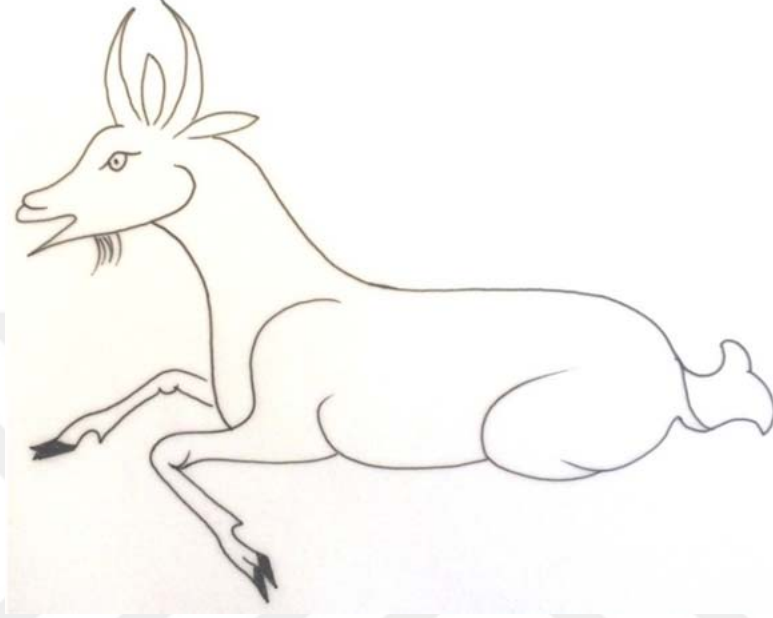
67b sayfasında 1/3 oranında yer alan Oğlak takımı yıldızı, yüzü sayfanın soluna dönük olarak oturan bir oğlak tasviri olarak görülmektedir. On dört sayfa metnin ardından sayfanın sonunda konumlandırılan figür oğlak burcunu temsil etmektedir. Sayfanın sol üstünde Arap rakamlarıyla altmışaltı Latin rakamlarıyla ise altmış yedi olarak numaralandırılmıştır. Figür dinlenme pozisyonunda, oturmuş olarak tasvir edilmiştir. Sade tabirinin haricinde belki de basit olarak ifade edebileceğimiz bu tasvir çizgisel bir şekilde sunulmuştur. Çenesinin altında birkaç tel tarama ile sakalı gösterilmiştir. Kulaklarının biri yukarı doğru paralel yükselen boynuzlarının arasında ve dik olarak diğeri boynuzun sağında çapraz şekilde çizilmiştir. Ağız ve özellikle alt çenenin anatomisi bozuk olup dudak belirtilmemiş, ağız yapısı sivri şekilde gösterilmiştir. Kuyruk stilize edilmiş daha çok balık kuyruğunu andırır şekildedir. Ön sağ bacağı ileri doğru uzatılmış, sol bacak yere paralel uzatılıp dirsekten çapraz geriye doğru kırılmıştır. Arka bacak içe doğru katlanmış ve görünmezken, görünen bacakların anatomileri de bozuk ve zayıftır.

Çizim 46: Cedi: Oğlak Burcu, sayfa 67b

67a Sayfa Analizi;

68a sayfasında 1/4 oranında yer alan Oğlak takımıyıldızı, yüzü sayfanın sağına dönük olarak oturan bir oğlak tasviri olarak görölmektedir.

Çizim 47: Cedi: Oğlak Burcu, sayfa 67a

4.28. Kova Takımyıldızı (Kova Burcu)

Katalog No : 28

Sayfa No : 69b, 71a

Minyatür Ebat : Sağ 187 x 150 mm., Sol 183 x 150 mm.

Tanım : Sakibü'l - Ma: Kova Burcu

Resim 111: Sakibü'l - Ma: Kova Burcu

69b ve 71a sayfasında bulunan Sakibü'l - Ma: Kova Burcu isimli figürler farklı varaklar üzerinde karşılıklı sayfalarda bulunmaktadır. İki figürde tam sayfa olarak sayfanın orta kısmına resmedilmiştir.

Yunan kültürü ve mitolojisinde yeri olan figürle ilgili hikâye şöyledir: Mitolojinin on iki büyük tanrısı Olympos'ta otururdu. Olympos, Makedonya ile Tesalya arasında oldukça

heybetli bir sıradağın en yüksek tepesiydi. (Olympos ismi yalnız tanrıların oturdukları; yüksekliği 2985 metreye varan meşhur dağın ismi değildir. Bizim Anadolu'muzda bile bazı dağların isimleri eskiden Olympos'du. Bugün isimleri Uludağ, Aladağ ve Hisardağı olan dağların isimleri de eskiden Olympos'du.)

Olympos dağının Ulu tanrısı, dünyanın sahibi, tanrıların ve insanların babası, her güzel varlığın yaratıcısı olan Zeus, yalnız kadınların güzelliğine vurgun değildi. O güzel olan herşeye, hatta delikanlılara bile gönlünü kolayca kaptırıyordu.

"Zeus bir gün Ganymedes adında olağan üstü güzelliğe sahip olan bir gence âşık olur. Bu genç Troya şehri Kralı Tros'un oğluydu. Su taşıyıcı olarak bilinen, genç Olympos dağındaki tanrıların fincan ve kupalarındaki içecekleri taşımakla görevlidir. Bir gün Zeus kartal kılığında girerek onu kapıp tanrıların dağına uçurdu. Tanrılara mahsus yiyecek ve içeceklerle beslenip ebedi gençliğini korudu. Mısır kökenli bir masalda Aquarius, Nil nehri tanrısı olarak bilinir. Aquarius'un kovaşından dökülen su Nil nehrini temsil etmektedir. Su taşıyıcısı olan kova kendi kupasındaki suyu güneybalığının ağzına dökmektedir¹²⁶. Babil'de bir kaptan yağlar döken diz çökmüş bir insan şeklinde temsil edilir. Daha sonra bu sel getiren amfora taşıyıcı olmuştur.

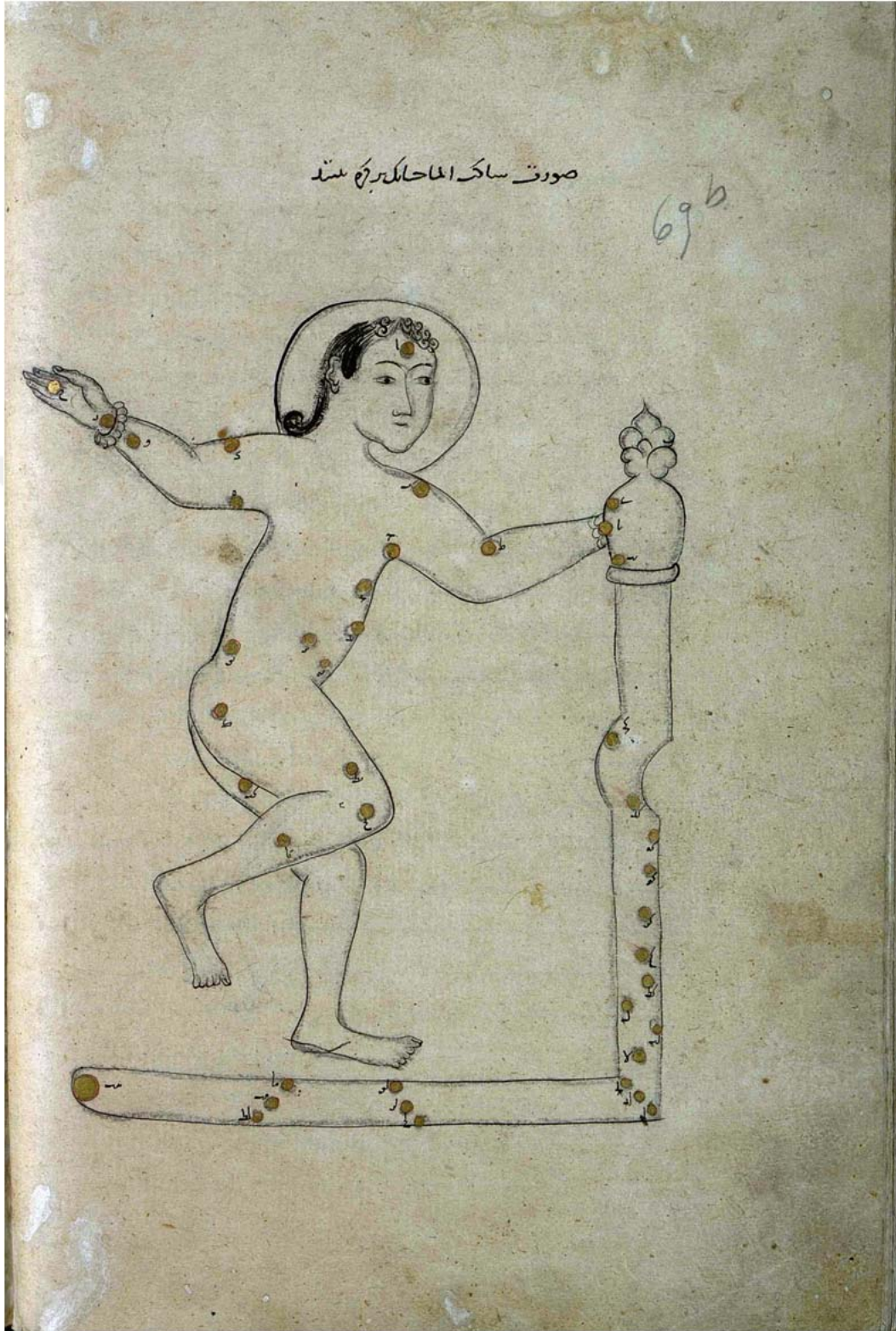
Anadolu kültüründe önemli yer tutan fal kitaplarından olan melhemelerde, kova burcunda yapılması uğurlu ve uğursuz sayılan işler şöyle anlatılmaktadır: "Ay kova burcunda iken bağ bostan işlerine girişmek, yeminle sözleşmek, çalışmak, rütbe istemek, köle almak, hisar işlerini görüp, kale hizmetinde bulunmak ve yalnız kalmak uygundur. Ay bu burçtayken hareket etmek belaların sebebidir. Kan aldirmaktan ve nikâh kıymaktan uzak durmak gerekir." denilmektedir¹²⁷.

---

¹²⁶ Yasemin ÖRS, "Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri", Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s.54

¹²⁷ Şeref BOYRAZ, **Fal Kitabı Melhemeler ve Türk Halk Kültürü**, Kitabevi, 2006, s.179

Resim 112: Sakibü'l - Ma: Kova Burcu, sayfa 69b

Resim 113: Sakibü'l - Ma: Kova Burcu, sayfa 71a

69b Sayfa Analizi;

Sakibü'l-ma (Kova Burcu) Takım Yıldızı 69b sayfasında, tam sayfaya konumlandırılmıştır. Başı haleli, tek ayak üstünde duran bu çıplak erkek figürünün kolları iki yana yere paralel açılmış olup bir eliyle su döken kovayı tutan pozisyonda tasvir edilmiştir. Sol elinde tuttuğu kovayı temsil eden materyal içi yere tam çevrili, ucu boğumlu dibi tepeliğe benzetebileceğimiz bir motifle bitmektedir. Kovadan boşaltılan su, figürün diz kapağı hizasından dize doğru (C şeklinde) bir kavis yaptıktan sonra figürün ayak hizasına kadar düz inmekte ters “L” şeklinde figüre doğru kıvrılarak figürün arkaya uzattığı sağ kolu bitimine kadar devam etmekte ve ucu oval bir hareketle bitmektedir. Figürün vücudu öne doğru eğilmiş pozisyonda, sağ ayağı dizden kırılarak geri çekilmiştir. Sağ bacağı arkasından bir kısmı görülen sol bacağı çizgiyi devam ettirmemekle anatomik bozukluğa sebep olmuştur. Ayrıca anatomisi bozuk olan ve dümdüz çizilen ayakların her ikisi de sağ ayak olarak çizilmiştir. Figürün, kafa, kol, gövde ve bacak anatomisi orantısız ve hatalıdır. Başında hale olan figürün saçlarının ön kısmı ortadan ikiye ayrılmış, kısa ve kıvrık olup faülleri küt bitmekte, saçının ardi ensesinden omzuna kıvrılarak uzamaktadır. Kovayı tutan eli görünmemekte bileğinde bilezik kıvrımları fark edilmektedir. Parmakları bitişik avuç içi izleyiciye dönük olan sol elin bileğinde taşlı bir bilezik vardır. Sayfanın zemininde karakalem eskizi üzerine siyah mürekkeple çalışılan figürün çizgi ve anatomi kalitesi bozuktur.

Resim 114: Hare detay

Çizim 48: Sakibü'l - Ma: Kova Burcu, sayfa 69b

71a Sayfa Analizi;

71a sayfasında tam sayfa olarak konumlandırılan Kova burcu takımyıldızı izleyicinin soluna dönük olarak konumlandırılmıştır. Sağ eliyle kovayı tutan figürün kolları açık olup sol el parmakları bitişik figürün arkasına yukarı doğru uzatılmış, avuç içi izleyiciye dönüktür. Vücudu karşıdan görmekle birlikte bacakları profilden yüzü hafif sola dönük görmekteyiz. Çizgi ve anatomi kalitesi düşük olan figürde başın kollarla, gövdeyle ve bacaklarla orantısı, bacakların birbiriyle kıyaslanan orantıları oldukça hatalıdır. Her iki elin bileğinde de taşlı bilezikler vardır. Figürün elindeki kocabaş aşağı tutulur vaziyettedir. Yere dökülen su dizkapağı hizasında kavis yaptıktan sonra ayak hizasına kadar devam edip “L” yönünde figürün ayağının altından akar. Figürün her iki ayağı da sol ayak olarak çizilmiştir.

Çizim 49: Sakibü'l - Ma: Kova Burcu, sayfa 71a

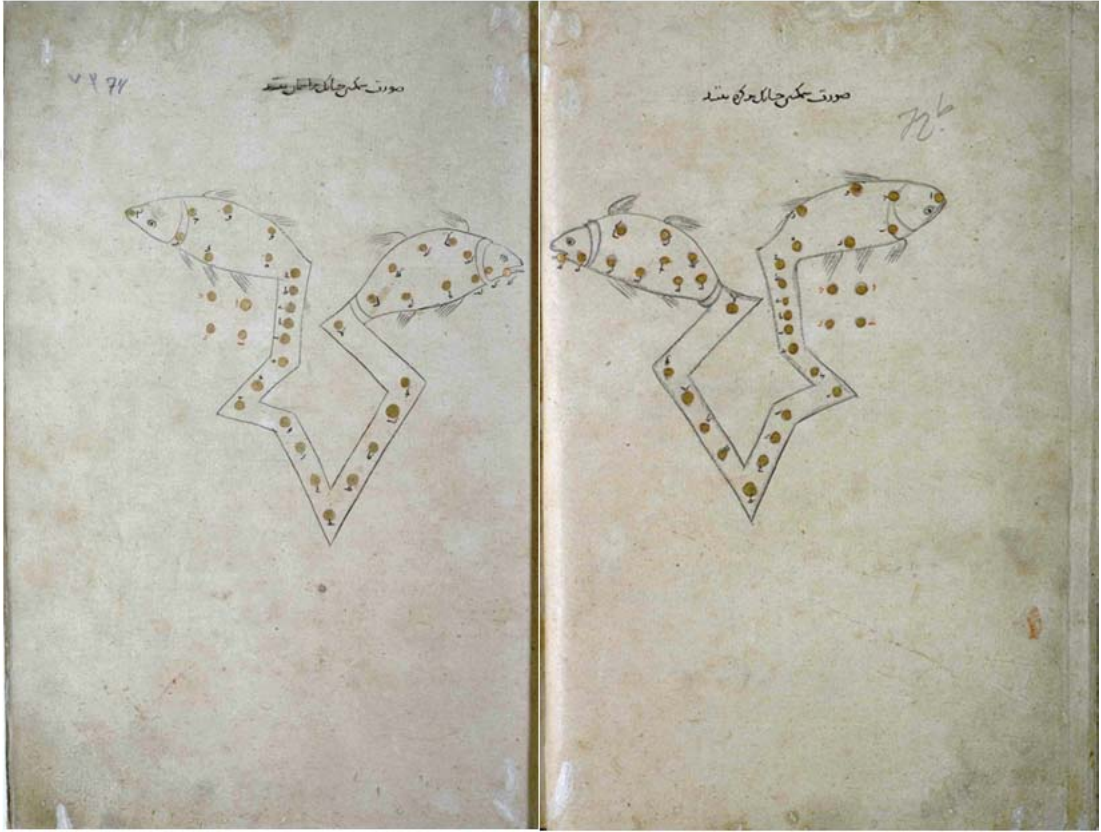
4.29. Balık Takımyıldızı (Balık Burcu)

Katalog No : 29

Sayfa No : 74a, 72b

Minyatür Ebat : Sağ 130 x 145 mm., Sol 130 x 147 mm.

Tanım : Semekteyn: Balık Burcu

Resim 115: Semekteyn: Balık Burcu

74a ve 72b sayfasında bulunan Semekteyn: Balık Burcu isimli figürler farklı varaklar üzerinde karşılıklı sayfalarda bulunmaktadır. İki figürde tam sayfa olarak sayfanın orta kısmına resmedilmiştir.

Eski Suriye’de kutsal hayvan olarak görülen balık, tanrı Dagon’un tasviri olmuştur. Çinliler için bereket, Hıristiyanlar için İsa-Mesih’in sembolüdür. Budist mitolojisinde bazı tanrılar balık üzerinde tasvir edilmiştir. Özellikle göl ve nehir kıyılarında yaşayan Türklerde bereket, refah ve bolluğun simgesi olmuştur. Altay yaratılış efsanesinde balık,

dünyayı taşıyan bir varlık olarak sembolize edilmektedir. Balıkla ilgili çeşitli inanışlar İslamiyet'ten sonra da devam etmiş ve bu hayvan burç sembolü olarak kullanılmıştır¹²⁸.

İki balık yıldızı, Balık burcu olarak bilinir. Takımyıldızı ters tarafa doğru verilen iki balık figürü şeklinde resmedilmiştir. Burada fantastik bir yaklaşım karşımıza çıkıyor. İki ucu balığı oluşturan bir yıldız kümesi biraz daha kıvrak çizilmiştir. Profilden verilen balıklar oldukça detaylı çizilmiş, hatta yüzgeçleri aradaki sert çizime yumuşaklık katmış, tam bir yüzgeç ifadesi verilmiştir. Pulları olmayan iki balık figürü kuyrukları uzatılarak birleştirilmiş. Sağdaki balık sağa, soldaki balık sola bakar vaziyettedir.

Eski bir takımyıldızdır. Bu takımyıldızın masalı, toprak ana Gaia ile ölümler ülkesinin en derin yerinde olan Tartaros'un çocuğu olan Typhon ile ilgilidir. Typhon eski Yunan tanrılarının en korkuncuydu. Bir rivayete göre Typhon'un yüz tane başı vardı. Başları yıldızlara değebilirdi. Tüm başlarından kara diller ve gözlerinden ateş çıkarırdı. Ayrıca bu dev canavarın yılan ayakları ve gökyüzünü saracak kadar uzun kolları vardı. Bu korkunç canavar ile Olympos'taki tanrılar bile dövüşmekten kaçınırlardı. Bir gün Typhon tanrıların evi olan Olympos'a saldırdı. Ve tanrılar kendilerini bir hayvana dönüştürerek kaçmaya çalıştılar. Zeus kendini bir koça dönüştürdü, şarap tanrısı Dionysos bir keçi haline geldi, tanrılarının habercisi Hermes balıkçıl bir kuş şeklini aldı. Güzellik tanrıçası Aphrodite ve oğlu sevgi tanrısı Eros ise Nil nehrinden geçebilmek ve canavardan daha rahat kaçabilmek için bir çift balık halini aldılar. Athena sonradan bu olayı ölümsüzleştirmek için bu iki balık figürünü yıldızların arasına yerleştirdi.

Bu balıklardan biri olan, göz kamaştırıcı güzelliğe sahip Aphrodite bir efsaneye göre dalgaların köpüğünden doğmuştur. Bir ilkbahar sabahı, Kıbrıs adası kıyılarında kıpırtısız olan deniz birden bire köpüklü beyaz bir dalga ile hareketlendi. Ve bu dalgayla birlikte bir sedef kabuğu kıyıya vurdu. Sedefin kapağı açıldığında içinden güzeller güzeli Aphrodite ve beraberinde aşk tanrısı olan oğlu Eros çıkmışlardır. Aphrodite güzelliğiyle sadece tanrılarının değil insanların da gönlünü fethetmiştir. İnsanların kalplerine sevgi ve aşk tohumları serpiyor, onlara sevinç veriyordu. Aphrodite gücünü sadece insanlar üzerinde göstermezdi. O tüm tabiata söz geçirebilirdi. Aphrodite gibi Eros da tanrılarının ve insanların kalplerinde aşkın ilahi ateşini yakar,

¹²⁸ Resul ÇATALBAŞ, "Türklerde Hayvan Sembolizmi Ve Din İlişkisi", Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 12, 2011, s.52

onların mutluluklarını veya bahtsızlıklarını hazırlardı. Eros'un elinde oklar veya tutuşmuş kızgın bir meşale bulunurdu. İnsan ruhu, neşesini de ıstırabını da hep Eros'a borçludur.

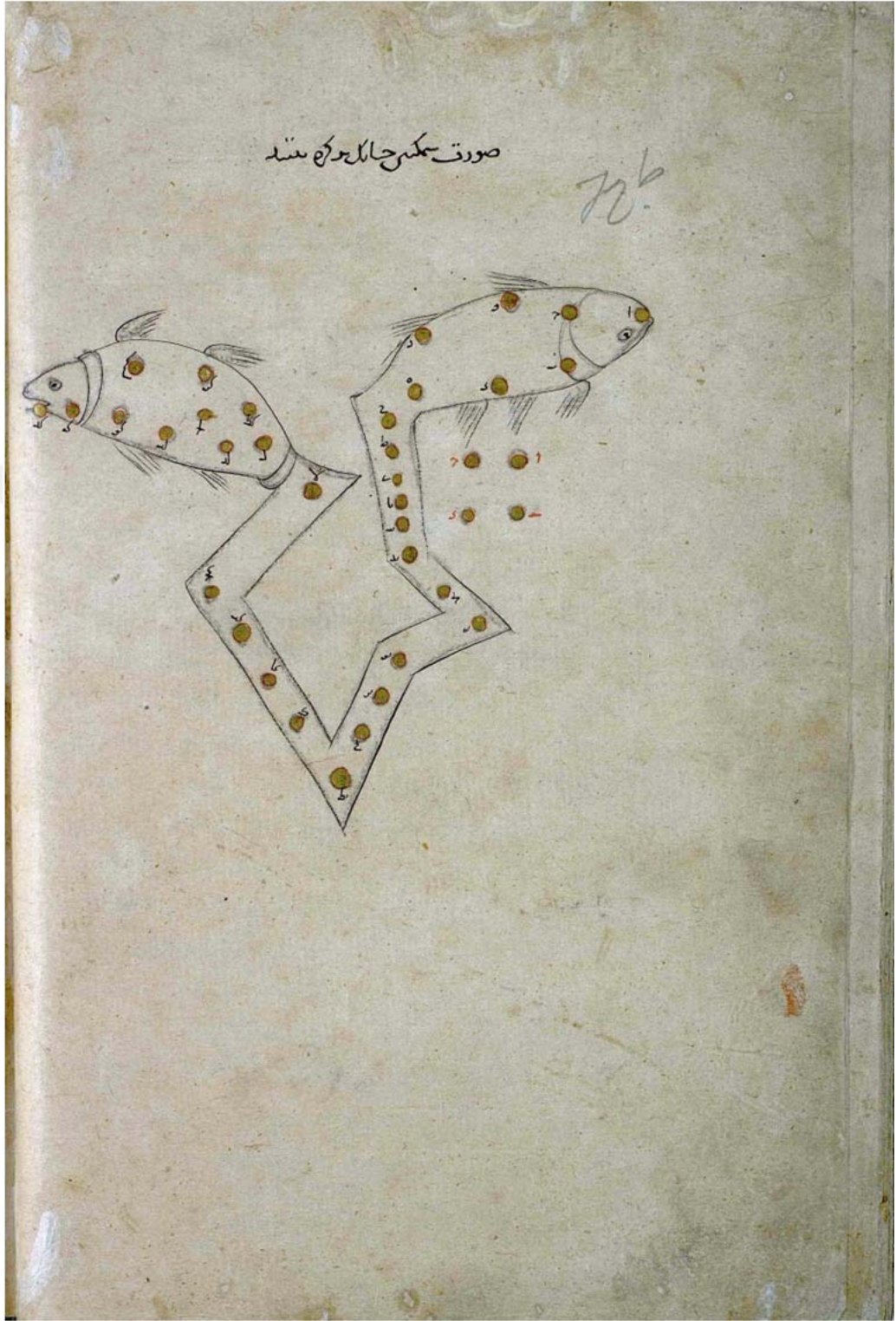
Burçlar kuşağındaki Pisces, Aphrodite ve Eros'un birbirlerine iple bağlı görünen iki balık figürünü temsil eder¹²⁹.

---

¹²⁹ Yasemin ÖRS, “**Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s. 33

Resim 116: Semekteyn: Balık Burcu, sayfa 72b

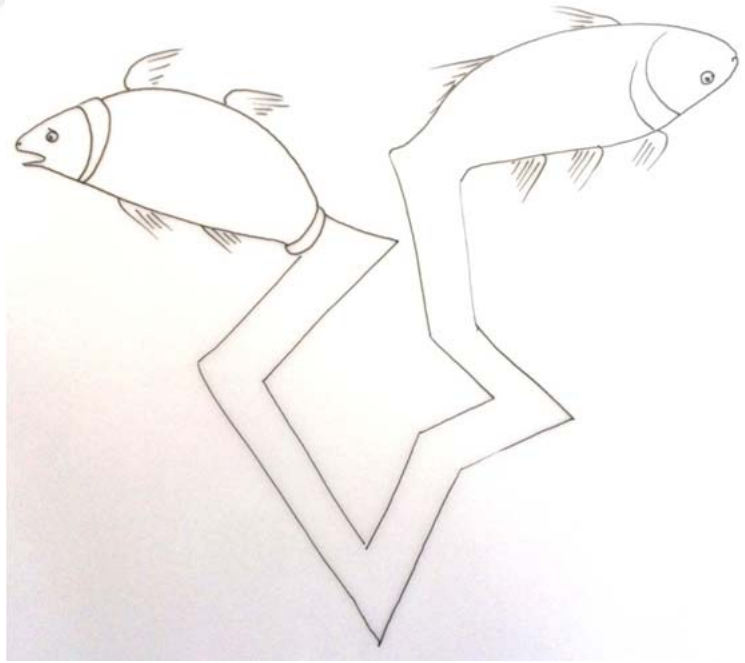

Resim 117: Semekteyn: Balık Burcu, sayfa 74a

72b Sayfa Analizi;

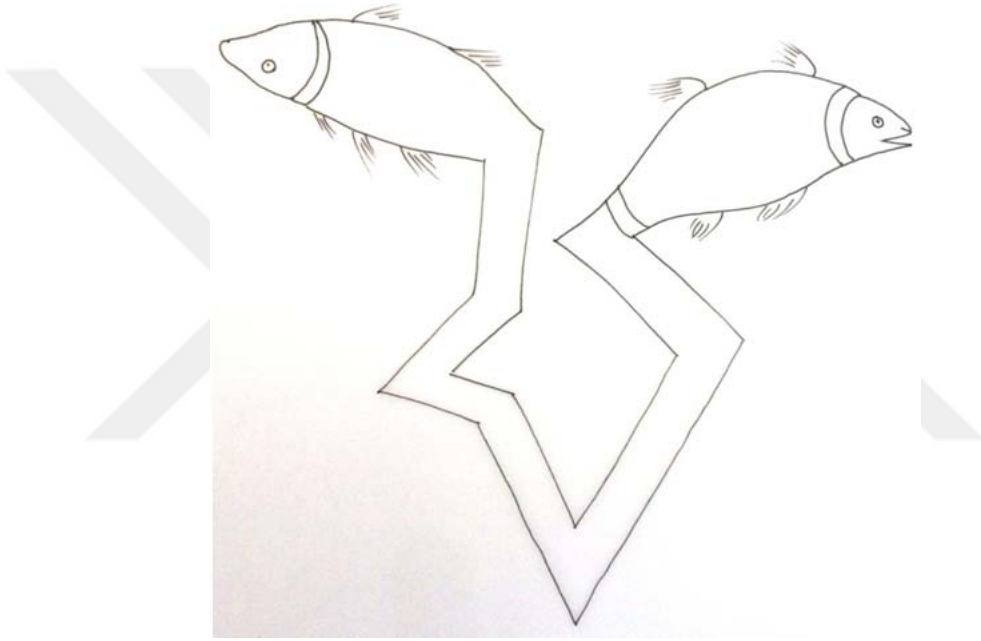
72b Sayfasında yer alan Semekteyn (Balık) takımyıldızı figürü sayfanın ½ oranında olup sayfanın en üstünde bir satır metinden sonra yer almaktadır. Figür, izleyicinin soluna (dikişe) yakın konumlandırılmış sayfanın altı boş bırakılmıştır. Sayfanın sağ üstünde kurşun kalemle “72b” yazılıdır. Fantastik bir çizim tarzına sahip olan figür her iki yöne dönük iki balığın kuyruklarından geometrik bir şekilde bağlanmasıyla tasvir edilmiştir. Bu balıklardan izleyicinin sağındaki balık yüzü sağa bakar şekilde fakat ters dönmüş olarak görülür. Soldaki balığın yüzü izleyicinin soluna dönüktür. Zemininde eskiz çizimi görülen figür tek çizgi halinde çizilmiş olup alt ve üstlerinde çizgisel taramalarla yüzgeçleri gösterilmiştir. Başlarının hemen bitiminde iki dikey paralel çizginin solungaçları olması muhtemeldir. Vücutlarında herhangi motif ya da pul detayı görmediğimiz figürlerin tek detayları sağdaki balığın üstünde iki altında üç tane, sol balığın altında ve üstünde ikişer tane çizilen yüzgeçleridir. Soldaki balığın kuyruk boğumunda halkaya alınmış gibi görülen bir çift çizgi görülür.

Çizim 50: Semekteyn: Balık Burcu, sayfa 72b

74a Sayfa Analizi;

74a Sayfasında yer alan Semekteyn (Balık) takımııldızı figürü sayfanın ½ oranında olup, sayfanın en üstünde bir satır metinden sonra yer almaktadır. Figür izleyicinin sağına (dikişe) yakın konumlandırılmış, sayfanın altı boş bırakılmıştır. Sayfanın sol üstünde Arap rakamıyla yetmiş iki, Latin rakamıyla yetmiş dört yazılıdır. Fantastik bir çizim tarzına sahip olan figür her iki yöne dönük iki balığın kuyruklarından geometrik bir şekilde bağlanmasıyla tasvir edilmiştir.

Çizim 51: Semekteyn: Balık Burcu, sayfa 74a

4.30. Balina Takımyıldızı (Balina Burcu)

Katalog No : 30

Sayfa No : 76a, 77b

Minyatür Ebat : Sağ 158 x 160 mm., Sol 165 x 167 mm.

Tanım : Kaytus: Balina Takımyıldızı

Resim 118: Kaytus: Balina Takımyıldızı

76
۷۰

با نقش کشید از فواید سقراط کوه دم لبه با بر موضع خط است و او را که جدا خوانند و هیچ کوه را
لا برین اند دان دارندیم و در هم و ما در هم و ما در هم و ما در هم و ما در هم و ما در هم و ما در هم و ما در هم
سید و هم را که در دست است و در سینه و جوانی است و صغیر و جوانی است و صغیر و جوانی است و صغیر و جوانی است
یا در دست است و در سینه و جوانی است و صغیر و جوانی است و صغیر و جوانی است و صغیر و جوانی است
کسی که لا کوه را ندانسته در بعضی که یادیده ام لا بران چهار کوه لا برین بنام اند یعنی هفتم تا بیستم
نورته اند که انظام در این همه کتاب بیان نم و صورت قسط است صورت قسط حال که کنند

Resim 119: Kaytus: Balina Takımyıldızı, sayfa 76a

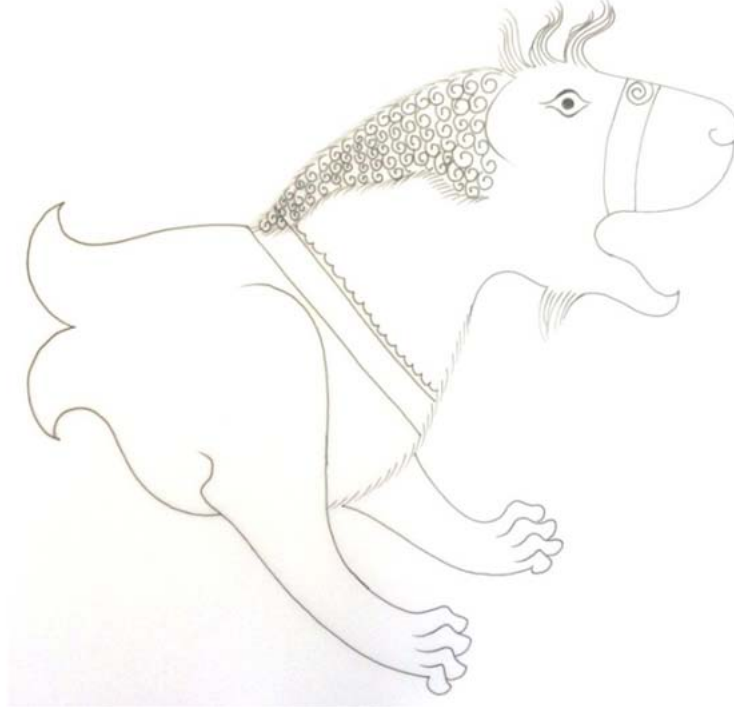
صورت قطرس خانك براسمان بنشد

Resim 120: Kaytus: Balina Takımyıldızı, sayfa 76b

76a Sayfa Analizi;

76a sayfasındaki Kaytus (Balina) Takımyıldızı tasviri, sayfanın başında görülen altı satır metin ardından sayfanın 2/3 ünde konumlandırılmıştır. Sayfanın sol üst köşesinde Arap rakamıyla yetmiş beş, Latin rakamıyla yetmiş altı olarak numaralandırılmıştır. Adı Balina (Kaytus) Takımyıldızı olan bu figür aslan başı, dört parmaklı iki pençesi ve balık kuyruğu ile efsanevi bir hayvan tasviridir. Yüzü sayfanın sağına (dikişe) dönük olan figürün ağzından buruna uzanan kemer şeklinde bir form görülüp bu kemerin burun sırtında bir spiral görülür. Çenesinin altında tarama şeklinde sakalı görülen figürün ağzı açık olup dişleri ya da dili gösterilmemiştir. Başının üst kısmında üç tutam saçı yine çizgisel olarak (tarama tekniği şeklinde) verilmiştir. Başından sırtına inen yelesi belli bir pafta içerisinde spiral hareketlerle detaylandırılmıştır. Yelesinin bittiği yerden boğazına inen tasma benzeri bir detay görülüp bu detayın üst tarafında dendanlar şeklinde motif görülür. Çenesinden göğsüne inen alan tarama ile tüyleri belli edilmiş olup figürün genelinde tek çizgi hâkimdir. Figürün zemininde eskiz çalışması görülmektedir.

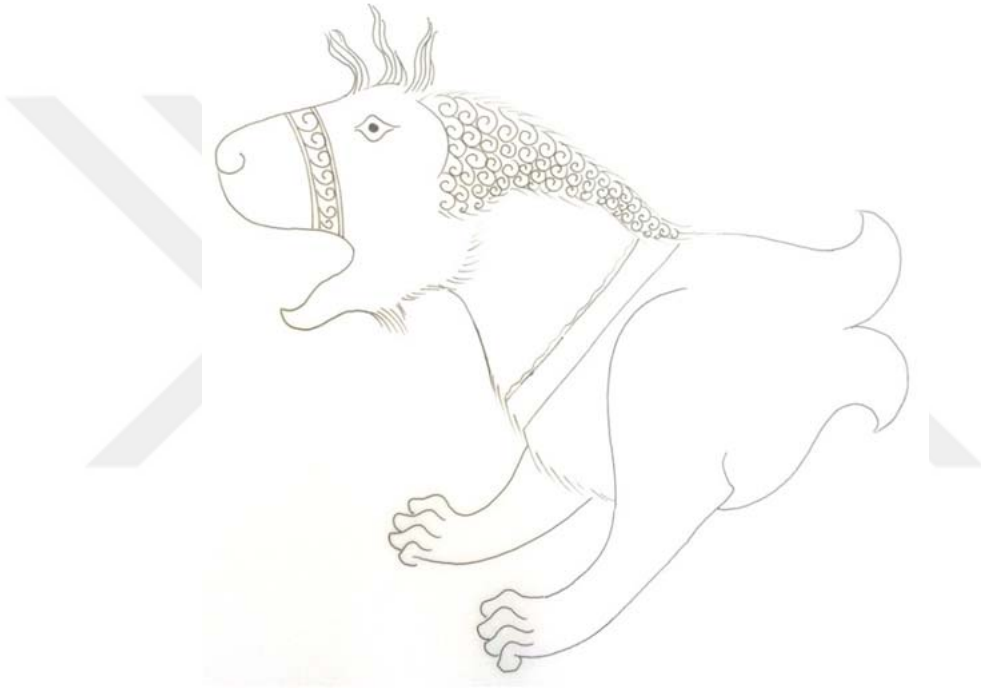

Çizim 52: Kaytus: Balina Takımyıldızı, sayfa 76a

76b Sayfa Analizi;

76b sayfasındaki Kaytus (Balina) Takımyıldızı tasviri, sayfanın başındaki bir satır metnin ardından sayfanın 2/3 ü oranında, sayfanın altına yakın sağ ve soldan eşit olarak konumlandırılmıştır. Yelesinin bittiği yerden boğazına inen tasma benzeri bir form görülüp bu tasmanın üst tarafında zigzag karalama şeklinde bir detay oluşturulmuştur. Çenesinden yelesine doğru ve göğsüne inen alan tarama ile tüyleri belli edilmiş olup figürün genelinde tek çizgi hâkimdir.

Çizim 53: Kaytus: Balina Takımyıldızı, sayfa 76b

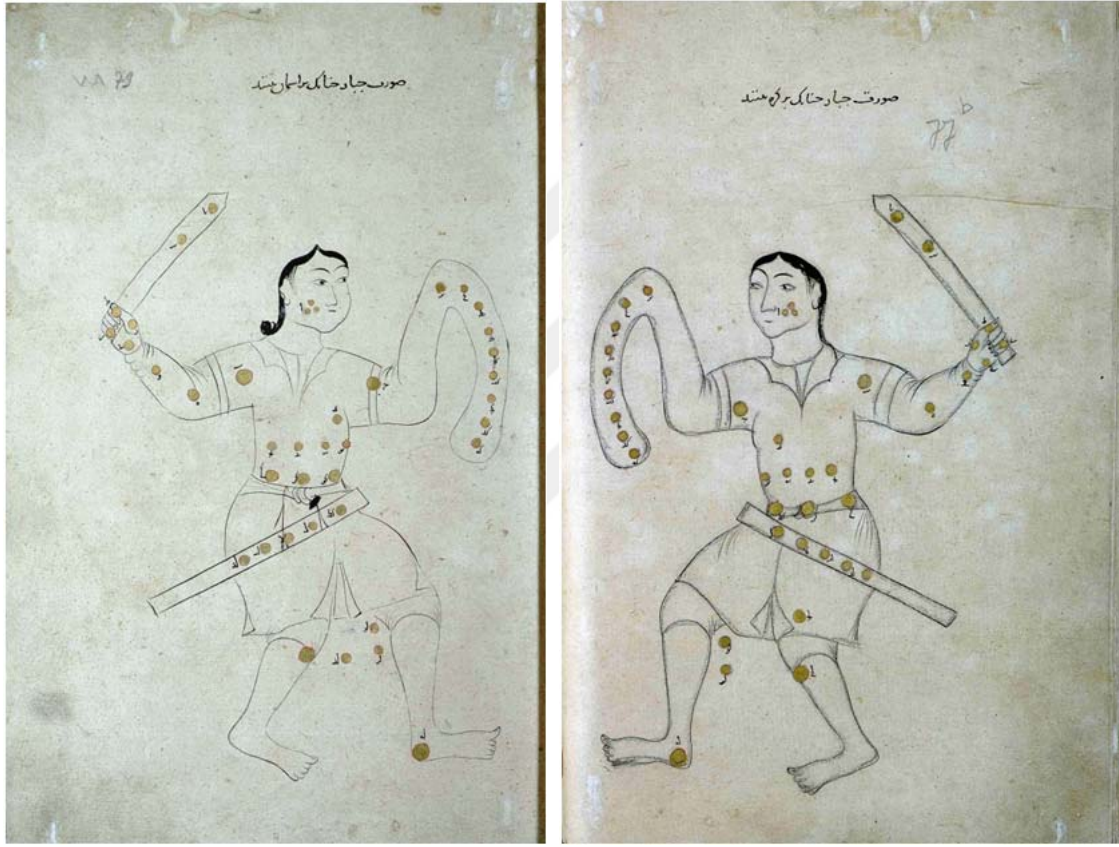
4.31. Orion Takımı Yıldız

Katalog No : 31

Sayfa No : 79a, 79b

Minyatür Ebat : Sağ 193 x 155 mm., Sol 192 x 148 mm.

Tanım : Cebbar: Orion Takımı Yıldız

Resim 121: Cebbar: Orion Takımı Yıldız

79a ve 77b sayfasında bulunan Cebbar: Orion Takımı Yıldız isimli figürler farklı varaklar üzerinde karşılıklı sayfalarda bulunmaktadır. İki figürde tam sayfa olarak sayfanın orta kısmına resmedilmiştir.

Orion Takımı Yıldız, Ekvator bölgesinde, çıplak gözle bakıldığında dört tanesi dörtgen, Orion kuşağı denilen üç tanesi de bu dörtgen içinde eğik bir çizgi üzerine sıralanmış

toplam yedi yıldızdan oluşur. İnsanlık tarihinin yolu, bu takımyıldızı ile bir çok kez kesişmiştir. Neredeyse ilk çağlardan beri her zaman Güneş, Ay, Merkür veya Venüs gibi gözümüzün önündeki gök cisimleri kadar insanlığın dikkatini çekmiştir.

Orion, oldukça eski ve köklü bir takımyıldızdır. Sümerler tarafından Uru-anna ya da cennetin ışığı olarak kabul edilirdi. Ayrıca büyük Sümer kahramanı Gilgamesh olarak da bilinir. Mitolojiye göre Orion, deniz tanrısı Poseidon ve Girit kralı Minosun kızı Euryalenin oğludur. Orion oldukça iri cüsseli, dev sayılabilecek bir yapıya sahiptir ve çok güzel bir yüzü vardır.

Artemis günün birinde uzun boylu iri yapılı fakat çok yakışıklı bir avcı olan Orion'u görerek ona aşık oldu. Öyle ki bir zamanlar kendi kendine aldığı evlenmeme kararını bile unutup bu yakışıklı avcı ile evlenmek istedi. Fakat Apollon kız kardeşinin bu dev cüsseli mahlukla evlenmesini uygun bulmuyordu. Kız kardeşini vazgeçirmek için çok uğraştı ancak Artemis onu dinlemedi. Kardeşinin Orion'a duyduğu sevginin ne kadar büyük olduğunu görünce de bunu kıskanmaya başladı. Ne söylerse söylesin kardeşi Artemis'i vazgeçiremeyeceğini anlayınca hileye başvurarak Orion'u ortadan kaldırmaya karar verdi.

Bir gün Orion denize girmiş yüzüyordu. Kıyıdan o kadar uzaklaşmıştı ki, başı kara küçük bir nokta gibi görünüyordu. Apollon kız kardeşini yanına çağırdı, uzaktan görünen kara noktayı ona göstererek "Oraya kadar okunu gönderebilir misin" dedi. Artemis heyecanla yayını hazırlarken o kara noktanın sevdiği erkeğin kafası olabileceğinin nerden bilecekti ki. Yayını çekti ve ok fırladı. Çok iyi nişancı olan Artemis'in oku tam hedefi vurmuştu ve Artemis bilmeden sevdiği erkeği başından vurmuştu. Bu ölüm onu çok üzdü günlerce bulutların ardına gizlendi gök yüzünde dolaşmaz geceleri yeryüzünü aydınlatmaz oldu. Sonunda bir gün babasının yanına giderek ondan Orion'u bir takımyıldız olarak gökyüzüne çıkarmasını istedi. Zeus ta kızının bu arzusunu yerine getirdi¹³⁰.

---

¹³⁰ Yasemin ÖRS, "Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri", Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s.76

Resim 122: Cebbar: Orion Takımıyıldızı, sayfa 77b

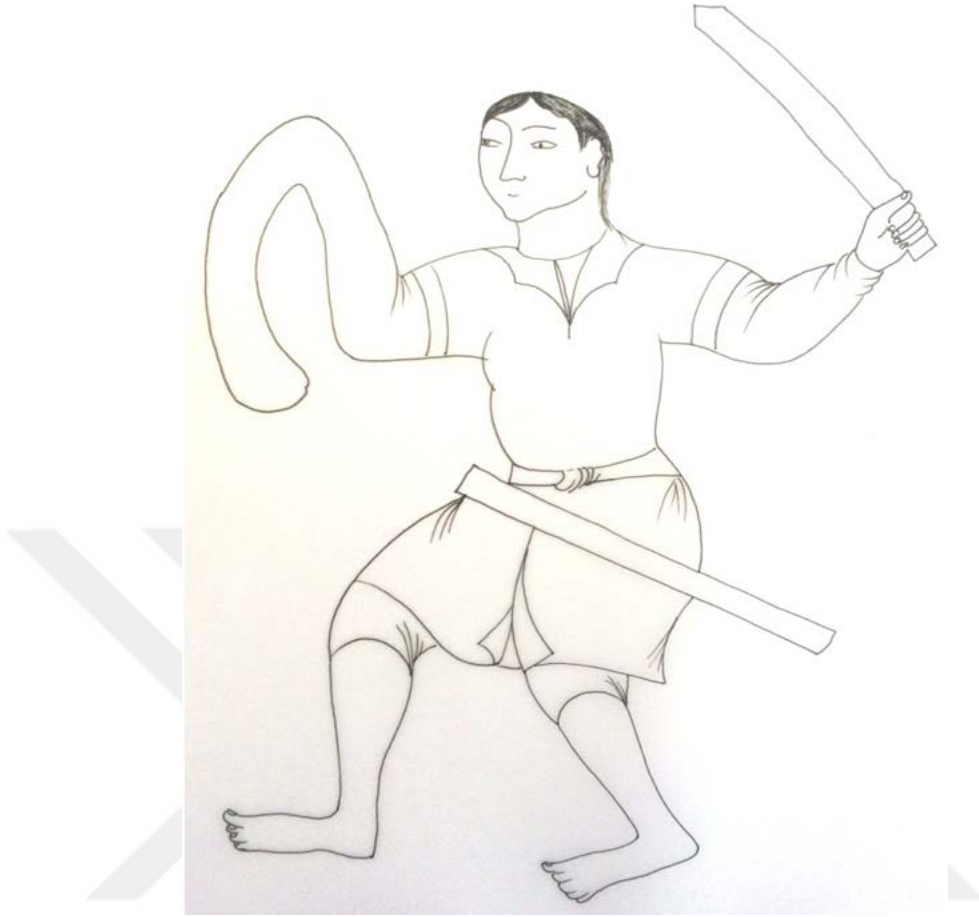

Resim 123: Cebbar: Orion Takımyıldızı, sayfa 79a

77b Sayfa Analizi;

77b sayfa düzeninde tam sayfa olarak verilen Cabbar (Orion) takımyıldızı, havaya kaldırdığı sol elinde kılıç tutarak ayakta duran bir figür olarak sayfanın sol alt köşesinde konumlandırılarak tasvir edilmiştir. Anatomik olarak dengesizlikler görünen figürün baş - kol orantısı yahut bacaklarının birbiriyle orantısı hatalıdır. Sağ kolda kıyafetin devamı olarak da düşünülebilecek bir anatomik deformasyon söz konusudur. Saçları ortadan ikiye ayrılmış ve enseden sırtına doğru devam etmektedir. Zemini siyah mürekkeple doldurularak hacim kazandırılan saçın faülden düz dökülen telleri görülmektedir. Önü “v” yaka ile açılan bir üst gömlek belindeki kemerle eteğinden ayrılmıştır. Zemini desensiz ve oldukça sade olan bu kıyafetin etek kısmı ön orta kısımdan bir yırtmaçla iki yana açıktır. Eteğin altında diz kapağını örtecek şekilde bir içlik görülmekte, elbisenin altında da yine bileğe kadar kapalı bir içlik söz konusudur. Figürün sağ bacak üstünden sol aşağıya doğru uzanan dikdörtgen şeklinde bir kılış kabzası görülmektedir. Diz kapağının aşağısı çıplak olan bacaklarının kalınlıkları ve uzunlukları birbirinden farklı olup her iki ayağı da sol ayak olarak çizilmiştir. Yay şeklindeki kaşları badem gözleri ay formunda yüzüyle klasik Selçuklu figürlerini andırmaktadır. Tepeden basık kafa yapısıyla yine anatomik olarak hatalı görünen figürün zemininde çizimin karakalem eskizi görülebilmektedir.

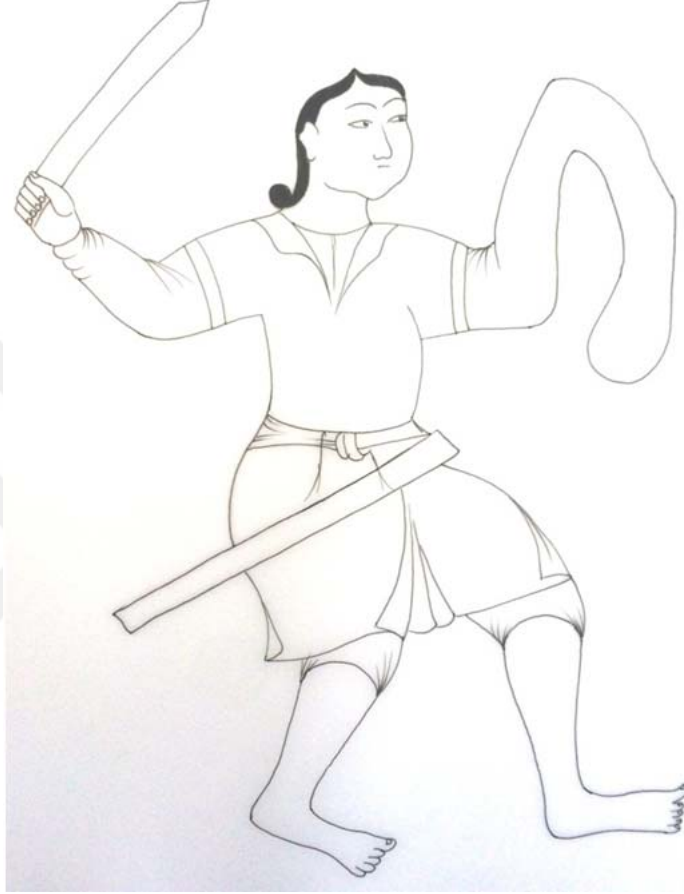

Çizim 54: Cebbar: Orion Takımyıldızı, sayfa 77b

79a Sayfa Analizi;

79a sayfa düzeninde sayfanın sağ alt köşesine konumlandırılmış Cabbar (Odeon) Takım Yıldızının yüzü izleyicinin sağına dönük olup sağ elinde kılıç tutan ayakta bir adam olarak tasvir edilmiştir. Saçları ortadan ayrılarak tepede birleştirilmiş zemini siyah mürekkeple doldurularak hacim kazanmıştır. Ensede oval bir kıvrımla dalgalanan saçın faülden aşağı dökülen saç telleri görülür. Üzerinde yarım kollu “v” yaka bir gömlek ve gömleğin içinden sağ kolda bileğe kadar, sol kolda eli kapatıp yere doğru dökülen bir iç gömlek görülür. (Sol eli kapatın herhangi bir detayı görülmemekte bunun deforme edilmiş bir kol mu yoksa gömlek devamı mı olduğu net bilinmemektedir). Belde ortadan sarımlı bir kemer ve altında ortadan ikiye yırtmaçlı köşelerinden pileleri uçuşan bir etek görülmektedir. Eteğin altında diz kapağını örten üst giyside olduğu gibi desensiz düz bir kumaştan dar bir içlik görülür. Burada her iki ayakta, sağ ayak olarak

resmedilmiş olup sağ profilden gördüğümüz anatomileri tamamen bozuktur. Kemerin kenarları ucu kemere tutturulmuş sol bacadan sağ aşağıya doğru sarkan kılıç kabzası görülür.

Çizim 55: Cebbar: Orion Takımyıldızı, sayfa 79a

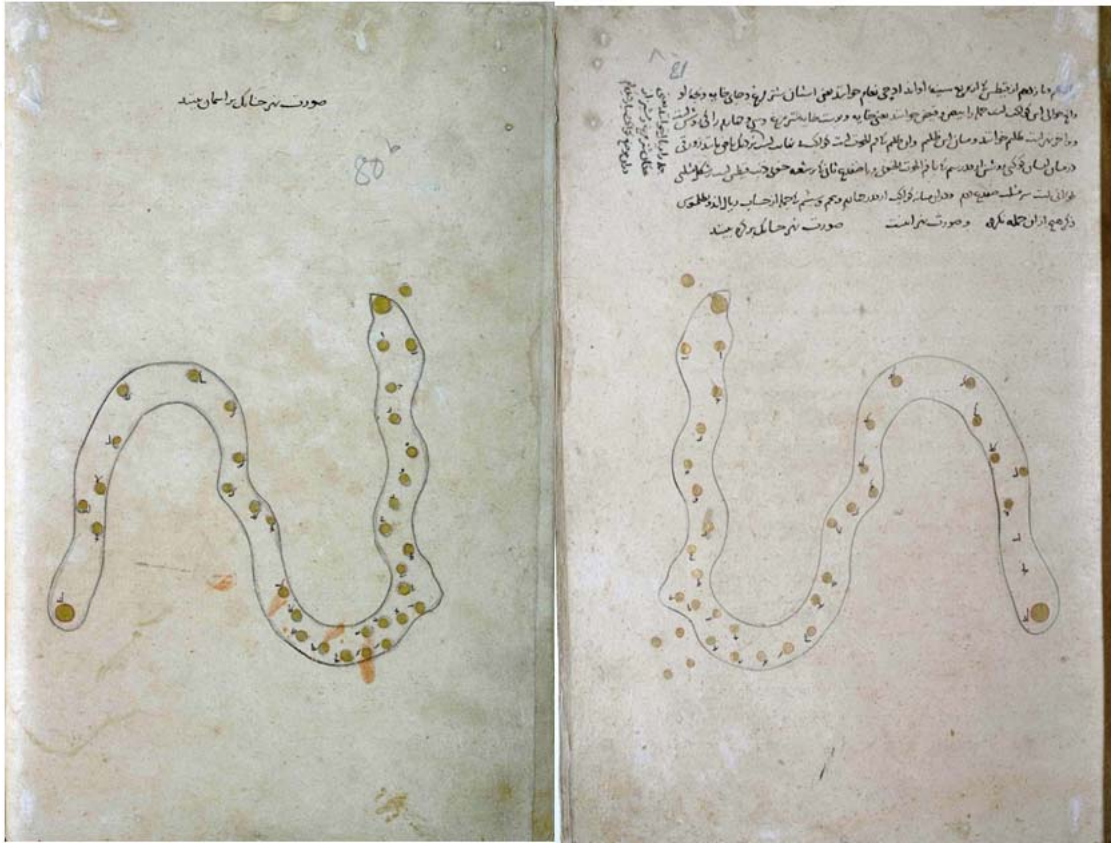
4.32. Irmak Takımyıldızı

Katalog No : 32

Sayfa No : 81a, 80b

Minyatür Ebat : Sağ 130 x 145 mm., Sol 135 x 143 mm.

Tanım : Nehr: Irmak Takımyıldızı

Resim 124: Nehr: Irmak Takımyıldızı

81a ve 80b sayfasında bulunan Nehr: Irmak Takımyıldızı isimli figürler aynı varaklarda üzerinde arkalı önlü sayfalarda bulunmaktadır. 81b sayfanın alt kısmında yarım sayfa kadar, 82a figürü ise sayfanın biraz aşağısından başlayarak tam sayfa olarak resmedilmiştir.

Irmak takımyıldızı, modern 88 takımyıldızdan biridir. Eridanus, günümüzde, Nil de dâhil olmak üzere pek çok ırmakla özdeşleştirilmektedir. Ancak pek çok kişi,

Eridanus'un Kuzey İtalya'daki Po nehri olduğu üzerinde birleşiyor. En eski takımyıldızlardan biri olan Irmak, Avcı'nın ayağından güney gök küredeki Küçük suyılanı takımyıldızına kadar uzanır. Bu haliyle, Suyılanından sonra gökyüzündeki en uzun takımyıldızdır. Irmak takımyıldızının bir diğer özelliği ise: Gökyüzünde en büyük alanı kaplayan takımyıldızdır.

Dünyayı kuşattığı ileri sürülen ırmak tanrısı Okeanos'un kızı Klymene ile bilgelik ve doğruluk tanrısı Apollon'un Phaethon adında bir çocukları vardır. Phaethon, arkadaşlarına kendisinin tanrı Apollon'un oğlu olduğunu anlatır. Arkadaşları ona inanmaz ve yalan söylediğini düşünürler. Phaethon'un çok üzüldüğünü gören annesi Klymene, onu babası Apollon'a gönderir. Phaethon, babası Apollon'u görmeye gider. Oğlunun geldiğini gören Apollon bu duruma çok sevinir. Phaethon'a, arkadaşlarını ikna etmesi için yardım edeceğine dair söz verir. Phaethon bir süre düşünür ve arkadaşlarını inandırmak için babasından Güneş arabasını kullanmak için izin ister. Her gün Apollon'un idare ettiği güneşin şarına dört gürbüz at koşulurdu. Bunların adları "Eous, Pyrous, Ethon, Phlegon"dur. Yani "Al at, Ak at, Parlak at, Toprak at"dır. Güneş sabahleyin kırmızı olarak doğar, yavaş yavaş beyazlaşır, sonra öğle vakti parlak olur. Akşama doğru batacağı sırada toprağa dokunur ve toprak rengini alır. Güneş tanrısı sabahleyin şafağın pembe parmaklarıyla açtığı gök kapısından çıkar, akşam olunca yorgunluğunu dindirmek için batıda olan sarayına iner, orada geceler. Apollon bu teklif karşısında şaşırır ve oğlunu caydırmaya çalışır. Çünkü güneş arabasını kullanmak oldukça tehlikeli bir iştir. Ancak Phaethon fikrini değiştirmez ve babası sözünü tutmak zorunda kalır. Phaethon'u hem annesi hem de kız kardeşleri güneş arabasını kullanması konusunda yüreklendirirler. Phaethon, arabayı kullanmak için oldukça acemidir. Buna rağmen arabayla oldukça uzaklara ve yükseklerle doğru yol almaya başlar. Doğru ufkunda öyle bir yere gelir ki, burası gök kubbenin en tepesidir. Arabasıyla gökyüzünün bir ucundan diğer ucuna büyük bir çizgi çizmeye başlar. Daha sonra bu çizgi gökyüzünde Samanyolu olarak anılmaya başlar. Bu sırada Dünya yüzeyi soğumaya başlar, çünkü araba çok uzaklara gitmiştir. Bunun üzerine arabanın atları hızla Dünya'ya doğru yol almaya başlar. Dünya üzerinde Afrika semalarından geçerken arkalarında bıraktıkları yerler kavrulur. Nehirler, göller ve tüm su kaynakları kurur. Büyük bir çöl oluşur. Asıl tehlike Phaethon'u ileride beklemektedir. Phaethon bir anda büyük akrebi

(Scorpio) görür. Akrep güçlü kuyruğuyla arabada başı çeken atı sokar. Araba eskisinden daha hızlı bir şekilde gitmeye başlar. Tüm bu olanlardan sonra Phaethon babasını kendisini caydırmaya çalışma isteğinin haklılığını anlar. Baş tanrı Zeus bütün olan bitenin farkındadır. Çevreye daha fazla zarar gelmemesi için bir yıldırım yollayarak Phaeton'u öldürür ve vücudu dünyaya doğru düşmeye başlar. Arabanın atları ahırlarına geri dönerler. Phaethon'un vücudu Eridanus nehrine düşer ve dibe doğru batar.

Phaethon'un ölümüne çok üzülen kızkardeşleri tam dört ay boyunca durup dinlenmeden ağladılar. Onların bu hallerine acıyan tanrılar, bu kızkardeşlere daima inleyen ve sarsılan kavak ağaçlarına dönüştürdüler. Ağaca dönüşen kız kardeşler, Eridanus nehri boyunca dizilirler.

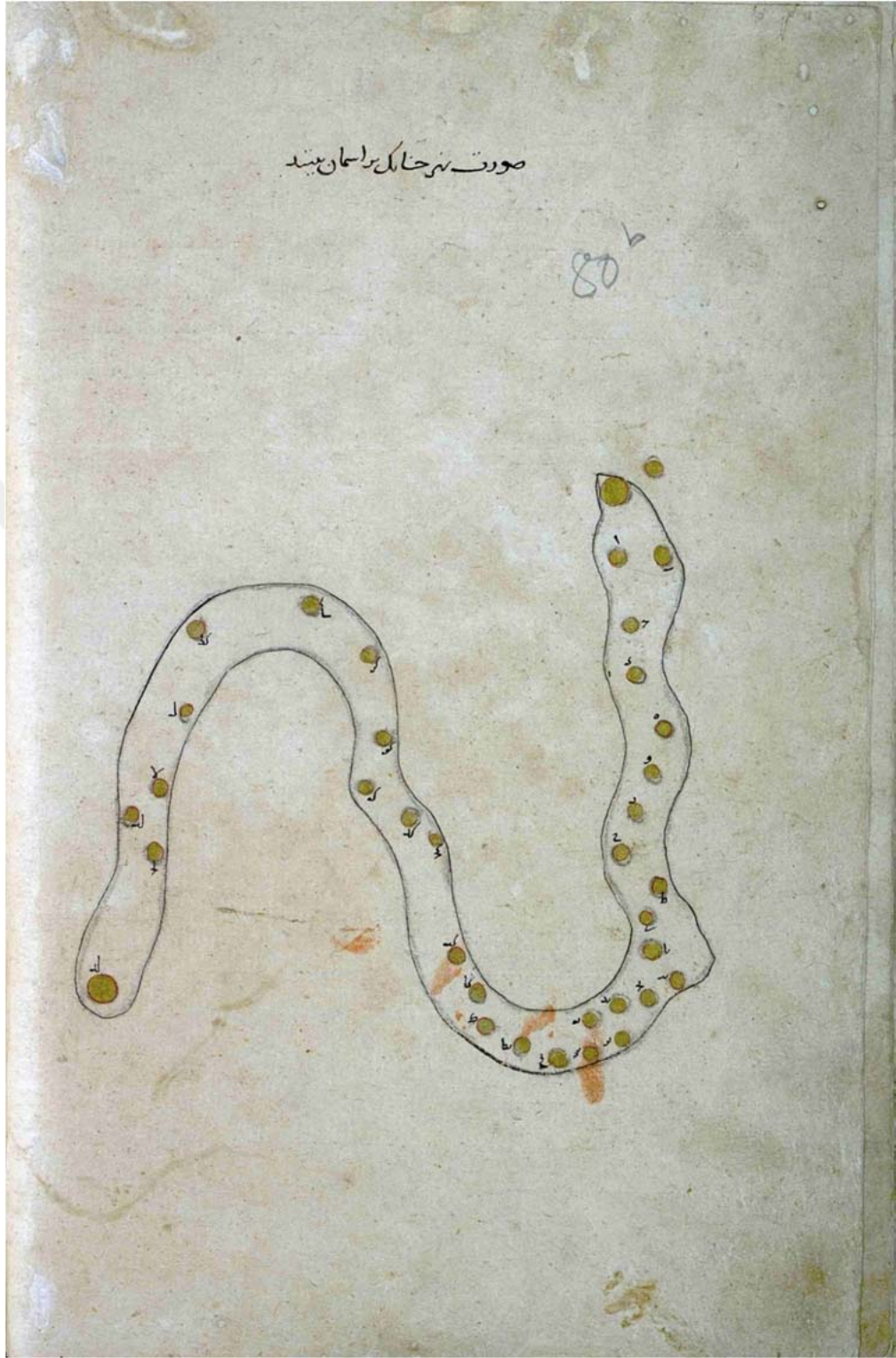
Phaethon'un başına gelenleri duyan arkadaşı Cygnus, onun cesedini bulabilmek için nehre girer. Cygnus, Phaethon'un çok yakın ve sadık bir arkadaşıdır. Phaeton'un cesedini bulmak için nehre ard arda dalar ve nehirde boydan boya devamlı yüzmeye başlar. Bu hareketleri onu nehirde yiyecek arayan bir kuğuymuş gibi gösterir. Daha sonra Cygnus, arkadaşının acısıyla ölür. Tanrı Apollon, Cygnus'a acıyarak onu gökyüzüne Kuğu takımyıldızı olarak koyar¹³¹.

---

¹³¹ [https://tr.wikipedia.org/wiki/Eridanus_\(tak%C4%B1my%C4%B1ld%C4%B1z\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Eridanus_(tak%C4%B1my%C4%B1ld%C4%B1z))

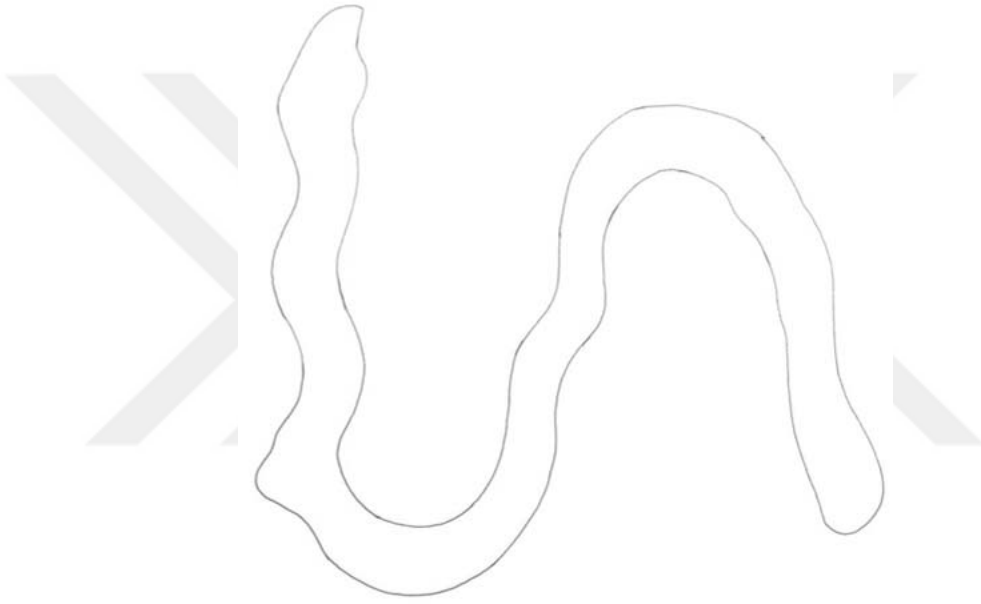

Resim 126: Nehr: Irmak Takımyıldızı, sayfa 80b

81a Sayfa Analizi;

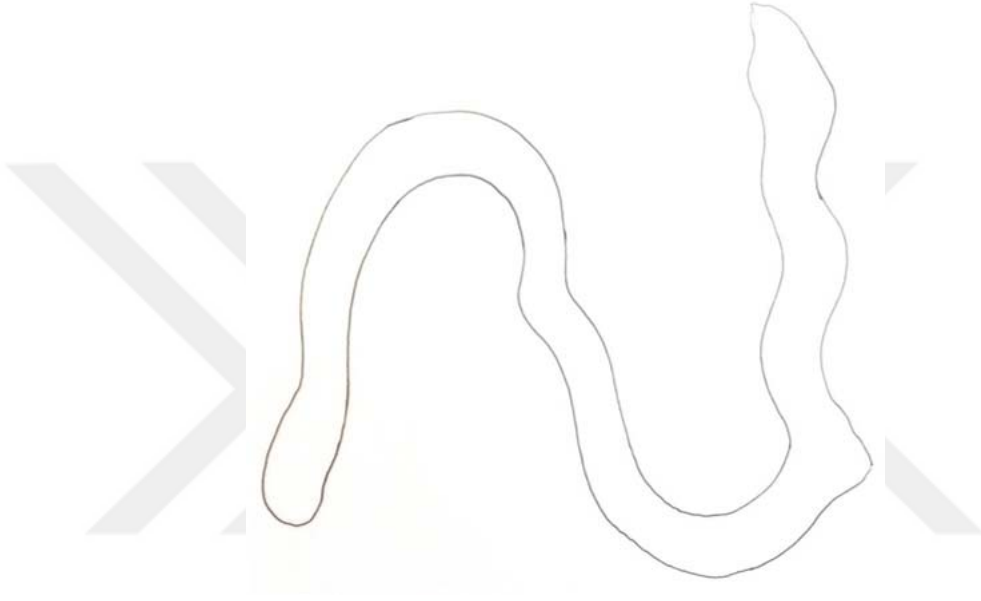
Irmak Takımyıldızı, 81a sayfasında altı satır metin ardından sayfanın 3/5 oranında konumlandırılmış olarak görülmektedir. Sayfa sol üst köşesinde Arap rakamlarıyla seksen, Latin rakamlarıyla seksen bir olarak numaralandırılmıştır. “S” çizen bir yılanı andıran şekilde bir tasvirdir. Yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya akan bir nehri düşündürmektedir. Bazı yerlerinde daha kıvrımlı ve hareketli bazı yerlerinde ise düz bir formu takip ederek ilerlemektedir.

Çizim 56: Nehr: Irmak Takımyıldızı, sayfa 81b

80b Sayfa Analizi;

Irmak Takımyıldızı, 80b sayfasında tek satır metin ardından sayfanın 3/5 oranında konumlandırılmış olarak görülmektedir. Sayfanın sağ üstünde Latin rakamıyla “80b” olarak numaralandırıldığı görülür.

Çizim 57: Nehr: Irmak Takımyıldızı, sayfa 82a

4.33. Tavşan Takımı Yıldızı

Katalog No : 33

Sayfa No : 82b

Minyatür Ebat : 55 x 142 mm.

Tanım : Erneb: Tavşan Takımı Yıldızı

Resim 127: Erneb: Tavşan Takımı Yıldızı

Tavşan figürü pek çok uygarlıkta iyi sayılmaması hatta tabu kabul edilmesinin yanında tavşan bazı uygarlıklarda olumlu yönleriyle tanınmaktadır. Çin burçlar kuşağının dördüncü hayvanıdır. Çin inançlarına göre tavşan ayda yaşamaktadır. Eski metinlere göre ise erkek tavşan yoktur ve dişi tavşanların üremeleri yeni çıkmış bitki filizlerini yalayarak hamile kaldıklarına inanılmaktaydı. Çin'de ise tavşan uzun ömürlülüğün sembolüydü. Ay ile ilintili düşünülen tavşanın ayda oturmasıyla birlikte aydan gebe kaldığına da inanılırdı¹³².

Ayrıca tavşan ayı temsil ediyordu. İslamiyet'ten sonra ise tavşan bolluk, iyi şans ve kurnazlığın timsaliydi. Hatta uyuyan tavşan tembelliğin, yalanlığın ve ölümün işaretiydi. Türk mitolojisinde beyaz tavşan renginden dolayı erken devirde gök unsuruna bağlı bir hayvan, siyah tavşan ise yer unsuruna ait olarak kabul edilirdi. Aynı zamanda bir tözdür. Şamanın yardımcı ruhlarından biridir. Bu nedenle şaman davulunun yüzeyi bazen tavşan derisiyle kaplanmıştı. Göktürk devrinde av hayvanı olduğu için uğurlu sayılmış ve bolluk simgesi olmuştur. Budist mitolojisinde tavşan Buda veya Budist tanrılarla ilgili bir semboldür. Budist hikâyede tavşan şeklindeki Buda maymun, kunduz ve vaşakla beraber yaşıyordu¹³³.

Orta Asya'da tavşan kötülüklerden koruyucu hatta yol gösterici anlamlara büründürülmüştü. Tavşan bazen ay ve karanlık gibi zıt prensip olarak verilmiştir. Bektaşî inançlarında insanlar ikinci defa dünyaya gelişte kötü insanların bir tavşan veya yılan şekline görülebileceğine inanıyorlardı. Bu sebeple de Anadolu'da Aleviler tavşan etini yememektedirler¹³⁴. Aleviler arasında uğursuz da kabul edilmesi eskiden beri halk arasında bilinen bir olaydır. Tahtacılar arasında da yine tavşan organlarının İslamiyette eti yenmeyen hayvanlara benzetilmesinden dolayı eti yasak sayılmıştı. Tavşan etinin yenmesinin yasaklanması dışında uğursuz bir hayvan olan tavşanın adının bile anılması yasaklanmıştı.

Özellikle de İslam el sanatlarında fazlaca görülmeyen tavşanın diğer hayvanlarla mücadelesi yine iki zıt prensibin mücadelesi olarak yorumlanmaktadır. Bu tasvirlerin

---

¹³² Yaşar ÇORUHLU, Türk Resim Sanatında Hayvan Sembolizmi, Doktora Tezi, s. 495

¹³³ Yaşar ÇORUHLU, Türk Mitolojisinin ABC'si, s. 183

¹³⁴ Bahaddin ÖGEL, Türk Mitolojisi (Kaynak ve Açıklamaları ile) C I, s. 490

güneş ve ay ikilisini gösteren tasvirler olduğu düşünölmektedir. Tavşan kartal ya da boynuzlu hayvanlarla verilmekteydi¹³⁵.

---

¹³⁵ Gönöl ÖNEY, “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal”, Malazgirt Armağanı, s.154

کواکب اربنب

دان و دانه کوکب استار صورت و هج کوکب بر صوره خاص صورت است و او در زود اوج باره است و در شمس است
 و جو خورشید است و کوکب اول شمسی دو کوکب است از چهار کوکب مجموع سگد از یک کوکب و دو کوکب است از زود زود اوج
 البسیه میان این کوکب و در حال اوج اراقت از دو کوکب باشد و در جم خونی همان دو کوکب است بر دلی باور بعد از آن از یک کوکب
 و سیم شمسی دو کوکب تالی است از همان چهار کوکب و همان خونی از دو کوکب است و هر چهار در جم اند و هم بر حوت است
 موضوع نیز از روی از اگر قدر همان است بعد از آن دو کوکب خونی مذکور بر دلی کوکب و ششم و طرز حوت است از
 اعظم قدر همان بعد از سیم تا هج است در جم است و هر چهار کوکب است از چهار کوکب است
 در سیم و ششم اند و در میان این است از اصغر در سیم و طلوع و طلوع ادرن و ششم خونی همان کوکب است
 در زود سیم بعد از هج که از روی باشد از اصغر در سیم است و طلوع ادرن و ششم شمسی از کوکب است
 تالی است از همان چهار از اگر قدر همان بعد از هج شمسی دو کوکب است بر دلی که است و هج خونی همان کوکب است
 از اگر قدر همان بعد از سیم شمسی را ادرن است بعد از هج شمسی دو کوکب است بر دلی که است و هج خونی همان کوکب است
 و از کوکب یعنی سیم و هج بر یا باشد و باز هم سقیم دو کوکب است کی بر شمسی از چهار کوکب است بر دلی
 قطر لا میان دو سوره و یک سگد از اگر قدر همان بعد از هج که در میان است است معادله که باشد و دوازدهم تالی
 همان دو کوکب است و در طرز شمسی است از اگر قدر همان بعد از سیم را ادرن است بر دلی که است و هر دو در زود اوج است
 جزا اند حد اوج ای راسته جزا معادله که باشد و عرب است چهار کوکب است بر دلی که است بر دلی که است
 و هج از کوکب صورت که سی و جزا است جزا معادله که باشد و عرب است چهار کوکب است بر دلی که است بر دلی که است
 کتب انوار علم که از راه بنال خواهد و صورت اربنب است

صورت اربنب حمالک بر اسمان هستند
 صورت اربنب حمالک که هستند

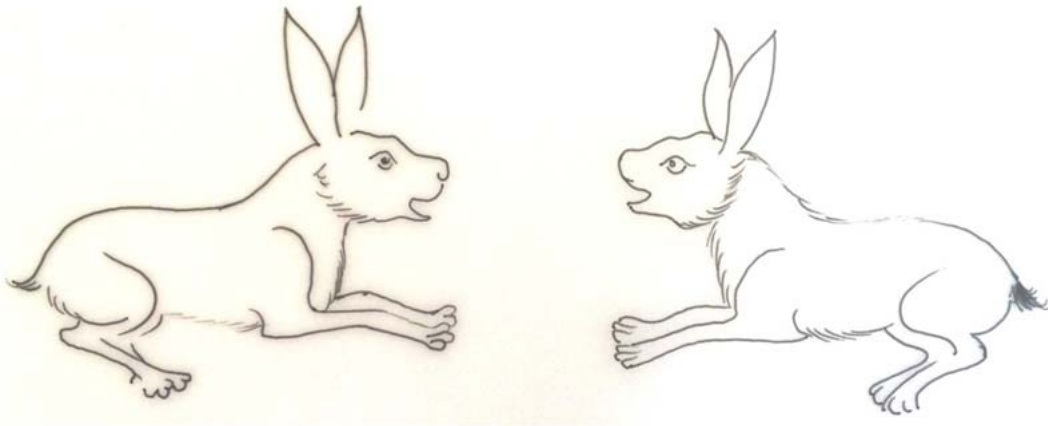
Resim 128: Erneb: Tavşan Takımıyıldızı, sayfa 82b

82b Sayfa Analizi;

82b sayfasının ¼ ü oranında olan Tavşan takımyıldızı tasviri ilk satırı kırmızı mürekkeple devamı siyah mürekkeple yazılı toplamda on sekiz satır metin ardında sayfanın sonunda yer alır. Sayfa, metnin hemen sağ üst köşesinde kurşun kalemle “89b” olarak numaralandırılmıştır. Aynı sayfa üzerinde birbirlerine yüz yüze bakar şekilde verilen bu iki tavşan tasviri, tavşan takımyıldızı yerküre ve sema görüntüleridir. Sağdaki figür (yer/gök) görüntüsüdür. Yönü sayfanın soluna (dikişe) dönük olup zıplar pozisyonda tasvir edilen figür anatomik olarak orantısız görülmektedir. Tavşanın baş oranıyla kıyasladığımızda vücudu kısa kalmaktadır. Aynı şekilde kuyruğu da kısa ve kıvrımlı olarak çizilmiştir. Altında eskiz etüdü görülebilen figür tek çizgiyle ve oldukça sade çizilmiştir. Çene altından kulaklarına doğru giden baş bölümünde ve göğüs detayında tarama şeklinde basitçe gösterilmiş tüy detayı yer alır. Kulakları uçlara doğru koyu bir biçimde nüanslı çizilmiştir. Gözleri irice açılmış olan figürün ağzı da açık tasvir edilmiş olup ağız içinde diş ya da dil gibi detaylar gösterilmemiştir.

82b Sayfa Analizi (Sayfanın Solundaki Figür için) ;

82b sayfasının ¼ ü oranında olan Tavşan takımyıldızı tasviri ilk satırı kırmızı mürekkeple devamı siyah mürekkeple yazılı toplamda on sekiz satır metin ardında sayfanın sonunda yer alır.

Çizim 58: Erneb: Tavşan Takımyıldızı, sayfa 83a

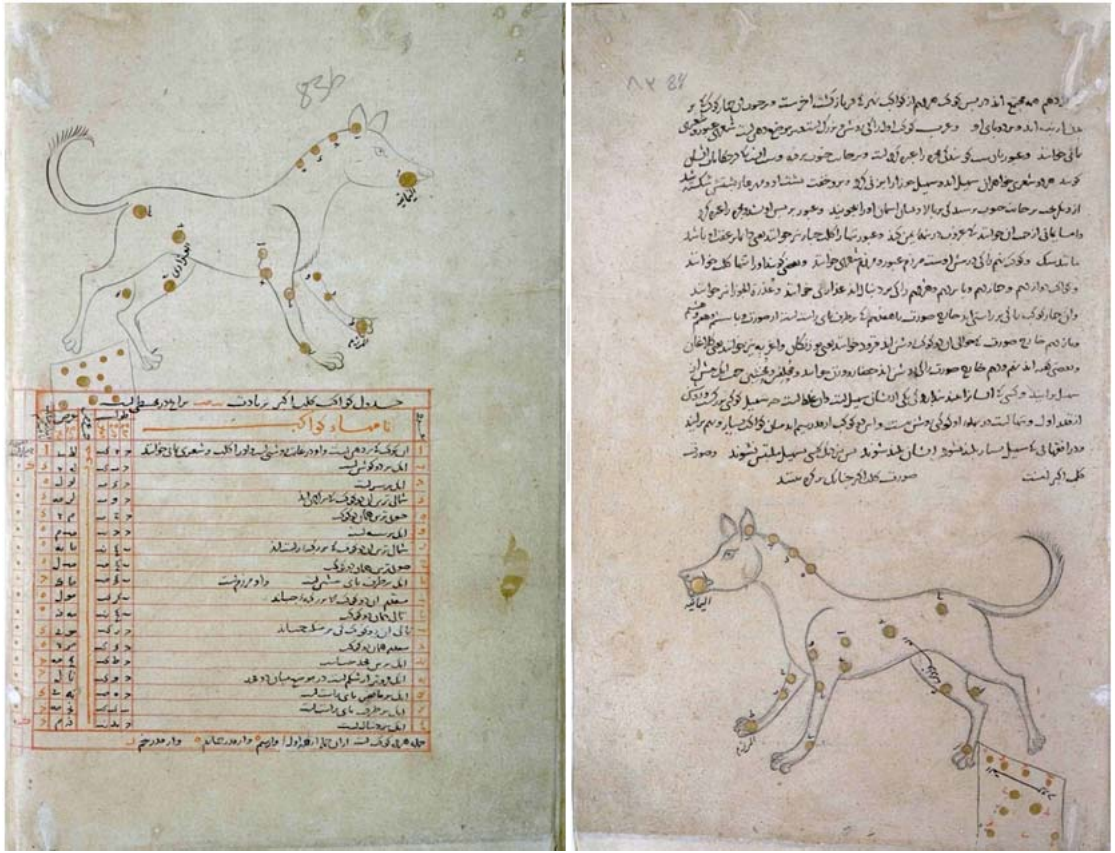
4.34. Büyük Köpek Takımyıldızı

Katalog No : 34

Sayfa No : 84a, 83b

Minyatür Ebat : Sağ 95 x 140 mm., Sol 95 x 137 mm.

Tanım : Kelb-i Aşgar: Büyük Köpek Takımyıldızı

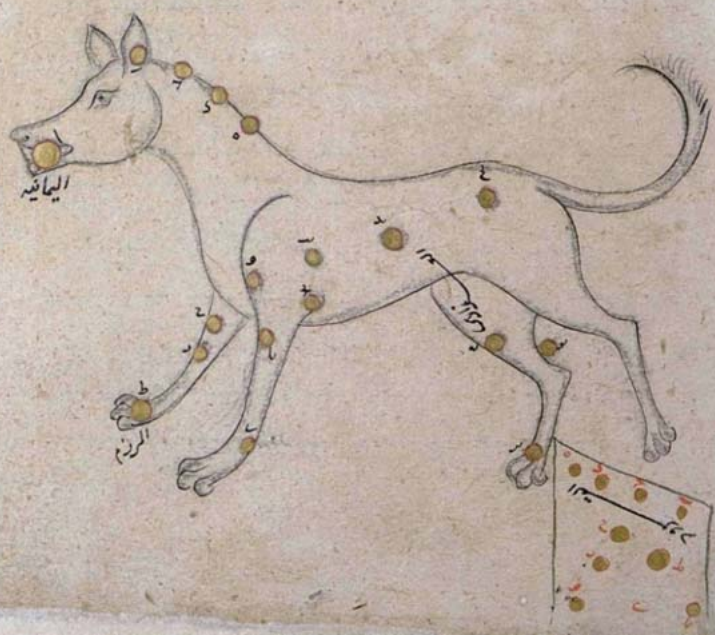

Resim 129: Kelb-i Aşgar: Büyük Köpek Takımyıldızı

84a ve 83b sayfasında bulunan Kelb-i Aşgar: Büyük Köpek Takımyıldızı isimli figürler aynı varak üzerinde arkalı önlü sayfalarda bulunmaktadır. 84b sayfasındaki figür sayfanın ortasından başlamış yarım sayfa olarak sonunda bitirilmiş, 85a figür ise tam sayfa olarak resmedilmiştir.

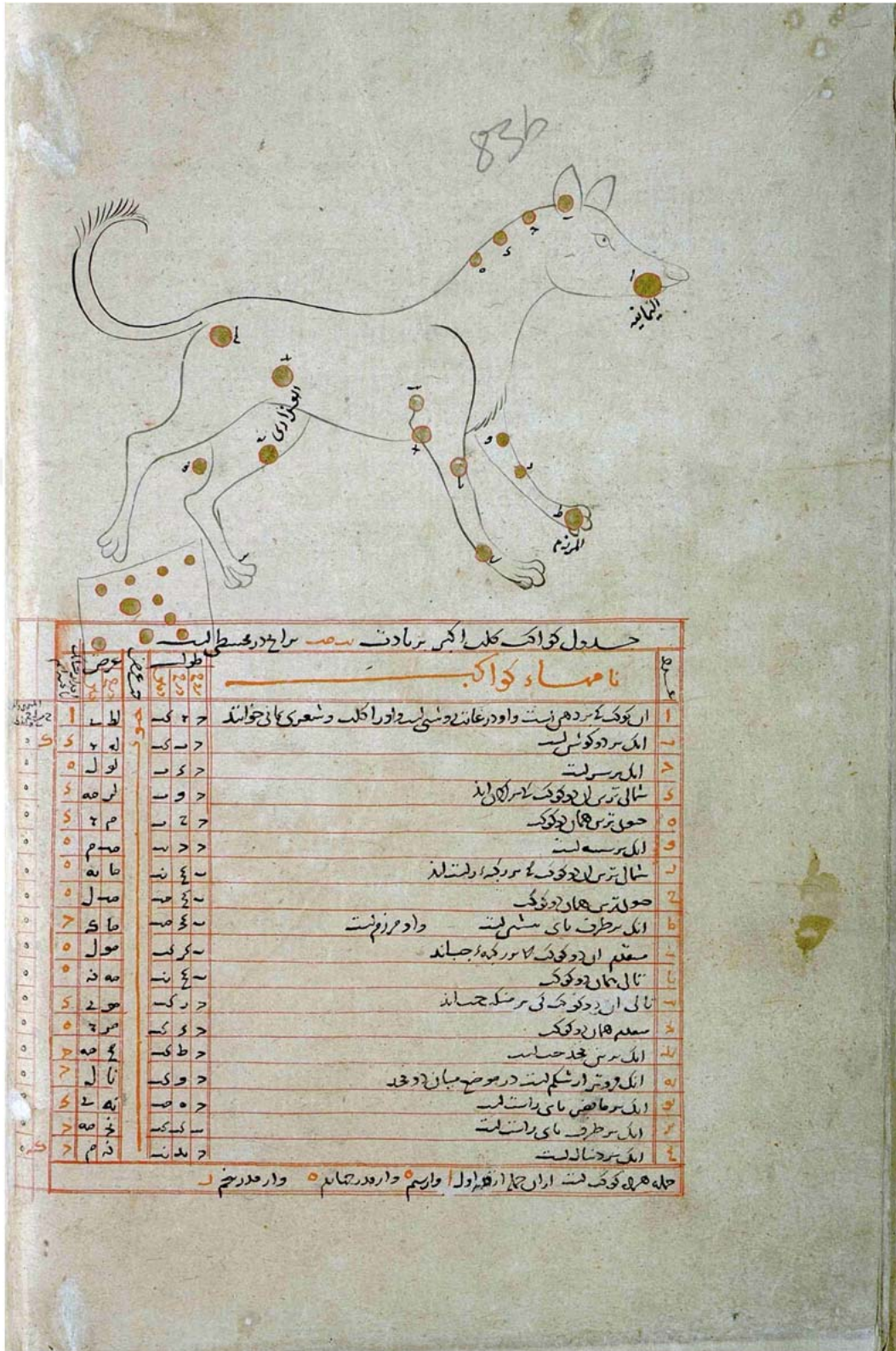
Büyük köpek Avcı'nın meşhur köpeklerinden biridir. Bir masala göre, Büyük Köpek, üstün yetenekli bir köpek türü olarak bilinen Laelaps türündendir. Kimsenin yetişemeyeceği kadar hızlı koşabilme yeteneği ile ünlüdür. Onu bir çok kişi sahiplenmiş olsa da son sahibi, Atina kralı Erichthonius'un kızı Procris'tir. Procris aynı zamanda Hermes'in oğlu Cephalus'un karısıdır. Bazı masalarda Procris'e Büyük Köpeğin av tanrısı Artemis'in yolladığı, bazılarında ise Girit kralı Minos'un yolladığı anlatılmaktadır. Girit kralı, Procris'e bir de sihirli mızrak hediye eder. Mızrağın özelliği her zaman hedefine doğru yol alması ve hiçbir zaman hedefinden sapmamasıdır. Bir av sırasında, Cephalus mızrağı yanlışlıkla karısına yönlendirir ve sihirli mızrak Procris'in ölümüne neden olur. Cephalus'a ise sürgün cezası verilir. Bir süre sonra Cephalus Yunan şehri olan Boeotia'ya (Thebes'te bir şehir) gider. Thebesşehrinde insanlara korku salan bir tilki yaşıyormuş. Bu tilki kimsenin yakalayamayacağı kadar hızlı koşabilen özel bir hayvandır. Cephalus, Büyük Köpeği tilkinin üzerine salar ve bu iki hızlı hayvan sonu gelmeyen bir kovalamacaya başlar. Bu bitmeyen mücadeleye son veren Zeus olur ve her ikisini de taşa dönüştürür. Daha sonra Büyük Köpeği yıldızların arasına gönderir. Orion'un iki köpeğinden büyük olanı Canis Majör'dür. Avcının (Orion) hemen önünde Tavşan'ı (Lepus) kovalar. Orion'un Boğa (Taurus) ile savaşına yardım etmek için orada olduğunu anlatan hikâyeler de vardır.

در دم همه مجتمع اند در بس کوبک هر دم از کوبک نهری در بازگشت اخسته و در حوض انهار کوبک بر
 بدن آرنجه اند و در دمای او و عرب کوبک اول را می دوشند و نزل کنند بر موضع دهی که شمع کوبک و کوبک
 مانی خوانند و عبور آن است کوبک مانی را بجهت که گفته و در حوض خون برده و در کوبک کوبک مانی
 کوبک هر دو شعری خواهان سیل اند و سیل جوزا را بر می کشد و سر و خفت شستند و در هر جا و شش شکسته
 از دلکج رحمت خوب برسدی بر بالادمان آسان او را بخونید و عبور بر سر او نهد و در کوبک کوبک
 و اما مانی از حوض ان خوانند که عبور در ششها می کشد و عبور تمام کوبک چهار سر خوانند یعنی دانه را بخوانند باشد
 مانند سگ و کوبک نیم را می در سسل اوسته مرزوم عبور و مانی شعی خوانند و بعضی کوبک او را تمام کوبک خوانند
 و کوبک او را در دم و حار دم و با سردم و هر دم را می در دنیا اند عذاری خوانند و عذرة الجوز انر خوانند
 و ان چهار کوبک مانی بر راستی در حای صورت با هفتیم که بر طرف مانی راسته است از صورت با سیم و هفتم
 و مازدم خارج صورت که حوالی ان کوبک دوش اند و در خوانند یعنی روزنگان و انرا به نین خوانند یعنی طلاغان
 و بعضی گفته اند نم و دم خارج صورت را می دوشند از حصار و درن خوانند و مختلف و مختلف است
 سیل بر آید و کسی که انرا خوانند سیل را می آید انرا سیل است و ان عظم است که سیل کوبک بر کرد و در کوبک
 از نقد اول و تمام است در بلوا او کوبک دوش است و انرا کوبک از در سیم ادمان کوبک بسیار و هم بر آید
 و در ان مانی که سیل سار بلند شود انرا نبلند شوند بر نبلندگی سیل ملقب نشوند و صورت
 کلب اکر است صورت کلب اکر خالی بر کج استند

Resim 130: Kelb-i Aşgar: Büyük Köpek Takımyıldızı, sayfa 84a

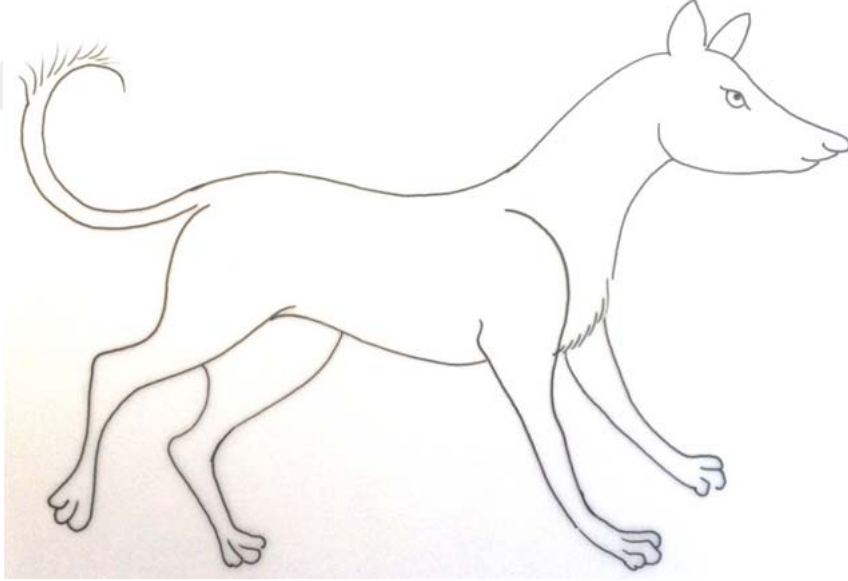

Resim 131: Kelbi Aşgar: Büyük Köpek Takımı yıldızı, sayfa 83b

83b Sayfa Analizi;

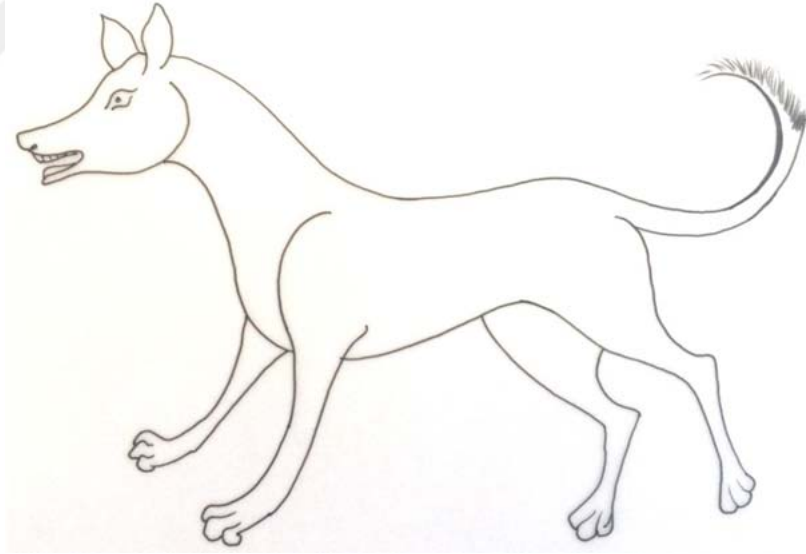
83b sayfa düzeninde 1/3 oranında yer alan Büyük Köpek Takımyıldızı sayfada, on beş satır metnin altında (metin uzunluğu arasında) konumlandırılmıştır. Sayfa, sol üst köşesinde Arap rakamlarıyla seksen üç, Latin rakamıyla seksen dört olarak numaralandırılmıştır. Büyük köpek takımyıldızını temsil eden figür sayfanın soluna dönük olarak profilden çizilmiş bir köpek tasviridir. Ayrıca sağ arka ayak bileğine temas eden baş aşağı ucu açık şekilde üç kenarı olan yamuk bir şekil görülmektedir. Figürün zemininde eskiz etüdü görülebilmektedir. Tek çizgiyle tasvir edilen figürün genelinde herhangi bir detay yada motif bulunmayıp kuyrukta nüans hareketi ve uç kısmında tüylerin tarama tekniğiyle belirtildiği görülür. Her iki kulağı da dik şekilde ve ağzı açıktır. Bacakları açık ve gergin pozisyonda kuyruğu dik olarak tasvir edilen figür saldırıya hazır görülmektedir. Figürün sağ arka ayağı hizasından aşağı doğru görülen çizimin içinde ters yazılmış bir metin ve yıldızla görülür.

Çizim 59: Kelb-i Aşgar: Büyük Köpek Takımyıldızı, sayfa 83b

84a Sayfa Analizi;

84a Sayfa düzeninde 1/2 oranında yer alan Büyük Köpek Takımııldızını görmekteyiz. Sayfa düzeni bu figürle baş yar ve ardından yirmi bir satır uzunluğunda bir şablon yer alır. Sayfanın sağ üstünde Latin rakamıyla ve kurşun kalemle “83b” yazılıdır fakat varak düzeninde karşı sayfasında, sol üst köşesinde Arap rakamlarıyla seksen dört, Latin rakamıyla seksen beş olarak numaralandırılmıştır. Büyük köpek takımııldızını temsil eden figür sayfanın sonunda, sağına dönük olarak ve profilden çizilmiş bir köpek tasviridir. Ayrıca sol arka ayak bileğine temas eden baş aşağı ucu açık şekilde üç kenarı olan yamuk bir şekil görülmektedir. Bu şeklin içinde yıldızlar görülmektedir. Tek çizgiyle tasvir edilen figürün genelinde herhangi bir detay ya da motif bulunmayıp kuyruğunda, sırt çizgisinde ve sağ ön bacak kasında nüanslı çizgiler görülür. Kuyruk ucu tarama tekniğiyle belirtilerek tüyleri gösterilmiştir. Her iki kulağı da dik şekilde ve ağzı kapalı karşıya bakar şekildedir. Bacakları açık ve gergin pozisyonda kuyruğu dik olarak tasvir edilen figür saldırıya hazır görülmektedir.

Çizim 60: Kelb-i Aşgar: Büyük Köpek Takımııldızı, sayfa 85a

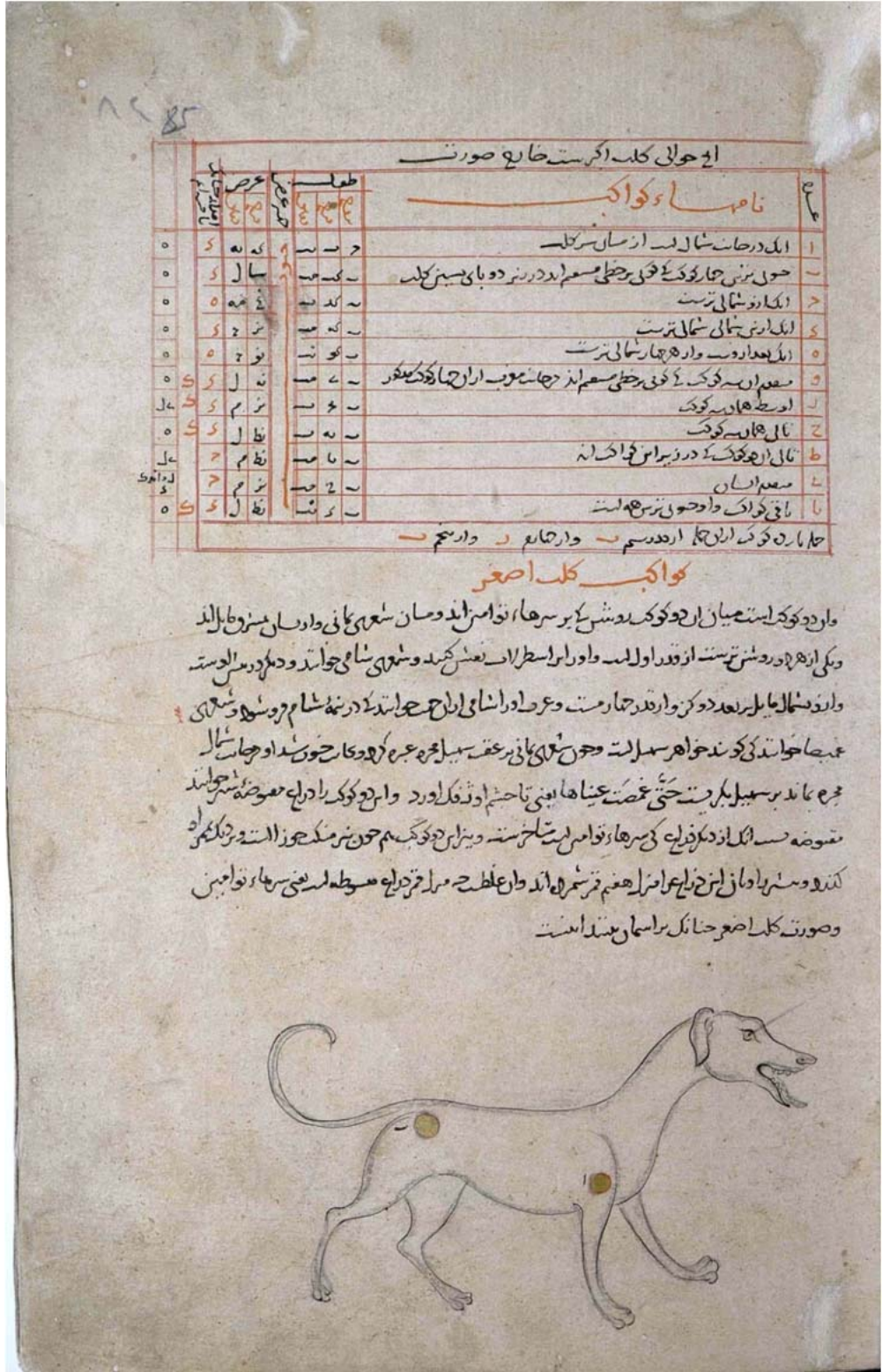
85a sayfasında bulunan Kelb-i Aşgar: Küçük Köpek Takımyıldızı isimli figürler tek varak üzerinde bulunmaktadır. Figür bir tablo ve bir paragraf Arapça yazının altından başlayarak sayfanın 3/1' i kadar yer almaktadır.

Yunan mitolojisinde de yeri olan çoban takımyıldızının, küçük köpek takımyıldızının ve başak yıldızının gökyüzünde oluşmaları ile ilgili hikâye şöyledir: Hesiodos, Persephone'nin Zeus'un kızı olduğunu söylemektedir. Başka bir masala göre Virgo, İcarios ve Demeterin kızı Erigone adıyla anılır. Efsaneye göre bir seyahati sırasında şarap tanrısı Dionysos, İcarios'un evine gelir ve misafir olur. Dionysos kendisine gösterilen misafirperverlikten çok memnun olur ve gitmeden İcarios'a bağlılığı ve şarap yapmayı öğretir. Sonrasında ise İcarios bu içkiyi tüm köylülerin tatması için dağıtmaya başlar. Şarabı içen köylüler sarhoş olunca, İcarios'un şarapla kendilerini zehirlediğine inandıkları için İcarios'u öldürürler. Kızı babasının gelmeyişinden dolayı merak etmektedir. Sonrasında ise babasını rüyasında görür. Babası ona öldürüldüğünü ve naaşını bulup gömmesini ister. Kızı Erigone babasının naaşını arar ve bulamaz. Babasının naaşını beraber arayan Maira adlı köpeği bulur. Sonrasında Erigone acıdan ne yapacağını şaşırır ve babasının naaşının yanında kendini bir ağaca asarak öldürür. Maira ise Erigone'nin naaşının başından ayrılmaz, günler boyunca ulur ve sonunda da açlıktan ölür. Tanrılar bu duruma çok acırlar ve onları takımyıldızı olarak gökyüzüne alırlar. İcarios bootes (çoban), kızı Erigone Virgo(başak), sadık köpek Canis Minör (küçük köpek) olarak yerlerini alır¹³⁶.

---

¹³⁶ Yasemin ÖRS, “**Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001, s. 29-30

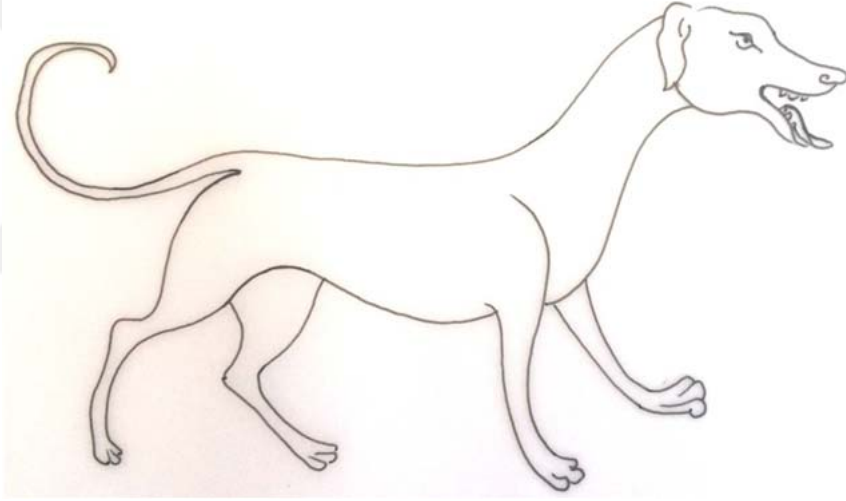

Resim 133: Kelb-i Aşgar: Küçük Köpek Takımı yıldızı, sayfa 85a

85a Sayfa Analizi;

Küçük Köpek Takımyıldızı 85b sayfasında on dört satırdan oluşan bir şablon ve devamında dokuz satır metin ardından sayfanın $\frac{1}{4}$ 'ü oranında tasvir edilmiş bir köpek figürüdür. Sayfanın sol üst köşesinde Arap rakamıyla seksen dört, Latin rakamıyla seksen beş olarak numaralandırıldığı görülür. Yüzü sayfanın içine (dikişe) bakan figür sağ profilden görülmektedir. Anatomik olarak uzun bir boynu ve uzun bir gövde yapısı söz konusudur. Figür tek çizgi halinde gayet sade tasvir edilmiştir. Ağzı açık olan figürün dili dışarıda olup dişleri görülmektedir. Kuyruğu geriye doğru uzayarak kıvrılan köpeğin bacakları ince uzun olup ayaklarında üçer patisi görülür. Kulağı aşağı doğru sarkıktır. Figürün zemin etüdünde eskizi görülür.

Çizim 61: Kelb-i Aşgar: Küçük Köpek Takımyıldızı, sayfa 85a

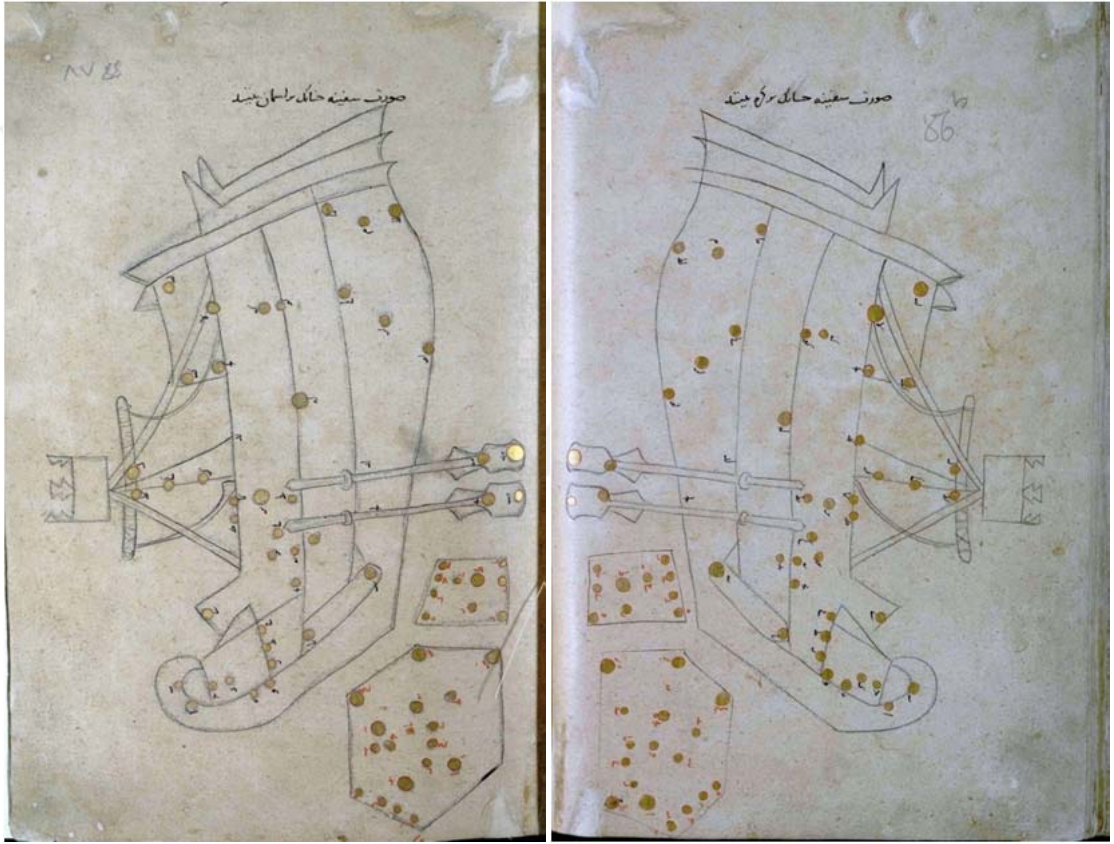
4.36. Gemi Takımyıldızı

Katalog No : 36

Sayfa No : 86b, 88a

Minyatür Ebat : Sağ 267 x 174 mm., Sol 263 x 178 mm.

Tanım : Sefine: Gemi Takımyıldızı

Resim 134: Sefine: Gemi Takımyıldızı

86b ve 88a sayfasında bulunan Sefine: Gemi Takımyıldızı isimli figürler farklı varaklar üzerinde karşılıklı sayfalarda bulunmaktadır. İki figürde tam sayfa olarak sayfanın orta kısmına resmedilmiştir.

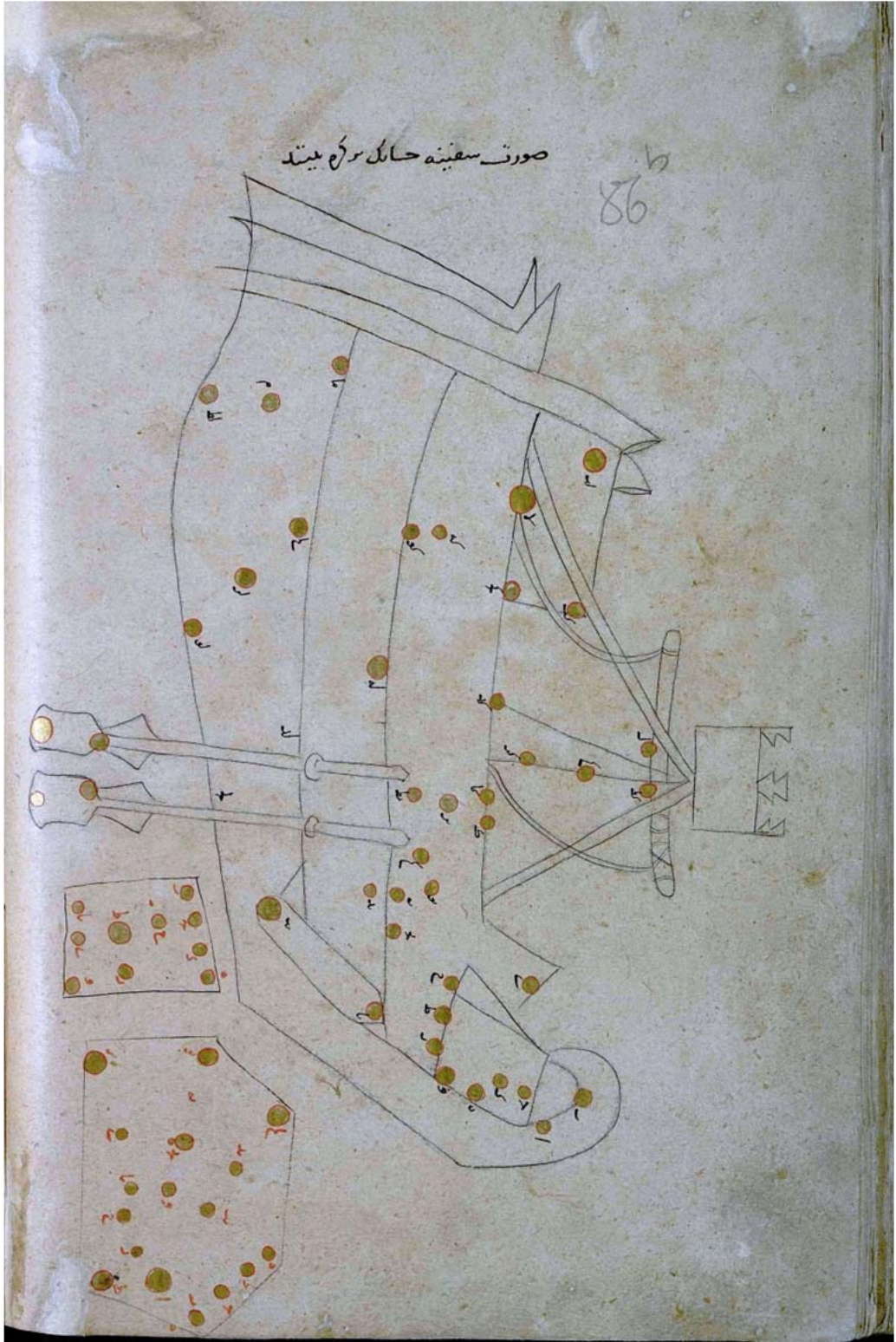
Türk sanatında gemi figürüne sıklıkla rastlanmaktadır. Figürü tarih öncesi çağlardan bu yana birçok uygarlıkta kullanılmıştır. Gemi takımyıldızının oluşumu ile ilgili Yunan mitolojisinde ise Kanopos ile ilgili efsanelerde bilgiye rastlıyoruz. Kanopos Nil nehrinin

bir koluna adını veren kahramandır. İslamiyet inancı içerisinde gemi tufan olgusunun simgesel anlamlarından biridir. İnsanlık nasıl sudan yaratılmışsa tufanla yeniden suya dönüşerek yeni bir dünya oluşturmuşlardı. Başlayan yeniçağın simgelerindendir. Yok, oluş ve sonrasında yeniden oluşunun simgesi olan ay mitologyası ile benzerlik göstermektedir. Tufan aynı zamanda ayın üç karanlık günü ve ölümüyle ilgiliydi. Nuh tufanı ile ilgili bilgilere Asur kralı Asurbanipal'in kitaplığında yer alan bir tablette rastlanmaktadır. Orada da benzer gelişmeler sonrasında geminin kapıları kapanır ve tufan başlar¹³⁷.

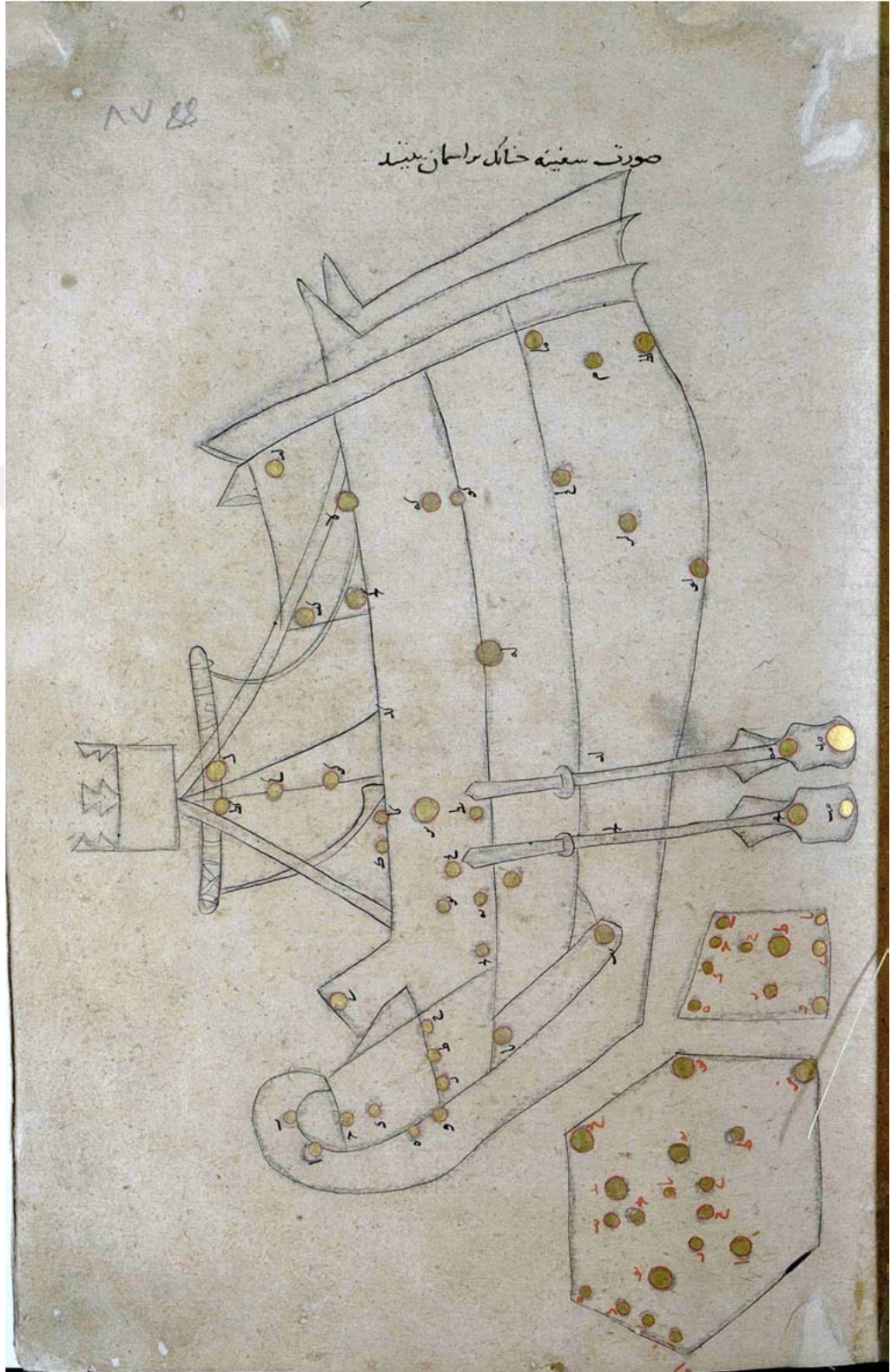
¹³⁷ Metin And, **Minyatürlerle Osmanlı Mitologyası**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 104

Resim 135: Sefine: Gemi Takımı Yıldızı, sayfa 86b

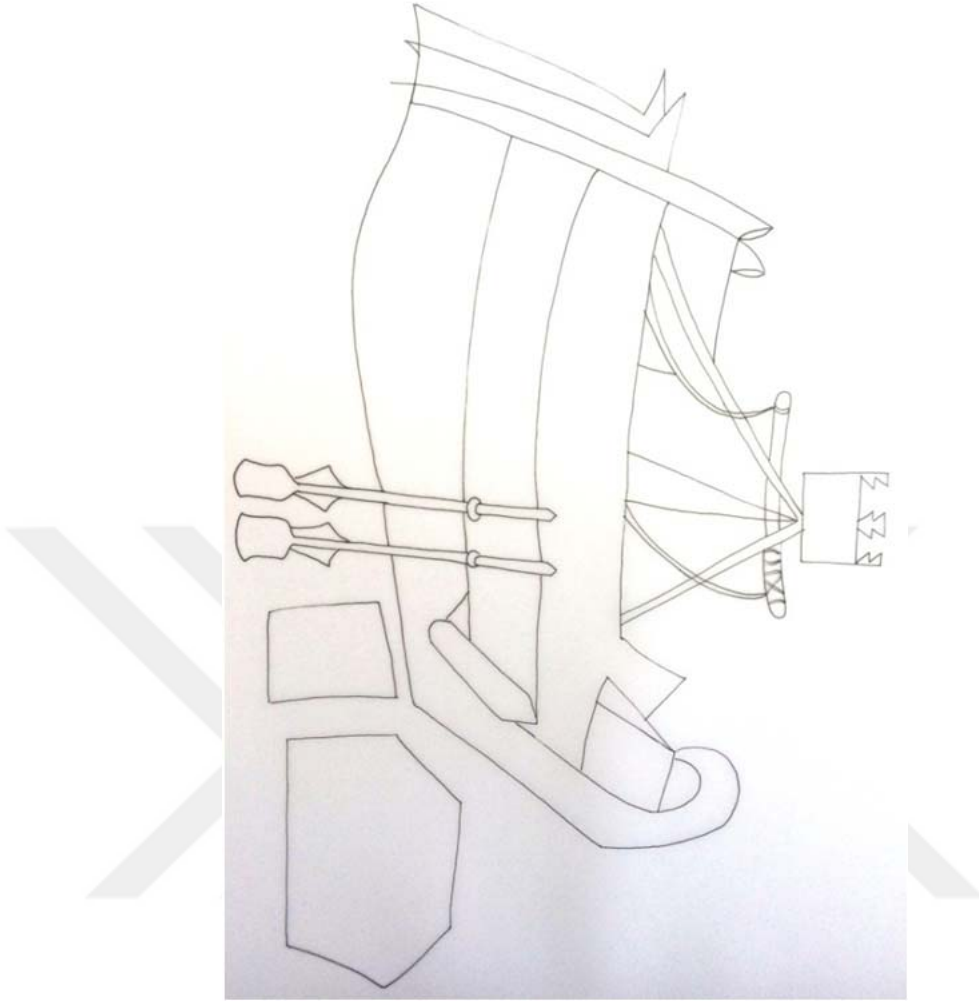

Resim 136: Sefine: Gemi Takımı Yıldızı, sayfa 88a

88a Sayfa analizi;

Kevkebetü's Sefine (Gemi) Takımyıldızı, 88a sayfasında üstten bırakılan bir miktar boşluğun ardından tek satır metin görülüp figür sayfanın tamamını kapsayacak şekilde ve yönü aşağıya doğrudur. Sayfanın sağ üstünde Latin rakamıyla sonradan eklenmiş olarak “86b” olarak numaralandırıldığı görülür. Fakat figürün karşısındaki sayfanın sol üstünde Arap rakamıyla seksen yedi ve Latin rakamıyla seksen sekiz olarak numaralandırıldığı görülür. Gemi Takımyıldızı tam sayfa halinde gördüğümüz bir gemi figürü olarak tasvir edilmiştir. Yönü aşağıya doğru olan gemi sağ profilden görülmekte olup önüne yakın mesafede iki adet kürek yer alır. Geminin önü yüksek pruvalıdır. Yelkenler birbirine iplerle bağlanmış ve gemi sanki boşlukta durur gibi tasvir edilmiş. Stilize edilmiş şekilde gördüğümüz geminin suyun altında kalması gereken alanlar da gösterilmiştir. Yükseklik olarak üç paftadan oluşan geminin arkasında dikey daka ince ve kuyruk benzeri paftalar görülür. Geminin en üst kısmında yer alan platformun gözcü platformu olduğu düşünülebilir. Geminin burnu en alt yatay paftayla birleşik görülüp uç kısmı geriye doğru kıvrılarak iç alanla birleştirilmiştir. Geminin haricinde dışında bulunan yamuk geometrik şekillerin de içerisinde yıldız takımları yer almaktadır. Geminin içindeki takımyıldızı grubu siyah mürekkeple harflendirilmiş fakat geminin dışında kalan paftalardaki yıldızlar kırmızı mürekkeple harflendirilmiş olarak görülür.

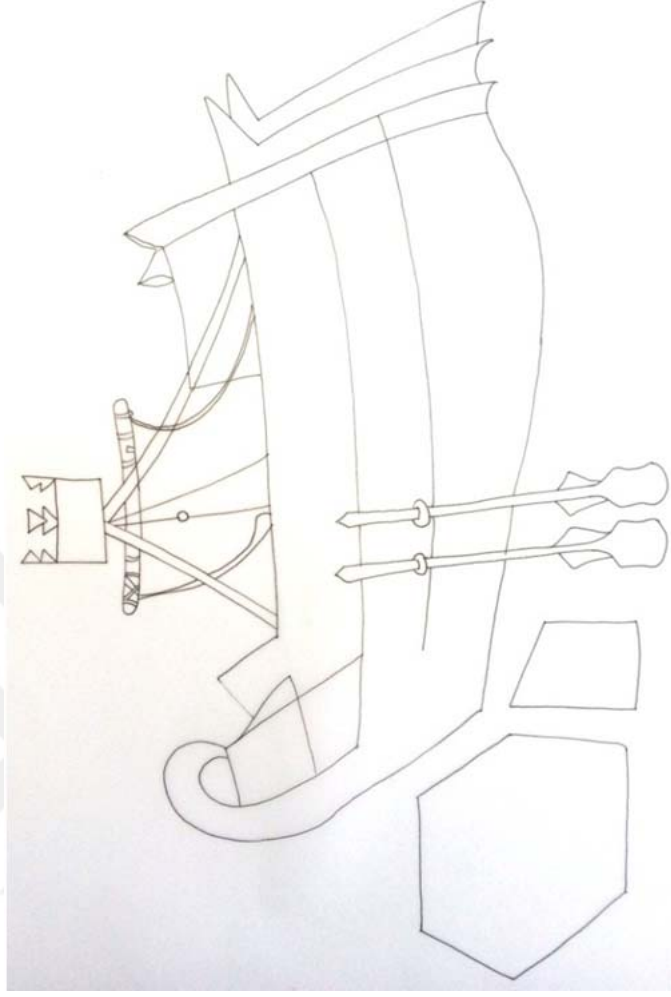

Çizim 62: Sefine: Gemi Takımyıldızı, sayfa 86b

88a Sayfa Analizi;

Kevkebetü's Sefine (Gemi) Takımyıldızı, 88b sayfasında üstten bırakılan bir miktar boşluğun ardından tek satır metin yazılı olup figür sayfanın tamamını kapsayacak şekilde ve yönü aşağıya doğru konumlandırılmış. Sayfanın sol üstünde Arap rakamıyla seksen yedi ve Latin rakamıyla seksen sekiz olarak numaralandırıldığı görülür.

Çizim 63: Sefine: Gemi Takımyıldızı, sayfa 88a

4.37. Su Yılanı Takımyıldızı

Katalog No : 37

Sayfa No : 91a, 89b

Minyatür Ebat : 200 x 100 mm., 200 x 100 mm.

Tanım : Şuca: Su Yılanı Takımyıldızı

Resim 137: Şuca: Su Yılanı Takımyıldızı

Suver'ul Kevakib adlı yazma eserin 91a ve 89b sayfasında bulunan Şuca: Su Yılanı Takımyıldızı isimli figürler farklı varaklar üzerinde karşılıklı sayfalarda bulunmaktadır. 89b sayfasındaki figür dört satır yazıdan sonra başlamış sayfa sonunda bitirilmiş, 91a figür ise tam sayfa olarak resmedilmiştir.

Yılan Türk şamanizminde yeraltı ilahı Erlik ile alakalı bir semboldür. Yılanın genellikle karayılan olarak anılmasının sebeplerinden birisi yine Erlikle ilgiliydi. Çünkü Türk mitolojisinde ak veya gök renk gök tanrıyı kara renk ise yeri ve yeraltı tanrısı Erlik'i simgelemekteydi. Böylece Erlik'in sembollerinden biri olan karayılan, aynı zamanda onun temsil ettiği karanlık dünyanın, ölümün ve kötülüğün sembolü olarak da kabul edilebilir. İnsanlar Erlik'ten sakınıp ona kurban sunar ve ondan yardım dilerlerdi. Bu nedenle Sibiry'a'daki topluluklarda buna benzer şekilde, yılan gibi tehlikeli ve korkutucu hayvanların figürlerini yapar, kendilerine yardım edeceğine inandıkları için saklardı¹³⁸.

İslamiyet'ten sonra hayvanların çeşitli tarikatın başlarındakilerinin gücünü sembolize etmek üzere kullanıldığı anlaşılmaktadır. Erlik ile ilgili olarak söylenen bazı hususların benzeri bu devirde de sürmekteydi. Özellikle arslana binip yılanı kamçı olarak kullanma tarikatlarında çok yaygındı¹³⁹.

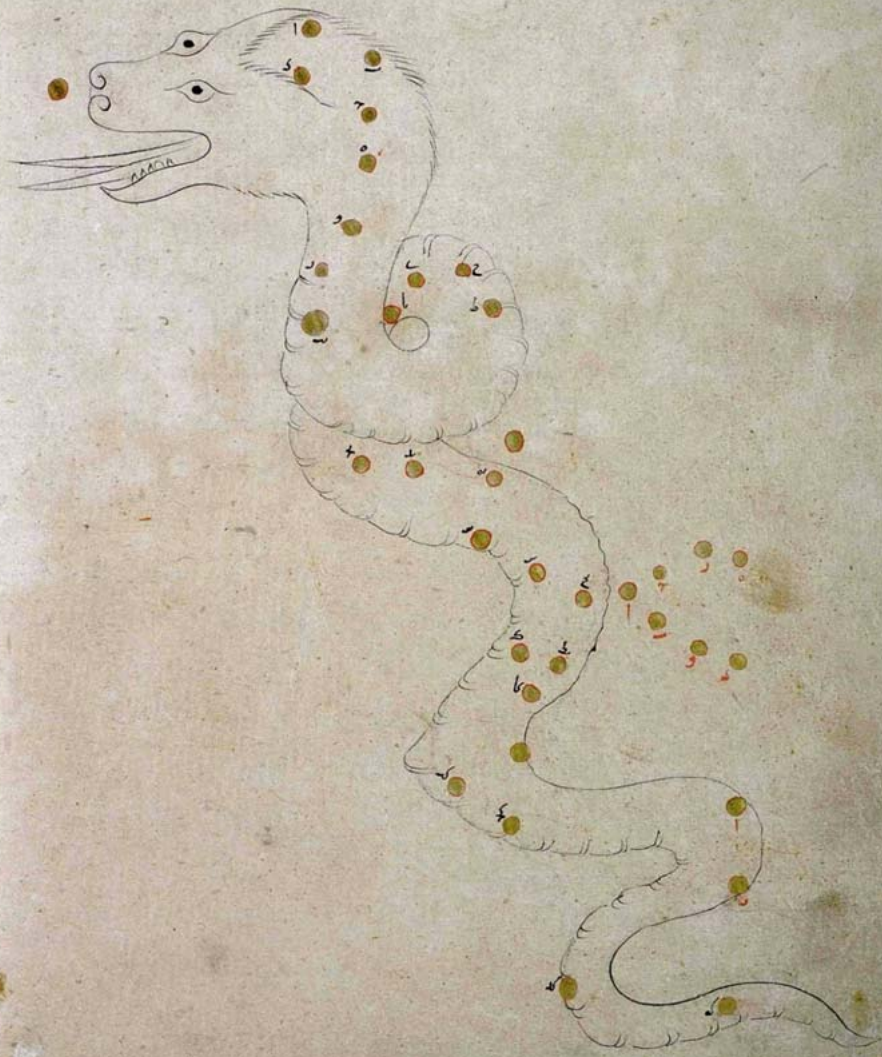
---

¹³⁸Yaşar Çoruhlu, “**Türk Sanatında Görülen Yılan Tasvirlerinin Sembolizmi**”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, S. 96, İstanbul, 1995, s. 38.

¹³⁹ Yaşar Çoruhlu, “**Türk Sanatında Görülen Yılan Tasvirlerinin Sembolizmi**”, s. 42.

895

نار و سوزن ادمان کواکب شجاع و کواکب اسد مان کواکب روش که وسط اصدان اسد و با ماتی کواکب شجاع
جبارا خیل خوانند یعنی سبان و کواکب حرد رانی درین میانها اند افلاک خیل یعنی اسب کرگان و در میان لوح اول کواکب
ماطیه رانی سان و کواکب خراب اند معلوم خوانند و صورت کواکب شجاع با کواکب ماطیه و خراب اینست
صورت شجاع حاکم بر کوه سهند

Resim 138: Şuca: Su Yılanı Takımyıldızı, sayfa 89b

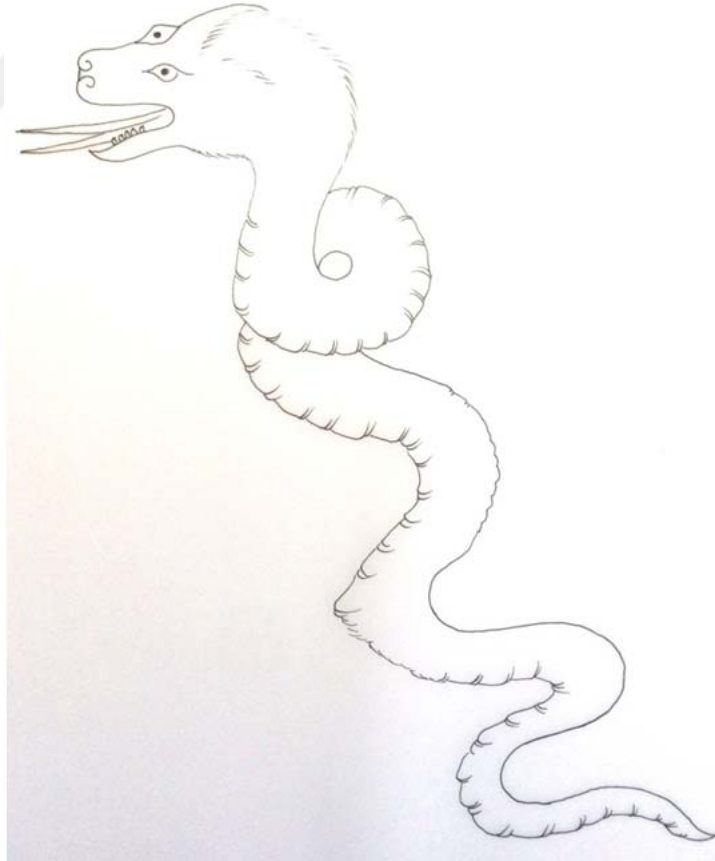

Resim 139: Şuca: Su Yılanı Takımı Yıldızı, sayfa 91a

89b Sayfa Analizi;

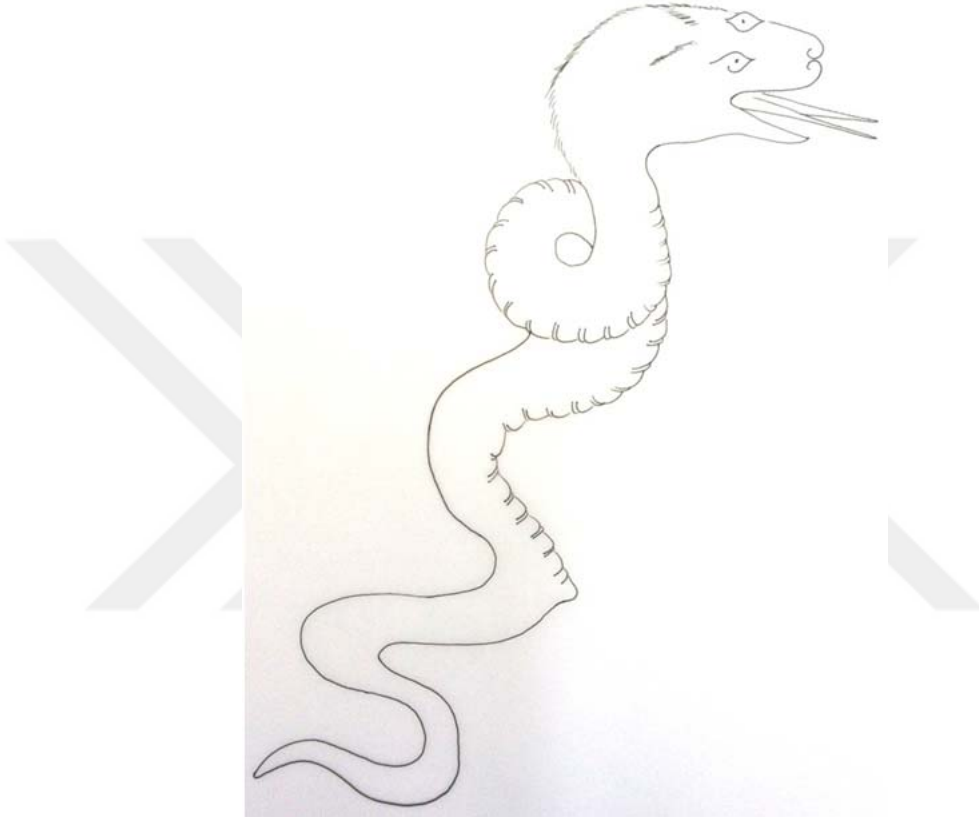
Su Yılanı Takımyıldızı figürü 89b sayfasının $\frac{3}{4}$ üne konumlandırılmış olup sayfa düzeninde dört satır metnin adından bırakılan birkaç satır mesafesinden sonra sayfanın tamamını kaplamaktadır. Sayfa sağ üst köşesinde “89” olarak numaralandırılmıştır. Yüzü sayfanın soluna (dikişine) dönük olan Su Yılanı figürü helezonik döngüler halinde kıvrılmış olarak başlayıp “S” çizer şekilde incelerek devam etmektedir. Figür iri yapısı ve saldırgan tavrıyla bir yilandan çok ejderi andırmaktadır. Figür iri bir baş formuna sahip olup boncuk şeklindeki irice gözleri saldırgan ve sinirli bir bakışa sahiptir. Ağı açık olan figürün çift çatalı dili ileri doğru çıkarılmış olup alt çenesinde dişleri görülür. Başının üstünde ve bir miktar da başının arkası yönünde çizgisel taramalar görülür. Vücudu her iki yönde içe doğru boğumlarla (çentiklerle) detaylandırılmış olup bu detaylar kuyruk bitiminde figürün üst bedeninde düz çizgisel bir ifadeye dönüşmüştür.

Çizim 64: Şuca: Su Yılanı Takımyıldızı, sayfa 89b

91a Sayfa Analizi;

Su Yılanı Takımyıldızı figürü 91b sayfasının $\frac{3}{4}$ üne konumlandırılmıştır. Sayfanın başında bir satır metin yer alır ve ardından bırakılan $\frac{1}{4}$ boşluktan sonra başlayan figür sayfanın en altına kadar uzamaktadır.

Çizim 65: Şuca: Su Yılanı Takımyıldızı, sayfa 91a

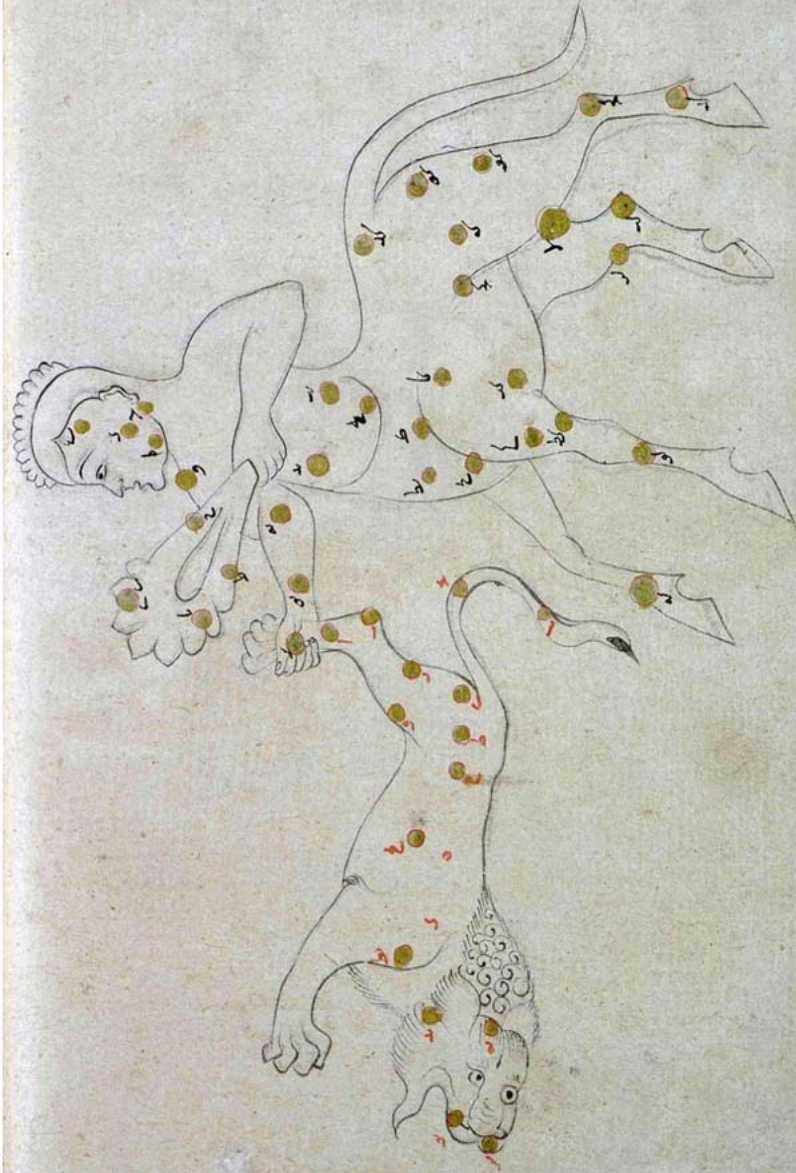

Resim 141: Kanturus: Erboğa Takımıyıldızı, sayfa 94a

صورت فطرس و سع حاله اسمان بتدو عو ك ناز اسما ر كو بند

93^b

Resim 142: Kanturus: Erboğa Takımyıldızı, sayfa 93b

94a Sayfa Analizi;

94a sayfa düzeninde baş aşağı şekilde tasvir edilen Kanturus (Erboğa Takım Yıldızı) görülmektedir. Baş insan belden aşağısı at şeklinde tasvir edilen bu figür sol eliyle bir aslanı tepetakla tutar şekildedir. Sol eliyle aslanın sol arka bacağını sımsıkı tutan figürün yüzündeki ifade bulunduğu pozisyona göre oldukça ilginç görülüp bir duygu tanımlamak zordur. Sol profilden resmedilen aslanın sadece sol ön ve arka bacakları çizilmiş olup sağ ön ve arka bacakları yoktur. Gözleri irice tasvir edilen baş kısmında ağız açık fakat aslanın keskin iri dişleri ya da dili görülmemekte. Ağız içinde, ön bacak kasında, sırt ve kuyruğunda nüans hareketlerini çok net görebilmekteyiz. Yazmanın genelinde rastlamadığımız bu nüans hareketleri burada gayet belirgin ve tok bir görüntüye sahiptir. Başında, gövdesinin alt kısmında, yelesinde ve sol arka bacak bitiminde tüylerin tarama tekniğiyle verildiği aslan figürünün kuyruk ucu zemini siyah mürekkeple doldurulup hacim kazandırılmış nüans çizimlerle de kuyruğa güçlü bir görüntü katılmıştır. Kulağının ardından sırtına uzanan yelesinde dalga desenleriyle hacim kazandırılmış. Sağ profilden gördüğümüz başta saçlar karşıdan gördüğümüz gibi ortadan ikiye ayrılmıştır. Başın üstünde dendan (ya da münhani) deseninde bir başlık fark edilir. Enseye doğru düz uzanan saçın zemini şimdiye kadar incelediğimiz figürlerden farklı olarak, burada karşımıza boyanmamış ve açık renk olarak çıkmakta. Üst tarafının insan belden itibaren ata dönüşen figürün kuyruğu bir at kuyruğundan çok kedi kuyruğunu andırmaktadır. Sağ elinde sekiz dendan başlıklı bir sopa bulduran figür, elinde sopayla aslan tutan bir karakter olduğu düşünüldüğünde bir hayli cılız ve güçsüzdür. Figürün zemininde siyah kalem eskiz çalışması görülmektedir. Tek çizgiyle çalışılan figürün herhangi bir doku ya da detay işlemesi görülmemektedir.

Resim 143: Başlık detay

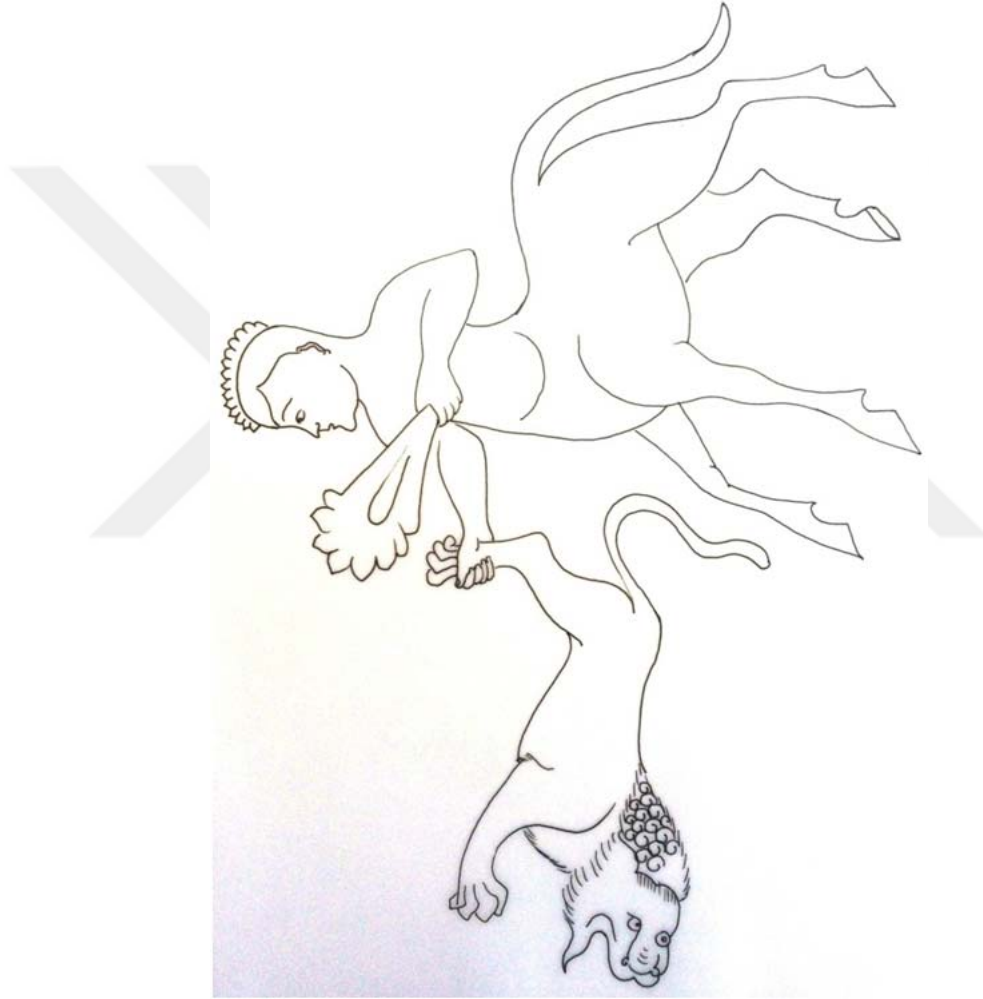
Çizim 66: Kanturus: Erboğa Takımyıldızı, sayfa 94a

93b Sayfa Analizi;

95a sayfasında sol yönde aşağı doğru çizilen Kanturus (Erboğa) takımyıldızı görülür. Bu figür, Sol elinde sopa sağ elinde ise bir aslanı arka bacağından tutan baştan beline kadar insan gövdesi belden itibaren at figürüne dönüşen efsanevi bir tasvirdir. Figürün sağ enliyle, sağ arka bacağından sıkıca tuttuğu aslan figürünün, sağ ön ve arka bacakları resmedilmiş, sol ön ve arka bacakları görülmemektedir. Yere paralel, sırt üstü şekilde tutulan aslanın yüzünü karşıdan vücudunu ise sağ profilden görmekteyiz. Kafasında, göğsünde ve yelesinde tarama çizimleri gösterilen aslana yele içinde helezon detaylarla hacim kazandırılmıştır. Sol profilden gördüğümüz başın üstünde dendan şeklinde bir

tepelik (taç ya da miğfer) bulunmakta. Zemini şimdiye kadar incelediğimiz figürlerde gördüğümüz şekilde siyah mürekkeple doldurulmamış olmakla birlikte ortadan ikiye ayrılan saç kulak üstüne ilerlemiş görülüp bitirilmeyerek kaybolmuş. Bir elinde sopa ile diğer elinde aslan yakalamış bir figür olarak gördüğümüz yarı at yarı insan figürü çok cılız ve anatomik olarak orantısızdır. Zeminde herhangi bir detay ya da doku görülmeyen figürler çizgisel ve sade bir anlatımla gösterilmiştir.

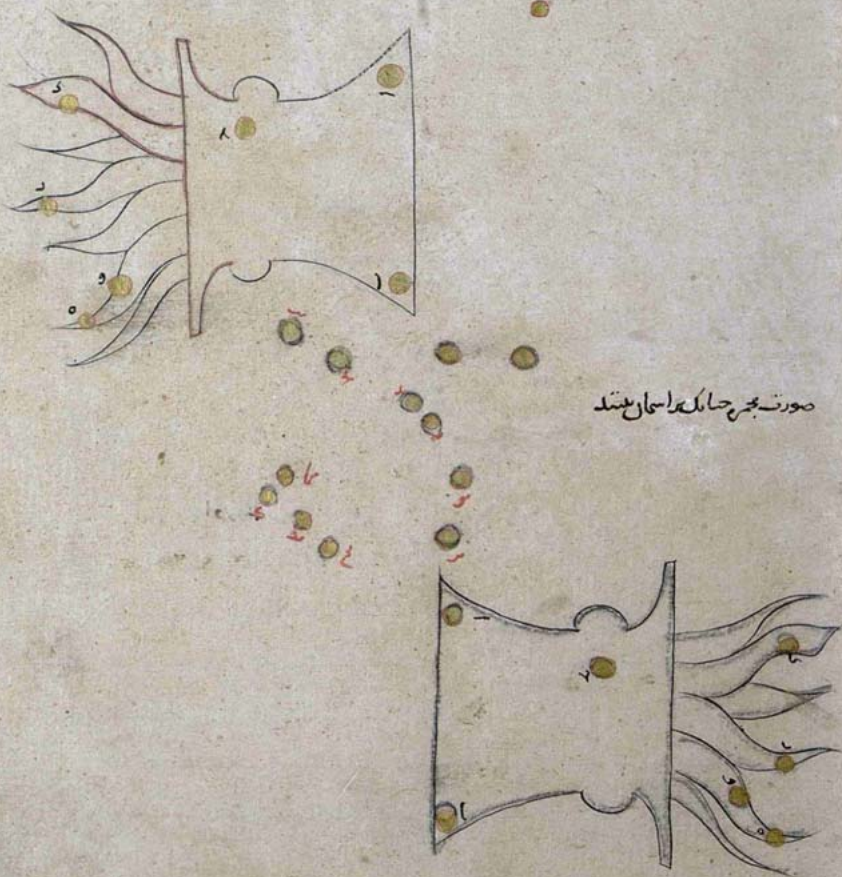

Çizim 67: Kanturus: Erboğa Takımyıldızı, sayfa 93b

۹۶

بر آسمان مذاب از بعل و از اولت بر مادت از کوهی و تمام مقدم اندر سم و از خود طالع و بر وضع آتش
از همه و از اصغر و در هم رسد و بطلای س و طلعا آورد و او در چشم بر دیگر است بعد از رسم زیاد آرسه که می رسد و تخم
و چشم دیگر که دیگر که در پس جهانم ارد و از خود طالع و خون تر از آن هم رسد و از اصغر در جهانم رسد
از اعظم جهانم تخم و شمالی ترس سشم است و از دور جهانم رسد و از هر دو چشم دیگر بدستی که در جهانم رسد
و مشرق رنات اردو که و هر دو هم بر وضع آتش است و هفتم در پیش چشم و سیم رسد در جهانم بعد از آن که در
نکروشم و از جهانم خون مطلق رسد و مادت از یک کر و از بر وضع زانها از آن است و ما هم چشم بر طالع از آن است
و بر شمس از آن که ما سله می هفتم و از بر در بر که از معانی در دست مذبله لم و صورتی این است صورتی هم چاک

صورتی هم چاک را سماج بنشد

Resim 145: Micmere: Sunak Takımyıldızı

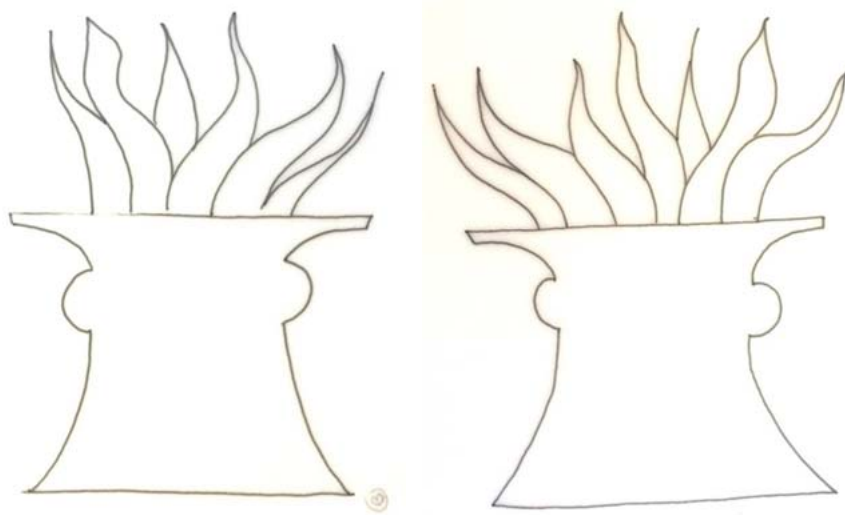

96a Sayfa Analizi;

Sunak Takımyıldızı figürü, 96a sayfasında yedi satır metin ardından sayfanın 1/3 üne konumlandırılmış olarak tasvir edilmiştir. Sayfanın sol üst köşesinde Arap rakamıyla doksan beş, Latin rakamıyla doksan altı olarak numaralandırılmıştır. Aynı sayfa üzerinde yer ve sema görüntüleri yer almaktadır. İlkinde yönü sola dönük olarak tasvir edilmiş görülür altında da sağa (dikişe) dönük olarak çizilmiştir. İlkinde, profilden gördüğümüz, kazanı andıran bir kap içinde alevler stilize edilerek oluşturulmuş bir tasvirdir. Figürde herhangi bir perspektif görülmemektedir. İçinde ateşlerin yükseldiğini gördüğümüz bu kap formu aşağıdan yukarıya doğru daralmakta, yukarıya yakın kısmında yanlardan birer kulp formu görülmektedir. Bu kulp detaylarının ardından ağzı yukarı doğru açılmakta ve herhangi bir eğim görülmeden tam karşıdan bakılmış şekilde düz bir çizgiyle bitmektedir. Kazan içindeki alevler, yukarıya doğru inceleyerek devam eden yedi adet dikey formla gösterilmiştir.

96a (alttaki figür için) Sayfa Analizi;

Sunak Takımyıldızı figürü, 96a sayfasında yedi satır metin ardından sayfanın 1/3 üne konumlandırılmış olarak tasvir edilmiştir.

Çizim 68: Micmere: Sunak Takımyıldızı

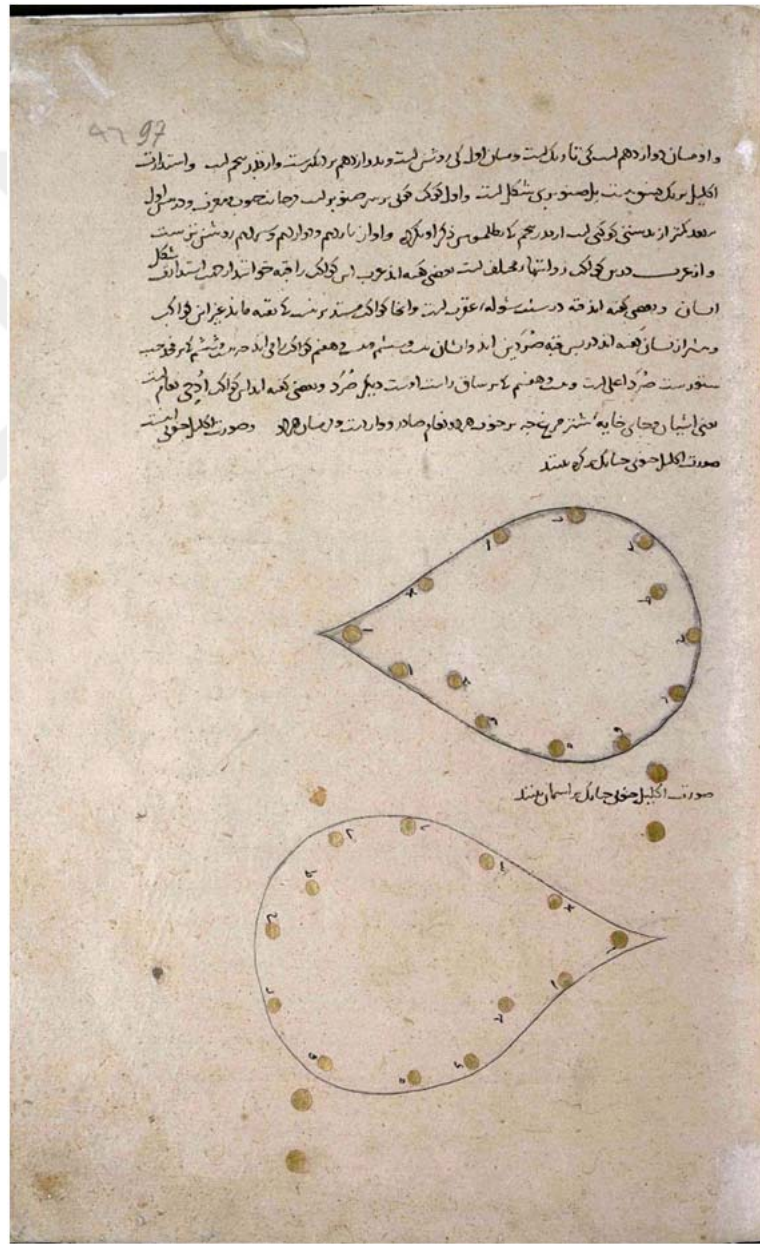
4.40. Güney Tacı Takımyıldızı

Katalog No : 40

Sayfa No : 97a

Minyatür Ebat : 145 x 115 mm.

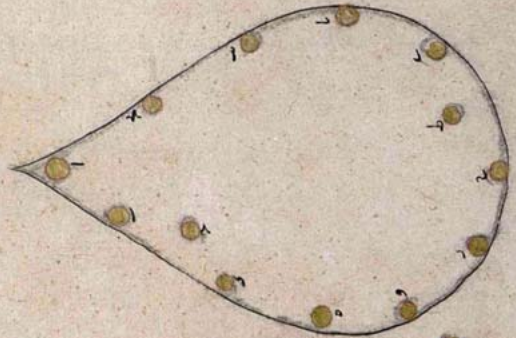
Tanım : İklim-i Cenubi: Güney Tacı Takımyıldızı

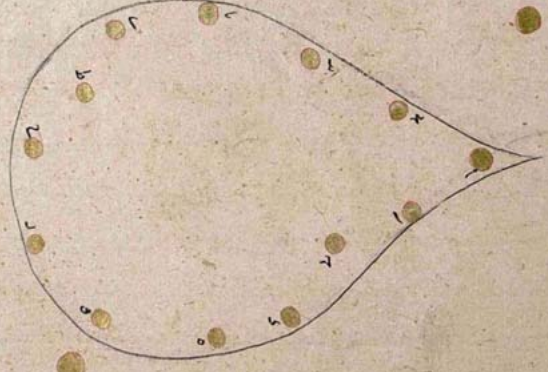
Resim 146: İklim-i Cenubi: Güney Tacı Takımyıldızı

۹۷

و اوسان دوازدهم لسی تا نایست و سان اول کی روشن است و دوازدهم بر دگر است و از نظر نجم است و استدارت
اکلیل بر یک سو است بل صورتی شکل است و اول کونک خونی بر سر صورت است و چنانست صورت معوض و در اول
سعد کتر از دستنی کونکی است اردر نجم که طلسمی ذکر او دیگر و او از ناردم و داردم و سلام روشن تر است
و از عرب در کونک در استها و محفل است بعضی گفته اند عرب اس کونک را قبه خوانند از جهت استدارت
اسان و بعضی گفته اند قبه در سنت اوله عقوبت است و آنجا کونک است بر سر قبه مانند خیزان فراک
و نیز از سان قبه اند در بر قبه صورتین اند و از سان بر سر قبه مدینه هم کونک را می اندازند بر سر قبه که فرقی
سفر است صورت اعلا است و مدینه هم که بر ساق راست است دیگر صورت و بعضی گفته اند کونک را پنج مقام است
یعنی ایشان چار خایه شتر مرغ بر چو در دو مقام صادر و دارند و در سان اول و صورت اکلیل خونی
صورت اکلیل خونی چنانکه گشته

صورت اکلیل خونی چنانکه گشته

Resim 147: İklil-i Cenubi: Güney Tacı Takımyıldızı

97a Sayfa Analizi;

Sayfa 97a'da Güney tacı Takımyıldızının yer ve gök görüntüsünü aynı sayfada görmekteyiz. Dokuz sayfa metnin ardından sayfanın 1/3 'ünde konumlandırılmış bir figür olan Güney tacı takımyıldızı, yatay şekilde görünen bir su damlasını andırır. Sayfanın, sol üst köşesinde Arap rakamıyla doksan altı, Latin rakamıyla doksan yedi olarak numaralandırıldığını görürüz. Figür tamamen çizgisel verilmiş ve haricinde hiçbir detay gösterilmemiştir. İlk figürün altında çizimin eskiz etüdü görülebilmektedir. Bu tasvirin hemen altında bir satır metin görülmektedir. Metnin altında figürün diğer yöne dönük (yer/sema) hali görülmüştür.

Çizim 69: İklil-i Cenubi: Güney Tacı Takımyıldızı

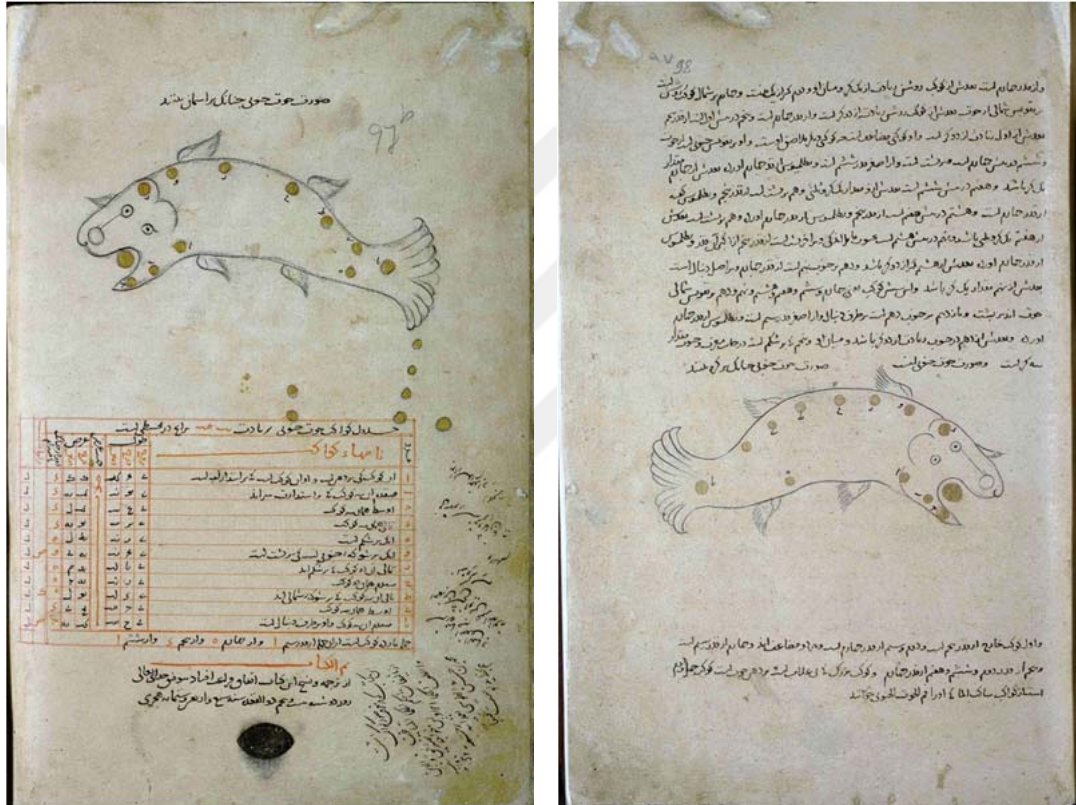
4.41. Güney Balığı Takımyıldızı

Katalog No : 41

Sayfa No : 98b, 98a

Minyatür Ebat : Sağ 64 x 135 mm., Sol 76 x 138 mm.

Tanım : Hut-ı Cenubi: Güney Balığı Takımyıldızı

Resim 148: Hut-ı Cenubi: Güney Balığı Takımyıldızı

98b ve 98a sayfasında bulunan Akreb: Akreb Burcu isimli figürler aynı varak üzerinde arkalı önlü sayfalarda bulunmaktadır. 98a sayfasındaki figür oniki satır yazının ardından yerleştirilmiş olup ardından üç satır metin ile tamamlanmaktadır. 98b figürü ise sayfanın üst kısmında yarım sayfa olarak resmedilmiştir.

Eski Suriye’de kutsal hayvan olarak görülen balık, tanrı Dagon’un tasviri olmuştur. Çinliler için bereket, Hıristiyanlar için İsa-Mesih’in sembolüdür. Budist mitolojisinde bazı tanrılar balık üzerinde tasvir edilmiştir. Özellikle göl ve nehir kıyılarında yaşayan Türklerde bereket, refah ve bolluğun simgesi olmuştur. Altay yaratılış efsanesinde balık, dünyayı taşıyan bir varlık olarak sembolize edilmektedir. Balıkla ilgili çeşitli inanışlar İslamiyet’ten sonra da devam etmiş ve bu hayvan burç sembolü olarak kullanılmıştır¹⁴⁰. Yaratılış efsanelerine de konu olan figürün aynı zamanda dünyayı taşıdığına inanılmıştır. Birçok ülkenin mitolojilerinde ve dolayısıyla da eserlerinde yer alan balık figürü oldukça eski dönemlerden bu yana varlığını sürdürmüştür. Dolayısıyla dünyanın yaratılışının sembolü olan balık aynı zamanda, Erlik’in yaratılması sırasında ihtiyaç duyulan toprağı denizin dibinden çıkartılmasına yardımcı olduğu için yeraltı dünyasının da sembolü olmuştur. Dünyanın dengede durmasını sağlayan balık Yaşar Çoruhlu’ya göre aynı zamanda denge ve huzur, bereket sembolü olarak kabul edilebilir¹⁴¹.

---

¹⁴⁰ Resul ÇATALBAŞ, “**Türklerde Hayvan Sembolizmi Ve Din İlişkisi**”, Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 12, 2011, s.52

¹⁴¹ Yaşar ÇORUHLU, **Türk Resim Sanatında Hayvan Sembolizmi**, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992, s.202

و از عدد چهارم است بعدش از کویک روشن ریافت از یک کویک و میان او و دهم کویک است و چهارم بر شمال کویک است
 بر قوس شمالی از حوت بعدش از کویک روشن ریافت از دهم است و از عدد چهارم است و پنجم در سن اول است از عدد پنجم
 بعدش از اول ریافت از دهم است و او کویک مضاعف است کویک دیگر بلاصق است و او بر قوس جنوبی از حوت
 و ششم در سن چهارم است و بر ششم است و از اضعاف در ششم است و بطلمیوس از عدد چهارم آوردن بعدش از چهارم
 یک کویک باشد و هفتم در سن ششم است بعدش از عدد یک کویک و نهم بر ششم است از عدد پنجم و بطلمیوس گفته
 از عدد چهارم است و هفتم در سن هفتم است از عدد پنجم و بطلمیوس از عدد چهارم آوردن و هفتم بر ششم است بعدش
 از هفتم یک کویک باشد و نهم در سن هشتم است محور بالذکی و بر اضعاف است از عدد پنجم از کویک آن قدر و بطلمیوس
 از عدد چهارم آوردن بعدش از دهم کویک باشد و دهم بر حوت پنجم است از عدد چهارم و بر اصل دنبال است
 بعدش از نهم مقدار یک کویک باشد و اسبش کویک از چهارم و ششم و هفتم و نهم و دهم بر قوس شمالی
 حوت اندر بیست و نهم در حوت دهم است بر طرف دنبال و از اضعاف در سن است و بطلمیوس از عدد چهارم
 آوردن و بعدش از دهم در حوت ریافت از دهم باشد و میان او و پنجم یک بر ششم است در حوت معرف و حوت
 سه کویک است و صورت حوت جنوبی است
 صورت حوت جنوبی چنانکه بر کرده اند

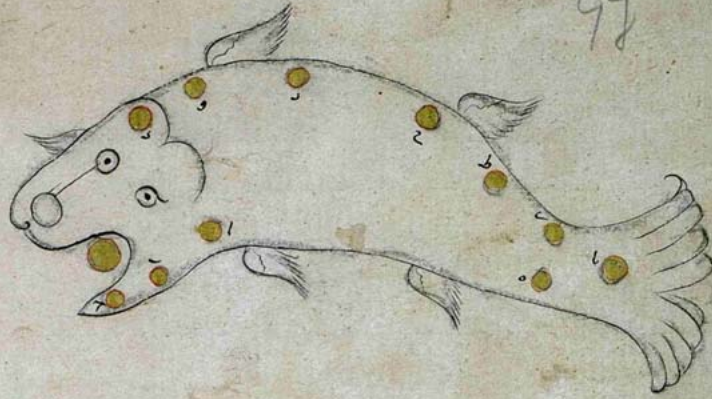
و اول کویک خارج از عدد پنجم است و دهم و سیم از عدد چهارم است و در اضعاف ایند و چهارم از عدد سیم است
 و پنجم از عدد دهم و ششم و هفتم از عدد چهارم و کویک بزرگ بی علامت است بر دهم حوت است و کویک چهارم
 است از کویک ساک الما و او را هم الحوت الجنوبي خوانند

Resim 149: Hut-ı Cenubi: Güney Balığı Takımyıldızı, sayfa 98a

صورت جوت حوی چنانک بر آسمان بنند

97^ط

جدول کواکب جوت حوی بر مادت **م** بر آیه در محسطی است

نامهای کواکب		طول	عرض	مادت
1	ار کوکب کی بر ده لب و او ان کوکب است که بر آند از الج لب	ع	ک	ل
2	صفده از کوکب که بر آند از طرف سر آید	ع	ک	ل
3	اوسط همان کوکب	ع	ک	ل
4	تانی همان کوکب	ع	ک	ل
5	انگ بر شکم است	ع	ک	ل
6	انگ بر شکم که از حوی لب است بر شکم است	ع	ک	ل
7	تالی از دو کوکب که بر شکم آید	ع	ک	ل
8	سعدم همان دو کوکب	ع	ک	ل
9	تالی از کوکب که بر شکم است	ع	ک	ل
10	اوسط همان کوکب	ع	ک	ل
11	سعدم ان کوکب و او طرف دنبال است	ع	ک	ل

چنان مارد کوکب است از آن در رسم | و در هالم | و در نیم | و در ششم

Handwritten notes in Persian script, including the date 1176 and other astronomical observations.

م الکام
از ترجمه و نسخ این کتاب اتفاق و اولی از خادسوف جلی العالی
در دو شصت و سه عم دو الفقه سنه سبع و اربع و ثمان مائه هجری

Handwritten notes in Persian script, likely a library or collection stamp.

Resim 150: Hut-ı Cenubi: Güney Balığı Takımı Yıldızı, sayfa 98b

98a Sayfa Analizi;

On iki satır metnin ardından sayfada $\frac{1}{4}$ oranında konumlandırılmış olan Güneybalığı Takımyıldızını görmekteyiz. Tasvirin altında bırakılan bir miktar boşluğun ardından üç satır metin daha yer almaktadır. Yönü sayfanın sağına dönük olarak tasvir edilmiştir. Balığı profilden görmemize rağmen başı karşıdan görülecek şekilde stilize edilmiştir. Oldukça çizgisel şekilde gördüğümüz balığın üstünde üç, altında iki yüzgeç görülür. Kuyruğu iki yana ayırık gösterilmiş olup üst paftada altı alt paftada beş dilimlidir. Yüz gayet basit bir şekilde gösterilmiş olup gözleri iki yuvarlak düğmeyi andırmakta, gözlerinin ortasından aşağı inen bir dik çizginin ardından yine bir yuvarlak form ile burun detayı verilmektedir ve gözlerin üstünde yay şeklinde kaşları andıran çizgilerle baş gövde ayrımı belirlenmektedir.

Çizim 70: Hut-1 Cenubi: Güney Balığı Takımyıldızı, sayfa 98a

98b Sayfa Analizi;

98b sayfasında Güneybalığı takımyıldızı görüntüsü tasvir edilmiştir. Bir satır metin ardından sayfa düzeninde $\frac{1}{2}$ alana sahip olan figür ardından on dört satırlık bir şablon yer almaktadır. Şablonun altında ve etrafında dağınık şekilde yazılı metinler devam etmektedir. Yönü sayfanın soluna dönük olarak tasvir edilmiştir. Balığı sol profilden görmemize rağmen başı karşıdan görülecek şekilde stilize edilmiştir.

Çizim 71: Hut-1 Cenubi: Güney Balığı Takımyıldızı, sayfa 98b

5. TABLOLAR

Çalışmamızın konusunu teşkil eden, Süleymaniye yazma eserler kütüphanesi, Ayasofya 2595'te kayıtlı Suver'ul Kevakib yazmasında her yıldız grubunun gökteki görünüşü ile birlikte, rasathanenin havuzundaki yansıması da resmedilmiştir. Yazma eserde otuz sekiz ikiz, üç adet tek resmedilmiş toplamda yetmişdokuz minyatür vardır.

Aşağıdaki tablolarda; Ek1'de hayvan figürleri, Ek2'de insan figürleri, Ek3'te nesnelere, Ek4'te mitolojik varlıklar olarak dört grupta düzenlenmiştir.

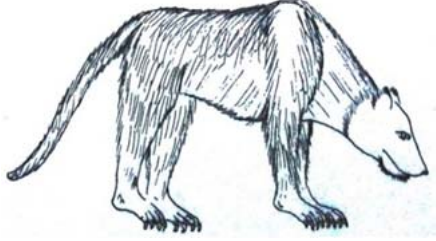
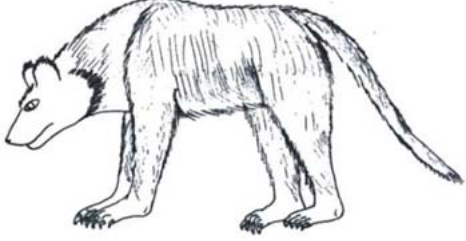

Ek1'de hayvan figürleri, onbeş ikiz (Sema ve küre görüntüsü) , üç tek figürden oluşup toplamda otuzbir figürden oluşmaktadır. Hayvan figürlerinde genellikle gerçekçi çizimler görsek (8b Küçük Ayı Takımyıldızı, 10a Büyük Ayı Takımyıldızı, 23b Kuğu Takımyıldızı (Üst Figür), 45a Koç Burcu Takımyıldızı (Üst Figür) vb.) kimi zaman da bu figürlerin (38a (Sol Figür) Yunus Takımyıldızı, 48a Boğa Burcu Takımyıldızı, 38b (Sol Figür) Küçük At Takımyıldızı vb.) stilize edilerek karşımıza çıktığı görülmektedir.

Ek2'de insan figürleri; Onbir ikiz (sema ve küre görüntüsü) figürden oluşmaktadır. Bunlardan (15a, 15b, 20b, 21a, 26a, 26b vb) çizimlerinde figürlerin kol ve bacak hareketlerine bakıldığında zıplar halde görülürken (17a, 17b, 42a, 42b vb) figürlerde ise yine hareket olmasına rağmen daha çok dans eder yada yürür bir hareketlilik görülür.

Ek3'te nesnelere; yedi ikiz (sema ve küre görüntüsü) figürden oluşmaktadır. Buradaki çizimlerden (36b, 60b, 61b, 81b, 82a) gibi figürler adını aldığı takımyıldızının sembolünü net ifade ederken (22a, 97b) gibi çizimler daha çok stilize bir yorumla çizilmiş olarak karşımıza çıkar.

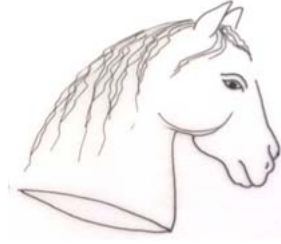
Ek4'te mitolojik varlıklar beş ikiz (sema ve küre) figüründen oluşmaktadır. Mitolojik varlıklar kanatlı bir İnsan suretinde tasvir edilmiş (58a, 58b) Başak burcu Takımyıldızının yanısıra yarı insan yarı hayvan olarak tasvir edilip (65b,66a,94b,95a) Yay Burcu ve Erboğa Takımyıldızı suretlerinde ve stilize edilmiş hayvan figürleri olarakta (13a, 12b, 37a, 37b) görülmektedir.

5.1. Tablo 1: Hayvan Figürleri

 <p>8b Küçük Ayı Takımyıldızı</p>	 <p>8b Küçük Ayı Takımyıldızı</p>
 <p>10a Büyük Ayı Takımyıldızı</p>	
 <p>23b Kuğu Takımyıldızı (Üst Figür)</p>	 <p>23b Kuğu Takımyıldızı (Alt Figür)</p>
 <p>38a (Sol Figür) Yunus Takımyıldızı</p>	 <p>38a (Sğ Figür) Yunus Takımyıldızı</p>

38b (Sol Figür) Küçük At Takımyıldızı

38b (Sağ Figür) Küçük At Takımyıldızı

45a Koç Burcu Takımyıldızı (Üst Figür)

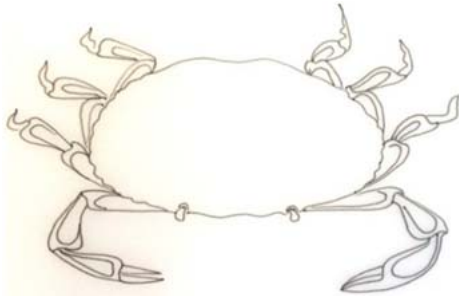
48b Boğa Burcu Takımyıldızı

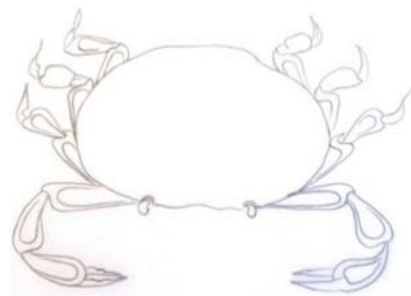
48a Boğa Burcu Takımyıldızı

47b Boğa Burcu Takımyıldızı

53a Yengeç Burcu Takımyıldızı (Üst Figür)

53a Yengeç Burcu Takımyıldızı (Alt Figür)

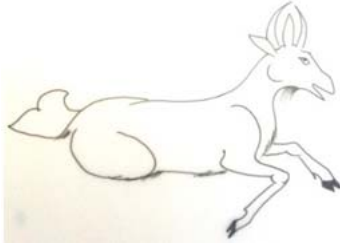
55a Aslan Burcu Takımyıldızı

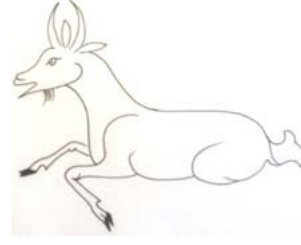
62b Akrep Burcu Takımyıldızı

62b Akrep Burcu Takımyıldızı

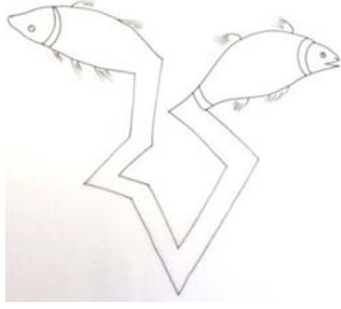

67b Oğlak Burcu Takımyıldızı

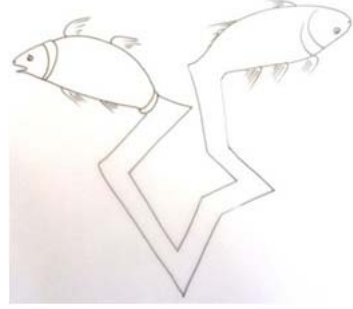

67a Oğlak Burcu Takımyıldızı

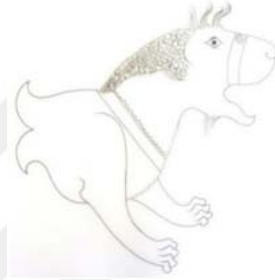
74a Balık Burcu Takımyıldızı

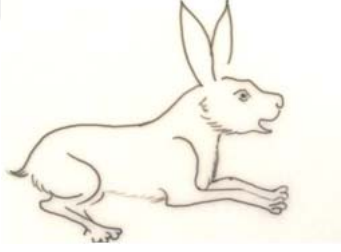
72b Balık Burcu Takımyıldızı

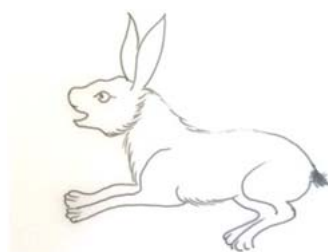
76b Balina Takımyıldızı

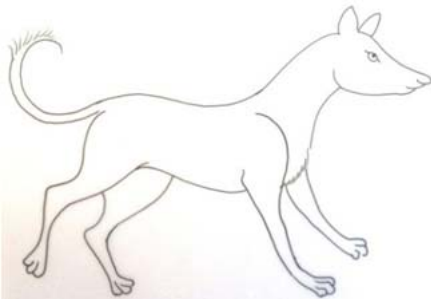
76a Balina Takımyıldızı

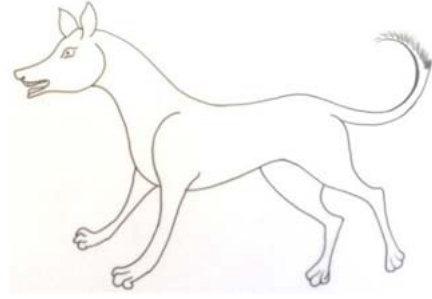
82a (Sol Figür) Tavşan Takımyıldızı

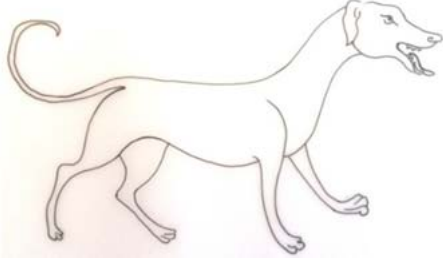
82a (Sağ Figür) Tavşan Takımyıldızı

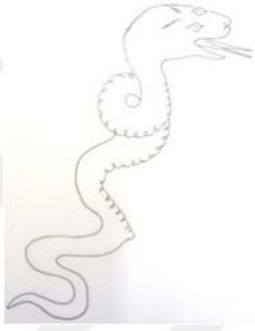
83b Büyük Köpek Takımyıldızı

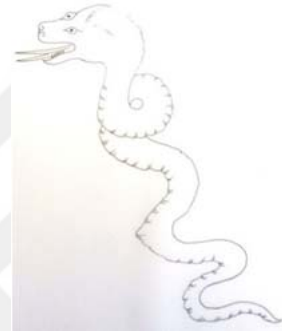
84a Büyük Köpek Takımyıldızı

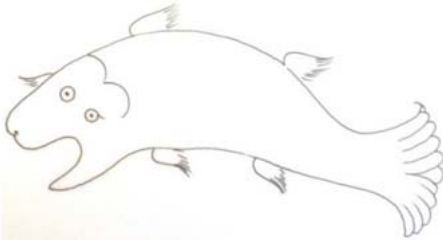
85a Küçük Köpek Takımyıldızı

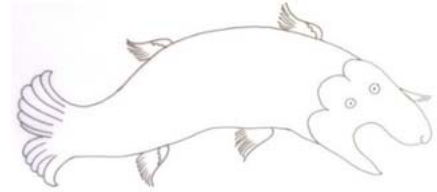
91a Su Yılanı Takımyıldızı

89b Su Yılanı Takımyıldızı

98b Güneybalığı Takımyıldızı

98a Güneybalığı Takımyıldızı

5.2. Tablo 2: İnsan Figürleri

 <p>15a Sefe Takımyıldızı</p>	 <p>14b Sefe Takımyıldızı</p>
 <p>17a Çoban Takımyıldızı</p>	 <p>16b Çoban Takımyıldızı</p>
 <p>20b Herkül Takımyıldızı</p>	 <p>20a Herkül Takımyıldızı</p>
 <p>26a Koltuk Takımyıldızı</p>	 <p>25b Koltuk Takımyıldızı</p>

28a Perse Takımyıldızı

28b Perse Takımyıldızı

32a Arabacı Takımyıldızı

31b Arabacı Takımyıldızı

42a Andromeda Takımyıldızı

41b Andromeda Takımyıldızı

43b Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı
Takımyıldızının üst üste görünüşü

43a Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı
Takımyıldızının üst üste görünüşü

51b İkizler Burcu Takımyıldızı

51a İkizler Burcu Takımyıldızı

71a Kova Burcu Takımyıldızı

69b Kova Burcu Takımyıldızı

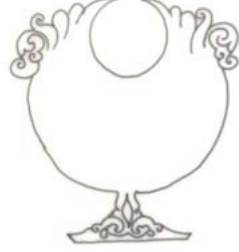

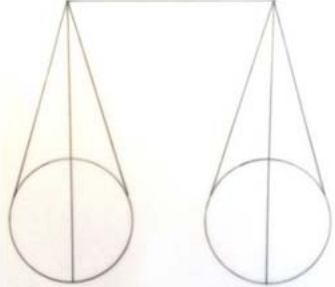
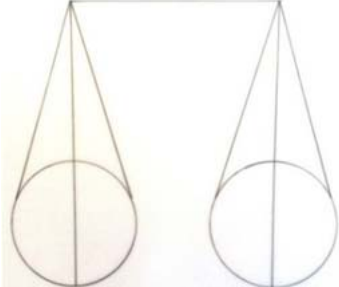
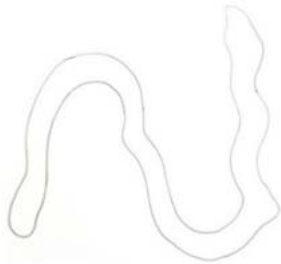
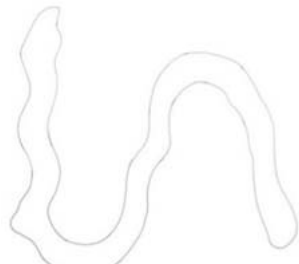

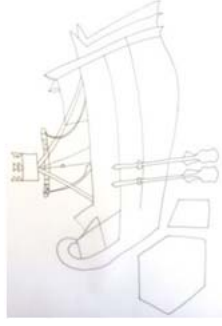
79a Orion Takımyıldızı

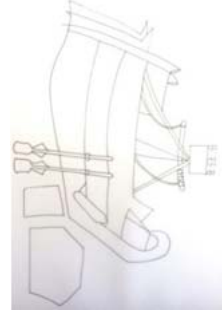
77b Orion Takımyıldızı

5.3 Tablo 3: Nesneler

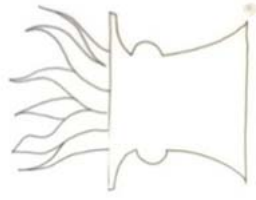
 <p>21b Çalgı (Sol Figür) Takımyıldızı</p>	 <p>21b (Sağ Figür) Çalgı Takımyıldızı</p>
 <p>36a (Sol igür) Okcuk Takımyıldızı</p>	 <p>36a (Sağ Figür) Okcuk Takımyıldızı</p>
 <p>60b Terazi Burcu Takımyıldızı</p>	 <p>60a Terazi Burcu Takımyıldızı</p>
 <p>81b Irmak Takımyıldızı</p>	 <p>81a Irmak Takımyıldızı</p>

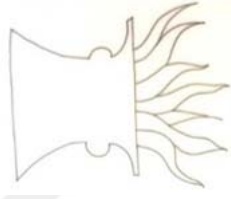
88a Gemi Takımyıldızı

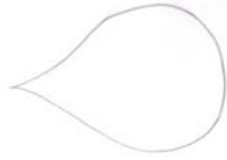
86b Gemi Takımyıldızı

96a Sunak Takımyıldızı

96a Sunak Takımyıldızı

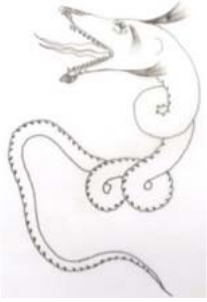

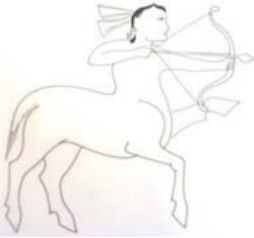
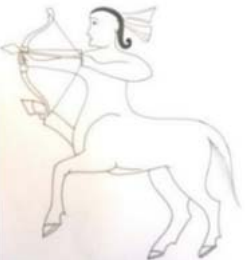

97a Güney Tacı Takımyıldızı

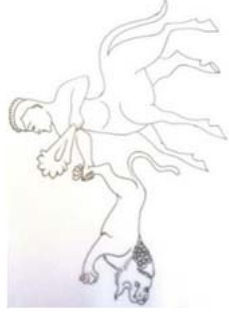

97a Güney Tacı Takımyıldızı

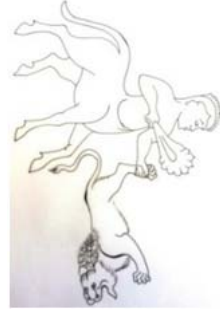
5.4. Tablo 4: Mitolojik Varlıklar

 <p>13a Ejderha Takımyıldızı</p>	 <p>12b Ejderha Takımyıldızı</p>
 <p>37b Kanatlı At Takımyıldızı</p>	 <p>37a Kanatlı At Takımyıldızı</p>
 <p>58a Başak Burcu Takımyıldızı</p>	 <p>57b Başak Burcu Takımyıldızı</p>
 <p>65b Yay Burcu Takımyıldızı</p>	 <p>65a Yay Burcu Takımyıldızı</p>

93b Erboğa Takımı Yıldızı

94a Erboğa Takımı Yıldızı

6. UYGULAMALAR

Mağara duvarlarına çizilen ilk çizgiden günümüze insanoğlu ; yaşadığı toplumun, çağın ve yüzyıllar içinde etkileştiği kültürlerin tesiriyle sanat serüveninde ilerlemektedir. Sanat, bu süreçte kendine sıfat, biçim ve form arayışıyla ifade değiştirirken aynı zamanda kendi içinde bir bilinmezinde ana malzemesi olmuştur.

Klasik, çağdaşla çarpışırken bir diğer yandan da güncel sanat, kavramsal sanat ve pop art gibi öykülerde sanat, başlı başına muammaya dönüşmektedir. Peki bu etkileşimde, yüzyıllar içindeki sanatsal arayışlara “geleneksel Türk Sanatları” kulisinden bakacak olursak; günümüz eserleri ve bu eserlerin sanat tarihi okumaları bize neyi işaret edecektir? Projemde; Suver-ul Kevakib yazmasını referans gösterip Starbucks bardakları üzerine yazmadaki burçlardan esinlenilerek tasarlanmış bir seri oluşturulmuştur. Böylelikle günümüzün en çok tartışılan sanat nedir? Sanat nereye kadar ki çizgide klasik ve hangi çizgiden itibaren çağdaştır? Klasik sanatların günümüzdeki yeri nerededir? Gelenekli sanatlarda güncel ve çağdaş ifadeler yer var mıdır? Gibi birbirinden muamma sorular iç içe bir sorgulama zinciriyle izleyiciye sunulmaktadır.

6.1. Uygulama 1

Koç Burcu

Malzeme ve teknik: Starbucks büyük boy kâğıt bardak üzerine karışık teknik - Minyatür

Ölçü: 17x9x9 cm

Resim 151: Uygulama 1, Koç Burcu

6.2. Uygulama 2

Adı: Oğlak Burcu

Malzeme ve teknik: Starbucks büyük boy kâğıt bardak üzerine karışık teknik - Minyatür

Ölçü: 17x9x9 cm

Resim 152: Uygulama 2, Oğlak Burcu

6.3. Uygulama 3

Adı: Balık Burcu

Malzeme ve Teknik: Starbucks büyük boy kağıt bardak üzerine karışık teknik - Minyatür

Ölçü: 17x9x9 cm

Resim 153: Uygulama 3, Balık Burcu

6.4. Uygulama 4

Adı: Akrep Burcu

Malzeme ve teknik: Starbucks büyük boy kağıt bardak üzerine karışık teknik - Minyatür

Ölçü: 17x9x9 cm

Resim 154: Uygulama 4, Akrep Burcu

6.5. Uygulama 5

Adı: Aslan Burcu

Malzeme ve teknik: Starbucks büyük boy kâğıt bardak üzerine karışık teknik - Minyatür

Ölçü: 17x9x9 cm

Resim 155: Uygulama 5, Aslan Burcu

6.6. Uygulama 6

Adı: Kova Burcu

Malzeme ve teknik: Starbucks büyük boy kâğıt bardak üzerine karışık teknik - Minyatür

Ölçü: 17x9x9 cm

Resim 156: Uygulama 6, Kova Burcu

6.7. Uygulama 7

Adı: Yengeç Burcu

Malzeme ve teknik: Starbucks büyük boy kağıt bardak üzerine karışık teknik - Minyatür

Ölçü: 17x9x9 cm

Resim 157: Uygulama 7, Yengeç Burcu

6.8. Uygulama 8

Adı: Boğa Burcu

Malzeme ve teknik: Starbucks büyük boy kağıt bardak üzerine karışık teknik - Minyatür

Ölçü: 17x9x9 cm

Resim 158: Uygulama 8, Boğa Burcu

6.9. Uygulama 9

Adı: Yay Burcu

Malzeme ve teknik: Starbucks büyük boy kâğıt bardak üzerine karışık teknik - Minyatür

Ölçü: 17x9x9 cm

Resim 159: Uygulama 9, Yay Burcu

6.10. Uygulama 10

Adı: İkizler Burcu

Malzeme ve teknik: Starbucks büyük boy kâğıt bardak üzerine karışık teknik - Minyatür

Ölçü: 17x9x9 cm

Resim 160: Uygulama 10, İkizler Burcu

6.11. Uygulama 11

Adı: Başak Burcu

Malzeme ve teknik: Starbucks büyük boy kâğıt bardak üzerine karışık teknik - Minyatür

Ölçü: 17x9x9 cm

Resim 161: Uygulama 11, Başak Burcu

6.12. Uygulama 12

Adı: Terazi Burcu

Malzeme ve teknik: Starbucks büyük boy kâğıt bardak üzerine karışık teknik - Minyatür

Ölçü: 17x9x9 cm

Resim 162: Uygulama 12, Terazi Burcu

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 2595 envanter nolu Suver'ul Kevakib eserini incelediğimiz ilk andan itibaren hem içerik hem de teknik olarak dönemindeki eserlere kıyasla gözle görülür bir farklılık tespit ettik. Eser Osmanlı Dönemi'ne ait olmasına rağmen figürleri 12. yüzyıl Selçuklu Dönemi özellikleri göstermesi ve helenistik kıvrımları dikkatimizi çekti.

Anadolu Selçuklu Dönemi'nde astroloji alanında en eski eserlerden biri olan Süleymaniye Kütüphanesi Fatih 3422 envanter nolu, Suver'ul Kevakib yazmasının 15. yüzyıldaki nadir bir nüshası olan, Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 2595 envanter nolu Suver'ul Kevakib yazmada, takımyıldızlarının yerküre ve sema görüntüsü olmak üzere ikiz figürler halinde tasvir edilmiştir. Tezimiz bu ikiz figürlerin birbiriyle kıyaslamalı analizleri ve teknik uygulama özellikleri üzerinedir.

İnsan çizimlerinde yaptığımız incelemelerde figürlerin Selçuklu figürleriyle benzer yüz ifadeleri, saç kuaförleri, kılık kıyafet tarzıyla birlikte takı toka ve başlık gibi detayların da benzerlikleri görülmektedir. Eserin diğer kopyalarına baktığımızda, H 1009 tarihli ve bugün Bodleian Kütüphanesi'nde muhafaza edilen Abdurrahman Sufi'nin oğlu tarafından yazılan nüshadaki minyatürlerin bizim incelediğimiz eserle benzerliği dikkat çeker. (Resim 163/168)

Resim 164: Ayasofya 2595,
Kaykavus Takımyıldızı, (Küre
görüntüsü)

Resim 163: Bodleian Library,
Marsh yazması, Kaykavus
Takımyıldızı, (küre
görüntüsü)

**Resim 165: Ayasofya 2595,
Koltuk Takımyıldızı, sema
görüntüsü**

**Resim 166: Bodleian library,
Koltuk Takımyıldızı, sema
görüntüsü**

**Resim 168: Bodleian Library,
Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey
Balığı Takımyıldızı**

**Resim 167: Ayasofya 2595,
Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey
Balığı Takımyıldızı**

Tez konusu seçtiğimiz eser, 12. yüzyıl Selçuklu Dönem özelliği göstermesinin yanı sıra figürleri incelendiğinde aynalama tekniğiyle yapılmış (müsenna) gibi görüneler de karşılıklı ya da aynı varakta bulunan figürlerin aslında birebir aynı olmadıkları hatta

kimisinin fiziki ölçüldirmelerinin dahi tamamen bağımsız olduğu gözlemlenmiştir.(Resim 169)

Resim 169: Ayasofya 2595, Kaykavus Takımyıldızı, karşılıklı varaklarda yerküre ve sema görüntüsü.

Resim 170: Kaykavus Takımyıldızı, detay

Yukarıdaki fotoğraf (Resim:169), Kaykavus Takımyıldızı'nın karşılıklı varaklardaki figürlerine bir örnektir. Bu sayfalarda da görüldüğü üzere yerküre ve sema görüntüleri ikiz (müsenna) bir pozisyon alsalar da hem ölçülerindeki farklılık hem de figür detaylarında farklılıklar dikkat çeker. 15a sayfasında figür ölçüsü 210 x 150 mm. iken 14b sayfasında figür 170 x155 mm ebatlarındadır. Ayrıca ikiz figürlerin başlık detayları da birbirinden oldukça farklı desenler arz eder. (Resim: 170)

Resim 171: Ayasofya 2595, Çoban Takımyıldızı karşılıklı varaklarda (sağda) yerküre ve (solda) gökküre görüntüsü

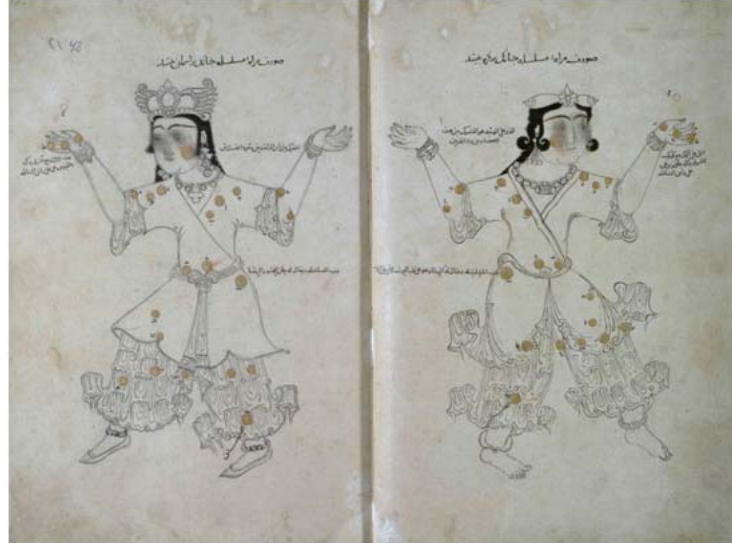
Çoban Takımyıldızı'nın tasvirlerini karşılıklı varaklarda gördüğümüz (Fotoğraf:171) bu sayfada da 17a sayfasındaki figür 190 x 113 mm iken, 16b sayfasındaki figür ölçüsü 167 x 100 mm'dir. Figürler yerküre ve sema görüntüsü olarak ikiz tasvirler olsalar da yine ölçülerinin, kıyafetlerinin ve kıyafet desenlerinin birbirinden farklılıkları açıkça görülür.

Resim 172: Feres-i Azam yani Kanatlı At Takımyıldızı

Eserde yine bir başka örnek olarak, Feres-i Azam yani Kanatlı At Takımyıldızı figürlerinin ölçülerinin de neredeyse aynı gibi görünseler de 37a sayfasının figür ölçüsü 215x180 mm iken 37b sayfasının ölçüsü 210 x 180 mm'dir. Sayfa düzeninde yatay olarak konumlandırılmış figürlerin her ikisinin de yönleri yukarıya bakar şekilde olup kanat desenleri birbirinden tamamen farklıdır. (Resim : 172)

Resim 173: Ayasofya 2595, Andromeda Takımyıldızı, yerküre ve sema görüntüsü

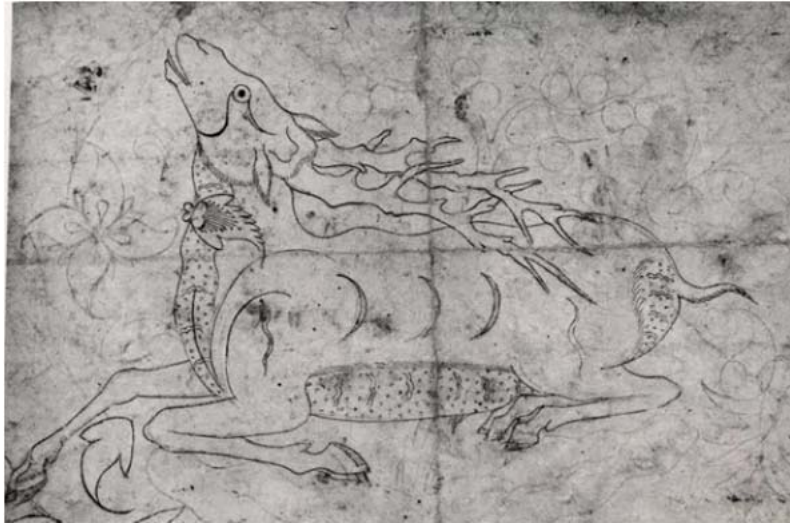
Bu temsile son örnek olarak 42a ve 41b sayfalarındaki Andromeda Takımyıldızı verebiliriz. 12. yüzyıl Selçuklu Dönemi özelliği taşıyan bu figürler pozisyon olarak aynı şekilde durmalarına karşın yine ölçüleri birbirlerinden farklıdır. Başlıklarından

takı, toka ve kemer detayına kadar farklı desenlere sahip olan ikiz figürlerin birinin ayağında pabuç görülürken diğesinde görülmez.(Resim:173) Sonuç olarak eser içerisinde ikiz olan figürler ilk bakışta benzer görülmelerine rağmen hem ölçü hem de detaylarında farklıdır.

Sema ve küre görüntülerini temsil eden ikiz takımyıldızlarının ölçü farklılıklarının yanı sıra, Osmanlı Dönemi'ne ait bu eserin minyatürlerinin teknik analizlerini yaparken genel uygulamanın haricinde teknik uygulamada da bir takım farklılıklar tespit ettik.

Karşılıklı figürlerin çizim aşamasında figürün altında kömür bir kalem kullanarak oluşturulduğunu düşündüğümüz eskizleri yer almaktadır. Bu eskizler çizilecek figürün ana hatlarını belirleyen desen aşamasıdır. Desen bu şekilde çizildikten sonra fırça ve mürekkep kullanarak tek çizgi halindeki figürler tamamlanmıştır. En son olarak figürlerin detayları girilmiştir.

Eserimizle hemen hemen aynı tarihteki kâğıt üzerinde mürekkeple çalışılmış ve bugün Berlin'de Staatsbibliothek, Diez Album'de bulunan 15. yüzyıla ait bir "stag" (Erkek geyik) figüründe de aynı tekniği görmekteyiz. Ön ayak detaylarına ve resmin geneline baktığımızda, geyiğin fırçayla tamamlanmış hattının altında yine kömür kalemlerle önceden çizilmiş eskiz görülmektedir.(Resim: 174)

Resim 174: Berlin (West) Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz, Orientabteilung, Diez album f. 72.S.10, # I

Kömür kalem tekniğiyle yapılan bu uygulamanın haricinde genelde uygulama şekli iğneleme yöntemidir. Bu tekniğin uygulamasında; kâğıt üzerine fırça ve mürekkep ile çizilen desenin bir iğne yardımıyla iğnelenerek kalıbı çıkarılır. İğnelenmiş kalıptaki desen bir bez içerisine alınan kömür tozunun kalıbın üzerine vurularak silkelmesiyle desen, yapılacak kâğıda aktarılır. Bu teknik; duvar resminde, tezhip, minyatür, hat, kalemişi ve çini gibi geleneksel sanatların tümünde uygulanan genel metottur. Bu yüzden orjinal kâğıt üzerinde eserimizde mevcut olan kömür kalem izleri görülmez. Belirli aralıklardaki kömür tozu izleri görülür. Ve bu izler kömür tozu olduğundan zamanla dağılıp silinir ancak incelemiş olduğumuz eserdeki teknik farklılık hem deseni hem de eskizin eserde bir arada görülmesidir.

Nakkaşhane kültüründe, deseni çizen, uygulayan, cetvellerini çeken sanatçılar bir işbirliğiyle eseri tamamlarken, incelediğimiz eserde desen, eskizinin üzerine tek çizgi ile ve gayet mahir bir üslupta tamamlanmış olması bizde bu iki elin tek kişi olabileceği izlenimini de uyandırmıştır.

Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 2595 Envanter nolu, Suver'ul Kevakib yazmasında desen altında kömür kalem çiziminin gözlenmesi ile yüzyıllar içerisinde alışık olduğumuz uygulama tekniğinin dışında nadir görülen bir teknikle karşılaşmaktayız.

Bu teknik değerlendirme; minyatürlerin sayfa tasarımlarındaki yerlerine göre değerlendirilerek tekniğin çözümü hakkında aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

Eserde ikiz figürleri temsil eden minyatürler sayfa düzeni olarak üç farklı konumda yerleştirilmiştir.

- 1- Aynı varakta; alt ve üst veya yan yana yerleştirilmiş ikiz figürler.
- 2- Aynı varakta arkalı önlü sayfalarda yerleştirilmiş ikiz figürler.
- 3- Farklı varaklarda karşılıklı sayfalarda (b ve a sayfalarında) olan ikiz figürler.

Bu üç konumdaki minyatürlerde de takımyıldızının sadece birinin altında kömür kalemi izleri mevcuttur. İkincisinde ise kömür kalemi izleri görülmemektedir. Bu durum kömür kalemi iziyle yapılanın üstüne çizimin rahatlıkla yapılacağını gösterirken, kömür kalem

eskizi olmayan ikizin nasıl çizildiği hususunu düşündürmüştür. Bu düşünce doğrultusunda minyatürlerdeki ikiz figürler kıyaslanarak olasılıklar tespit edilmiştir.

1. Aynı varakta; alt ve üst veya yan yana yerleştirilmiş ikiz figürler.

Aynı varaktaki ikiz figürler iki türlü yerleştirilmiştir. Birinci tip yerleştirmede figürler yan yana yerleştirilmiş. İkinci tip yerleştirme de ise figürler alt ve üst olarak düzenlenmiştir.

Sayfa düzeninde bir sayfa üzerine yan yana yerleştirilen ikiz figürlerin ilkinde kömür kalem ile çizildikten sonra fırça ile detayları çizilmiştir. Diğer figürde kömür kalem izi raslanmaz. İkinci figürün ilkinde göre arkadan ışık alarak kopyalanması ancak sayfanın ortasından katlanması ile mümkündür. Eserdeki tüm örneklerde bu tür yerleştirilmiş sayfalarda figürler hemen hemen aynı ebatta olup, katlanma neticesinde yüzleri birbirlerine bakar veya zıt yönlere bakar konumdadır. Bu bağlamda katlanarak kopyalanmış olma ihtimali doğrudur ancak sayfalarda herhangi bir katlanma izine raslanmaz. (Resim: 175)

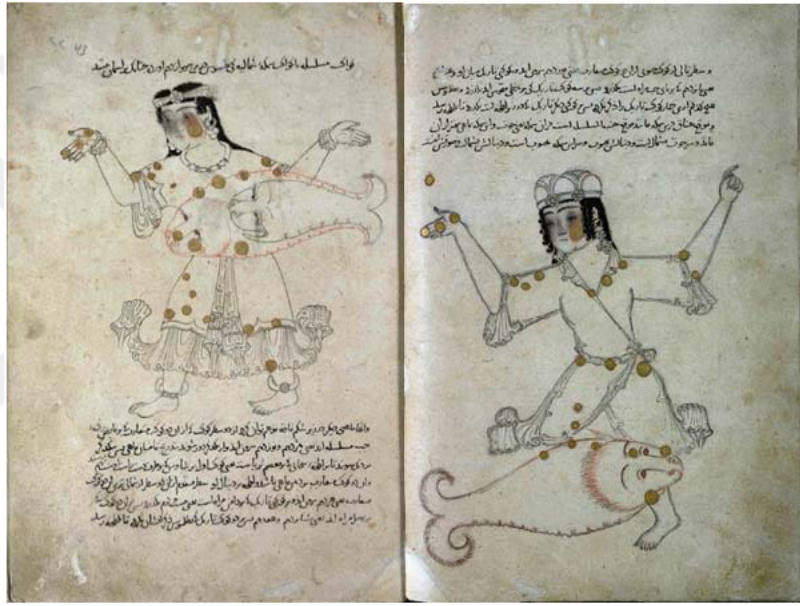

Resim 175: Delfin: Yunus Takımı Yıldızı

2. Aynı varakta arkalı önlü sayfalarda yerleştirilmiş olan ikiz figürler:

Sayfa düzeninde bir varak üzerinde arkalı önlü olarak yerleştirilen ikiz figürlerin bir yüzündeki figür kömür kalem ile çizildikten sonra fırça ile detayları çizilmiştir. Varağın “b” sayfasındaki (arka yüz) çizimde kömür kalem izi raslanmaz. “a” yüzündeki kömür kalemlilik ikiz figürden, arkadan ışık alarak kopyalanmış olabileceği düşünülse de, figürlerin aynı ebatta olmayışı bu tezimizi düşürmektedir. Minyatürler aydınlar üzerine çizilerek üst üste birleştirildiğinde hem ölçü farklılığı hem de desen farklılığı açıkça görülür. (Resim: 176)

Resim 176: Mirat-ı Müselsele ve Semeke-i Şimali: Andromeda Takımyıldızı ve Kuzey Balığı Takımyıldızının üst üste görünüşü

3. Karşılıklı sayfalarda (b ve a sayfalarında) olan ikiz figürler.

Karşılıklı sayfalar iki farklı sayfa düzeninde bulunmaktadır. Sayfalar karşı karşı gelebildiği gibi (Örn:1b-2a) karşılıklı gelen takım yıldızlarının kiminde araya farklı varaklar da yerleştirildiği görülür. Ancak farklı varaklarda olması, sayfaların ciltlenmesinden evvel minyatürlerin yapılmasından dolayı teknik olarak karşılıklı sayfalar kısmına alınmıştır.

Karşılıklı sayfalara yerleştirilen ikiz figürler 2. tip sayfa düzeni üzerine kurduğumuz ihtimallerle bezir.

Sayfa düzeninde karşılıklı sayfalarda ikiz figürlerin ilki, kömür kalem ile çizildikten sonra fırça ile detaylandırılmış olup karşı sayfasındaki figürde kömür kalem izi olmadan resmedilmiştir.

İkinci tip sayfa düzenindeki gibi arkadan ışık alarak kopyalanmış olabileceği düşünülse, figürlerin aynı ebatta olmayışı bu tezimizi düşürmektedir. (Resim: 177)

Resim 177: Semekteyn: Balık Burcu

Sonuç olarak, tezimizin konusunu oluşturan Süleymaniye kütüphanesi, Ayasofya 2595 Envanter nolu, Suver'ul Kevakib yazmasında desen altında kömür kalem çiziminin gözlenmesi ile yüzyıllar içerisinde alışık olduğumuz uygulama tekniğinin dışında nadir görülen bir teknikle karşılaşmıştır.

Bu teknik tasarım ve uygulamayı aynı kişinin yapmış olduğunu göstermektedir. Eserin mahiyeti çokça kopyalanmasını gerektirmediğinden minyatür tekrarı için iğneli bir kalıp hazırlanma ihtiyaç duyulmamış olmalıdır. Bu durum tarih içerisinde iğneli kalıp tekniğinin tekrarı çok olan eserlerde kullanılmış olması buna mukabil tekrarı olamayan nadir minyatürlerde ise kömür kalem tekniğinin kullanılmış olması ihtimalini düşündürür.

KAYNAKÇA

- AND, Metin, **Minyatürlerle Osmanlı Mitologyası**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007
- AND, Metin, **Osmanlı Tasvir Sanatı1: Minyatür**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2014
- ASLANAPA, Oktay, **Türk Sanatı El Kitabı**, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1993
- ASLANAPA, Oktay, ‘Osmanlı Minyatür Sanatı’, **Osmanlı (Kültür ve Sanat) C.11**, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999
- ARSEVEN, Celal Esat, “Minyatür”, **San’at Ansiklopedisi**, C. 3, İstanbul, 1983
- ARNOLD, Th. W., *Painting in Islam: A Study of the Place of Pictorial Art in Muslim Culture*, Gorgias Press, NJ., 2002
- ARTZ, Frederick B., **Orta Çağların Tini, Tarihsel Bir Gözlem**, İS 200-1500, Çeviren: Aziz Yardımlı, İdea Yayınevi, İstanbul, 1996
- ATASOY, Nurhan, **Selçuklu Kıyafetleri Üzerine Bir Deneme**, Sanat Tarihi Yıllığı 1970-1971, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sana Tarihi Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 1971
- ATASOY, Nurhan, **Minyatür San’atı**, İstanbul, 1988
- ATASOY, Nurhan, “**İslâm Minyatürleri**”, Çev: Fulya Eruz. İslâm Kültürü (Çeşitli Konuları İle) Cilt V. Editör: Ekmeleddin İhsanoğlu. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2008
- ATİYA, Aziz, **Doğu Hıristiyanlığı Tarihi**, Çeviren: Nurettin Hiçyılmaz., İstanbul, 2005
- AVCI, Casim, **İslâm-Bizans İlişkileri**, Klasik Yayınları. İstanbul, 2003
- AYDIN, Cengiz, ABDURRAHMAN ES-SUFİ, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 1, TDV Yayınları, İstanbul 1988, s.172-173
- BAĞCI, Serpil, Filiz ÇAĞMAN, Günsel RENDA, Zeren TANINDI, **Osmanlı Resim Sanatı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2012

- BAYAT, Fuzuli, **Türk Mitolojik Sistemi, Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi**, C I
- BİÇER ÖZCAN, Şehnaz, **Uygur Yazmalarında Sayfa Düzeni**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Sanatı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2010
- BİNARIK, İsmet, **Türklerde Resim Ve Minyatür Sanatı**, Vakıflar Dergisi, S.12, Mars Matbaası, Ankara, 1978
- BİROL, İnci A., **Klasik Devir Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı**, Çizim Tekniği ve Çeşitleri, Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul, 2008
- BLOOM, J., **Kâğıda İşlenen Uygarlık, Kâğıdın Tarihi ve İslâm Dünyasına Etkisi**, Kitap Yayınevi, Çev: Zülâl Kılıç, İstanbul, 2003
- BREND, Barbara, **Islamic Art**, Haward University Press, Cambridge, 1996
- BOYRAZ, Şeref, **Fal Kitabı Melhemeler ve Türk Halk Kültürü**, Kitabevi, 2006
- BUCHTHAL, Hugo, “Hellenistic Miniatures in Early Islamic Manuscripts” *Ars Islamica*, Vol.III. University of Michigan Press, New York, 1968
- ÇANDARLIOĞLU, Gülçin, **Uygur Devletleri Tarihi ve Kültürü Çin Kaynakları ve Uygur Kitabelerine Göre**, İstanbul, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2004
- ÇATALBAŞ, Resul, **Türklerde Hayvan Sembolizmi Ve Din İlişkisi**, Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, Cilt: 3, Sayı: 12, 2011, s.51
- ÇAY, Abdulhaluk M., **Türk Milli Kültüründe Hayvan Motifleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990
- ÇORUHLU, Yaşar, **Türk Resim Sanatında Hayvan Sembolizmi**, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1992
- ÇORUHLU, Yaşar “Türk Sanatında Görülen Yılan Tasvirlerinin Sembolizmi”, **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, S. 96, İstanbul, 1995
- ÇORUHLU, Yaşar, **Türk Destanlarında Hayvan Sembolizmine Genel Bir Bakış (Dede Korkut Kitabı’ndan Örnek Mitolojisinin Anahatları**, Kabalcı Yayınevi: 169, İstanbul 2000

- ÇORUHLU, Yaşar, **Türk Mitolojisinin ABC'si**, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2000
- ÇORUHLU, Yaşar, **Türk Mitolojisinin Anahatları**, Kabalcı Yayınevi: 169, İstanbul 2000
- ELMAS, Hüseyin, **Çağdaş Türk Resminde Minyatür Etkileri**, Konya, 2000
- ERBAŞ, İlknur, **Suver'ul Kevakib Minyatürlerinin İkonografik İncelenmesi**, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Sanatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul 2010,
- ERHAT, Azra, **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitabevi / Büyük Fikir Kitapları Dizisi, İstanbul 2007
- ERSOY, Sevgi Akbulut, **Osmanlı Minyatür Tekniği**, Ankara, İnkansa Matbaacılık, 2006
- ESİN, Emel, **Orta Asya'dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler**, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004
- GUTAS, Dimitri, **Yunanca Düşünce Arapça Kültür, Bağdad'ta Yunanca-Arapça, Çeviri Hareketi ve Erken Abbasî Toplumu**, Çeviren: Lütfü Şimşek, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2003
- İNAL, Güner, **Türk Minyatür Sanatı: Başlangıcından Osmanlılara Kadar**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 1995
- İPŞİROĞLU, Mazhar Şevket, **İslam'da Resim Yasağı ve Sonuçları**, İstanbul, 2005
- KOÇU, Reşad Ekrem, **Türk Giyim Kuşam Süslenme Sözlüğü**, Doğan Kitap Yayınları, Ankara, 1976
- M. ÇAY, Abdulhaluk, **Türk Milli Kültüründe Hayvan Motifleri**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1990
- MAHİR, Banu, 'Anadolu'da Türk Minyatürünün İlk Örnekleri', **Osmanlı (Kültür ve Sanat)**, C.11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999
- MAHİR, Banu, 'Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Minyatür', **Türkler Ansiklopedisi** C.12, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002
- MAHİR, Banu, **Osmanlı Minyatür Sanatı**, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2004

- MAHİR, Banu “Minyatür”, **İslam Ansiklopedisi**, C. 30, TDV Yayınları, İstanbul, 2005
- MAHİR, Banu, ‘Minyatür Sanatı’, **İslâm Sanatları Tarihi**, Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2084, Eskişehir, 2012
- MARDRUS, J.C, **Bin bir gece Masalları**, Çeviren Şerif Onaran, Afa Yayınları. İstanbul, 1997
- MERİÇ, Rıfki Melûl, **Türk Nakış San’atı Tarihi Araştırmaları**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fak, Türk ve İslâm San’atları Tarihi Enstitüsü Yayınları, Sayı:1, Ankara, 1953
- ÖGEL, Bahaeddin, **Türk Mitolojisi** (Kaynak ve Açıklamaları İle Destanlar), Cilt I-, Selçuklu Tarihi ve Medeniyeti Enstitüsü, Ankara, 1971
- ÖGEL, Bahaeddin, **İslamiyetten Önce Türk Kültür Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1962
- ÖNDER, Mehmet, **Antika Ve Eserler Ansiklopedisi Mısırlı Yayınları**, İstanbul 1987
- ÖNEY, Gönül “Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı Kartal”, Malazgirt Armağanı
- ÖRS, Yasemin, “**Takım Yıldızlarının Mitolojik Öyküleri**”, Özel Konu, Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Astronomi ve Uzay Bilimleri, Ankara, 2001
- ÖZALTIN, Fatma Nilhan, Filiz Nurhan ÖLMEZ, ‘Osmanlı Dönemi Minyatürlerinde El Sanatlarından İzler’, **Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi**, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2011
- ÖZEL, Ayşe, ‘Fatih Sultan Mehmed Dönemi Minyatürlü Yazma Eserler’, **Eyüp Sultan Sempozyumu VII**
- ÖZCAN, Şehnaz, **Eski Yıldız Kütüphanesi’ndeki Timur, Osmanlı ve İran (Safevi) Minyatürlü Yazmaların Tezhiplerinin Mukayesesi**, Marmara Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1995
- ÖZCAN, Şehnaz Ders notları,2016

- ÖZDEMİR, Nurdane, **Anadolu Halk Kültüründe Resim, Heykel ve Müziğin Yeri,** Önemi, Ankara, 1997
- ÖZERGİN, M.K., ‘**Selçuklu Sanatçısı Nakkaş Abdülmü’nin El-Hayi Hakkında**’, Belleten, XXXIV, Ankara 1970
- ÖZKARTAL, Mehmet, “Türk Destanlarında Hayvan Sembolizmine Genel Bir Bakış (Dede Korkut Kitabı’ndan Örnekler) ”, Millî Folklor, Yıl. 24, Sayı 94, 2012
- RENDA, Günsel, **Batılılaşma Döneminde Türk Resim San’atı: 1700-1850**, İstanbul, 1977
- SEYHAN, Nezihe, “**Süleymaniye Kütüphanesindeki Minyatürlü Yazma Eserlerin Katoloğu**”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal BilimlerEnstitüsü, C:II, İstanbul 1991,
- SİVRİOĞLU, Ulaş Töre, **İslam Kitap Resmi ve Minyatür Sanatında Helenistik Bizans Etkisi**, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 2013
- SÜSLÜ, Özde, **Tasvirilere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2007
- TAHİRZADE, Hüseyin Behzad, ‘**Minyatürün Tekniği**’, Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.1, Kanaat ve Feyz Matbaası, Ankara, 1993
- TANINDI, Zeren, **Türk Minyatür Sanatı**, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1996
- TANINDI, Zeren, ‘Osmanlı Döneminde Türk Minyatürü’, Osmanlı (Kültür ve Sanat) C.11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 1999
- TANSUĞ, Sezer, **Resim San’atının Tarihi**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1992
- TARIM ERTUĞ, Zeynep, ‘**Minyatürler ve Tarihi Belge Özellikleri**’, Osmanlı (Kültür ve Sanat) C.11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999
- TELL, Safwan Khalaf, **12.-13.Yüzyıl Selçuklu Çığırılı İslami Minyatürlü Yazmaların Üslup Gelişmesi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Sanat, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1974,
- TEZ, Zeki, **Bilim Ve Teknikte Ortaçağ Müslümanları**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2001

- TÖKEL, Dursun Ali, **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar, Şahıslar Mitolojisi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000
- TURAN, Şerafettin, **Türk Kültür Tarihi**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1990
- TÜRKOĞLU, Sahabattin, **Tarih Boyunca Karadeniz Erkek Kıyafetleri**, IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri V. Cilt Maddi Kültür Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma Ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1992
- ÜNVER, A.Süheyl, **Levnî Hayatı ve Eserleri**, İstanbul, 1969,
- VERNOİT, Stephen, “**Müslüman Toplumlarda Sanat**” Cambridge Resimli İslâm Ülkeleri Tarihi. Ed. Francis Robinson, Kitap Yayınevi. İstanbul, 2005
- YETKİN, Suut Kemal, **İslam Ülkelerinde Sanat**, Cem Yayınevi, İstanbul 1994
- YILDIZ, Ahmet, “**Türk Minyatür Sanatı**”, Tefekkür Dergisi, 8, (Ekim 2006)
- YURTAYDIN, Hüseyin Gazi “**İslâm Resminin Menşeleri ve Başlangıçları**”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. Cilt III. Sayı 3, Ankara, 1954